

Magyar Flüperión

A jobboldali értelmiség folyóirata

I. évfolyam 1. szám
2013. május–július

Magyar Flüperión
A jobboldali értelmiség folyóirata

Megjelenik negyedévente (február, május, augusztus és november hó végén)

I. évfolyam 1. szám, 2013. május–július

Főszerkesztő: Horváth Róbert

A szerkesztőbizottság tagjai: Baranyi Tibor Imre, Horváth Róbert, Kocsi Lajos, Rády Sándor Zsolt

Kontrollszerkesztő: Murányi Tibor

Arculatterv: Rády Sándor Zsolt

Tipográfia, tördelés: Kocsi Lajos

Borítóterv és grafikus elemek: Kiss Károly

Kiadja: Hagyomány és Magyarság Alapítvány

Szerkesztőség: 1052 Budapest, Semmelweis utca 1–3. III. em. 328.

Elektronikus levélcím: magyarhyperion@gmail.com

A szerkesztőség fenntartja magának a jogot a beérkezett írások és fordítások
tartalmát nem érintő módosítására

Terjeszti: LAPKER Zrt.

Kapható: a Relay és az Inmedio üzleteiben országszerte

Ára: 890 Ft

Előfizetés: kvintesszencia@tradicio.org

Egy évre 3560 Ft, postaköltséggel együtt

www.tradicio.org

Nyomás és kötés: mondAt Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.

www.mondat.hu

Felelős nyomdai vezető: Nagy László

ISSN 2064-065X

A folyóirat e száma a Gyarapodó Magyarországért Alapítvány támogatásával jelent meg

© A szerzők, Magyarság és Hagyomány Alapítvány,
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria,
Prohászka Lajos, René Guénon, Frithjof Schuon,
Gulyás Pál és Hamvas Béla jogutódjai, 2013

ESOROK ÍRÓJÁNAK ifjúkora, amint sokan másoké is, egy hazugság közepette telt Magyarországon. Azon állítás és sugalmazás közepette, hogy a szellemi elit politikailag baloldali, hogy a valódi intelligencia képviselői mindig a baloldaliság felé vonzódtak, hogy a legjobb értelmi képességű és művészi ihletettségű emberek többé-kevésbé baloldaliak. Bárhogy is vélekedjen valaki a jobboldaliság és a baloldaliság kifejezések érvényéről és súlyáról, ez az állítás, mely számunkra oly sok csatlódást, gondot és szenvedést okozott, történelmi léptékben nem állja meg a helyét. Egyrészt döntően 20. századi megállapításról van szó, amely kizárólagos módon akkorra nézve sem igaz. Másrészt a baloldali irányulás és magatartás a 21. század első évtizedének végére Magyarországon elbukott, nemcsak aktuálpolitikai tekintetben, de kifulladt az emberi hitelesség és mondanivaló tekintetében is. A baloldal eladta magát anyagilag: pártoknak, cégeknek, klikkeknek; eladta társadalmilag: az üzletnek, a celebvilágnak, a bevásárlóközpontoknak; eladta magát nemzetközileg: a nagyvilág közönséges vívmányainak, nézeteinek, meg nem kérdőjelezett szervezeteknek; eladta egzisztenciálisan: „kulturális” programoknak, élvezetnek, kényelemnek. Mondanivalója mára a leglaposabb elvek ismétlésében, jóformán fel-emlegetésében fullad ki. Amúgy is homályos értékrendjét moralizálással, szakmai eszmefuttatásokkal és merő stílusgyakorlatokkal próbálja fenntartani.

A felnőttkorunk kezdeteit jelentő rendszerváltozás sikertelen, és lényegében baloldali volt. Azóta azonban sok minden történt a nemzedékem fiatalságát keserítő és dezorientáló, említett hamisság vonatkozásában. Sok minden. Viszont nemcsak értékes jobboldali alkotások és kiadványok születtek, amelyek leleplezték a fenti hiedelmet, nemcsak megbukott a baloldal (lényegileg), értelmiségi holdudvara pedig hiteltelenné vált, hanem megjelent valami más, amit megélhetési jobboldaliságnak nevezünk, valami, ami könnyen hasonló történelmi és emberi pályára állhat, mint a baloldaliság. Könnyen és rövid úton, ha nagyobb megtett út és történelmi lépték is áll mögötte.

A *Magyar Hüperiön* – mint az alcíme mutatja – a jobboldali értelmiség folyóirata. Szeretnénk megnyilvánulási lehetőséget biztosítani azok számára, akik jobboldaliságukat nyíltan felvállalják (függetlenül attól, hogy pontosan mennyiben tartják hangsúlyosnak) és valamely humán diszciplína vagy reáltudomány területén értékes, komoly írásműveket alkotnak. Itt azonban szó nem lehet arról, hogy a jobboldaliság valamiféle mindent eldöntő kifejezés, valami önmagában elegendő lenne, amivel – például – egy új kurzus, vagy egy értelmiségi tanács tagjai közé lehetne lépni. Nem, itt nem lesz semmi „eleve elég”, semmi megélhetési jobboldaliság. Ami a jobboldali eszme megléte mellett számunkra döntő, hogy szerzőink

– ismertségtől vagy ismeretlenségtől függetlenül – az adott szakterület és témakör professzionális, illetve tehetséges művelői, ismerői legyenek. Minden megnyilatkozás esetében mélynek, érvekkel rendelkezőnek, önállónak és értékelvűnek kell lenniük (állandó, örökérvényű értékekre való tekintettel). Lapunk így kívánja nemcsak közzétenni, hanem összefogni a jobboldali beállítottságú értelmiség alkotásait, kutatási eredményeit, színvonalasan kidolgozott gondolatait. Az említett kitételek teljesültével szeretnénk a nemzeti érzelmű, jobboldali magyar értelmiség gondolati–szakmai eredményeinek reprezentációját nyújtani. A jobboldaliság nem lesz mindenek működését szavatoló kenőccsé, s azt is megígérhetjük, hogy a *Magyar Hüperion* gyökeresen cáfolni fogja a nemzeti elkötelezettség populizmusának, unintelligenciájának általánosító, hamis és egyáltalán nem döntő vádjait. A jelen, globalista időkben nemzeti elkötelezettség és normális radikalizmus nélkül nincs jobboldaliság és nem is képviselhető.

A periodika tartalma állandó és alkalmi rovatok mentén szerveződik. Az állandóak (minden egyes számban): Politikai ideológia; Történelem; Magyar sors-tudomány; Metafizika és vallás; Kulturális szemle. Alkalmiak (a beérkezett írások témáinak megfelelően): Idő, társadalom, egzisztencia; Irodalom és művészet; Reáltudományok; Filológia; Néprajztudomány; Ökológia. Formai szempontból a közlések csaknem teljes spektrumot ölelnek fel, a kis glossza- és esszészerű írásoktól a recenziókon át a komplett tanulmányokig és fordításokig.

Nyilvánvaló, hogy a *Magyar Hüperion* összefüggésben áll Hamvas Béla *A magyar Hüperion* című alkotásával. Ugyanakkor a különbségek is szemmel láthatóak. Ebben a magas nyelvi és irodalmi értékű műben Hamvas a magányt választotta a közösséggel szemben. A természeti és isteni „elemek” világát a társadalommal és a kulturális–szellemi küzdelemmel szemben. Ezzel a kivonulással mi nem értünk egyet. Valóban szükség van apolitikus időszakokra, mély feltöltődésekre, különösen a politikában pozitíve közreműködő erők számára ahhoz, hogy ténylegesen felülről történő beavatkozás jöhessen létre részükről. A teljes kivonulást azonban, a családott lemondottságot nem tartjuk érvényesnek. Az apolitikus periódusok benső szellemi eredményeit vissza kellene tudni áramoltatni a közösségbe, a társadalomba, a politikába. Hamvas a műve elején – különösen az I. rész 9. és 24. levelében (noha túlságosan többértelműen) – mindazonáltal megemlékezik egy korábbi életkorszakáról, melynek tekintetében, számos fontosabb dolog mellett, utalhatunk a munkájára.

Folyóiratunk szeretné lefektetni egy jellegzetesen magyar szellemi út alapjait. Egy Útét, amely tiszteli, sőt képviseli a magyarság legfontosabb hagyományait, úgy a kereszténységet, mint kereszténység előtti tradíciók ismert elemeit, de nem zárja magát csupán azok keretei közé. Úgy véljük, azzal használunk a legjobban a magyarság ügyének és szellemi felemelkedésének, ha történelmi és nemzeti értékeinket geopolitikai kitekintésekkel együtt, egyetemes összefüggéseiktől nem meg-

fosztva, nemzetközi párhuzamokkal mutatjuk be. Azzal, ha a magyarság egykori és potenciális nagyságát nem izoláló módon hangsúlyozzuk, hanem figyelembe vesszünk külföldi intellektuális teljesítményeket, és főként más nagy, szellemi hagyományokat. A magyar szellemi útnak – önállósága mellett – univerzális összefüggésekkel kell bírnia, ekként is visszautasítva a nemzetközi életképtelenségre és a körületekintés hiányára vonatkozó – alaptalan – kritikákat.

Sajnos nyelvünkben az „értelmiség” kifejezésnek van egy rossz, erősen marxista és baloldali felhangja. Ebben a vonatkozásban az értelmiség egy művi osztály, amelyet le- és elválasztottak a korábbi fő társadalmi rendektől: úgy a papi, az arisztokratikus, mint a népi szellemiségtől, aminek következtében *eddig* ritkán mutatott fel vallásosságot, nemességet, hősiességet vagy lovagiasságot, földszeretetet vagy természetes szívet. Az értelmiség azonban e lecsökkentett értelemben is eltűnőfélben van már a világból, amibe nem törődhetünk egyszerűen bele. Könnyen lehet rosszszul gondolkodni, de aki egyáltalán nem gondolkodik, az végképp megvezetett balek. A „jobboldali” jelző használata részünkről kísérlet arra, hogy az értelmiséget visszakapcsoljuk a papi, a nemesi, a polgári és a népi szellemiség értékeihez. Tehát nem csupán az utóbbiakhoz, hanem pontosan a szellem említett, hierarchikusan csökkenő intenzitású sorrendjének megfelelően. Ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy lebecsüljük a szellemiség nyomait a parasztságban és a polgárságban, csak annyit, hogy nincs valódi intelligencia harcosi, arisztokrata és papi sajátosságok nélkül, legyen szó bármilyen társadalmi rétegről. „A legjobbak megromlása a legrosszabb”, ám történelmileg mind a négy rend képviselői követtek el végzetes hibákat. Viszont egyik sem bűnös annyira, mint a baloldali értelmiség.

Persze a jobbboldaliság eszméje, politikai *ideája* (a szó platóni értelméig elmenően) további, újabb problémákat vet fel. Ha tüzetesen megvizsgáljuk az ezzel kapcsolatos gondokat – melyeket a nemzetközi politológiai diskurzusban véleményünk szerint túlhangsúlyoznak –, az egyértelműsítő megoldás egyáltalán nincs messze. Három pont teljesülte révén a jobbboldaliság (mint politikai alapelv, magatartás és irányulás) továbbra is nagyfokú ideaerővel rendelkezik: **1.** amennyiben elutasítjuk, hogy gazdasági értelmezésével lenne azonos (szabadpiac, piacgazdaság, közgazdasági jobboldal); **2.** ha elvetjük, hogy pusztán, vagy döntően az aktuális pártküzdelmek, a mindig relatív pártviszonylatok (az USA-ban demokrata–republikánus, Európában liberális–konzervatív, polgári–szocialista stb.) egyik oldalát jelentené. E két tagadás révén juthatunk a pozitív meghatározásokhoz: **3.** *a jobbboldaliság az emberi nem (valóban) örökérvényű szellemi alapértékeinek, s azok viszonylagos kulturális és történelmi folytonosságának a megőrzése, helyesebben a megőrzés politikai alkalmazása.* Kísérlet arra, hogy az emberi össz történet nem hanyatló, hanem lényegében változatlan irányait egyetlen szóban, egy idea értékű történelmi–politikai kifejezésben összegezzük, melynek esszenciális tartalma független attól, hogy mikor keletkezett.

Ekként értelmezve a jobboldaliság, minden kifejezés szükségszerű korlátja ellenére, sokkal pontosabb, hatékonyabb és kevésbé időhöz kötött, mint bármely más Magyarországon alternatívaként javasolt és használt fogalom: nemzeti oldal, népi oldal, keresztény oldal, konzervatív oldal, polgári oldal. A nagyvilág politikai és ideológiai küzdelmeiben résztvevő erők, melyeket talán pozitívnak értékelhetünk, napjainkban többnyire már elvetik a jobboldaliság eszméjének hangsúlyozását. Pontosan a magyarság missziójának része, hogy fenntartsa e fogalmat és rámutasson mélységi dimenzióira. Azé a magyarságé, amely számára a feudalizmus, a régi világok értékei még hetven esztendővel ezelőtt is szinte kézzelfogható közelségben voltak, nagyfokú leromlás és új jelenségek párhuzamos léte ellenére...

Végezetül, mielőtt ténylegesen útjára indítanánk a *Magyar Hüperiónt*, hadd jegyezzünk meg valamit még céljaink tekintetében. Minden gazdasági válságnál, emberi és tulajdonságbéli romlásnál, politikai és formai–esztétikai süllyedésnél, kulturális és vallási hanyatlásnál van szörnyűbb dolog a világon, amely ellen folyóiratunk küzdeni fog. Ez pedig az a mindenhonnan áradó, hihetetlenül komplex és nem csupán emberi forrásból fakadó sugalmazás, hogy a valóság, amely ekkor és akkor – jelesül 2013. április 12-én – fennáll, az egyedüli és a kizárólagos valóság. Az, hogy sehol, semennyiben nem léteznek jobb és szebb valóságok: hogy a múlt és őseink nem élnek bennünk; hogy nem léteznek az istenek világai; hogy nincs és nem is lehet Isten *valósággá*; hogy nincs, sőt, nem lehetséges egyszerre emberi és emberfeletti szellem. Ezeket állítani az igazán Gonosz a világban. Ellenpontként Hamvas Bélát idézhetjük: „*Magamból asszonyt, barátot, közösséget, valóságos népet éltem, vidámságból, egyszerűségből. Én őrzöm őket, igen, az isteneket [is], én hoztam ide, s én telepítettem őket erre a földre. Az isteneket gondolkozók és költők és próféták és királyok hozzák, a Magasság fiai*”.

Bogár László

NEMZETSTRATÉGIAI TÖPRENGÉSEK

*„Én seregem és én népem,
Szeretlek én mindenképpen.*

*Hogyha szaladsz üzőn s üzten,
Megrajonglak buta tűzben.*

*Fájsz, hogy így vagy, fáj, hogy látlak
A Sors bús uszítottjának.*

*Fáj, hogy az én éles torkom
Ma hurokkal, bénán hordom.”*

IGY VALL majd száz évvel ezelőtt Ady Endre arról, amit mindenki átél ma is, aki számára még van értelme a haza, a nép és a nemzet szavaknak. Elfogadva a megtisztelő felkérést, hogy e most induló folyóirat első számában írjak arról, ami mindnyájunkban ott örvénylik, arra tennék kísérletet, hogy az Ady által is „megénekelte” lepusztulási lejtő okainak mélyszerkezetéről összefoglaljam töprengéseimet. Két dolgot szeretnék azonban előrebocsátani, vagy talán inkább a tisztelt olvasó megértésének ajánlani. Az egyik, hogy az a viláértelmezési „nyaláb”, ahonnan én magam is szemlélem a valóságot, egyszerre nevezi magát jobboldalnak, polgári oldalnak, népi oldalnak, nemzeti oldalnak, keresztény oldalnak, konzervatív oldalnak egyaránt. Nos, ezek a fogalmak ugyan kapcsolatban vannak egymással, de eddig kísérletet sem tettünk annak a tisztázására, hogy ennek a kapcsolatnak mi is a valóságos természete. Tudomásul kell ugyanis

vennünk, hogy a modern politikai rendszerek keretei között egy emberi közösség talán nem alaptalanul véli úgy, hogy elsősorban a politika világán keresztül képes hatni saját sorsának alakítására. Ha tehát úgy érezzük, hogy a „magyar nemzet” nevű emberi közösség sorsa drámaian rosszul alakul, akkor azt kellene megvizsgálni, hogy a politika világa miért és hogyan vált alkalmatlanná arra, hogy mindezt reménykeltő irányba befolyásolja, sőt miért válik ő maga egyre inkább e válság elmélyítőjévé.

A másik, amit szeretnék előrebocsátani, az, hogy közgazdászként persze mindezt elsősorban gazdasági szempontból kellene vizsgálnom, ám éppen arra szeretnék rámutatni, hogy a gazdaság, mint olyan, valójában nem is létezik. Még mielőtt ez utóbbi, – belátom – némileg meglehetősen állításomat érvekkel próbálnám alátámasztani, néhány mondat erejéig visszatérnék az előző gondolatmenethez. Az a tény, hogy

egy bizonyos politikai közösség legalább hatféle fogalommal írja le saját maga értékbázisát, arra utal, hogy ezek a kifejezések csupán szimbólumok. És, hogy mit és hogyan szimbolizálnak, azt az a közösség, amely ezeken a kifejezéseken keresztül keresi az önmagával való azonosságát, még el sem kezdte vizsgálni. Részletes elemzésbe én sem bocsátkoznék itt most, de annyit talán érdemes rögzíteni, hogy igen nehéz és kényes viták várnak ránk. Az, persze, aligha vitatható, hogy minél szélesebb körű egység megteremtésére volna szükség a magyar társadalmon, mint politikai közösségen belül is, ám mielőtt az egységet meg kívánánk valósítani, nem árt végiggondolni csodálatos nyelvünk idevágó üzenetét. Az egység megteremtése ugyanis csak úgy képzelhető el, ha előtte nyíltan felszínre jöhet a „kétség”, vagyis kíméletlen nyíltságú vitákban tisztáztuk, hogy melyek az egység mögött meghúzódó kompromisszum megkötésének feltételei. „Egység” tehát csak a „kétség” nyílt felszínre hozatala révén képzelhető el, másként semmiképp.

Sajnos nemzetünk politikai közössége még nem teremtetten meg e vita általános lelki, erkölcsi és szellemi feltételeit. Márpedig Bibó István híres mondata az „Eltorzult magyar alkat, zsákutcás magyar történelem” című 1947–48-ban született dolgozatában arra figyelmeztet minket, hogy e feltételek hiánya igen súlyos következményekkel járhat. Ezt írja ebben a nevezetes tanulmányában: „Ha egy emberi közösség a hazugságok olyan zsákutcájába beleszorul, ahol a dolgokat nevükön nevezni nem lehet, és nem is szabad, akkor ez előbb vagy utóbb elkerülhetetlenül elvezet az adott emberi közösség általános értelmi és erkölcsi lezülléséhez.” Ehhez nem nagyon van mit hozzátennünk, ezek a gondolatok ugyanis ma érvényesebbek, mint

valaha. Amikor az ország miniszterelnöke egy éwertékelő beszédében úgy fogalmazhat, mint Orbán Viktor alább, akkor ez éppen elég ok az aggodalomra. „Kérdeztem otthon a feleségemet, hogy miről szóljak itt ma. Azt mondta, hogy mondj el mindent. No, abból baj lesz, válaszoltam neki.” A dolgok nevükön nevezése nélkül ugyanis könnyen a félelem és hazugság igen veszélyes öngerjesztő örvényeibe kerülhet egy társadalom, és bizony, mint a jelek is mutatják, a kijutás roppant energiákat igényel. Sőt, nem is nagyon van példa arra, hogy társadalmak valaha is sikeresen kikeveredtek ezekből a veszélyes örvényekből. Legfeljebb annak lehetünk tanúi, és ennek elég gyakran, hogy mindegyik újabb, még rafináltabb hazugságok veszik át a régi, szétcsúszó

hazugságszerkezetek helyét. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy viszont a rosszkor és rosszul kimondott igazságok rövid távú pusztító következményei akár a hazugságénál is brutálisabbak lehetnek. Mit és hogyan kellene ma „néven nevezni”, mit és hogyan kellene végiggondolnunk ahhoz, hogy felépítsük azt a nemzetstratégiai cselekvési ívet, amely segíthet minket e lepusztulási lejtőről való visszafordulásban?

A kérdés megválaszolásához térjünk vissza ahhoz a kissé bizarr, vagy legalábbis talányos iménti állításhoz, miszerint olyan, hogy gazdaság, valójában nincs is. Azért nincs, mert a gazdaság nem önálló létező, hanem származtatott entitás. Egyfajta határfelület az ember számára külső és az ember saját belső természete között. Bizonyos értelemben „kommunikációs módként” is értelmezhetjük. Amikor az ember saját belső természetének szükségleteivel a számára külső természet felé fordul, hogy onnan elégítse ki azokat, ezt a kommunikációs mezőt építi fel. Ha ez a kommunikáció a szakrális létharmónia

„a gazdaság, mint olyan, valójában nem is létezik. (...) a gazdaság nem önálló létező, hanem származtatott entitás.”

egyensúlyára épül, akkor a gazdálkodás legfőbb célja, hogy szelídséggel, türelemmel, alázattal megnyissa a minket körülvevő külső természet azon tereit, ahol ennek nyomán az emberi szükségletek kielégítésének feltételei javulnak. Ha azonban ez a kommunikáció a deszokrális létromlásra épül, akkor ott színre lép az ontológiai értelemben vett *hacker*, aki cinikusan és brutálisan feltöri az őt körülvevő világ „kódjait” és gátlástalan kegyetlenséggel kifosztja azt. Valaha az emberi világ ismerte a szakrális létharmónia működtetésének titkait, a ma uralkodó nyugatias, globalizált modernitás azonban már ennek az ellenkezőjére épül. A profit, ami e létpusztító, önfelszámoló létmód lényegi mozzanata, éppen erről „mesél” nekünk. A profit lényege ugyanis Milton Friedman Nobel-díjas amerikai közgazdász azon híres, szállóigévé lett mondása, miszerint *„The business of the business is the business”*. Ez „szabad fordításban” azt jelenti, hogy ha tőketulajdonos vagy, akkor bármit meg lehet, sőt meg is kell tenned azért, hogy növeld a profitodat. Ez a „bármilyen” akár az is lehet, hogy szétroncsolod és kifosztod mások külső és/vagy belső természetét, sokkal nagyobb károkat okozván nekik, mint az egész általad realizált profit. Könnyű észrevenni, hogy kellően hosszú távon mindez az egész emberi létezés „végfelszámolásához” vezethet. A világot ma ez a szerveződési logika határozza meg, és egy olyan „szuperstruktúra” irányítja, amely éppen ennek a pusztító logikának engedelmeskedik. Ráadásul a kép azzal válik teljessé, hogy ez a „szuperstruktúra” a saját létét is tagadja, és összeesküvéselmélet-gyártással, és/vagy gyűlöletbeszéddel vádol meg mindenkit, aki létét feltételezni merészeli. A dolgokat nevükön nevezni persze lehet, de akkor egészen bizonyosan működésbe lépnek a világot irányító szuperstruktúra megtorló fegyverei. Ezek közül a legszelídebb az „agyonhallgatás”, vagyis, amikor lehetetlenné teszik mindazok belépését a diskur-

zustérbe, akik nem követik a globális „véleményhatalom” utasításait. Ha ez nem használ, akkor beengedik ugyan az uralkodó nyilvánosság tereibe, de csak azért, hogy ott világossá tegyék, örült és/vagy gazember az illető, hisz vagy végtelenen tudatlan, vagy végtelenül cinikus.

Mindaz, amit globális „pénzügyi válságnak” látunk, csupán fizikai kivetülése e szuperstruktúra szerveződési elvének, illetve erre épülő gyakorlatának. Ez a struktúra „természeténél fogva” viselkedik „globalómaként”, vagyis a rákos burjánzás metaforája gyanánt. Hiszen, ha saját létét is tagadja, akkor értelemszerűen nem ellenőrizhető, márpedig, ha valamilyen jelenség együttes ellenőrzés nélkül marad, akkor abban előbb vagy utóbb olyan öngerjesztő örvénylések indulnak el, amelyek szétroncsolják, majd megsemmisítik magát a rendszert. Éppen ez zajlik napjaink globális komplex rendszereiben. Az a „valami” tehát, amit „gazdaságként” észlelünk, ennek a mértéktelenség szerveződési elvére épülő örvénylésnek a színtere. Korunk legalapvetőbb kérdése, hogy mit és hogyan lehetne, kellene cselekedni annak érdekében, hogy csillapítsuk ezeket az egyre fenyegetőbb örvényléseket. A Magyarország nevű „lokalitás” lepusztulási lejtőjének legvégső okai is ezekre az összefüggésekre vezethetők vissza. Gyakran kell azonban szembesülnünk azzal, hogy mindez mint diagnózis rendben van, de mi lehetne a terápia? Sajnos, a terápia megtalálását az nehezíti, hogy nem ismerjük kellő mélységig a „globalóma” természetét. Nem tudjuk például megmondani, hogy vajon mit válaszolna arra a kérdésre, ami azt igyekezne megtudakolni, hogy vajon tisztában van-e a lényeggel. Ez a lényeg pedig az, hogy ha mértéktelenül elszívja a világ erőforrásait, illetve „anyagcsere végtermékeit” a világra üríti, akkor a világ elpusztul, és az elpusztuló világban neki magának is vége lesz. Erre a kérdésre logikailag háromféle választ adhat. Az első a cinikus-elutasító, amelynek lényege, hogy

„hogyne tudnám, hogy így elpusztulok, tehát, hogy lényegében öngyilkosságot követek el, de egyrészt végül is mindenre pusztulás vár, másrészt bőven kárpótol ezért az a permanens gyönyör, hogy azt teszek, amit akarok”. A második lehetőség, hogy ugyan jelzi, hogy tudatában van e végzetes örvénylésnek, de, bár ő maga indította el ezeket az örvényeket, leállítani már nem tudja, mert már ő maga is elvesztette az ellenőrzést saját műve felett. És végül a *harmadik* változat alapján akár az sem elképzelhetetlen, hogy képes konstruktív tanulásra, és globális parazitából szimbiontvá válik.

Egy „lokalitás” nemzetstratégiáját tehát csak akkor lehetünk képesek felépíteni, ha ezeket a jövő „forgatókönyveket” képesek vagyunk értelmezni, és mindegyikhez cselekvési stratégiákat leszünk képesek illeszteni. Ma ezt alapvetően az teszi lehetetlenné, hogy a nemzet énképe és erre az egységes énképre épülő világértelmezési logikája beazonosíthatatlannak látszik. Mondattani hasonlattal élve, ahogyan minden mondatnak van alanya és állítmánya, ez egy emberi közösség esetében is így van, vagy legalább is így kellene, hogy legyen. Ha tehát a magyarság nevű emberi közösség cselekedni akar, és ebben a helyzetben ez evidencia, akkor kíméletlen nyíltsággal fel kell tennie azt a kérdést, hogy „ki az alany”, és hogy „mit állít” ez az alany önmagáról és arról a világról, amelyben cselekedni kellene. Vagyis mint Berzsenyi tette, fel kell mernünk tenni a kérdést, hogy „mi a magyar most?”. Hogy aztán az a Berzsenyi, aki erre azt válaszolta, hogy „rút sybarita ház”, vagy az a Vörösmarty, aki azt a választ adja, hogy „neve szégyen, neve átok, ezzé lett magyar hazátok” mit válaszolna ma, azt csak találgathatjuk, de nekünk, mai magyaroknak azt a választ kell megtalálnunk, amit a

21. század globális válságörvénylései közepette adhatunk. A nemzet „alanyának” beazonosítása évszázadok óta meghaladja az erőnket, mert legalább háromszáz éve nem tudunk mit kezdeni azzal a meghasítottsággal, amit ezóta a kuruc-labanc dichotómiával írunk le. Ez a meghasítottság gyaníthatóan már a Rákóczi-szabadságharc előtt is létezett, és persze jelen van ma is, amikor az uralkodó diskurzusban már nem használjuk e kifejezéseket. Bibó István a már említett „Eltorzult magyar alkat, zsákutcás magyar történelem” című dolgozatában „túlfeszült lényeglátók” és „hamis realisták” küzdelméről ír. Úgy véli, hogy mindkettő alkalmatlan a nemzet előtt álló stratégiai válaszok megtalálására. A „túlfeszült lényeglátó” ugyan drámai pontossággal mutat rá valós összefüggésre, amelynek központi eleme a pusztító birodalmi függés, de nem képes e felismerésből cselekvési ívet felépíteni. A „hamis realista” viszont állandó (pót)cselekvési lázban ég, ám e cselekedetei kimerülnek a birodalom tökéletes kiszolgálásának végcéljában. Az egyik azt mondja, „ha belehalunk is, de szembe kell szállni a birodalommal”, míg a másik azt, hogy, „ha belehalunk is, ki kell szolgálni a birodalmat”, és könnyű belátni, hogy a kettő közötti kompromisszum elég nehezen értelmezhető. Vagy mégis? Bibó azt írja említett dolgozatában, hogy a legfőbb stratégiai feladatunk a két alkalmatlan létkarakter helyére a „lényeglátó realista” karakterének felépítése. Olyan karakter ez, aki látja a minket körülvevő világ pusztító, fenyegető lényegét, ennyiben „lényeglátó”, ám annyiban mégis „realista”, hogy Reményik Sándor versének címével szólva teszi dolgát, „ahogy lehet”. Azt hiszem, mindnyájan őszintén kívánjuk a most induló folyóiratnak, hogy sikeresen segíse elő e létkarakter felépülését.

Baranyi Tibor Imre

A NEMZET MIBENLÉTE AZ ŐSHAGYOMÁNY FÉNYÉBEN

VIZSGÁLÓDÁSI MÓDSZERÜNKET tekintve, talán nem lesz haszontalan jelezni, hogy a jelen tanulmány feltett szándéka minden individuális és esetleges szempont mellőzése. Nem kívánunk efféle megközelítésekkel is hozzájárulni a nemzet fogalma körüli sokrétű és szerteágazó zavar növeléséhez. Ezzel szemben, amit célként tűzhetünk ki: valódi tradicionális alapelvek fényében megvilágítani a fogalom eredeti jelentését, hogy ebből érvényes következtetéseket vonhassunk le a mára vonatkozóan.

A nemzet fogalmának meghatározásakor abból kell kiindulni, hogy *a nemzet eredetileg a nemességet jelentette*. A nemzet messzemenőig nem volt azonos az ország lakóival (*regnicola*), amivel később fogalmilag több síkon is összekeveredett. Továbbá a nemzet mint nemesség a középkorig semmilyen összefüggést nem mutatott a legújabb kori úgynevezett „nacionalizmusokkal”. Ennek világos megértéséhez a tradicionális társadalom vertikális tagozódását kell tekintetbe vennünk.

A nemzetek, vagyis a különböző nemességek létrejötte vonatkozásában az emberi nem eredeti egységének felbomlásából kell kiindulnunk. Ez – a keresztény vallási szimbolikát használva – az Édenből való kiűzetés, vagy másként kifejezve az őseredeti Hagyomány szétágazódása formájában jelentkezett: a világkorszakok kibontakozásával párhuzamosan, a tér- és időszabta feltételek folyamatos változásával, a kezdeti centrális

állapottól való térben és időben való eltávolodás szükségképpen egyre nagyobb formai különbségeket eredményezett az egyes embercsoportok és az egyes emberek között. Ez egyrészt sajátos *létmódokat* határozott meg, amelyek bár lényegüket tekintve azonos eredetre tekintettek vissza, mégis főként a lényegi eltávolodás mértékének megfelelően egyre jelentősebb változásokat jelentettek. Amikor egy centrumból, mint egy forgáskúp csúcsából, alkotók (vagyis a csúcsot az alappal összekötő szakaszok) lépnek ki a paláston minden irányba, a távolságokat kétféleképpen mérhetjük: az egy adott alkotó különböző pontjai közötti távolságként és a különböző alkotók közötti távolságként. A különböző alkotók a népeket szimbolizálják; az alkotók közötti távolságok a népek közötti különbségek; az egy adott alkotó pontjainak centrumtól való távolságai pedig a népen belüli rangkülönbségeket jelentik. Az őseredeti középponttól való távolság által meghatározott különféle létmódok nyilvánvalóan különféle megvalósítási módszereket és utakat is kezdtek jelenteni az őseredeti vagy paradicsomi állapot *visszaállítása* tekintetében. Ez a visszaállítás (*restauratio*) – egészen az új és legújabb kori modernitás világáig – a különféle embercsoportok és közösségek alapvető életcélja, önmaguk számára felismert és kijelölt létfeladata volt. Éppen ez az, ami a nemest és a nem-nemest lényegileg elválasztotta. Azok az emberek és embercsoportok, amelyek mintegy

kiestek az őseredeti állapot helyreállításának műveleti köréből mint meghatározó létcélból, elvesztették „nemességüket”, s fokról-fokra pusztá vegetatív létformává alacsonyodtak, – némi túlzással élve – evilági tenyésztetté degradálódtak. A centrális irányulás vertikális útja helyett egyfajta horizontális tévelygésben, egy pusztá „evilágiságban” rekedtek meg. A nemes tehát nem valamiféle primitív állapotból emelkedett fel, hanem éppen ellenkezőleg, abba lényegileg – az eredettel való kapcsolat megszűnéséig elmenően – soha nem sülyedt le. E ponton megemlíthetjük, hogy a hét magyar törzs vérszövetségének lényegi célja nem a Kárpát-medence mint földrajzi hely el- vagy visszafoglalása volt – mint azt a modern materialista szemlélet képzei –, hanem az őseredeti állapot létrendi helyreállítása, s aminek egy szimbolikus evilági leképződése vagy lenyomata megjelenhet úgy, mint egy konkrét földrajzi hely, a tér egy adott tartománya, történetesen a Kárpát-medence birtokba vétele. Visszatérve a nemesség fogalmához, a jelen világciklus emberisége egészének történetét tekintve mind térben, mind időben egy viszonylag szűkre szabott intervallum az, amikor a nemességet kizárólag származási tényezők határozták meg. A nemesség, vagyis a nemzet lényegét tehát az őseredeti állapot helyreállítására való, életfeladattá tett és eleven törekvés megléte jelentette. Éppen ezért – legalább amíg egyetlen emberben is él az ősi és eredeti törekvés – a nemesség vagy a nemzet ma sem veszett el, még akkor sem, ha a születési alapon való meghatározása mára gyakorlatilag lehetetlenné vált, hiszen az ezt meghatározó alapelv örökérvényű, s megléte vagy hiánya azonnal

megmutatkozik minden ember esetében – erre hamarosan visszatérünk.

Minden hagyományos társadalom egyik legfontosabb ismérve az emberek közötti vertikális tagozódási szintek vagy létrendi rangok határozott elkülönítése volt, amit mindenütt az őseredeti középponti állapottól való eltávolodás mértéke határozott meg. Ezen belül is alapvetően két csoport különül el: az eredeti értelemben vett *nemesek*, vagyis akik saját különböző természetüknek megfelelő módon részt vesznek az őseredeti állapot visszaállításában, akár azt is mondhatnók, hogy visszahódításában, vagy ha úgy tetszik, akik bár kizuhantak a középponti állapotból, de a középpont felé fordulnak és a középpont felé irányulnak; valamint a *nem-nemesek*, vagyis azok, akik elsősorban intellektuális korlátoltságukból és általános létrendi aláhatatlanságukból kifolyólag kimaradnak ebből a megvalósításból, és akik nemcsak a – jelképesen felfogható – periférián állnak, de a periféria felől ráadásul nem a középpont, hanem a még perifériálisabb „semmi” felé gravitálódnak.¹ A nemesek továbbá eredetileg, különböző megnevezésekkel ugyan, de lényegileg mindenkor és minden időben, három fő csoportot alkottak. Mindenekelőtt a szellemi tekintélyt képviselő intellektuális vagy *sacerdotalis* elitet, amelynek kései és távoli megtört visszfénye a középkori európai klérus vagy papság, vagy korábban a magyaroknál a táltosság. Másodsorban a harcos-lovagi és kormányzói réteget, élükön a királlyal, amely csoportot egy leszűkített értelemben szokás „nemességnek” nevezni. Végül harmadsorban a főként a társadalom lelki jólétének biztosításá-

¹ Ezt az állapotot mindenkor tragédiának és jóformán mindentől való megfosztottságnak ítélték, s valóban az ember nyomorúságának alapvető okát képezi. Az csak a modernitás legutóbbi időszakában következett be, hogy ezt az alászálló kifelé fordulást kezdték normálisnak, sőt egyedül normálisnak tekinteni, ami ráadásul még valamifajta élvezni való dolog is.

ra hivatott gazdasági vagy „gazdálkodó” réteget, aminek szintén torz „utóérzése” az európai úgynevezett „harmadik rend” vagy polgárság. Ezek élethivatása létmódjukból következett, aminek mentén az őseredeti állapot visszaállítására törekedtek, mind a szorosabban vett személyi, mind a tágabb értelemben vett társadalmi síkon. Az intellektuális vagy *sacerdotalis* elit létfeladata a létrendi kötöttségek alóli, mondhatni tökéletes felszabadulás volt: az egykori metafizikai tökéletesség elérése főként egy intellektuálisan aktív szemlélődő élet során. Mintegy a társadalom felé visszaáramoltatott „kegyelemként”, valódi *pontifex*ekként (‘hídepítők’) kapcsolatot tartottak fenn az isteni és az emberi világ között, az isteni világ törvényeit áthozták és emberi nyelvre fordították s tanították – pozitíve meghatározva ezzel az illető emberi társadalom alapirányulását. Útmutatói, intellektuális térképkészítői voltak a tradicionális világnak. A harcos lovagi és kormányzói réteg, az átfogó értelemben vett nemesség második csoportjának, mint az időbeli hatalom letéteményesének alapvető feladata az eszmei Igazság és az ebből következő jogi igazságosság fenntartása és képviselése volt a külső és belső ellenerők viszonylatában. Az intellektuális elit iránymutatásainak megfelelően alapvetően a rend, az egyensúly és harmónia, egyszóval a béke fenntartására voltak hivatva, adott esetben a végsőkig, az élet feláldozásáig elmenő módon, ami alapvetően hősies beállítottságukat meghatározta. Az időbeli hatalom és ennek élén a király elsőrendű célja az intellektuális elit zavartalan tevékenységének biztosítása, az ehhez szükséges rend és nyugalom biztosítása, megszervezése és védelmezése volt. Végül a harmadik rend, a mesterségek és

az alkalmazott tudományok mesterei eredetileg szintén az önfeláldozás főként devocionális módján a társadalom különböző, főként lelki és részben fizikai szükségleteinek kielégítését végezték, s a gazdálkodás megszervezésének és irányításának feladatát látták el, de nem valamiféle hedonista anyagi haszonszerzés jegyében – mint deviatív paródiája, az újkor burzsoázia –, hanem mintegy a harcos-lovagi réteg és főként az intellektuális elit tevékenységének alátámasztása, biztosítása végett.

A tradicionális világban, nem vertikális értelemben, az egyik nemességet a másiktól elsősorban egy sajátos *stílus*, az alapvetően azonos vagy

„(...) ha a tisztelet az érdemes erény jutalma, és minden elsőbbség tisztelet, akkor minden elsőbbség az erény jutalma. És nyilvánvaló, hogy az erény érdeme teszi nemessé az embereket, azaz a saját vagy az ősök erényének érdeme. Ugyanis a nemesség az ősök derekassága s gazdagsága, mint Arisztotelész mondja a Politikában, avagy Juvenalis szerint: egyetlen jóság egyedül a lelki nemesség. E két vélemény kétféle nemességről szól, tudniillik kinek-kinek a saját nemességéről és őseiéről. Tehát a nemeseket az ok erejénél fogva, megilleti az elsőbbség jutalma. És minthogy a jutalmakat az érdemekhez kell mérni, mint az Evangélium mondja: amily mértékkel mérték, ugyanolyannal méretik vissza nektek; következésképpen a legnemesebbeket a legnagyobb kitüntetés illeti. Hogy tételünk igaz, régi bölcsék tanúsítják.” – Dante

konvergens létcél megvalósítási stílusa és annak jegyei különböztették meg. A vertikális szintbeli vagy rangbeli azonosság azonban összehasonlíthatatlanul nagyobb szolidaritást jelentett eredetileg, mint az azonos országban való lakás. A lovag a lovagot, még ha más nyelvet is beszélt, netalán más vallás útján járt, mindig jobban megértette és magához közelebb állónak tekintette, mint a vele történetesen azonos nyelvet beszélő nem-nemest. Ezért az újkort megelőzően, Európában egészen a középkori *Oikoumené* felbomlásáig, a modern értelemben vett nacionalizmus teljesen elképzelhetetlen és értelmezhetetlen dolog volt.

Nyomokban már korábban is jelentkezett, mindazonáltal a mélységesen hagyományellenes indíttatású és áthatottságú francia forradalomban (1789) lépett színre, mintegy robbanásszerű erővel az a törekvés, amely – az „egalizmus” téveszméjével karöltve – a nemzet (*natio*) fogalmát felhígította, s azzal hamisította meg, hogy mindenki nemes (a nemzethez tartozik), aki történetesen francia. Mindegy, hogy részt vesz-e a létrendi megvalósításban és az őseredeti állapot helyreállításában, vagy nem, a lényeg az, hogy francia. Súlyos nivelláció, vagyis egy szintre hozatal ment végbe, mégpedig – mint lenni szokott – a legalacsonyabb szintre hozatal. Ez a forradalmi és hagyományellenes „nacionalizmus” pedig már születéskor magában hordozta mostohagyermekét, a chauvinizmust („sovinizmust”), vagyis azt a pusztító téveszmét, amelynek jegyében mindenki más ellenséggé válik,

aki nem az újdonsült módon értelmezett „nacionalitás” körébe tartozik, és aminek következtében a legborzalmasabb háborúk robbantak ki és folytak le az emberi nem történetében. A francia forradalommal összefüggésbe hozható modern nacionalizmusnak, ami járványszerűen terjedt szét egész Európában, tehát egyrészt már semmi köze nem volt a nemzet (mint nemesség) eredeti eszméjéhez, másrészt alapvetően sötét és okkult célja a tradicionális rend és struktúrák aláásása volt, főként az alacsonyrendű, romboló természetű tömegeknek a nemzet körébe való átmeneti „beemelése” révén. (Noha beemelés valójában soha nem történt, hanem éppen ellenkezőleg: mindennek és mindenkinek a pillanatnyilag létező legalacsonyabb szintre való azonnali, erőszakos lealacsonyítása és leszállítása zajlott.)

A világfelforgatás erői azonban nem álltak meg az országok határainál. Mivel a nivelláció, az

Frithjof Schuon

PATRIOTIZMUS ÉS NACIONALIZMUS

Két részlet

Egy nemzet szakrális jellege nyilvánvalóan nem a nép szentségétől függ, hanem vezetőinek tradicionális épségétől. Egy világi állam és egy „Szent Föld” közé lehetetlen egyenlőségjelet tenni, pontosan a modern civilizáció megvallottan „semleges” és ezáltal heterogén és profán jellege miatt. Két bálvány is létezik, ami összeegyeztethetetlen egy nemzet szakrális jellegével: az egyik a civilizacionizmus, a másik a nacionalizmus. Az első, amely „pogány” és a szó szoros értelmében világias, a prométheuszizmus előretöréséből, vagyis a reneszánszból származik, a második pedig a francia forradalomból, ami ugyancsak egyfajta reneszánsz volt, ráadásul vulgáris és plebejus értelemben. Nos, éppen e kettő, a „civilizáció” és a „haza” az a két keret, amire nem kevés ember a hagyomány nevében tart igényt, anélkül, hogy belátná, ez két súlyos ellentmondást is hordoz: egyrészt – és ez a lényeg – a vallás szakrális természetű, s mint ilyen nem helyettesíthető teljesen profán ideológiákkal és intézményekkel; másrészt a „civilizáció” lényegében objektív szeretne lenni, miután racionalista és tudományos, ám a nacionalista és rasszista „haza” ezzel szemben definíció szerint szubjektív, miután a szcientizmus és a romanticizmus képmutató keveréke.

egy szintre hozatal, rombolóerejét tekintve kiválóan bevált egy adott társadalom helyi keretein belül, ezt mintegy magasabb hatványra emelték, s megszületett az immár „határtalan” *internacionalizmus*. Esetében immáron az egyetlen kritérium az lett, hogy a rombolásban mindenki „velünk van”, aki két lábon jár vagy „ember”, s mivel ebben az álkövetelményben számbelileg a legtöbben ismertek magukra, iszonyatos fölény jött létre a normalitást megőrizni szándékozókkal és hivatottakkal szemben: a „világ proletárjai” egyesültek... Ezeket a legsötétebb tendenciákat és folyamatokat érzékelve, bizonyos erők megelégtették az *internacionalizáció* végzetes folyamatait, s ezek megállítása végett ismét a nacionalizmushoz nyúltak: de immáron némileg más előjellel. Az *internacionalizmus* és a világkommunizmus megállítását zászlajára tűző, elsősorban a 20. század első felére megerősödő

szélsőjobboldali nacionalizmusok (mint többnyire nemzetiszocializmusok) szerepe ebben az összefüggésben kétségtelenül pozitív és konzerváló jellegű volt, noha más vonásaik továbbra is erősen hagyományellenes jellegzetességeket mutattak, de amelyek részletes elemzésébe e helyütt nem mélyedhetünk bele.

Mindezen vázlatos történeti, esztétörténeti áttekintést követően világossá válhat előttünk a nemzet fogalmának adandó jelenkori tartalom, amit legitim módon kizárólag a hagyományos alapelvekkel összhangban, azokból mintegy levezetett módon tehetünk meg. Bármennyire is szeretnék némelyek – modern hagyományellenes téveszméktől megfertőzve, amilyen például a hangzatos „egalizmus” – a lehető „legszeleesebb társadalmi alapokra” helyezni a „nemzet eszméjét”, ez nemcsak képtelenség, de lehetetlen is, és elgondolásaik tarthatatlanságát maga a gyakor-

A profán hazafiság szemérmetlen keverése a vallással olyan fényűzés, ami annál hasznavehetlenebb, minél inkább felcseréli magát a normális hazafiságra, és annál veszedelmesebb, minél végzetesebben veszélyezteti a vallás tekintélyét. Itt tulajdonképpen két vallás zavaros keveredéséről van szó, ahol az egyik igaz, a másik hamis, és ez részben kétségtelen magyarázatul szolgál e tekintetben a Menny visszahúzódására, ami egy hagyomány által érhető el, melyet azonban saját örökösei ekkorra különböző utakon elárultak. A nacionalista vagy „jakobinus” hazafiság értelmében a szülőföld soha nem követ el bűnt, és semmi sem bűn, amit a szülőföld nevében követnek el; sőt ha rosszul működik, az olyan bűn, amit ezért a szemére vetnek. A szülőföld–nemzet transzcendens értékre emelkedik, miközben mások hazafias érzületét lábbal lehet tiporni, ám ugyanazoktól elvárnánk a foltatlan „lojalitást”. A sovinszta hazafiak tévedése nem abban áll, hogy tudatában vannak országuk valódi értékének, hanem abban, hogy vakok – politikai és szentimentális érdeklődésüknek megfelelően – bizonyos más országok hasonló értékei iránt, sőt más népek elemi jogai vonatkozásában is, holott a nevezett hazafiak ugyanezen jogokat egyetemes törvény rangjára emelik és az élet alapelvének teszik meg. Mindez az „önrendelkezés” nevében kötött úgynevezett „békeegyezményeket” juttatja eszünkbe, amelyek a régi elnyomásokat újakra cserélik, ráadásul ezzel egyidőben fenntartják mindazokat a múltbeli alárendelődéseket, amelyek az aláírók egyikének sem okoznak kényelmetlenséget.

La Transfiguration de l'Homme (1995). A vallási érzés bitorlásai című fejezet. Ford. B. T. I.

lat próbája fogja bizonyítani. Be kell látnunk, az emberek döntő többségének semmi köze egyetlen nemzethez sem. A nemzet egy minőséget jelent, amit ráadásul megvalósítva kell meghaladni – a nemzetfeletti megvalósítás eredményeit mintegy „áldásként” a nemzet számára visszahagyva. A tömeg (*plebs*) esetében ilyesmi szóba sem kerül: vegetatív élete bonyolítása szempontjából teljesen esetleges, hogy földrajzilag hol születik vagy él, avagy történetesen melyik nemzet nyelvét beszéli: nem éli át annak semmilyen benső, minőségi tartalmát. Valamely helyen való születés ma sem tesz senkit egy nemzet részévé. Ahhoz szellemileg fel kell nőni, azért bensőleg egy megvalósítás értelmében tenni kell.

„(...) a jelen világciklus emberisége egészének történetét tekintve mind térben, mind időben egy viszonylag szűkre szabott intervallum az, amikor a nemességet kizárólag származási tényezők határozták meg. (...) amíg egyetlen emberben is él az ősi és eredeti törekvés, a nemesség vagy a nemzet ma sem veszett el, még akkor sem, ha a születési alapon való meghatározása mára gyakorlatilag lehetetlenné vált (...)”

A cél ugyanaz, s az út lényege változatlan. A nemzet továbbra is a hasonló létmódot birtokló nemesekeket jelenti, s nem azokat, akik egy adott helyen laknak vagy egy nyelvet beszélnek, netalán ennek vagy annak „érzik magukat a szívökben”. A nemzethez tartozás nem pusztán hitvallási kérdés. Az, hogy valaki mely nemzethez tartozónak vallja magát, fontos,

de nem elegendő; a nemzethez tartozáshoz a – szellemi megvalósításra képes – benső minőség, vagyis a nemesség elengedhetetlen.

A nemesség kifejezést azonban kétségtelenül pontosítanunk, vagy ha úgy tetszik, aktualizálnunk kell. Nyilvánvalóan nem indulhatunk ki valamiféle dokumentálható születési arisztokráciából vagy előkelő származásból: ezek a dolgok, minden pozitív vonásuk ellenére, mára elvesztették valódi tartalmukat. A lényegi nemesség nem egyszerűen születési kérdés. A születés vagy származás jelezhet valamit ezen a vonalon,

de önmagában elégtelen tényező. Nemes, vagyis a nemzet valódi tagja tehát – az eredeti értelemnek megfelelően – az, aki az őseredeti állapot visszaállítási munkájában sajátos minőségi alakának megfelelő módon és szinten részt vesz: mind a szorosabban vett benső világ, mind az úgynevezett külső világ vonatkozásában. Az őseredeti állapot egyszersmind – a világciklus kezdete és vége között fennálló szoros megfelelés értelmében – megfelel az eljövendő új világ aranykorának, aminek kapcsán elmondhatjuk, hogy a kezdet és vég egybeér. Az, aki egy sajátosan magyar létmód és életstílus jegyében, a magyarság tér- és időszabta feltételeit ismerve és figyelembe véve részt vesz az őseredeti állapot, vagy ami ugyanaz, az eljövendő aranykor megvalósításában, az magyar nemes, a magyar nemzet tagja. Werbőczy a 16. század elején arról beszélt, hogy magyar nemes az lehet, „akit érdeme megneemesít”. De mit jelent az, hogy „érdem”, ha nem pusztán morális síkon ragadjuk meg a kérdést? Az „érdem” voltaképpen a normalitás – az őseredeti lét- és tudatállapot – helyreállítása érdekében tett huzamos és rendszeres, mondhatni életvitelszerű pozitív erőfeszítés. Ezen erőfeszítés szellemi világegyetemének iránytűje, a magyarság esetében, a „honfoglalásként” ismert eseménysorozatot követően – egyebek mellett az ősi magyar hagyomány és vallás sajátos kimerülésének következtében – a kereszténység lett. Jézus Krisztus tanítása éppenséggel az őseredeti állapot vagy „Isten országának”, pontosabban „Isten királyságának” helyreállítása. Ugyanakkor azt is figyelembe kell vennünk, hogy maga a Szent Korona eszmeisége csodálatosan egyesíti magában az ősi magyar hagyományt és a kereszténységet. A magyarság a reá sajátosan jellemző módon távolodott el az idők kezdetén az őseredeti állapottól, ennek megfelelően a reá sajátosan jellemző módon kell oda visszatérnie, vagy ha úgy tetszik, a reá sajátosan jellemző módon kell az új

aranykort megvalósítania, hiszen a kettő – mint mondtuk – pontosan egybeesik. Ezen az úton a nem-nemesek is jöhetnek, de természetesen csak a nemeseket, mindenekelőtt a szellemi tekintélyt képviselő valódi intellektuális elitet követve – tökéletes összhangban természetesen a világ összes nemzetének ugyanilyen elitjével és törekvőivel. És mielőtt bárki elkeseredne azon, hogy a szóban forgó emberek száma mennyire kevés, rögtön hozzá kell tennünk, hogy nem is számuk a fontos, hiszen a valódi nemesség mindenkor egy viszonylag szűk réteget jelentett, hanem a minőségük, s akiket természetesen nem valamifajta „önként”, hanem az intellektuális színvonal, az önös individuális érdekeken túlmutató áldozatot vállalni képes létrendi rang minősít. Mindez jó esetben tehát a vertikálisan önmagában is szervesen tagolt nemességen kívüliek (a *vulgus* vagy *plebs*) számára is pozitív és üdvöztető lehet, hiszen minden más társadalmi réteg és csoport kizárólag a nemzet intellektuális elitje és az általa kijelölt úton önként végzett munka révén részesedhet az emberhez méltó életben, aminek eszkatológiai vonatkozásai – egy megfelelően élt élet esetén – az üdvözlés irányába esnek.

A jelenkor meghatározó teoretikusai helyesen ismerték fel, hogy az újkori nacionalizmus, kiváltképpen a sovinizmussá fajuló nacionalizmus a népek közötti szembenállás és konfliktusok melegágya. A viszály forrása, a nacionalizmus megszüntetése kapcsán azonban tragikus félreértéssel a nemzetelatlanság megvalósítását tűzték ki célul, aminek a csúcsmegvalósulása napjainkban az úgynevezett „globalizáció”. A geoglobális társadalom – s ezen belül az Európai Unió átmeneti kalandja – a nemzeteket elmosó internacionalizmus hatékonyság érdekében ideológiátlanított megvalósulási kísérlete: végállomás; társadalmi vonatkozásban ennél nyilvánvalóan nincs lejjebb. Mindezt annak fényében tudjuk megfelelően értékelni,

ha tekintetbe vesszük, hogy a végidő, a ciklus lezáródási fázisa a kezdetek felszínileg hasonló, lényegileg azonban torz paródiája: a kezdeti spirituális egységet az idők végén felváltja a materiális egyformaság, a pusztaságszerű vagy mennyiségi értelemben vett homogén és uniformizált egyedek atomikus egyformasága, amelyek minél kevésbé integráltak, egyszersmind annál kevésbé differenciáltak. A nemzetek megsemmisülése a geoglobális ellenbirodalom létrejöttének egyik előfeltétele, amelynek háttérbe húzódó és mélységesen okkult kivitelezője emiatt mindent elkövet a nemzetek maradéka és minden még fennmaradt nemzeti érték felszámolása érdekében. A végül létrejövő, majdnem teljesen homogén emberi massa, a merőben számszerű egyedek minden valódi minőségi különbségtől megfosztott, pusztaságszerű lett tömege az a szubsztanciális alap, amire az ellenhagyomány szinte mindenre kiterjedő, ám épp olyan rövid életű, mint amilyen borzalmas falansztere épül. Ez vallási nyelven nem más, mint a *civitas diaboli* (az ’ördög országa’) vagy az antikrisztus birodalma. Kétségtelenül sem a világ kezdetén, sem a vég elközelítése idején nincsenek nemzetek: az azonban a legmeszebbmenőkig nem mindegy, hogy a nemzetnélküliség nemzetfelettséget, vagy nemzetelatlanságot jelent. A kettő között egy egész emberi ciklus, egy világ története áll. A nemzetfelettség őseredeti állapotának megvalósításához nem a nemzetek össze- és elmosásán keresztül vezet az út, hanem a nemzet minden értékének és minőségi sajátosságának a birtokba vevő, differenciált és szervesen tagolt megvalósításán keresztül, amely nem más nemzetek ellenében és rovására határozza meg önmagát, hanem a mindent megelőző és meghaladó szellemi cél vonatkozásában, más nemzetek ugyanezen célt felismerő és magáévá tevő tagjaival tökéletes szolidaritásban, sőt erőegyesítésben.

Vona Gábor

A MODERNKORI EMBER POLITIKAI TIPOLÓGIÁJA

AZ EURÓPAI KULTÚRKÖRBE a zsidó és keresztény vallásnak, a kontinentális filozófia alkotásainak, valamint a szcientizmusnak köszönhetően szinte közhellyé vált, hogy a történelem fejlődik. Ezt hívjuk progresszionizmusnak, amelyet László András, első könyvének „A progresszió illúziójának kritikája” című fejezetében, így definiál: „A progresszió a történelemben alászállt (a progresszionisták szerint a történelemben felemelkedett) ember civilizációs, kulturális, vallási, filozófiai, tudományos, társadalmi, gazdasági, politikai, állami életének az állítólágos »evolúciója«-ja.”¹ Ez az eszmei alap olyan mélyen rögzült a jelenkori ember gondolkodásába, hogy szinte észrevehetetlenné, evidenssé, megkérdőjelezhetetlenné vált. Akár azt is mondhatnánk, hogy a progresszió tudata a modern emberiség *a priori*-ja.

Persze itt rögtön élhetnénk azzal az ellentételezéssel, hogy a könyvesboltokban egyre gyakoribb a válságirodalom, sőt, már a 19–20. században, a tudományos–történeti progresszionizmus diadalmenete során megjelentek olyan antitézisek, mint Spengler, Nietzsche vagy akár Freud *Rossz közérzet a kultúrában* című munkája. Hivatkozhatnánk a 21. század nagy antiglobalista, környezetvédő mozgalmaira is, melyek számtalan aspektusból figyelmeztetik világunkat annak

egyre közeledő és sötét végére. Való igaz, a ma és a közelmúlt embere nem nagyon találja a helyét, a technikai civilizáltság robogása közepette fura, mélyről feltörő, keserű bizalmatlanság tölti el újra és újra, de mindezen – egyébként teljesen adekvát – érzéssel együtt is azt tapasztaljuk: a progresszió a modernkori világ egyik, ha nem a legmakacsabb hiedelme. Hiába minden válságérzet, minden intuíció és racionális érv a süllyedő emberiségről, a legegyszerűbb tömeglényről egészen a nagy gondolkodókig, jóformán mindenki él valamifajta rózsaszín remény arra nézve, hogy a világ és vele a történelem fejlődik. Mindaz a rossz, amit átélünk, csupán általános emberi és globális tény, és az idő haladásával ezen alapállapoton egyre inkább felülemelkedünk, míg nem végre eljutunk a történelem boldog beteljesüléséhez. A különféle szörnyű események csupán e feltartóztatlan folyamat tanulási nehézségei, de az alapvető irányon nem változtatnak. E „beteljesülésen” persze mást és mást értve, de ugyanettől a progresszív eszmei tendenciától kábult a keresztény hívó, a tudományos kutató, a humanista filozófus és az utca embere is. Szinte mindenki. Már önmagában ez a széles együttvélekedés el kellene, hogy gondolkodtasson, és távol kellene, hogy tartson

¹ László András: *Tradicionális és létszemlélet*. Nyíregyháza, 1995, Kötet Kiadó, 173. o.

bennünket a progresszió sugalmazásától, ám a tradicionális tanítások tanulmányozása révén pozitíve is képesek lehetünk és kell lennünk eme modernista hályog eltávolítására. Az egyetemes hagyomány ugyanis éppen az ellenkezőt tanítja: az emberi történelem *alászállás*.

Persze ezen felismerés elmélyítése nem az olvasmányok mennyiségétől vagy bármilyen külsődleges erőfeszítéstől függ. A fejlődés vagy alászállás dilemma helyes feloldásához tudati változásra, szintáttörésre van szükség. Ennek a szintáttörésnek a lényegét több aspektusból is meg lehet közelíteni, a mi esetünkben talán a legtöbb eredménnyel az jár, ha úgy fogalmazunk: a lét anyagi–szolgai szemléletével szemben a lét szellemi–arisztokratikus megközelítését kell elsajátítanunk. Amennyiben ezzel az arisztokratikus viszonyulással rendelkezünk, akkor a modernkori sugalmazások szinte egyik pillanatról a másikra kompromittálódnak, értéküket veszítik. Rájövünk, hogy mindaz, amit eddig tanítottak nekünk, mondtak a történelemről, nem hogy nem igaz, hanem annak éppen az ellenkezője a valóság. Rádöbbenünk, hogy a liberális történetírás diabolikus² módon már a monopol névadásaival eldöntötte a vitát és hipnotizálta az emberiséget. Ha megnézzük a tradicionális szemmel kifejezetten pozitívan értékelhető európai középkor végétől zajló történelmet, azt találjuk, hogy az emberi alászállás sötét folyamatait, a léttel való kapcsolat fokozatos elhalványulásának fontos állomásait a modern történetírás mindig egyértelműen pozitív értelmű vagy hangulatú szavakkal írta le. Ez egyébként már önmagában beszédes és leleplező, hiszen a pártatlan, kívülálló és hűvös tárgyilagosság

kritériumára oly büszke és érzékeny tudomány itt egyáltalán nem fogta vissza magát, s a legnagyobb bátorsággal és a legtermészetesebb módon osztogatta a dicsérő, magasztaló elnevezéseket az egyébként még a saját elvei és szabályai alapján is megkérdőjelezhető történelmi jelenségeknek. Ezért mondhatjuk azt, hogy a modern történetírás diabolikus történetírás.

Nézzük tehát néhány címszóban az újkor és legújabbkor történetét: humanizmus, reneszánsz, reformáció, nagy földrajzi felfedezések, felvilágosodás, nagy francia forradalom, liberalizmus, ipari forradalom, a tudományos világszemlélet győzelme, demokratikus átalakulások, terrorizmus elleni harc. Szinte megkönnyezi az ember ezt a sok „szépséget”, „nagyságot”, amit képesek voltunk mi nyugatiak a világ nagy asztalára letenni az elmúlt évszázadokban. A tradicionális szemlélet alapján nézve ezek a szavak a maguk sugalmazó irányukkal éppen ellentétes tendenciákat kódolnak. És itt most nem azt a vulgáris, bár igaz ellenérvet akarom felhozni, hogy mindez a vélt fejlődés mennyi szenvedést, háborút és halált hozott az emberiségnek, még csak nem is az ökológiai katasztrófa várható közelségére célok, mert ez önmagában még nem kérdőjelezné meg magát a fejlődést mint irányt, csupán azt mondaná, hogy annak rettenetes ára volt. Amit egy gondolkodó embernek illene észrevennie, az a fajta minőségromlás, amely mind egyéni, mind társadalmi értelemben végbement ezen újkori „fejlődés” alatt, hogy amíg az kívülről a szabadság diadalútjának látszik, vagy pontosabban, annak láttatják, addig valójában az ember fokozatos elidegenedése önmagától és a világtól. Az ember kiszakadt a világból, vagy

² A *diabolosz* szó értelme: szétdobál, megoszt, ellenséggé tesz. Esetünkben kifordít az eredeti jelentésből. Ebből következőleg „diabolikusnak” lenni annyi, mint megfosztani valamit a saját eredeti és adekvát jelentésétől, annak ellenkező és ártó tartalmat adni.

másképpen: a világ kiszakadt az emberből, és most a korábbi egység harmóniáját és boldogságát úgy próbáljuk helyreállítani, hogy ezt a külsővé lett, idegen világot igyekszünk leigázni, visszagyömöszölni magunkba, elfogyasztani, megenni, vagyis külsődleges – mindenképpen bukásra ítélt – formában kezelni egy valójában benső problémát. A belső szabadságunk feláldozása révén egyáltalán nem nyertünk külsőleges szabadságot, csupán annak tragikus paródiáját, ami bizonyos szempontból még a rabszolgaságnál is rosszabb, tekintve, hogy a többség saját léthelyzetének felismerésére is képtelen. A *klaszszikus rabszolga* legalább tudja, hogy rabszolga. A modernkori ember, más szóval a *szellemi rabszolga* ellenben azt hiszi, hogy szabad, mert bármit megvehet, ha szerez elég pénzt.

Amikor a különféle történelmi jelenségeket értékeljük, nagyon fontos, hogy a magasabb és alacsonyabb rendű, a fontosabb és kevésbé fontos, a lényegi és lényegtelen között különbséget tudjunk tenni. Tehát amikor egy korszakot, egy eszmét értékelünk, nem tagadjuk, hogy lehettek pozitív aspektusai, eredményei, felismerései, szereplői, alkotásai. Olyankor azt mondjuk, hogy maga a jelenség egészében minősül negatívnak, minden részleges és esetleges pozitívuma ellenére. Így nézve a fenti felsorolást, az újkor történetét mindenképpen illik a helyére tennünk. A *humanizmus* nem más, mint egy látszólagos emberközpontúság, amely az antik kultúra újrafelfedezésének álarcában, de annak nagyobb részt a félre- vagy meg nem értésével éppen az eredeti és valós centrumától, központjától fosztotta meg az embert. A létrend hierarchiájában egy megbocsáthatatlan, diabolikus zavart keltett, amikor a halhatatlan helyére a halandót tette. A vele szorosan összekapcsolódó *reneszánsz* ezért nehezen nevezhető „újjaszületésnek”, sokkal inkább a nyugati világ haldoklásának, agóniájának, alkonyának kezdete. A *reformáció*

alakjainak és követőinek jó szándéka nagyobb részt nem vitatható, a katolikus egyház világias romlása tény, ezzel együtt a történelmi folyamatokra való rálátás madártávlatából elmondható, hogy a reformációnak komoly szerepe volt a keresztény szakralitás által áthatott társadalom profanizálódásában, despiritualizálódásában és modernizálódásában. A *nagy földrajzi felfedezések* valójában az európai léttrontás exportálásai voltak, amelyek útját fizikai, lelki és szellemi pusztítás kísérte. A *felvilágosodás* a tradicionális gyökereitől már nagyban megfosztott kultúránk nevetséges, elsötétítő erejű kísérlete volt az önmagából fakadó büszkeségre, az önmagától való működőképességre és az önmagáért való fejlődésre. A „*nagy*” *francia forradalom* ennek a kétségbeesett dölyfösségnek a megkoronázása, és egyben a királyságnak mint tradicionális, de addigra már nagyobb részt fényét veszített államformának a végső felszámolására és lejárására elkövetett történelmi bűncselekmény. Amennyiben tíz éhes disznót összezárnánk egy ólba élelem nélkül, a közöttük kialakuló konfliktusokban felfedezhetnénk a „*nagy*” *francia forradalom* minden lényeges mozzanatát, dinamikáját és alakját. A *liberalizmus* az ember felszabadításának álcázott nagyon alacsony szintű és máig ható eszmeiség, amely az eredeti kvalitatív szabadságunktól való megfosztásunkért cserébe felkínálja és ránk kényszeríti a kvantitatív szabadság rabságát. A létharmóniában élő ember isteni szabadságát lecseréli a javak közötti válogatás szabadságából fakadó zsigeri rabsággal. Az *ipari-technikai forradalom* a munka deszakralizálása, az ember és a munka közötti hierarchia megfordítása, amelyben az ember szépen lassan statisztikai számmá, isteni eredetű lényből termelőerővé válik. A *tudományos világszemlélet győzelme* a szcientizmus és a materializmus diadala, ahol az emberiség közösen megcsodálja és megünnepli, hogy létezésünk mindössze oxigén-, hidrogén-, szén- és egyéb

atomok, molekulák véletlen találkozásának köszönhető. A *demokratikus átalakulás* az emberi minőségigény teljes elvesztésének, az egyenlőség helytelen értelmezéséből fakadó téveszméknek a következménye, amely minden külső, intézményekben és szavakban megmutatkozó csillogása ellenére a kapitalizmus gazdasági diktatúráját takarja. A *terrorizmus elleni harc* pedig a még tradicionális elemeket őrző kultúrák felszámolására indított büntető expedíció, agresszió, vagyis maga a terrorizmus.

Jól látható, hogy a mi szemüvegünkön keresztül a történelem valami egészen másnak látszik, mint aminek manapság és általában hiszik. Itt kell azonban megjegyezni, az a tény, hogy a pozitívnak beállított folyamatok és eszmék a tradicionális felfogás szerint valójában *alászállást* takarnak, még nem jelenti automatikusan, hogy a modern történetírás által negatívnak vagy semlegesnek nevezettek értékesnek ítéltetők lennének számunkra. Az ellenreformáció például abból a nézőpontból, hogy a katolikus egyház egyetemességét és egységét akarta helyreállítani, mindenképpen pozitívum, de formái, eszközei gyakran ugyanazzal az újkori szemlélettel voltak áthatva, mint a reformáció. Ugyanígy a királyság különféle restaurációs kísérletei az újkorban szintén csak nagyon távolról, vagy éppen egyáltalán nem nevezhetők tradicionális erőfeszítéseknek, gondoljunk csak a felvilágosult abszolutizmus teljesen zavart elgondolására. A demokráciával szemben álló huszadik századi totalitárius rendszerek pedig szintén nem tradicionális válaszok, hiszen ha alaposan megvizsgáljuk, a demokrácia és a nemzetiszoci-

alizmus között több az eszmei kapcsolat, mint bármelyikük és a tradicionális szemlélet között. Összességében tehát elmondható, hogy az alászállással szembenálló jelenségek önmagukban nem képviselnek fejlődést, felemelkedést. Amíg az emberiség az újkor

előtti nagy konfliktusaiban két tradicionálisan pozitív – bár eltérő módon értékelhető – lehetőség közül választhatott, gondoljunk csak a pápaság és császárság küzdelmére, addig mostanra odáig süllyedtünk, hogy szinte mindegy a döntés, mert kizárólag nivelláló alternatívákat

kínál a történelem, lásd a szociálliberális kontra polgári liberális gondolatot. A történelem, úgy tűnik, megállíthatatlan alászállás, ahol az antitradicionalitás fokozatosan visszaszorítja a világból a tradicionalitást.

A fentiek belátása, megértése és elfogadása a többség számára vagy lehetetlen, vagy sokkoló. Itt és most nekünk nem célunk ennek a kérdésnek a további vizsgálata, hiszen megtették helyettünk mások sokkal nagyobb szellemi erővel.³ Az, amit az olvasótól elvárunk, hogy e tudati, szellemi előkészültséggel már rendelkezzen, amikor a jelen tanulmányt olvassa. Célunk, hogy a történelmi alászálláshoz való viszonyu-

„(...) az a tény, hogy a pozitívnak beállított folyamatok és eszmék a tradicionális felfogás szerint valójában alászállást takarnak, még nem jelenti automatikusan, hogy a modern történetírás által negatívnak vagy semlegesnek nevezettek értékesnek ítéltetők lennének számunkra.”

³ Ld. Baranyi Tibor Imre: *Fejlődő létrontás és örök Hagyomány*. Debrecen, 2005, Kvintesszencia Kiadó. René Guénon: *A modern világ válsága*. Debrecen, 2007, Kvintesszencia Kiadó. Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*. Nyíregyháza, 1997, Kötet Kiadó.

lás, más szóval a válságtudat különféle formái alapján felvázoljuk a modernkori ember politikai tipológiáját. Itt nem valamiféle konvencionális politológiai besorolásra kell gondolni, amely a valódi szellemi törésvonalak bemutatására teljesen alkalmatlan és vulgáris következtetéseket képes csupán alkotni. Tehát nem a centrista kontra szélsőséges, a demokrata kontra antidemokratikus, a liberális, a szocialista vagy a konzervatív kategóriák elemzésével babráljuk el az időt, de még nem is a számunkra egyébként hasznos és fontos jobboldali kontra baloldali fogalmak tisztázását tűztük

„(...) a történelmi alászállás mítoszához való hozzáállást tekintjük kiindulópontunknak.”

ki célul, hanem kifejezetten és elsősorban a történelmi alászállás mítoszához való hozzáállást tekintjük kiindulópontunknak. Abból az alapvető igazságból indulunk ki, hogy az ember tör-

ténelemhez való viszonya alapvetően határozza meg a politikai karakterét. Amit a történelemben és ezáltal saját jelenében lát, vél, felfedez vagy abból kiolvas, az egyben megformálja a társadalom kérdéseivel kapcsolatos eszmeiségét is, megalkotja politikai karakterét. Itt csak röviden, de annál nagyobb hangsúllyal kell megemlíteni, hogy amennyiben iménti hipotézisünk igaz, az egyben azt is jelenti, hogy egy adott személy politikai alkata nem akarati gyökerű döntés eredménye, mint manapság hiszik, hanem az illető válságtudati szintjének – szellemi tisztánlátásának – leképeződése.⁴

Mindezek alapján ötféle politikai típust különítünk el: *stupid*, *pozitivist*, *naiv*, *antitradicionális* és *tradicionális*. Ezen kategóriákon belül elválasztjuk a politikus és az apolitikus viszonyulást, nem feledve, hogy ezek az adott típuson belül

jelennek meg, vagyis szellemiségük gyökérzete ugyanaz. Az apolitikus és politikus megjelölés csupán azt mutatja meg, hogy az adott típusba tartozó személy végez-e direkt politikai aktivitást vagy sem. Szintkülönbségről tehát nincs szó, csupán kategórián belüli, horizontális iránykülönbségről. Végül érdemes hangsúlyozni, hogy a teljes mértékben vett apolitikusság csupán elméleti szinten vethető fel, ugyanis az adott típuson belüli apolitikusság – tekintve, hogy a típuson belüli politikussággal közös alapélményből fakad – minden direkt aktivitás hiányában is át sugározza a társadalomba és a létezésbe a maga természetét. Vagyis a politika világára nem az ember vélekedése és cselekedetei, vagy éppen ellenkezőleg, a távolságtartása hatnak leginkább, hanem a politikához fűződő szellemi viszonya. Ezt pedig a történelem menetével kapcsolatos álláspontja határozza meg: alászállónak, vagy fejlődőnek érzi-e a történelmet? Az „apolitikus, vagy politikus” kérdés felvetése ezért az esetek jelentős részében félrevezető. Ezen felesleges és meddő vitáktól is megkímélhet bennünket, ha szellemi irányultságú politikai tipológiát alkotunk. Vagyis, ha a fent jelzett kategóriákat bevezetjük, azokon belül – és csak ezeken belül! – értelmessé tehető az apolitikum és a politikum vizsgálata.

A tanulmány célja azonban nem csupán a leírás. A spirituális igénnyel bíró emberek politikához, a politika szférájához való viszonyának tisztázását, mélyítését is szeretnénk elősegíteni tipológiánkkal. Tudjuk, hogy minden egyes modellnek van egy közös Achilles-ínja, miként leegyszerűsíti saját vizsgálandó tárgyát. Ez alól a törvény alól a mi tipológiánk sem kivétel. A valóság összetettségét, bonyolult szövetét adott számú kategóriára redukálni mindig vakmerőség.

⁴ Ennek bővebb kifejtése a tanulmány végén történik meg.

De mégis, éppen ezen modellek azok, amelyek a jelentőségük túlértékelését elkerülve alkalmasság lehetnek arra, hogy olyan megfigyeléseket, megállapításokat tegyünk, amelyeket nélkülük sokkal nehezebben vagy egyáltalán nem lettünk volna képesek megtenni. Ez pedig minden esetben gyakorlati jelentőséggel is bír. Vagyis egy politikai tipológia, amennyiben helyes, nem csupán tisztánlátásunkat segítheti, de egyben gyakorlati következtetések levonására is alkalmas lehet. Hogy az ilyen jellegű átvilágítás mennyire fontos, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a politikával való kapcsolat tisztázatlansága komoly defektust eredményezhet más téren tisztultabb embereknél is.

„A modern idők illuzórius létét leszámítva – mondja Horváth Róbert –, ontológiailag egyáltalán nem igaz kijelentés az, hogy aki a hatalommal találkozik, annak a keze soha nem maradhat tiszta. Az emberben lévő igény a politika iránt, a tulajdon és a hatalom ontológiai–metapolitikai tényezője iránt teljesen normális, mély és szép igény. Ezt nem kell folyamatosan ellenezni. Az antipolitikusság, a politikaellenesség könnyen oda vezethet, hogy a politika iránti teljesen normális, de nem tudatosított igény egyszer kirobban és abnormális, nem szellemi módokon nyilvánul meg”.⁵ Eszerint a politikára való emberi igény alapvető, természetes és normális, és ezt nem ellenezni, hanem kontrollálni kell, mert a kontroll-nélküliség komoly defektusokat eredményezhet. Revelatív erejű gondolat Horváth Róbert részéről, és bízunk benne, hogy az általunk felvázolt tipológia is sokak számára adhat segítséget abban, hogy a politikához, mint az emberi létezés egyik megkerülhetetlen és elkerülhetetlen terrénumához megfelelő viszonyrendszert tudjon kiépíteni, illetve hogy azt folyamatosan kontrollálhassa, csiszolhassa

és elmélyíthesse. Az ilyen jellegű pontosítások, a politikával való kapcsolat szellemi megtisztítása a ráakódásoktól és téves képzetektől nem csupán megkímélhet bennünket abszurd lépésektől, nem csupán segítheti hazánkat és nemzetünket egy magasabb politikai kultúra kialakításában, de szellemi utunk számára is meghatározó jelentőségű lehet.

Az első típus, amellyel teóriánkat kezdenünk kell, a *stupid*, vagyis az a szellemileg korlátozott ember, aki a történelem nagy kérdésének felvetéséig el sem jut. Ez a karakter általában mindenfajta spirituális, filozófiai, társadalmi problémától távol tartja magát, azokra érzéketlen. A globális kapitalizmus ideális tenyészetű produktuma. Sokat fogyaszt, keveset engedetlenkedik, de legkevésbé gondolkodik. Elszomorító, hogy e kategória lélekszáma egyáltalán nem alacsony, sőt, a növekedése feltartóztathatatlanul tűnik. Hogy a történelem fejlődés, vagy alászállás, hogy mit takar valójában a válság, milyen politikai alapállást vegyen fel ez alapján? – mindezekből a *stupid* semmit sem érzékel. Vegetatív dagonyájába, amelyet sokszor nagyon nívós életnek hisz, olyannyira elmerült, hogy szellemi eredetű stimulálásra is teljesen mozdulatlan marad. Alapos vizsgálat esetén könnyen belátható, hogy mondjuk a papucsállatkával összemérve csupán mennyiségi különbségek felmutatására képes. Szigorúan véve nem is lenne nevezhető politikai karakternek, inkább valamiféle karakteralatti kategóriának, hogy mégis említést tettünk róla, annak két oka van. Egyrészt a fentebb említett magas számuk a társadalomban, másrészt a modernkori politika alakításában betöltött lényegi szerepük.

A liberális demokrácia nem az emberekre, a népre, hanem a tömegre épül. E kettő különbsé-

⁵ Horváth Róbert: Hamvas Béla és az apoliteia. *Pannon Front*, 37. sz. (Budapest, VIII. évf. 1. sz. – 2002), 20. o.

ge óriási, amelyről Hamvas Béla így ír: „A mérő sokaság, a tömeg az ember egyéni létének lefokozását jelenti, a nép, a szellemi, a transzcendens eredetű ösközösség az ember egyéni létének felfokozása. Aki tömegben él, az értelmileg, érzelmileg, tevékenységében, tudásában, életének abszolút értékében lesüllyedt állapotban él.”⁶ A jelenkori világ számára az a cél, hogy a politikai élet az ilyen inkompetensek, az ilyen lesüllyedtek választásán alapuljon. A modern demokráciák legkisebb alapegysége tehát nem az ember, hanem annak lesüllyedt torzója, a tömeglény, a mi terminológiánkkal élve a *stupid*. Az ő döntése határozza meg és dönti el a különféle társadalmi aktivitásokat, amelyeknek ezáltal nem csupán horizontális irányt szab,⁷ de egyben vertikálisan meg is semmisíti a politikát. Tekintve, hogy egyrészt a *stupid* számára a politika egyedüli célja, hogy a gyomrát megtöltse és barázdátlan agyát ingerelje szubhumán tévéműsorokkal, másrészt ő a modernkori demokrácia alapanyaga, így természetes, hogy a közélet totálisan értékvesztetté válik, elveszíti vertikumát. A liberális demokrácia nagy állatudvarában a *stupid* a disznó, amely moslékban hempereg és mindent megzabál. A típus esetében természetesen a politikus kontra apolitikus alkat megkülönböztetése szinte értelmetlen, hiszen maga az egész típus alapvetően, a szó negatív, lefelé irányuló értelmében apolitikus. Nem meghaladja a politika szintjét, hanem egyszerűen el sem jut odáig.

A második nagy típus a *pozitivist*a, aki már tényleges politikai karakterrel bír, hiszen érzékeli a történelmet, és ezen percepciója alapján ahhoz viszonyul is. A viszonyulása teljes mér-

tékben „korszerű”, mivel a fentebb már taglalt progresszió vagy fejlődés globális sugalmazottsága alatt áll. Ez a modern ember kollektív hipnózis, amennyiben hiszi, jó úton járunk. A történelmet fejlődésnek tekinti, amelyben átmeneti zavarok, bizonyos ideig tartó tévutak felléphetnek ugyan, de maga az egész folyamat halad egy várva várt beteljesülés, a történelem „dicső vége” felé. Számára a történelem leküzdendő akadály, amelytől lehetőleg jó lenne már megszabadulni, jó lenne végre beteljesíteni. Gondolkodására különféle módokon és formában, de meghatározó erővel hat a zsidó–keresztény kultúra, a darwinizmus, a hegelianizmus és a tudományos forradalom, melyeknek – minden eltérő tartalmuk ellenére – közös gyökere éppen ebben a fejlődésvélekedésben áll. A pozitivist típus ezekből következőleg nagyon széles politikai palettán jelenhet meg, a konvencionális politológia ezért is képtelen ezen együttállás felismerésére. A mi tipológiánk azonban tud arról, hogy a messiásváró, jámbor keresztény, a tudományos–technikai civilizációtól kvázi-megváltást remélő kisember, a szabadságjogokért küzdő liberális, a népek feletti (pontosabban inkább alatti) testvériségért küzdő kommunista, a polgári értékrend melegét féltő konzervatív és a gazdasági reformokat sürgető bankár között – minden értékrendbeli, irányultságbeli különbözőségük ellenére – felismerhető azok legvégső és legmélyebb értelemben vett politikai együvé tartozása. Ennek alapélménye tehát nem más, mint a történelem fejlődésébe vetett megingathatatlan hiedelem, közös kifejezési módja pedig valamifajta egyenlőség megvalósítása. Ha majd végre mindenki

⁶ Hamvas Béla: *Scientia sacra*. I. rész 2. köt. Szentendre, 1995, Medio Kiadó /Hamvas Béla művei 9/, 346. o.

⁷ Pontosabb, ha értelmetlen és bőszült horizontális bolyongásról, ismétlődésről beszélünk, mert ennek a tömegember általi irányadásnak semmilyen értéktartalma nincs, csupán folyamatos *protest*-lelkület azért, mert az adott politikai kabinet az ő feneketlen igényét nem elégítette ki annyi elfogyasztani valóval, mint amennyit ígért.

egyenlő jogokkal bír, vagy egyenlő adagokat ehet, vagy egyenlő technikai civilizáltságra jut, vagy ugyanazt gondolja mindenről, vagy ugyanolyan hívó lesz, akkor végre véget ér a történelem.

A *pozitivist* politikai típus szintén elég széles lélekszámú kategória. Mondhatnánk szociológiailag úgy is, hogy amíg a *stupid* a tömegemember, addig a *pozitivist* a polgár. Van belőle bőven. A politikai karaktere annyiban más, mint a *stupidé*, hogy amíg az utóbbi a közéletben csupán vegetatív igényeinek kiszolgálóját látja meg, vagyis összetéveszti a gazdasággal,⁸ szubhumán marad, addig a polgár számára a politika bír ezen felüli jelentőséggel is. E jelentőség túllép ugyan a szubhumán tartományon, azonban szigorúan emberi szinten marad. Még egy vallásos *pozitivist* számára sem lehet a politikának emberfeletti vonatkozása. Számukra politika és metafizika közötti kapcsolat nem létezik. Egyúttal jegyezzük meg, hogy a két típus közötti különbség nem olyan nagy, mint azt a polgár hiszi magáról. A mi aspektusunkból nézve ez a differencia csak részben kvalitatív, sokkal inkább kvantitatív, amit talán azáltal lehet a legjobban megvilágítani, ha kimondjuk: mindkettő számára az egyenlőségre épülő liberális demokrácia jelenti magát a politikát és annak határait. Ha tehát a *stupidot* neveztük a liberális demokrácia disznájának, a *pozitivistáról* azt mondhatjuk, ő a birka, amelyet terelnek, megnyírnak, aztán ugyanúgy levágják, mint a disznót.

A politikus és apolitikus alkat megkülönböztetése itt már vizsgálatra érdemes. A politikus *pozitivist* típust megtaláljuk a liberális demok-

rata, a polgári demokrata, a konzervatív demokrata és a kereszténydemokrata pártok körül, míg az apolitikus alkatú *pozitivistákra* a tudományos, kulturális, vallási és gazdasági élet legkülönbébb és legszélesebb

részeiben lelhetünk. Elkülöníti őket, hogy amíg a politikus *pozitivist* a közéleti tevékenységtől, addig az apolitikus az emberi kultúra más szférájától várja a beteljesülést, ám összeköti őket, hogy a jó úton haladásban és az előbb-utóbb eljövő beteljesülésben hisznek, s abban is, hogy mindez emberi erőfeszítés kérdése.

A következő típus a *naiv*. A *naiv* különválasztása a *pozitivistától* önkényes, mivel azzal nagyon sok párhuzamot mutat, de ez az elválasztás korántsem haszontalan. Ez a típus is hisz abban, hogy a történelemnek be kell teljesednie, hogy ez bekövetkezhet, és hogy kizárólag emberi erőfeszítés kérdése, de a történelemben már nem fejlődést lát, hanem valami nagy úttévesztést, valami nagy problémát, amit radikális, alapvető változtatással kell megoldani. Amíg a *pozitivist* a történelem negatívumaiban csupán hibákat lát, amelyet a „helyes”, az egyenlőség felé vezető úton haladó emberiség elkövet, gyermekbetegséggé elszenved, addig a *naiv* szerint az emberiség le tért erről az útról. A céllal nagyjából nincs problémája, a sugalmazottsága – egyenlőség, társadalmi igazság, szabadság stb. – hasonló, a problémája éppen az, hogy ezt a célt a történelem során az emberiség valahol elárulta. Amíg a

⁸ Itt jegyezzük meg, hogy ez a tévesztés azért nem csupán a *stupid* esetében állhat elő. Az egész jelenkort áthatja a politika ökonomista szintre való süllyedésének folyamata, a politika önmagán belüli alászállása, amit az is világosan illusztrál, hogy kezdetben nemes emberek politizáltak, később egyre több és fontosabb szerepet töltöttek be a jogászok, míg mára a közigazdászoké lett a vezető szerep. Ez egyben megmutatja, hogy a politika témája eleinte értékekről, később jogokról, mostanra pedig szinte csak javakról szól.

*pozitivist*a szerint a kisebb vargabetűk ellenére az utat folytatni kell, addig a *naiv* szerint sürgősen vissza kell fordulnunk vagy átlépnünk egy másik útra.

A *naiv* típus szerint tehát egy komoly politikai változásra – kormány-, rendszer- vagy akár korszakváltásra – van szükség, amely ezt a válságot, a történelem nagy úttévesztését megoldaná. Abban egyetértés van, hogy ez mindenképpen valami drámai megújulást jelentsen, és abban is, hogy itt sincs helye a politikai és a metafizikai világ összekapcsolásának, de hogy ennek a radikális változásnak miképpen kell megtörténnie, abban már megoszlanak a vélemények. Amíg a *pozitivistáról* azt mondtuk, hogy képviselőit a liberális demokrácia eszméje alapvetően összeköti, addig a *naivról* ez már csak részben állítható. Számára a liberális demokrácia már nem tabutéma, kritika tárgya lehet, ami a *pozitivist*a számára még maga lett volna a blaszfémia. De ebben a kritikusságában nem a szakítás és túllépés vágya van, hanem sokkal inkább az „érted haragszom, nem ellened” mentalitás, amelyet a hasonló, jelenkori szellemi hipnotizáltság magyaráz meg. A *naiv* meg szeretné reformálni a demokráciát, akkor is, ha azt éppen a leghatározottabban elutasítja. Szeretné, ha az általa vágyott rendszer és változás még nagyobb szabadságot, jólétet és egyenlőséget hozna el, még boldogabbá tenné a földi világot. Ez a tudatos vagy tudattalan szándék vezérel minden ilyen típusú embert, és naivitása éppen abból fakad, hogy ennek sikerében és helyességében megrögzötten és kritikátlanul hisz.

A típus politikai súlya egyre nagyobb. A politikus alkatúak közül ide sorolhatóak az

antiglobalista, extrém baloldali, radikális zöld, szélső- valamint újjobboldali és egyéb – a hivatalt politológia által extremitásoknak nevezett – mozgalmak, míg az apolitikus *naiv*ak táborát erősítik a különféle környezetvédők, kulturális hagyományörzők, alternatív életformákat gyakorlók, modernista „ezoterikus” csoportok és egyéb szubkultúrák. Mindegyikük elutasítja azt, ami fennáll, várja, hogy a világ végre „önmagára találjon”, természetesen általuk, és akkor a történelem valóban fejlődéssé változhat. Rendelkezik válságtudattal, de annak mélysége csekély, élessége pedig szinte a semmivel egyenlő. Amíg a *stupid* a liberális demokrácia disznaja, a *pozitivist*a a birkája, addig a *naiv* a pulykája, amely önmaga rútságáról mit sem sejtve dühösen és felfuvalkodottan jár-ke. Végül az ő nyakát is elmetszik.

Az első három típussal nagyjából ki is mérítettük a modern világ politikai karakterének 99,9 százalékát. A mai ember a politikához fűződő viszonyában vagy *stupid*, vagy *pozitivist*a, vagy *naiv*. Disznóként, birkaként vagy pulykaként él. A maradék két típus statisztikailag szinte kimutathatatlan. Hogy mégis elemezzük és bemutadjuk ezt a két kategóriát, annak az a magyarázata, hogy jelentőségük egyáltalán nem függ össze mennyiségi mutatóikkal. Az *antitradicionális*⁹ és a *tradicionális* típusok abban különböznek az első háromtól, hogy a történelem süllyedését észlelik, tudják, felismerik. Amíg azonban az *antitradicionális* típus a történelem és a metafizikai, emberfeletti, transzcendens világ közötti kapcsolatot az előzőekhez hasonlóan – lényegileg – elutasítja, vagy annak helyes értelmezésére képtelen, addig a *tradici-*

⁹ Itt az antitradicionális kifejezést szűkített értelemben, kifejezetten egy politikai típus megjelölésére használjuk. Tágabb értelemben véve az antitradicionális viszonyulás magában foglal mindent, ami az egyetemes és eredeti Tradícióval szemben jelenik meg, így ebből a szémszögből nézve a *stupid*, a *pozitivist*a és a *naiv* típusok is antitradicionálisak.

onális típus a politikát szakrális szempontból, metafizikailag is értelmezi.

Az *antitradicionális* karakter politikai megjelenítése és bemutatása azért nehézkes, mert amennyiben létezik, nagyjából azon háttérhatalmakkal azonos, amelyekről szinte lehetetlen biztos állításokat tenni. Létezésük egzakt módon nem is bizonyítható, hanem inkább intuitíve és tevékenységük eredményeiből visszakövetkeztetve feltételezhető. Létszámuk, ahogy azt már jeleztük, elenyészően csekély, politikai hatalmuk, befolyásuk viszont szinte kizárólagos. Minden, ami a világban a politika szintjén zajlik, szinte az ő irányításuk, befolyásuk, kívánalmaik és spekulációik szerint történik. Amíg az előző karakterekről elmondtuk, hogy modernkori sugalmazottságuk azonos, addig itt az mondható el, hogy ő maga a sugalmazó. Ha a liberális demokráciára épülő globális farmnak volt disznaja, birkája és pulykája, akkor ő mindenképpen a gazda, amely tenyészt, hasznosít, etet, elad, és ha kell, levágja az állatokat. A disznónak, a birkának és a pulykának a sorsához pedig alapvetően hozzátartozik az is, hogy a gazda létezéséről nem tudnak semmit, vagy amit abból észlelnek az nagyon felszínes, és szintjükből fakadóan ennél többre nem is képesek. Számukra egy őket kihasználó, tenyésztő és levágó gazda képe elképzelhetetlen, csupán „összeesküvés-elmélet”. Akit ők látnak, az többnyire eteti, gondozza és szereti őket...

Az *antitradicionális* típus a történelemben egyértelműen érzékeli az alászállást, már csak azért is, mert ezen folyamatnak éppen ő maga is vezénnyelje. Azt nyilván nem lehet állítani, hogy a történelmi alászállás mögött csupán e hát-

térerők szándéka áll,¹⁰ de a legteljesebb nyugalommal kijelenthetjük, hogy ezen alászállást az *antitradicionális* típus a történelem adott pillanatában felismerte, és azt mostanra nem csupán saját hasznára fordítja, de egyben fenn is tartja, többé-kevésbé irányítja.¹¹

Az apolitikus és politikus alkat különbsége itt *majdnem* ugyanúgy értelmetlen, mint a *stupid* esetében, csak egészen más szinten. Amíg a *stupid* számára a politikának azért nincs jelentősége, mert politika alatti, vagyis eleve apolitikus, addig az *antitradicionális* számára azért nincs, mert a politika konvencionális szintje felett áll, hiszen azt valójában ő maga fokozta le azzá, ami. A gazda nem vesz részt a pulykák, disznók és birkák zsörtölődésében. A modern értelemben vett politikát tehát, mint saját játékterét, természetsszerűleg meghaladja, ezért arról a szintről nézve apolitikus, de a politika magasabb, valódi – általunk is vallott metafizikai gyökerű – szintjét meg nem éri fel. Erről, a metapolitikai szintről nézve már egyértelműen politikus alkat, hiszen a modern sugalmazás irányítója és ezáltal mindenfajta új- és legújabbkori politikai tévelygés aktora. Az *antitradicionális* esetében tehát az apolitikus és politikus alkat megkülönböztetése nem a típuson belüli egyének között értelmezhető, hanem az egyénen belül a megfigyelési szint alapján nyer értelmet. Az *antitradicionális* egy szerre apolitikus és politikus. A konvencionális szintről nézve apolitikus, a metapolitikai szintről nézve politikus.

Az utolsó típus, amelyet be kell mutatnunk, a *tradicionális*, talán még csekélyebb létszámú, mint az *antitradicionális*. Direkt politikai befolyása pedig nem hogy nem ér fel a „gazda” típushoz, de

¹⁰ Természetesen vannak ilyen elméletek is.

¹¹ Ezen jelenség tradicionális értelmezésével foglalkozott Evola is. Ld. Julius Evola: *Ember és romok*. Budapest, 2005, Nemzetek Európája Kiadó.

még a *stupidéval* sem vetekszik. A benne rejlő szellemi potencialitás viszont összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint a másik négyé együttvéve. Amíg ugyanis azok egyike sem volt képes a politika metafizikai viszonyát megérteni és tisztázni, amíg az *antitradicionális* típus is a közélet és a társadalmi viszonyok deszakralizáltságát képviseli,¹² addig a *tradicionalis* típus metapolitikai beállítottságú. Amíg a többi típus anyagi, fizikai és politikai természetű, addig ő szellemi ember, aki a politikát nem elanyagiasítja, hanem átszellemíti.

És itt kell visszaautalnunk arra, amit a tanulmány elején mondtunk. A különféle politikai típusokhoz tartozás alapvetően nem valamiféle tudatos döntés eredménye, hanem az ember szellemi szintje által kikényszerített törvényszerűség. Az, hogy valaki liberális, konzervatív, szocialista vagy nemzeti radikális lesz, vagyis hogy a konvencionális politológiai kategóriákon belül hová helyezi el saját magát, a neveltetésén, a környezetén, az őt ért élményeken és mindezek alapján az általa hozott tudatos döntésen múlik. Az, hogy valaki *stupid*, *pozitivist*, *naiv*, *antitradicionális* vagy *tradicionalis*, az nem döntés kérdése: létszemléletének, ha úgy tetszik

„világnézetének” következménye. Így, hacsak a Gondviselés másként nem dönt, a disznó disznó marad, ha akarja, ha nem.

A mi politikai tipológiánk tehát egyben egy szellemi szintskálát is lefed. Ez azt jelenti, hogy minden egyes ember a maga fokán viszonyul a politikához. Ezen belül a konvencionális politikai kategóriák így vagy úgy változhatnak, vagyis el lehet képzelni „szocialista disznót” és „szocialista birkát”, mint ahogy „nemzeti disznót”, „nemzeti pulykát” is, és a variációk – bizonyos megkötésekkel – folytathatóak, de azt, hogy valaki a saját szellemi szintje feletti vagy alatti politikai viszonyulást, típust képviseljen, lehetetlen. Aki a szellemi dolgokban „disznó”, az a politikában sem lesz *tradicionalis*, és fordítva, aki a szellemi dolgokban *tradicionalis*, az nem lehet politikailag sem „birka”.

A mi tipológiánk tehát szellemi tipológia, és ezen formát alkalmaztuk politikai vizsgálódásunk során. A szintek legalját a szellemileg érzéketlen *stupid* képezte, aztán vizsgáltuk a kiüresedett *pozitivistát*, a *naiv* aktivistát, a számító, aljas, de szellemileg már kvalifikáltabb *antitradicionálist*, végül a szellemileg ép és éber *tradicionalist*.¹³

„Tudjuk, hogy minden egyes modellnek van egy közös Achilles-ínja, miként leegyszerűsíti saját vizsgálandó tárgyát. Ez alól a törvény alól a mi tipológiánk sem kivétel. A valóság összetettségét, bonyolult szövetét adott számú kategóriára redukálni mindig vakmerőség. De mégis, éppen ezen modellek azok, amelyek a jelentőségük túlértékelését elkerülve alkalmasak lehetnek arra, hogy olyan megfigyeléseket, megállapításokat tegyünk, amelyeket nélkülük sokkal nehezebben vagy egyáltalán nem lettünk volna képesek megtenni.”

¹² Nem zárható ki, sőt valószínűsíthető, hogy az *antitradicionális* típus bizonyos vezető tagjai számára is létezik a politika metafizikai, mágikus kapcsolata.

¹³ Itt kell megjegyezni, hogy a szigorú és szűk értelemben vett jobboldaliság, mint politikai fogalom, kizárólag a *tradicionalis* típusra használható. Az összes többi típus a mi szempontunkból baloldali, vagyis tágabb értelemben véve antitradicionális, akkor is, ha egyes reprezentánsait a konvencionális politológia jobboldalinak tartja. A tiszta jobboldalissággal kapcsolatban lásd Baranyi Tibor Imre előadását: <http://www.youtube.com/watch?v=eFHsxKZmhhY> (utoljára megtekintve: 2013. ápr. 03.).

Az utóbbi számára a történelem nem fejlődés, hanem alászállás. Nem pusztán radikális emberi beavatkozással kijavítható úttévesztés, mint a *naïv* számára, hanem létrendi és törvényszerű folyamat. De hasznót húzni sem akar ebből, mint az *antitradicionális*, hanem felismeri saját emberi létezésének lényegét és kivetülését. Felismeri, hogy nem lehet a külső világban elkövetni valamit, ami az ember belső világára ne hatna vissza. Hogy „kint” és „bent” egy és ugyanaz.

Politikai tevékenysége – vagyis történelmi viszonyulásának megnyilvánulása – így emberfeletti, metapolitikai, metafizikai dimenziókban gyökeredzik. Számára a politika nem eszköz valamire, de nem is valamilyen cél, nem a gyomra megtöltése, nem a polgári biztonság melegségének megtartása, nem valamiféle világmegváltó hiúság és nem is külsődleges világuralom, hanem létfeladat. Ő nem disznó, nem birka, nem pulyka és nem is gazda. Ő az Ember.

Arisztotelész – A politikai képességről

„Minthogy minden tudománynak és mesterségnek végcélja a jó, akkor a nagyobb és a legfőbb jó pedig azé, amely valamennyi közt a legjelentősebb, és ez a politikai képesség. Az állami életben megnyilvánuló jó az igazság, ez viszont az, ami a közösségre hasznos: így tehát mindenki elismeri, hogy az igazság valamiféle egyenlőség (...), mert az igazság valami olyan, ami valakire vonatkozik, és azt tartják róla, hogy valamelyes egyenlőség, ami az egyenlőknek kijár. Csak hogy mire értsük az egyenlőséget és mire az egyenlőtleniséget? Ez a kérdés bizonyos nehézséget és állambölcseleti szempontot rejt magában. Valaki talán azt mondhatná, hogy egyenlőtlenül kellene a hivatalokat kiosztani, bármiféle jó tulajdonság magasabb foka szerint, még ha semmi másban nem is különböznének és egymáshoz hasonlóak is lennének, mivel a különbözőeknek jogaik és érdemeik is mások. Ámde ha ez igaz, akkor a külsővel, testnagysággal, a minden egyéb jó tulajdonsággal kiemelkedőknek bővebben jutna ki a politikai jogokból. A tévedés nagyon is szembeszökő, és ez nyilvánvaló egyéb tudomány és képesség terén is; ha a fuvalások mesterségük szempontjából hasonlóak, akkor nem szabad fuvalásban előnyben részesíteni az előkelőbb származásúakat, mert attól még nem fognak szebben fuvalázni, inkább a művészetben kiválónak kell juttatni a kiválóbb hangszereket is. S ha még így sem világos, amit mondtam, még tovább fűzvé az okoskodást, egészen nyilvánvalóvá lesz. Ha valaki kimagasló ugyan a fuvalázás művészetében, de nagyon is alant marad származás és szépség tekintetében, s ha még ezen kiválóságok (a származás és a testi szépség) mindegyike nagyobb adomány is, mint a fuvalázás művészete, mint ha ezek viszonylagosan inkább felülmúlják a fuvalázás művészetét, mint amennyire a fuvalás a maga művészetében tútesz másokon: mégis neki kell juttatni a kiemelkedően jó fuvalót.”

Ford. Szabó Miklós

Taraszevics Zsuzsa

A CAUDILLO – FRANCISCO FRANCÓRÓL

*A tiszta jobboldaliság érvényesítése
a 20. század viharában*

„**K**I VOLT ez a tábornok?” – teszi fel a kérdést Harsányi Iván, Franco – tudomásunk szerint – eddigi egyetlen magyar életrajzírója.¹ „Cinikus, hidegvérű kalandor”, „a sors küldetés-tudattól ösztökélt végrehajtója”, netán „államfői székre emelkedett tömeggyilkos”? Salvador Dalí, egy Francóval elköltött ebéd után azt mondta róla: „Arra a meggyőződésre jutottam, hogy ez az ember egy szent.” Hitler pedig, egyetlen találkozásukat követően a következőképpen véleményezte Mussolininek: „Inkább hagynám, hogy három-négy fogamat kihúzzák, minthogy még egyszer találkozzak ezzel az emberrel.” Franco apósa az akkor fiatal, folyton a harctéri megmérettetést hajszoló tisztet terrorerőhöz hasonlította. Ki volt hát valójában ez a kiáltó ellentmondásokkal megítélt ember, akinek személyével a többi jobboldali vezető politikustól eltérően méltánytalanul keveset foglalkoznak, s az a kevés szó is legfeljebb vázlatos életútját, nem pedig rejtélyes személyiségének vonásait ismerteti? Jóllehet Francóról írni és beszélni kellene minden, magát jobboldaliként meghatározó embernek, hisz pályája ékes példaként szolgál a princípium és a hierarchikus rend kérlelhetetlen érvényesítésére.

I.

„Könyörtelen volt, amennyire csak egy aszkéta lehet. Érzéketlensége minden képzeletet felülmúlt, és úgy látszott, ez csak egy testetlen létezőben lelhetett otthonra, akinek hideg a lelke, mint a jég, aki nem ismeri sem a fájdalmat, sem a könnyörületet, sem az örömet, sem a bánatot.”

(Alexandrowicz őrnagy, Ungern-Sternberg báróról)

Francisco Franco y Bahamonde 1892. december 4-én született az északnyugat spanyolországi El Ferrolban egy kisnemesi családból származó anyja és egy ötödik generációs tengerésztiszt apa gyermekeként. A századforduló Spanyolországa, részben földrajzi elszigeteltségéből adódóan, részben nagyhatalmi pozíciója elvesztése miatt, társadalmában és gazdasági életében sajátos módon megőrzött olyan tradicionális elemeket, amelyek Nyugat-Európa vezető országaiban – mint Nagy-Britannia és Franciaország – már régen kihaltak a 18. század végi forradalom és „felvilágosult” filozófia betörése miatt. Ilyen volt a gazdaság neofeudális struktúrája, az ősi nagybirtokos réteg – a *grandok* – vezető szere-

pe a politikában, a hadsereg, mint a korona támasza, és egyfajta mély, komor, vér- és vasszagú vaskos katolicizmus, amit Kasztíliai Izabella honosított meg. Izabella lelkiatyja, Ximénez de Cisneros, az aszkétából államférfivá lett pap, híres volt eretnekgyűlöletéről és a pápaság elvilágiasodása elleni fellépéséről. A papság és a nemesség konzervatív attitűdjének következtében a 17. századra Spanyolország szinte teljesen kiesett az újkori Európa vérkeringéséből. A spanyol katolicizmus a végletekig ragaszkodott az uzsorát elutasító középkori felfogáshoz, éppúgy, mint a nemesség azon meggyőződéséhez, hogy a vagyonszerzéssel kapcsolatos foglalatosság méltatlan egy spanyol *hidalgó*hoz. Ennek megfelelően a parlamentarizmus csak későn, 1834-ben jelent meg a félszigeten, VII. Ferdinánd királyi statútuma nyomán: itt formálisan az „előkelők rendje” – vagyis a született arisztokrácia – és a „megbízottak rendje” – a leggazdagabb polgárok – ülészetek, a gyakorlati hatalom azonban, brit mintától eltérően, az uralkodó kezében összpontosult, nagyon is szoros gyeplőn tartva az országban szárnyait bontogató kapitalizmust. Az utolsó abszolutista uralkodónak tartott Ferdinánd halálát követően egy villanásra felbukkant a köztársaság (1873–74), amit Spanyolországban a hadsereg befolyásos tagjai hamarosan megfojtottak és visszaállították a monarchiát.

Természetes volt, hogy a Franco család fiúgyermekéből katonát nevelnek, hogy majdan tagjai legyenek a főtisztek rendkívül zárt kasztjának, és életmódjukban, szemléletükben is magukévá tegyék az arra jellemző, büszke, fegyelmezett világlátást – amit akkoriban így fogalmaztak meg: „A spanyol ifjak vagy katonák, vagy herélték (*o castrenses o castrados*).” Francisco tizenkét éves koráig szigorú katolikus magániskola diákja volt, majd a haditengerészeti iskola után, 1907-ben a toledói Gyalogsági Akadémiára nyert felvételt. Az iskolában és a szülői házban

egyaránt követelmény volt a mély katolicizmus, a konzervativizmus, a tekintélyelvűség feltétlen elfogadása, melyek világszemléletének alapjaivá váltak. Az Akadémián töltött évekről feljegyezték, hogy Franco soha nem vett részt katonai cselekedetekben, nőügyei sem voltak (ez utóbbit egyik életrajzírója rövidlátó elfogultsággal „kisebbségi komplexussal” magyarázza).

Az Akadémia befejezése után a fiatal alhadnagy az 1911 augusztusában kirobbanó spanyol–marokkói háborúba indult önkéntesként. Az ekkor készült portrékon alacsony, vékonydongájú, napbarnított fiatalembert látunk, aki az Afrikában töltött tizenhat év alatt oszlopos tagjává vált annak a szorosan összetartó, ultrakonzervatív tiszti csoportnak (*africanistas*), akik világnézetükben gyökeresen különböztek félszigetbeli társaiktól, minthogy a pokolba kívánták a liberális elvekkel kacérkodó belpolitikát, és töretlenül hittek a gyarmatosító Spanyolország nagyságában. A Rif-hegység arab gerilláival való harc állandó feszült készenléte megedzette a fiatal katonát, férfit faragott az avatatlan újoncból, akinek bátorságáról már ekkor legendák jártak. *„Azt mondták róla, hogy barakája van, ami a szerencse és az isteni elhivatottság keveréke, és csak a kiválasztott kevesek részesülhetnek benne. Ekkor vetették el annak a hitnek a magvait – amit maga Franco is megerősített, és amit propagandistái teljes mértékben ki is használtak –, hogy életét isteni útmutatás irányítja.”*² Azt is mesélték, hogy nem fogja a golyó, bár erre egy csaknem halálos haslövés hamarosan rácaffolt. Ez volt az egyetlen sebesülése, amire később úgy emlékezett, hogy látta elszuhanni a halált maga mellett, de szerencséire nem ismerte meg őt. Felépülése után azonnal visszament a harctérre. Lelkesen lovagolt őrzőjében, amit Sanjurjo tábornok („a Rif Oroszlánja”, akit elsőként neveztek Spanyolországban *Caudillónak*) felesleges hősködésnek tartott: *„Legközelebb nem egy mór golyójától fog*

kórházba kerülni, hanem attól a nagy kötől, amit a fejéhez vágok, ha még egyszer meglátom őrzőjában lovon”.³ Ám nemcsak bátorságáról, de kegyetlenségéről is szólt a fáma: „Biztos lehetsz abban, hogy mindent megkapsz, amihez jogod van, és abban is, hogy jól tudja, hova küld téged, de a bánásmód... Ránéz valakire tág, komor szemeivel, és azt mondja csendesen: eresszenek bele négy golyót (...) Isten óvjon téged, ha hiányzik valami a felszerelésedből, ha a puskád piszkos vagy lopod a napot. Érted? Azt hiszem, ez a pasas nem emberi lény, nincsenek idegei” – emlékezett később egykori parancsnokára Arturo Barea exlégionárius.⁴ Ez a végtelenül hűvös nyugalom, a parancsolás és engedelmesség feltétlen érvényességében való hit, a halállal szembeni rezzenéstelen egykedvűség és a külvilág számára sokszor idegölő türelem és időpocsékolásnak tűnő kivárás, mind a polgárháborúban, mind politikusi pályafutása során Franco hasznára vált. Katonai karrierje páratlan gyorsasággal ívelt felfelé: 1915-ben már kapitány, két évvel később megkapta az őrnagyi rangot, és a legmagasabb kitüntetésre, a Szent Ferdinánd Keresztre terjesztették fel. A marokkói harcot történelmi misszióként értékelte, és afrikai tisztársaihoz hasonlóan soha nem bocsátotta meg Primo de Rivérának, hogy szertefoszlatta ezt az álmot, amikor a húszas évek közepén kivonta a spanyol haderőt Marokkóból.

1917 augusztusában átesett az „eljegyzésen” – ahogy ő maga nevezte tűzkeresztségét –, amikor hazarendelték, hogy élére álljon annak a különítménynek, amely az asztúriai bányászok sztrájkját volt hivatott leverni. Számára nem létezett különbség arab gerillák és sztrájkoló munkások között: mindketten a rendbontó lázadók csoportjához tartoztak, akikkel szemben a legszélsőségesebb fellépés is megengedhető, sőt kötelező. Egy másik eljegyzés is várt rá, szintén Asztúriában, a jómódú, katolikus családból származó Carmen Polo Martínez-Valdés olda-

lán, akit gyakori átvezénylései miatt csak 1923-ban vett feleségül.

Ugyanebben az évben a spanyol belpolitikában változás szele söpört végig: szeptemberben Barcelona főkapitánya, Miguel Primo de Rivera tábornok a katalán nemesek támogatásával meghirdette a *pronunciamentót* és – miután XIII. Alfonz kormányalakítással bízta meg – feloszlatta a parlamentet, betiltotta a pártokat és létrehozta katonai direktóriumát. Az africanisták, távol az anyaországtól és a gyakorlati politizálás lehetőségétől, nem bíztak Primo de Riverában, mivel nem tartották eléggé radikálisnak. Franco maga így foglalta össze véleményét: „Ennek a puccsnak csak egyetlen baja van: az ember, aki végrehajtotta.”⁵ Az ő pályafutását közvetlenül nem érintették a fejlemények: 1926-ban, harminchárom éves korára Európa legifjabb dandártábornokát köszönthette a személyében. „Amikor 33 éves koromban kineveztek tábornokká, akkor egyben hatalmas, a jövőért érzett felelősség is hárult rám... – emlékezett később. – Jóllehet a politika a többpártrendszer degenerációja miatt ellenszenves volt számomra, életkorom és tekintélyem arra köteleztek, hogy transzcendentális szolgálatot tegyek nemzetemnek.” Madridba helyezték, ahol hamarosan megszületett egyetlen gyermeke, Carmen. Afrikával továbbra is összekötötte az Önkéntes Idegenlégió parancsnoki tiszte, amelyet hat évvel korábban bíztak rá. Ez a nagyrészt arabokból álló, rendkívül harcias és vad alakulat a majdani polgárháború legkeményebb magját adja. A következő évben felkínálták neki az ország legelittebb iskolája, az újonnan megnyílt Legfelső Katonai Akadémia igazgatói tisztjét Zaragozában. Az Akadémia a spanyol hadsereg hagyományos szemléletét és irányvonalát követte: a külpolitikában legfőbb példaként és természetes szövetségesként tekintett a németekre, akik a porosz–francia polgárháború óta csaknem egyedülként próbálták szavatolni az

európai jobboldal értékeit. Angliát és Franciaországot – a több mint egy évszázada jelenlevő felforgató liberális eszmék miatt – potenciális ellenségként kezelte, a puritán, hipokrita és sznob Amerikában nem bízott, mindig emlékezve arra, hogy gyarmatai elhódításával megfosztotta Spanyolországot világbirodalmi szerepétől. A zaragozai Akadémia erkölcsi kódexe így hangzott: a hadsereg az egyetlen erő, amely képes megvédeni a belső rendet, ezért megingathatatlan bátorságú, sziklaszilárd jellemű tisztokra van szükség. Franco számára még egyszerűbben festett a kép: egyvalaki parancsol, a többi engedelmeskedik, s a kettő közötti határ áthághatatlan. Számára valószínűtlennek és értelmetlennek tetszett mindenfajta demokratikus modell, amelyben a néphatalom, a többpártrendszer, a négyévenkénti választások következtében folyton változó népképviselői kormány teret enged ügyeskedőinek. Ugyanaz volt a véleménye, mint amit Ungern-Sternberg báró, az orosz polgárháború utolsó, bolsevikgyűlölő nagy harcosa az őt elítélő népbíróság előtt mondott: „Egy ember, aki kormányzásról beszél, de még csak cselédje sincs, képtelen parancsolni.”⁶ Franco esetében a katonai és az emberi értékek között nem volt különbség: az életre úgy tekintett, mint a metafizikai és anyagi hatalmak közötti szakadatlan küzdelemre: „A béke nem létezik. A béke folyamatos felkészülés a következő háborúra.”⁷ Ugyanezt az attitűdöt tette kötelezővé a zárt katonai kaszt majdani elitje számára. A hazaszeretet és az uralkodó szerepére éppúgy a zaragozai etika fő követelményei közé tartozott, mint az úri magatartás, a becsület őrzése és az áldozatkész bajtársiasság.

A belpolitikai helyzet vészes balratolódásának következményeképpen 1929 augusztusában a szocialista párt közzétette a köztársaság kikiáltására felszólító kiáltványt. A hadsereg főtisztjai mérhetetlen csalódással vették tudomásul, hogy a mindkét oldalról egyre inkább erősö-

dó nyomás hatására Primo de Rivera benyújtja a lemondását és Franciaországba távozik – alig két hónap múlva hunyt el Párizsban, önkéntes száműzetésében. 1930 nyarán San Sebastiánban baloldali értelmiségiek és politikusok kötelezték magukat a monarchia megdöntésére. A kavargó események áradatába keveredett Franco öccse, a légierő tisztje, Ramón is, mint a fegyveres csoportosulás egyik vezetője. Bátyja figyelmeztetése ellenére gyűléseket szervezett, illegálisan fegyvert csempészett és állított elő; a letartóztatásból pedig megszökött és Uruguayba menekült. 1931. április 14-én a bizalmi válság hatására a király lemondott és Spanyolország történetében másodszor is kikiáltották a köztársaságot. A vallásos, nacionalista, centralizáció-párti és liberalizmusgyűlölő nemesség, papság és katonaság döbbenten szemlélte az eseményeket, személy szerint Franco pedig meg volt győződve arról, hogy a kialakult helyzetért a nemzetközi szabadkőművesség körmönfont mesterkedése a felelős. Ettől kezdve mind gyakrabban hangzott a nézetét, és megerősödött ellenérzése az egyébként is megvetett marxizmus és liberalizmus iránt – e három tényezőt élete végéig az emberiség legnagyobb ellenségeinek tartotta. A „két Spanyolország, amely jéggé dermedti a szíveket” ekkoriban formálódott és határolódott el véglegesen egymástól, hogy hamarosan a polgárháború vérzivatarában csapjon össze. Az egyiket a jobboldali pártok szintjén elsősorban az alfonziánus és karlista monarchisták, illetve Primo de Rivera fia, a fiatal José Antonio által 1933-ban alapított szélsőjobboldali Falange alkotta. Ez utóbbi számos vonatkozásban pozitívabbnak tekinthető német és olasz megfelelőinél, elsősorban arisztokratizmusa (a Falange – a német Nemzetiszocialista Munkáspárttól eltérően – soha nem volt tömegpárt, nem munkások, hanem nemesek és főtisztek támogatták) és feltétlen katolicizmusa folytán. A köztársaságnak

elkötelezett pártok jó része Moszkva befolyása alatt tevékenykedett. A Spanyol Szocialista Pártot – amely az 1931-es választásokon győzedelmeskedett – 1879-ben alapították a spanyol munkásmozgalom Marxot Bakunyinnal szemben támogató vezetői. A Köztársasági Radikálisok még inkább baloldaliak voltak; antiklerikális és nyárspolgári fellépésükkel a spanyol hagyományok megsemmisítésén fáradoztak. Mellettük viszonylag azonos partvonalon létezett a Kommunista Párt – kifejezetten Sztálin bizalmát élvező és általa hatalomra segített vezetőkkel –, illetve már a köztársaságot is túlon túl jobboldalinak értékelő anarchisták, akik legszívesebben az állam és a család intézményét is eltörölték volna: útjukat terrorkampányok, templomrombolások és rablások szegélyezték. Mindezen erőket együttesen nevezték Népfrontnak, amely bár sohasem volt egységes, a polgárháborúban a legkülönbözőbb kalandorok és szélhámosok játszótere és olvasztótégelye lett. A harmincas évek elején a viharos belpolitikai helyzet következtében 1931-ben kormányra került szocialisták programjában csaknem ugyanazok a pontok szerepeltek, amelyeket 1917-ben Leninék is ambicionáltak: a földreform, az egyház befolyásának radikális visszaszorítása a szerzetesrendek feloszlatása által (ami rendkívüli intézkedés lett volna, tekintve hogy az országban 31 ezer pap, 20 ezer szerzetes és 60 ezer apáca élt, ám végül az általános felzúdulás miatt csak a Jezsuita Rendet szüntették meg), az uralkodó birtokainak elkobzása, a válás bevezetése, nem utolsósorban pedig a militarista szellem ellen való fellépés (amely jellemző módon oly markáns volt az országban, hogy egyetlen gyakorlati lépést sem mertek tenni a hadsereg létszámának csökkentéséért). 1932 augusztusában Franco egykori legendás parancsnoka, az NSDAP-vel közvetlen kapcsolatban álló, Berlinben Hitlerrel és Rosenberggel egy esetleges hatalomátvé-

telhez való segítségnyújtásról tárgyaló Sanjurjo tábornok hűséges tisztjeinek csoportjával megkísérelte átvenni a hatalmat. Amikor terve meghiúsult, Francót kérte meg, hogy védje őt a hadbírótság előtt. Az aktív politikát mindaddig partvonalról figyelő tábornok azonban hűvös megvetéssel visszautasította a felkérést: *„Nem fogom védeni, mert ön megérdemli a halált, nem azért mert felkelt, hanem mert veszített.”*⁸ S mintegy megelőlegezván a következő éveket, amikor passzív megfigyelőből átlép hazája sorsának aktív formálójává, még hozzátette: *„Amikor majd én lázadok fel, győzni is fogok.”* (Sanjurjót végül mégsem ítélték halálra; néhány évvel később repülőgép szerencsétlenség áldozata lett, tápot adva ezzel rosszhiszemű találgatásoknak, hogy Francónak valamiképpen benne volt a keze halálában, de legalábbis „profitált” abból.)

A szocialisták becsülete kitélt 1933-ra, amikor újra a jobboldal (CEDA, azaz Független Jobboldali Pártok) ragadta magához a kormányrudat a spanyolok által csak „két fekete esztendőként” emlegetett időre, ami csupán arra volt elég, hogy megizmosodjon az anarchisták, a kommunisták és a szocialisták egységfrontja a munkáslázadásairól mindig is hírhedt Asztúriában. A következő években csakugyan egyik sztrájk és tüntetés érte a másikat az ország különböző pontjain. Közben a Támadás Szövetségével egyesült Falange felvette a kapcsolatot Francoval, aki 1935 májusától a központi vezérkari főnök posztját töltötte be. 1936 februárjában a Manuel Azaña által vezetett polgári radikálisok hatalomra kerülésével pattanásig feszült a Népfront és a Nemzeti Front szembenállása. Franco pontosan érezte ezt, amikor javasolta a hadiállapot bevezetését. Ehelyett a kormány, a többi konzervatív jobboldali szemléletű tábornokkal együtt, eltávolította az események gyújtópontjából és a Kanári-szigetekre küldte. Júliusban meggyilkolták Calvo Sotelót, a szél-

sőjobboldali Renovación Española vezetőjét, a Primo-rendszer egykori zseniális gazdasági miniszterét – ez volt az utolsó csepp a pohárban a monarchisták számára.

Mi volt ez a két erő valójában, ami itt ütközött egymással? Teljességgel elvethető az a nézet, mely szerint egyszerűen az államforma megválasztására irányuló harcról lett volna szó. Kezdetben a polgár és a katona csapott össze, majd a proletár és a katona: életformákról, világszemléletekről, minőség és mennyiség összecsapásáról volt szó, ha úgy tetszik, rend és káosz közötti választásról. Ennek megértéséhez érdemes idézni Julius Evola *Emberék és romok* című könyvéből, melyben a Szerző rendkívüli éleslátással fogalmazza meg a polgári és katonai elem szembenállását, amikor „az élet harcok koncepciójának magasabb jogát” a polgári szellem fölé helyezi, mint a modern korban egyedül járható utat: „a modern időkben – mivel a nyugati népeknek a tisztán spirituális értékek és méltóság iránti érzékenysége nagyon elsorvadt (...) – a katonai hierarchia modellje (...) szinte az egyetlen, amely még alapjául szolgálhat az általános tradicionális értékeknek, és kihangsúlyozhatja azokat, és így (...) mentheti a menthetőt.”⁹

2.

„Exsurge Domine et Vindica Causam Tuam!”

„Kelj fel, Uram, és védelmezd meg a Te ügyedet!”

(Felirat az Armada hadilobogóján, 1588)

„Niña bonita” (a Szépleány) – így nevezték a köztársaságot politikai zsargonban. A konzervatív szemléletű tábornokok – Mola, Goded, Grandes, Kindelán és a többiek – 1936. július 16-án indultak el, hogy megregulázzák és megadásra bírják a Szépleányt és visszaállítsák a Férfi uralmát. A marokkói helyőrség lázadásának

másnapján Franco lelkesítő táviratot küldött Las Palmasból: „Dicsőség az afrikai hadseregnek! Spanyolország mindenek felett! Ezekben a történelmi pillanatokban fogadjátok a veletek együttérző helyőrségek és a félszigeten tartózkodó bajtársaink lelkes üdvözlését! Vakon hiszünk a győzelemben! Éljen soká a dicső Spanyolország!”¹⁰ Szerte Spanyolországban jobboldali tisztek azonnal a lázadók mellé álltak alakulataikkal: Quiapo tábornok elfoglalta Sevillet, Varela Cádiz, Mola – Primo de Rivera egykori belbiztonsági minisztere – pedig a felkelés élére állva Navarrából irányította a csapatmozgásokat. A harmincas évek elején Portsmouth-ban tengerészeti főiskolát végző Don Juan, az önkéntes száműzetésben élő XIII. Alfonz király fia felajánlotta szolgálatait Molának, aki elutasította. Ezért Molát monarchiaellenesnek, sőt egyesek szabadkőművesnek is bélyegezték; Robert Graham történész szerint inkább arról lehetett szó, hogy a tábornok számított egy későbbi restaurációra, és azt akarta, hogy a majdani uralkodó (aki végül – épp Franco ellenállása folytán – nem lett az) reputációján ne essen folt a megtorlások alatti atrocitások miatt.

Visszatérő vád, hogy mivel Franco nem volt a felkelés tényleges vezetője az első pillanattól, később csak vetélytársai halála (Sanjurjóhoz hasonlóan Mola is repülőgép szerencsétlenség áldozata lett) emelte a kulcspozícióba. Ez azonban semmiképp sem állja meg a helyét, ha figyelembe vesszük, hogy már a lázadást követő héten Marokkóba repült és a dél-spanyolországi nemzeti csapatok parancsnoka lett. Itt látogatta meg kevéssel később Eberhardt Messerschmitt, a híres német vadászrepülőgépek létrehozója, és Juan March katalán milliárdos, egy extravagáns kalandor, akit a „Földközi-tenger utolsó kalózának” neveztek (állítólag csempészetből tett szert hatalmas vagyonára), „határtalan támogatást” ígért az ügynek. Először 38 millió pezétát ado-

mányozott a háborús kiadásokra, majd miután felvették a kapcsolatot az olaszokkal, a fegyverszállítások biztosítékaként 121 mázsa aranyat (!) szállítottatott Olaszországba. Az aranyból maradvára érdekes és sokatmondó részlet, hogy a szovjetek egyszerűen elszállították Spanyolország nemzeti aranykészletének nagy részét „megőrzésre” a polgárháború idejére. Állítólag Sztálin nevetve dörzsölte a kezét, mondván, hogy a spanyolok fújhatják az aranyukat.

Franco személyesen Mussolinihez fordult, hogy segítséget kérjen tőle a marokkói csapatok Spanyolországba szállítására, illetve az NSDAP hálózatán keresztül felvette a kapcsolatot Hitlerrel: az olaszok 12 Savoia-Marchetti típusú bombázót küldtek, valamint harci egységeket Emilio Faldella vezetése alatt, a németektől 20 csapatszállító gépet, 6 vadászgépet, 100 pilótát – az utóbb legendássá vált Condor Légio – és fegyvereket kapott. Ennek köszönhetően német és olasz bombázók fedezete mellett augusztus elején háromezer katona – köztük a Légio arabjai – átkelt a félszigetre, maga Franco pedig áthelyezte főhadiszállását Sevillebe, a Yanduri márkinő által rendelkezésére bocsátott palotába. Szeptember 28-án a tábornokok a nacionalista csapatok főparancsnokává (*Generalísimo*) és államelnökké nevezték ki. Már javában tartott a Madrid felé tartó előrenyomulás, amikor Olaszország és Németország elismerte Franco új kormányát, a vezető nyugat-európai országok, valamint az USA, Portugália stb. pedig benemavatkozási egyezményt írtak alá. Csakúgy, mint a Szovjetunió, ahol az elmélet ezúttal sem fedte a gyakorlatot, mivel gyakorlatilag a polgárháború első pillanatától szovjet ügynökök, megfigyelők és fegyverek tucatjai érkeztek Spanyolországba. A Komintern kémjei Marcel Rosenberg – a szovjet nagykövetség irányítója – támogatásával tevékenykedtek, Barcelonában garázdálkodott az az Antonov-Ovszejenko, aki a Téli Palota

ostromát vezette hajdan, illetve a zsidó származású magyar Gerő Ernő „Pedro” fedőnéven a katalóniai csapatok mellett a legfőbb tanácsadó tisztjét töltötte be. De itt volt Ilja Ehrenburg író, illetve Kolcov a *Pravdától*, akit Sztálin kifejezetten azért küldött, hogy – jellemző módon – a többieket ellenőrizze. Segélyszállítmányok is érkeztek a háború dúlta országrészekbe: „A Szovjetunióból érkező szállítmányok rendeltetése kezdettől fogva az volt, hogy Moszkva a saját céljainak megfelelő politika követésére készítse vele a köztársaság kormányát.” „Amikor Rosenberg, a Szovjetunió első nagykövete arról beszélt, hogy forradalmak idején átmenetileg mindig felszínre kerül a társadalom legalja [sic!], elmulasztotta hozzátenni, hogy a moszkoviták jóvoltából a csöcselék éppen a titkosrendőrség utánpótlása lett.”¹¹ (Mellesleg a hadianyagot Moszkva nem szívjóságból küldte: ezért is, az aranytartalék „örzéséért” is óriási összegeket számoltak fel, melynek következtében a pezeta értéke folyamatosan esett.) Máig büszkén emlegetik, hogy Európa értelmiségének színe-java harcolt a köztársaság oldalán: Orwelltől Audenig, Saint-Exupérytől Malrauxig, de támogatta Simone Weil, Beckett, az amerikai Steinbeck, Faulkner, Hemingway és Pablo Neruda is – csakúgy, mint Churchill unokaöcsse.¹² Valójában ezek a „hősök” vagy egyáltalán nem harcoltak, vagy lőttek ugyan néhányat, ám a bombázásokkor alábbhagyott a jelenlétük kelte lelkesezés. Sajnálatos módon sokan azok közül, akiket ma is a nyugati szellem „óriásainak” tartanak, pontosan a felforgatás, a káosz és a proletarizálódás mellett törtek lándzsát a spanyol polgárháborúban, ily módon pedig a legbrutálisabb szélsőbaloldaliság szekerét tolták. (Azt ugyanis senki sem gondolhatja komolyan, hogy a köztársaságiak győzelme esetén a „szeker” megállt volna a köztársaság intézményénél: lassan, de biztosan proletárdiktatúrába csapott volna át, pontosabban a proletárok egy csoport-

jának diktatúrájába az arctalan proletártömeg felett.) Már itt, ezen jelenség által megfigyelhető a modern nyugati ember azon jellegzetes típusa, amelyet Evola „formátlan típusnak” vagy „a múlt ember típusának” nevez, és a „lelki felépítés kóros elváltozását” fedezi fel rajta, úgymint a benső diszciplínával szembeni türelmetlenség, a hierarchia és tekintélyelv elutasítása, a rasszokkal és kasztokkal szembeni érzéketlenség, az opportunizmus, a mindenáron való pacifizmus és „humánus kultúra” erőltetése stb. (Mindez különösen visszataszító módon épült be a nyugati kultúrába 1945 után, a francia egzisztencializmus zsidó-ateista vonulatába elsősorban Jean-Paul Sartre jóvoltából, illetve a hatvanas években végigsöpört a beat-nemzedék tagjain, akik csupán azt tudták, mi ellen láznak, azt már nem, hogy miért, és olyanokat tettek meg „kulturikonoknak”, mint az elmeháborodott kalandor „Che” Guevara, aki valójában a belső formát és vezetést eltaszító, végletesen elmagányosodott és elvadult „kizuhant ember” ékes példája.)

1937 áprilisában a jobboldali pártok egybe-
forrasztásával Franco létrehozta az állampártot (Spanyol Tradicionalisták és a Nemzeti Szindikalista Támadási Bizottságok Falanxa). A német és olasz légierő ez időben bombázta le Guernicát, a baszk szeparatisták melegágyát, hogy az ország központosítása érdekében elpusztítsák az ellenállást. Megérkezett az olasz önkéntes kontingens, amely Mussolini kérésére önálló hadtestként harcolt. Az olaszok – miként a németek is – a villámháború mellett voksoltak, és türelmetlenül konstataáltak, hogy Franco a lassú és alapos előrenyomulást választotta, nem pedig a gyors győzelmet: „Háborúnk nem polgárháború, nem is valamely párt háborúja vagy pronunciamento. Keresztes hadjárat ez, olyan embereké, akik hisznek Istenben. Mi, akik harcolunk, akár keresztények, akár muzulmánok vagyunk, nem más emberek, hanem az ateizmus, a materializmus ellen

küzdünk.”¹³ Csakis ezen kijelentés fényében érthető meg az a nagyszabású megtorlási hadjárat, amit Franco ekkor is, később is folytatott mind azok ellen, akiknek bármi közük volt a köztársasághoz. Valószínűleg ennek lett áldozata a baloldali érzelmű (és titkolt homoszexuális, ami a jobboldal szemében csak olaj volt a tűzre¹⁴) kiváló költő, Federico García Lorca, akit egy falangista barátja rejtett el 1936. augusztus 19-ei, máig tisztázatlan körülmények között történő kivégzéséig. (Utóbb a CEDA egyik tagszervezete vállalta magára.)

3.

„Itt áll előttünk egy hős, aki nem csinált semmit, csak megrázta a fát, amikor a gyümölcs már megérett. Szerintetek ez túl kevés. Hát akkor jól nézzétek meg előbb azt a fát, amit megrázott.”

(Friedrich Nietzsche)

„No igen, valaha én voltam De Gaulle tábornok, Ön azonban ma is Franco tábornok.”

(De Gaulle, már lemondott elnökként 1969-ben, miután Franco egy találkozójukon „tábornok úrnak” szólította)

1939. április elsején Franco meghirdette a polgárháború győzedelmes befejezését: „A mai napon a vörös hadsereg kapitulációjával és fegyverletételével a nacionalista csapatok elérték végső katonai céljukat. A háborúnak vége.” A Condor Légiónak légi parádéja mellett fehér lovon bevonult Madridba. Ahogy Paul Preston, legalaposabb és legelfogulatlanabb életrajzírója írta: „Olyan volt, mintha El Cid vagy Don Juan de Austria vonult volna be keresztes lovagként.” Ugyanakkor Franco jól tudta, hogy a Spanyolországban történtek csak az első felvonását jelentették annak a harcnak, amelyet Európának – és a világnak – a közeljövőben meg

kell vívnia a bolsevista materializmus kipusztításáért: „A Jó harca a Rossz ellen nem fejeződött be, bármily nagy volt is a Győzelem (...). Gyermekes dolog lenne, ha azt hinnők, hogy az Ördög megadja magát.”¹⁵ Francót ettől kezdve a következő cím illette meg: „Spanyolország és a kereszties hadjárat Caudillója, a fegyveres erők generalisszimusa”, megszólítása pedig az „excellenciás

úr” lett. Maga a Caudillo nem egészen felel meg a Duce vagy Führer megnevezésnek. Miként az *imperator*, kezdetben a *caudillo* is a legendás hadvezér titulusa volt: már afrikai szolgálata idején így nevezték csodálói, ahogyan több tábornokot is – a polgárháború után azonban egyedül Francónak járt ki. „A Caudillo újraértelmezett fogalma a Falange korai dokumentumaiban jelent meg, mint olyan történelmi korszak megalkotójáé, amelyben Spanyolország birtokába jut a lehetőség-

nek, hogy beteljesítse történelmi hivatását, és egyben elérje a mozgalom céljait, miközben a vezér a lehető legteljesebb abszolút hatalmat gyakorolja. Csak Isten és a Történelem előtt felelős.” „A Caudillo nem közönséges diktátor. Karizmatikus Vezér, a Gondviselés által népének megmentésére küldött ember. (...) megtestesíti a Mozgalom minden Értékét és Erényét.”¹⁶ Franco maga mindig is úgy tekintett a kormányzásra, mint szakrális feladatra: akkoriban nem volt Európában másik vezér, aki az övéhez hasonló teljhatalmat gyakorolt volna, talán csak Hitlert kivéve, ám Franco hatalma – mint a sors később bebizonyította – jóval hosszabb ideig, majd’ negyven évig tartott. Érdekes adalék, hogy egy Vatikánnal kötött megállapodás értelmében investitúrajoggal is rendelkezett – amit a német-római császároktól már a késő középkorban elvett az egyház –, és fenntartotta magának a jogot, hogy a spanyol trónra majdan visszatérő király személyét kiválassza, sőt döntését bármikor megváltoztathatta.

Egyelőre azonban korainak találta a monarchia visszaállítását. Mint mondta, először a rend megszilárdulására van szükség, a háború romjainak eltakarítására és a termelés újraindítására. Ami azt illeti, a háború utáni tisztogatások mértékét a később megjelent könyvekben erősen el túlozzák, noha kétségtelen, hogy Franco a maga hidegvérű, szívós alaposságával ártalmatlanná kívánt tenni valamennyi potenciális ellenfelet. Ez azokra is vonatkozott, akik tevőlegesen nem vettek részt a köztársaság védelmében, pusztán szimpatizáltak vele. 1943-ig szerte az országban hadbíróságok működtek, mintegy 26 ezer politikai foglyot ítéltek el, börtönöztek be vagy lőttek agyon. Bárki, aki korábban a kommunistákkal, a szocialistákkal vagy az anarchistákkal cimborált, Franco szemében éppúgy az ellenséghez tartozott, mint a liberális vagy demokrata érzelmű elemek: „Spanyolország minden nyomorúságáért a felvilágosodás idegenszerű liberalizmu-

sa a felelős, amely az Enciklopédia hátán lovagolva érkezett spanyol földre.”¹⁷ Rendkívül szigorú törvényt hozott a szabadkőművesek ellen; bármely páholyhoz való tartozás bűncselekmény és államellenes tevékenység számba ment, mely teljes vagyonelkobzással, a közügyektől való eltiltással és legalább tizenkét év fegyházbüntetéssel járt, de a tizennyolcadik fokozatnál magasabb rangú páholytagokat (kiváltképpen a Grand Orient-hoz tartozókat) akár halálbüntetéssel is sújthatták. Valószínűleg egyetlen ember sem ismerte oly behatóan az ellenségét, mint Franco, aki az évek során megszállottan tanulmányozta a szabadkőművességet és tekintélyes könyvtárral rendelkezett a témával kapcsolatban.¹⁸ (Anti-kőműves múzeum létesítését tervezte Salamancában, ami végül nem valósult meg.) A polgárháború után még évekig vadásztak a spanyol hatóságok a titkolt páholytagokra, míg Franco 1943-ban közölte három legfőbb katonai vezetőjével, hogy sikerült leleplezni a tűzfészeküket. Ezután is cikkek áradatát írta – Jakin Boor álnév alatt – a madridi falangista *Arriba* című lapba, sőt némelyiket angolra is lefordíttatta az Egyesült Államokban való közlés szándékával, amiről külügyminisztere lebeszélte, tartván az esetleges nemzetközi konfliktustól. Ismeretes volt ugyanis, hogy maga Truman elnök harmincharmadik fokozatú beavatott. (Gyaníthatóan ugyanezért nem akarta, hogy Spanyolország trónját – az igen liberális elveket valló – Don Juan foglalja el.)

A második világháború kitörését követően Spanyolország hivatalosan „nem hadviselő” státuszúnak nyilváníttotta magát. Sokan sokféleképpen ítélik meg Franco háborúhoz és Tengelyhez való viszonyát, amely az óvatos kivárás és az ellenfelek közötti ügyes egyensúlyozás keveréke volt. (Spanyolország 1939 márciusában csatlakozott az Antikomintern Paktumhoz, egy évvel később meg nem támadási szerződést kötött a németekkel.) Érthető, hogy – minden rokon-

szenve ellenére – Franco nem sietett a polgárháborútól sújtott Spanyolországot újabb háborúba vezetni, ha azonban mégis megtette volna ezt, úgy még a keleti háború előtt, 1940 nyarán-őszén, amikor ténylegesen számított Anglia kapitulációjára és a háború befejezésére, később már semmiképp. Másrészt igyekezett elkerülni az esetleges túlzott német befolyást, nehogy Franciaország sorsára jusson. A háború elején Spanyolország igyekezett a Tengely hasznára lenni, Németországnak volfrámot és ólmot szállított, és a német tengeralattjárók rendelkezésére bocsátotta kikötőit. 1940 júniusában spanyol csapatok megszállták a nemzetközi ellenőrzés alatt álló Tangert, s Franco levelet írt Hitlernek, amelyben közölte, hogy amennyiben elismeri országa jogát Észak-Afrika egy részére, valamint katonai segítséget nyújt, úgy kész hadba lépni. („Készenlétben állok az Ön oldalán, teljesen és feltétel nélkül a rendelkezésére állok, mivel közös történelmi sorsunk egyesít bennünket.”¹⁹) Hitler szeptember 17-én elvetette az Anglia inváziójára vonatkozó tervet, így a másodszori spanyol felajánkozást is. Himmler október végén Spanyolországba utazott, hogy a spanyol–német belügyi együttműködésről tárgyaljon, három nappal később pedig sor került Franco és Hitler egyetlen személyes találkozására a spanyol–francia határon álló Hendaye vasútállomáson. Később azt beszélték, hogy a *Caudillo* jócskán megvárakoztatta a halálpontos *Führert*, valójában azonban mindössze nyolc perc késéssel érkezett a vasútvonalak rossz állapota miatt. A találkozón két anarchista is megjelent kézzigránatokkal és pisztolyokkal felfegyverkezve, ám az SS-őrök sorfala megakadályozta, hogy az államfők közelébe jussanak. Maga a tárgyalás hosszú volt, kínos és eredménytelen. Franco hűvös nyugalma és személytelensége Hitlert olyannyira feszélyezte, hogy a végén azt mondta kíséretének: „Nem tudok mihez kezdeni ezzel a pasassal (Mit diesem

Kerl ist nichts zu machen.)” Franco olyan területekre is kifejezte igényét, amelyekre Olaszország is jogot formált – Algéria, Marokkó, Egyenlítői Afrika –, így azokat Hitler nem ígérhette oda. Ezenfelül roppant mennyiségű élelmiszert és katonai felszerelést kellett volna Spanyolországba szállítani, mondhatni a háborút teljesen német erőből vívták volna meg. Spanyolország mégis csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez és megteremtették a német hírszerző hálózat és a spanyol rendőrség együttműködését is. Fran-

co 1942 februárjában találkozott Mussolinivel, aki – nagy meglepetésére – már ekkor kifejezte azon véleményét, hogy legszívesebben kilépne a háborúból. A Szovjetunió megtámadása ugyanakkor megerősítette Francót a németek melletti kitartás erkölcsi helyénvalóságában: ettől kezdve Spanyolország „erkölcsi hadviselő fél”, és Kék Hadosztálya – Grandes tábornok vezetésével – elindult a keleti frontra. (Erről Hitler később úgy nyilatkozott, hogy bátrak és jól tűrik a nélkülözést, bár pokoli fegyelmetlenek.) A Kék Hadosztály legénysége csak részben volt önkéntes: 641 tisztjét a hivatásos állományból vezényelték, a fronton a Wehrmacht 250. hadosztályaként szerepeltek. „Ha Németországot veszély fenyeget-

né, ha megnyílna a Vörös Hadereg útja Berlin felé, ennek útját nem egyetlen spanyol hadosztály állná el, hanem szükség esetén egymillió spanyol” – írta Franco Hitlernek 1942-ben. Azonban amikor ez ténylegesen bekövetkezett, sajnálatos módon már nem volt abban a helyzetben, hogy beváltsa ígéretét. A Németországgal ápolt jó viszony 1942 végétől kezdett kihűlni, majd 1943 októberében egészen fagyos lett: Franco részleges mozgósítást rendelt el, mert Dönitz admirális állítólag azt javasolta Hitlernek, hogy Franciaország

megszállása után Spanyolország egy részét is ideiglenes ellenőrzésük alá kellene vonniuk biztonsági okokból. A spanyol áram kilencven százaléka ekkor már a szövetségeseknek ment, miként Franco ahhoz is hozzájárult, hogy partra szálljanak Észak-Afrikában. Richard Basset *Hitler's Chief Spy* című könyvében (2006) azzal a meglepő közléssel áll elő, hogy Spanyolország semlegességéért cserébe Churchill nagy összeget juttatott Franco és tábornokai részére svájci bankszámlákra. Nyilvánvalóan nemhéz utólag kideríteni az igazságot, az

mindenesetre bizonyos, hogy Franco és Churchill 1944-től titkos levelezésben álltak egymással. (Ugyanakkor jellemének ismeretében meglehetősen valószínűtlennek tűnik, hogy Franco pénzért rávehető lett volna olyasvalamire, ami egyébként eszébe sem volt.)

A háború után a győztes nyugati hatalmak sietve elhatárolódtak a „náci kollaboráns” Spanyolországtól: az USA, Anglia és Franciaország háromhatalmi nyilatkozatában kifejtette, hogy az országot mindaddig el kell szigetelni, amíg Franco „békésen” vissza nem vonul, hogy egy felálló ideiglenes kormány lehetőséget adjon a spanyoloknak demokratikus vezetők megválasztására. Új-Guinea például még azt is felve-

tette az újonnan megalakult ENSZ-ben, hogy nyilvánítsák Francót is háborús bűnösnek. „Spanyolország nem könyörög a nemzetközi szervezetekben öt megillető helyért, és csak akkor fogadna el ilyen ajánlatot, ha az arányban állna történelmi jelentőségével, lélekszámával, a kultúra és a béke érdekében tett szolgálataival”²⁰ – jelentette ki Franco, állásfoglalását a „méltóság politikájának” nevezve. Izrael szintén évtizedekre elhatárolódott Spanyolországtól, pedig a háború alatt Franco rendszere számtalan zsidó menekültet befogadott, és még a szélsőjobboldali Falange berkeiben sem létezett antiszemitizmus. Igaz, később olyan illusztris „nácibarátok” is hosszabb-rövidebb ideig otthonra leltek itt, mint Pierre Laval, Horia Sima, Ante Pavelić és Léon Degrelle (aki – a Nyugat nagy felháborodására – szabadon sétálgatott Madrid utcáin spanyol egyenruhájára tűzött német kitüntetéseivel, később pedig vilát vásárolt Malagában), vagy a rendkívüli Otto Skorzeny. 1946 decemberében az ENSZ tagállamainak nagy része – élen a nagyhatalmakkal – hazarendelte madridi nagyköveteit. Az 1944-ben Mexikóban megalakult spanyol – illegális – emigráns kormány kommunista ügynököket küldött Spanyolországba, hogy népfelkelést kirobbantva döntsék meg a rendszert. Mindezzel nem értek el egyebet, mint a Franco melletti rokonszenvtüntetések sorát.

Franco új alapokra helyezte az államot a centralizáció és a hierarchia jegyében: a Munka-karta kimondta, hogy az állam „az egység, a totalitás és a hierarchia” elve alapján szerveződik „a liberális kapitalizmus és a marxista materializmus ellen fellépve, építő, katonai és vallásos szellemben, egyszer s mindenkorra visszaadja a spanyoloknak a Hazát, a Kenyeret és az Igazságot.”²¹ Hozzátette, hogy Spanyolország politikailag „nem náci, s még csak nem is fasiszta, hanem a fasiszta és az antifasiszta rendszerek sajátos és egyedülálló szintézise”.²² (Ormos Mária szerint három totalitárius

diktatúra létezett: a sztálinista, a német és az olasz fasiszta. A spanyolt „autoriterként” határozza meg, ami mellesleg nem politikai, hanem gazdasági rendszer. Amennyiben így van, nem látunk benne kivetnivalót; érdekes párhuzamba állítható ez a századelő Oroszorszáგával, ahol is a zseniális Pjotr Sztolipin hasonló gazdasági modellt akart megteremteni.) A totalitárius és az organikus állam között lényeges különbség van. Voltaképpen minden organikus állam totalitárius, de nem minden totalitárius állam organikus – sőt a modern időkben általában kevéssé az. Ha az államot úgy határozzuk meg, mint a „szuverenitás, tekintély, legitimitás transzcendenciáját” (Evola), könnyen belátható az organikuság fontossága: az államnak ideális esetben pontosan ilyennek kellene lennie. Teljesen téves az államra különféle társadalmi rétegek gyűjtötégelyeként tekinteni, melyeket kicsinyes gazdasági érdekek kényszerítenek az együttélésre – a tradicionális ókori népeknél ez az államszemlélet sehol sem létezett, kizárólag a modern ember sajátja, aki hajlamos mindent a gazdaság érdekeinek alárendelni. Az állam pedig nem gazdasági, hanem politikai, még inkább metapolitikai valóság, melynek középpontjában egy anagógikus (felfelé vivő) princípium áll. Ennek megtestesítői és közvetítői voltak régen az istenkirályok/teokraták, akikre a törvények azért nem vonatkoztak, mivel ők maguk voltak a törvény. Az uralkodó alatt szigorú hierarchiában szerveződnek a kasztok, annak megfelelően, melyik hogyan és milyen mértékben viszonyult a középponthez. Organikus állam nem létezik hierarchia nélkül, benne a középpontban elhelyezkedő transzcendentális eszme vertikálisan sugározva hatja át a különböző területeket. Így mindegyik terület, kaszt és egyén saját természetének megfelelően tagozódik a Rendbe. A totalitárius államban létezik ugyan hierarchia, ám ezt gyakorta kívülről erőlteti rá egy politikai ha-

talom, amely nem tűri az autonómiát, jellemző rá a magánszférába való behatolás és a mindent egyazon sémába kényszerítés. A legrosszabb esetben az egyéneket semmiféle elismert tekintély vagy eszme nem köti össze belülről. Amikor tehát Franco azt mondta, hogy rendszere a fasiszta rendszerek meghaladása, olyasvalamire gondolt, amely minőségileg felülmúlja mind a német, mind az olasz példát. Spanyolországot mindenekelőtt katolikusnak, arisztokratikusnak, társadalmilag hierarchikusnak, gazdaságilag pedig önellátónak akarta látni, amely nem szorul egyetlen külföldi hatalom támogatására sem. Más kérdés, hogy idővel – elsősorban gazdasági téren – kénytelen volt lazítani elképzelésein.

1947 júliusában a népszavazás által megerősített utódlási törvény királysággá nyilvánította Spanyolországot. Franco úgy döntött, hogy a trónra Don Juan fiát, Juan Carlost (János Károlyt) hívja meg, és javaslatára a tíz esztendő trónörökös attól fogva Spanyolországban élt és szigorú katolikus nevelésben részesült, később pedig mindhárom fegyvernemre kiképzést kapott. Franco szándéka szerint a királyság nem restauráció, hanem új létrehozás, az általa létrehozott jogi államszervezet alapján, melyet a leendő uralkodó köteles megtartani. Ezt jelezte, hogy János Károly nem az infánsoknak kijáró „Asztúria hercege”, hanem a „Spanyolország hercege” címet viselte. 1954 végén Don Juan – aki az emigráns spanyol szocialistákkal is kapcsolatot tartott – újra követelte a trónt: öt pontos programjában alkotmányos monarchia szerepelt kétkamarás parlamenttel. Franco ismét elutasította, János Károly hatalmát azonban csak 1969-ben sikerült biztosítania véglegesen, amikor az hűséget esküdött neki. Don Juan csupán 1977-ben mondott le trónigényéről, két évvel fia megkoronázása után.

1950-ben az ENSZ feloldotta szankcióit és visszaküldte Spanyolországba nagyköveteit. Ugyanekkor az USA 62,5 millió dolláros

kölcsönben részesítette az országot, amelynek fejében légibázisokat létesíthetett spanyol területen. Az 1953-as Madridi paktum megkötésével Franco hajlandónak mutatkozott lazítani az autarkián. 1955 decemberében Spanyolország csatlakozott az ENSZ-hez. A példátlan gazdasági fellendülés, amely az ötvenes években vette kezdetét, nagyrészt ezeknek a lazító intézkedéseknek volt köszönhető, melynek hátterében az Opus Dei világi katolikus rend közgazdászai álltak, akikben Franco feltétlenül megbízott. A négyéves stabilizációs terv (1959–62) lehetővé tette a külföldi tőkebehozatalt, a munkaerővándorlást és a külkereskedelem mérsékelt liberalizálását. A gazdaság nyitottabbá tétele számára nem jelentette azt, hogy a politikában akár csak tapodtat is mozdulnia kellene a szigorú hierarchiától és egypártrendszertől. Az 1966-os sajtótörvényt még elfogadta, de az ún. asszociacionizmussal szemben erős fenntartásokkal élt; vagyis továbbra sem tűrte, hogy a rendszer hívei körében a kisebb véleményeltéréssel rendelkezők egyesüléseket hozzanak létre. Arias Navarro miniszterelnök megpróbálta „lefordítani” neki, hogy miről van szó: *„Excellenciás Uram (...), az idők változnak. Az embereket már nem lehet ennyire gyámság alatt tartani. Azelőtt, ha egy siheder vagy egy lány későn ment haza, az apja adott neki egy jó nagy pofont, és minden el volt intézve. Ez ma már lehetetlen.”* Mire Franco így felelt: *„Azért csak próbálkozzanak”.*²³ A hatvanas évektől egyre ritkábban jelent meg a nyilvánosság előtt és az aktuálpolitikát is minisztereire bízta. Hosszú idő után megtehetette, hogy kedvteléseivel töltse az időt, mint a golf, a lovaglás, a bikaviadal, elsősorban pedig a vadászat és a horgászat. Számos kép jelent meg az újságokban a térdnadrágos, vadászkalapos Caudillóról, amint egy leterített szarvas mellett áll, vagy épp egy méretes kardhalat tart. Mesélték, hogy félnapokat volt képes a hidegben

ülni kapásra várva, nem kevés bosszankodást okozva ezzel türelmetlen kísérőinek. Szobája falán két kedvencének portréja függött: XII. Pius és Salazar. Regényt is írt, amely egy vidéki spanyol család sorsát mutatta be 1898-tól 1939-ig. A Jaime de Andrade álnév alatt megjelent könyvből később filmet is készítettek, csakúgy mint életéről (*Franco, az Ember*), amit megtekintése után azzal intézett el: „Túl sok paradé.”

Franco hosszú betegségeéről keveset tudni; állítólag már 1960 körül jelentkeztek nála a Parkinson-kór tünetei. Utoljára államfői kinevezésének harminckilencedik évfordulóján jelent meg nyilvánosan. Ekkor már olyan gyenge volt, hogy derekát és lábát acélpántok tartották, hogy állva tudja fogadni a nagyköveteket. „*Franco és rendszere állva halt meg*” – írja a történész:²⁴ mint az ókori római császárok, tehetjük hozzá. 1975. október 15-e és 24-e között négy szívroham érte. November 5-én kórházba szállították, gépekre kapcsolták, míg 20-án meghalt, a hivatalos közlemény szerint „*hashártyagyulladás által okozott mérgezési folyamat nyomán beállott szívbénulás következtében*”. November 24-én „*két napon át emberek ezrei álltak sorban éjjel-nappal, hogy elhaladhassanak a királyi palotában felravalozott Franco tábornoki díszegyenruhába öltöztetett, bebalzsamozott teteme előtt. A ravatálnál megjelenők közül sokan – a fasiszta köszöntésnek megfelelően – felemelt jobb karral álltak a koporsó előtt.*”²⁵ A gyászmisét a toledói érsek celebrálta, ezután a koporsót nyitott katonai járműre helyezték és a Caudillo 21 ágyúlövés közepette megindult utolsó útjára. Mindkét oldalán sisakos, lándzsás, lobogó palástot viselő lovasok kísérték, mögötte nyitott autóban állva a fiatal király követte, akinek a számára visszaszerezte a trónt és megszilárdította hatalmát. A menet végén magányos fehér ló ügetett – Franco lova. Délután egy órára megérkeztek a fenséges Guadarrama-hegységbeli Elesettek Völgyébe,

ahol 1959-ben templomot emeltetett és kijelölte nyughelyét. A templom előtt 80 ezer francóista és falangista fogadta, és egy másik harcos vezér: Pinochet. A koporsót leeresztették az ólommal bélelt, 1,70 méter mély sírboltba, rá gránitlapot helyeztek, melyre csupán a nevét vésték.

János Károly sajnálatos módon nem váltotta be mentora hozzá fűzött reményeit. Már Franco halála után 14 hónappal szerveződhetnek pártok, 1977 júniusában megtartották az első választásokat. Franco szobrait eltávolították, a „*Napba néző arccal*” kezdetű falangista, majd állami himnuszt lecserélték, az utcák, terek neveit visszaváltoztatták a polgárháború előtti-re, szülővárosa neve mögül eltörölték, hogy „a Caudillóé”. A mai spanyol viszonyokat elnézve szerencsésnek mondható, hogy nem élte meg a kommunista párt legális kormányalakítását.

1981. február 23-án szélsőjobboldali csendőrök és tisztek ez idáig utoljára kíséreltek meg puccsot Spanyolországban: vezetőjük egy Milans del Bosch nevű főtiszt volt, akinek akkor 90 éves „kék tábornok” apja harcolt Primo de Rivera mellett, Sanjurjo 1932-es puccskísérletében, majd Franco oldalán a polgárháborúban és a szovjetek ellen a Kék Hadosztályban. Érdekes eljárás a gondolattal, mi lett volna, ha eléri a célját ez a maroknyi *junta* és a király felszólítása nyomán nem teszik le a fegyvert.

Francóra nem azért nézhetünk fel, mert sírig tartóan hitt a polgárháborúban kiharcolt rendszer elveinek helyességében (hiszen pusztán azért, mert valaki hisz valamiben, még közel sem biztos, hogy igaza van), nem is azon – kétségtelenül értékelendő – tény folytán, mert soha nem vezette nemzetét háborúba idegen hatalmak ellen, vagy mert céljai elérése érdekében soha nem szövetekezett baloldali erőkkal. Sokkal inkább azzal vívta ki megbecsülésünket, hogy

évtizedeken át a tiszta tradicionális, konzervatív értékek a 20. században már ritkaságszámba menően elkötelezett képviselője és szigorú érvényesítője volt: intelligens, megfontolt, a harcban az aktív személytelenséget a tökélyig fejlesztő, igazi árja jellemvonásokkal rendelkező személyiség. Az elvek szintjén megnyilvánuló elmozdíthatatlanságot Harsányi így fogalmazza meg Franco-életrajzában: „Mussolini, különböző helyzetekbe kerülve, nyugodtan vándorol az eltérő, esetenként

ellentétes tartalmú ideológiák között (...). Franco a változó világban (...) mindig ugyanaz marad, meglepően állandó értékekkel (...)”.²⁶ A bikaviadal nyelvén ugyanez az elv így hangzik: „A matador maradjon mozdulatlan (*Torear es parar, templar y mandar*).” Ez a „mozdulatlanság” a kulcsa annak, hogy a harcosok Valhallájában Franco minden bizonnyal olyanok mellett foglal helyet, mint Ungern-Sternberg, Skorzeny, Degrelle vagy a „nagy háború” dicső porosz tábornokai.

Jegyzetek

- ¹ *Rubicon*, 1997. 10. sz. 26. o.
- ² Sheelagh Ellwood: *Franco*. Budapest, 1997, Akadémiai Kiadó, 33. o.
- ³ Harsányi Iván: *Franco*. H. n., 2001, Pannonica.
- ⁴ Uo. 196–197. o.
- ⁵ Gömöri Endre: *Franco bomló öröksége*. Budapest, 1975, Kossuth Kiadó, 16. o.
- ⁶ Vlagyimir Pozner: *Az őrvölgő*. Budapest, 1967, Európa Könyvkiadó, 266. o.
- ⁷ Harsányi Iván: i. m. 255. o.
- ⁸ Uo. 216. o.
- ⁹ Julius Evola: *Ember és romok*. Budapest, 2005, Nemzetek Európa Kiadó, 137. o.
- ¹⁰ Sheelagh Ellwood: i. m. 100. o.
- ¹¹ Antony Beevor: *A spanyol polgárháború*. Budapest, 2002, Európa Könyvkiadó, 415. o.
- ¹² A baloldali művész értelmiségi és a jobboldali konzervatív harcosi szellem ellentétére találóan rávilágít Miguel de Unamuno író szerencsétlen esete, akit egy előadása alkalmával kis híján meglincseltek a falangisták, amiért az afrikai gerillaháborúban fél szemét és fél karját elvesztett Millán Astray tábornokot „nyomoréknak”, magát az elit Légiót – jelszava („Éljen a Halál!”) miatt – pedig „nekrofilnak” és „értelmetlennek” bélyegezte. A lincseléstől és állítólag az agyonlövétéstől (!) csak Franco felesége mentette meg Unamunót, aki hat héttel később meghalt, és a következő évtizedekben „vörös árulóként” emlékeztek rá.
- ¹³ Harsányi Iván: i. m.
- ¹⁴ A korabeli Spanyolországban a harcias szellem időnként odáig fajult, hogy a civilben járó férfiakat kigú-

nyolták, homoszexuálisnak titulálták. Primo de Rivera diktatúrájának létesítésekor kijelentették: „Ez a férfiak mozgalmá; azok pedig, akik híján vannak a kellő férfiaságnak, húzzák csak meg magukat a sarokban, és ne zavarják a szép jövőt, amelyet mi készítünk elő a nemzet számára.” (Antony Beevor: i. m. 169. o.) Ugyanezt fejtette ki a polgárháború alatt Franco propagandaosztálya is: „az ember, a spanyol ember méltóságának alapja nem a kényelem, az anyagi gyarapodás, hanem a küzdelmes élet és az a tragikus érzület, amely erősebbé válik és gyönyörűségét leli a »fájdalom« és a »háború« szavak hallatán.”

- ¹⁵ Harsányi Iván: i. m.
- ¹⁶ Uo. 243., 247. o.
- ¹⁷ Antony Beevor: i. m. 601. o.
- ¹⁸ A szabadkőművesség iránti permanens gyűlöletét egyes életrajzírói azzal magyarázzák, hogy állítólag apja és öccse vonzódtak a liberális eszmékhez, sőt ennél is tovább menve Harsányi Iván azt állítja, hogy ő maga is többször folyamodott egy páholyba való felvételért (ld. *Franco*. Id. kiad. 220–221. o.).
- ¹⁹ J. García: *Spanyolország a XX. században*. Budapest, 1973, Kossuth Könyvkiadó, 258. o.
- ²⁰ Sheelagh Ellwood: i. m. 185. o.
- ²¹ Harsányi Iván: i. m. 248. o.
- ²² Sheelagh Ellwood: i. m. 180. o.
- ²³ *Rubicon*, id. sz. 29. o.
- ²⁴ Harsányi Iván: i. m. 378. o.
- ²⁵ Sheelagh Ellwood: i. m. 274. o.
- ²⁶ Harsányi Iván: *Franco*. i. m. 369. o.

Bakay Kornél

A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET FŐ KÉRDÉSEI – RÉGÉSZ SZEMMEL

ÖT ÉVTIZEDES régészeti működésemet több mint fele idejében lényegében elpártoltam a magyar őstörténet vizsgálatától, holott annak idején, László Gyula professzor iskolájának tagjaként, erre voltam kiválasztva, s egy kicsit kiképezve. A magyar történettudomány hivatalos álláspontját annak idején, fiatal koromban eszembe sem jutott megkérdőjelezni, netán kétségbe vonni. Honfoglalás- és államalapításkori temetők aprólékos feltárásával bibelődtem, majd néhány avar temetőben is ásatásokat végezhettem. Éppen benőtt a fejem lágya, amikor az 1970-es években megkezdődött László Gyula professzor úr „kettős honfoglalás” elmélete ellen az összűz. Habár – úgy érzem – jelentős megfigyeléseket sikerült tennem az avar-kor időrendjére vonatkozóan 1973-ban, a régészet hagyományos és nemzetközi alaptételét, hogy tudniillik a tárgyak (leletek) népet (etnikumot) jelentenek, valamint, hogy a hasonló (analóg) leletek népmozgásokat bizonyítanak, vakon elfogadtam, és magam is beálltam a „kettős honfoglalás” bírálói közé 1978-ban. Szakmailag és emberileg is elégtételnek érzem az élettől, hogy később, 1990 után, felfedhettem tévedésemet és megkövethettem mesteremet, László Gyulát.

A *Feltáru a múlt?* című könyvem megjelenése után, 1989-ben döbbsentem rá arra, hogy sem a jelenkor, sem a középkor meg nem érthető ősmúltunk (őstörténetünk) tisztázása nélkül.

Ekkor úgy döntöttem, hogy erőm és képességeim szerint a kezdetekhez kell visszatérni és onnan elindulni, mégpedig az eredeti műveket tanulmányozva. Azaz megvizsgálni nemzeti történetírásunk születési idejét, a 18. századot, amikor még nem volt semmiféle *ellentmondás* a nemzeti *hagyományok*, s éppen a 18. században egyre-másra közzétett nemzeti *krónikáink* és a *történetírás* között! Otrokócsi Fóris Ferentől, Bél Mátyástól, a már magyarul író (!) Bod Péterén át Pray Györgyig vettem sorba őket, majd Katona István, Horvát István, Fejér György, Kállay Ferenc, Wenczel Gusztáv következett. A törés, a meg hasonlítás azonban még a 18. század végén bekövetkezett, amikor a külföldi (elsősorban német) történetírók kihirdették a magyar és a finn-féle (később: finnugor) nyelvek rokonságát, s ezzel nemzeti történetírásunk *szülőanyját* idegen *apával* termékenyítették meg. És a 19. század történetírói küzdelmeit végigkövetve egyre világosabbá vált előttem, hogy őstörténetünknek is megvan a maga *Trianonja*, amely csaknem egy évszázaddal megelőzte Magyarország Trianonját.

Mit jelent ez? Azt, hogy elvettek tőlünk *valamit*, ami minden nemzet (nép) életében fontos, sőt alapvető, s ezt a tudomány fennkölt talárja mögé rejtőzködve tették. Horváth Endre a *Tudományos gyűjtemény* 1823. évi 2. számában írta: „Látom én mi bujkál a harasztban. Egyenesen az,

hogy dicső, nemes származásunkat velünk elfelejtessék s azután kisebbitésünkben fokról-fokra szabadabban ugrándozhassanak [...], hogy előbb zavarossá, azután kétségessé, végre semmivé tegyék [múltunkat] s a Magyar a magokban fennálló nemzetek sorából kitudják.” (55. o.)

Az 1848/49-es szabadságharc vérbefojtása után még sokkal fontosabb lett önazonosságunk óvása, mivel „alig van nemzet, melynek becsületes nevére több szennyet igyekeztek volna némely ellenszenvűek ragasztani, mint a magyarra” (Jászay Pál: A magyar nemzet napjai. Új Magyar Múzeum, 1852.

2. sz. 787. o.). Az Árpád-kori új okmánytárról 1851-ben papírra vetett sorait halhatatlan történettudásunk, Wenczel Gusztáv ma is írhatta volna: „A tudományok körében vannak kérdések, melyek tisztába hozatása egyszersmind a társadalmi lét tekintetében is lehet oly érdekes, sőt oly sürgetős, hogy eltekintve egyesek tudományos gyönyörködésétől, szükséges föltételnek látszik

lenni, mikép egész nemzetek az emberiség nagy családjában és más nemzetek irányában állásukat megismerjék, s ahhoz képest magokat visel-hessék. Ilyen reánk, magyarokra nézve nemzetünk eredete. Hatása e kérdésnek sokkal tovább terjed, mint fogalmazása első pillanatra mutatni látszik: Következményei pedig, főként ma, midőn a germán, a román és szláv származású népek őstörténetükből merített indokoknál fogva általában s névszerint nemzetünk és nemzeti-ségünk felett különös előnyöket igényelnek, oly

fontosak, hogy practikus értelemben is annak minél tökéletesebb megoldása napról-napra jelentékenyebbé válik. Nem arról van tehát szó, hogy kívánja-é, szép időtöltésnek tartja-é, érdekes tárgynak nézi-é, stb. ezt a kérdést valaki. A dolog természetében fekszik, hogy minden, ki magát való magyarnak érzi, általa érdekelve van! Azon kívül, tekintve a kérdés megdöntésének komoly következményeit, nemzetünk és nemzetiségünk szent ügye szükségessé is teszi, hogy tudósaink [...] tisztába hozását minden módon és egész erővel elősegíteni igyekezzenek, s hogy a magyar nagyobb közönség is azoknak ügyekezeteit éber figyelemmel és részvétellel, tehát szívvel és lélekkel kísérje és pártolja.” (Wenczel Gusztáv: Eszmetöredékek a magyarok eredetéről. Új magyar múzeum, 1851. 6. sz. 305–306. o.)

S itt most hadd tegyek egy kis kitérőt. Miután kéziratoss nagyobb munkámból megjelent (sajna, nem történettudományi szaklapokban) egy úgynevezett minta-

fejezet – Hogyan lettünk finnugorok? *Hunnia* 1993. 44–45. sz. – illetve egy ifjúságnak szánt kis könyvecske, nem kevesen gúnyoltak, hogy őskövületekkel hozakodom elő, amelyek nemcsak korszerűtlenek, hanem tévesek is.

Legyen szabad megemlítenem, hogy a nemrégiben elhunyt Berta Árpád tanár egyik munkájának alapötlete a magyar nemzetségek jelentései tekintetében Dankovszky Gergelytől származik 1825-ből, amelyet 1851-ben Jerney János továbbfejlesztett. Íme:

	Dankovszky	Jerney	Berta	X
Kabar	–	–	–	kóbor
Nyék	neki (megy)	nyaka	széle	–
Megyer	megere: mell-erő	mell-erő	–	magy-er, mansi
Kürt	kürtöl/kürttel	kürt	mellső	–
Gyarmat	jármat?/jár!	gyomra	hát mögötti	–
Tarján	tábor sz-őrt áll?	tartja	alkirály/kovács	–
Jenő	jó nyak	könyök	oldalsó	korom
Kér (Kara)	kar	kar-ja	hátsó	fekete
Keszi (Kaza)	kézi	keze	töredék	–
Szavarti	Húnzavar=mejj-erő	–	jobbaldali (jobb szárny) árti: mögötti	–

Dankovszky Gergely: *Hungariæ Gentis avitum Cognomen, Origo genuina, sedesque priscæ – ducentibus Græcis Scriptoribus coævis detectæ* (A magyar nemzet ősi neve, tulajdoni eredete és hajdani lakhelye...) Pozsony, 1825. Ismertetései: Y.: A hazai literatúra. *Tudományos Gyűjtemény*, 1825. 9. sz. 97–121. o. Jerney János: *Keleti utazása a magyarok ősi helyeinek kinyomozása végett*. 1. köt. Pest, 1851, 80–88. o. Szabó Károly: A hét magyar nemzetségről. *Új Magyar Múzeum*, 1852. 2. sz. 827–852. o.

Szabó Károly szerint: „A [törzs-] nemzetségneveket már Dankovszky igen avatatlanul fejtegetvén és nagyon elferdítve magyarázván, azok állítólagos értelméből azt erőszakolta kimutatni, hogy ezen nemzetségek a magyar hadseregbeni foglalkozásoktól és rendeltetésüktől nyerték nevezetöket. Jerney még tovább menvén [...] a kürt alakban táborozó magyar hadosztályok értelmes elnevezései.” És mégis milyen lelkesedéssel fogadta a szakma!

Lássunk egy példát: „Nemrég alapvetően új szempontú, igen figyelemre méltó kísérlettel jelentkezett Berta Árpád. Megalapozott feltevése szerint Bíborbanszületett Konstantin szövegében nem véletlen a törzsek felsorolásának a sorrendje, hanem az élő szervezet valós felépítését tükrözi. Úgy véli továbbá, hogy a törzsek nevei a törzsi szervezetben elfoglalt helyüket jelöli, s ekképpen fejthetők meg.” (Fodor István: *A ma-*

gyarság születése. Budapest, 1992, 119. o.) De megemlíthetem – példa gyanánt – Róna-Tas András professzor úr kazár szómagyarázatát is, amelyet először 1830-ban John Malcolm fejtett ki (*Geschichte Persiens*. 82. o.).

Hadd említsek még egy külföldi példát. Pekkanen finn kutató szenzációs felismerése, hogy Publius Ovidius Naso már Tomiban Krisztus táján említi a magyarokat *meter* néven. Ezt azonban Horvát István az 1830. évi *Tudományos gyűjtemény* 5. számának 16. oldalán korábban felismerte, majd részletesen kifejtette Jerney János, idézett művének 107. oldalán.

A kiinduló pontok, a gyökerek tehát a történettudományban is nagyon fontosak, és *ahová konkolyt vetnek, ott búza nem terem!*

Nemzeti krónikáink és ősi hagyományaink szerint a magyarok a hunok, avarok, onogurok rokonai, akik Magna Scythiából származtak.

Egyes vezető történészeink úgy fogalmaznak, „hun-avar álnév alatt” éltünk volna – holott a hun, az avar, sőt a magyar az adott korban csak olyan kifejezés lehetett, mint a „szovjet ember” (!) a jelenkorban...

Vajon felfedhetjük-e egyáltalán a régmúltat? Vannak-e ehhez eszközeink?

Az iskolázott emberek számára nyilvánvaló, hogy a múlt megismerésének négy fő forrása van:

- a) a nyelv;
- b) az írott források;
- c) a tárgyi források (régészet, embertan, állattan stb.);
- d) szellemi örökség, azaz a hagyományok, a valóság, a művészet, a zene, a folklór, a mítoszok, a legendák, a mesék és a tárgyi néprajzi források.

A történettudományban hosszú ideig elfogadott alapelv volt, hogy egy nép történetének vizsgálatakor elsődlegesek a hazai kútfők. A magyar őstörténetben ez kétszáz esztendeje nincs így! Olyannyira nincs, hogy a 18. századi Ludwig Schlözer, a 19. századi Roesler és Dümmler magyar krónikákra vonatkozó lesújtó és megsemmisítő álláspontját viszontláthatjuk például a tízkötetes *Magyarország történetében* és a háromkötetes *Erdély történetében* is. Vagy akár, némileg szelídebb formában, a *Korai magyar történeti lexikonban* (elég felütni, mondjuk, az Anonymus és a hun-magyar rokonság szócikkekénél). Krónikáinkat mindmáig hitelteleneknek minősítik...

A nyelv kérdése látszólag sokkal tárgyszerűbb, sokkal egzaktabb, hiszen a magyar nyelv létezik és tanulmányozható. A nyelvrokonság jól megállapítható, ha létezik olyan nyelvi emléktanyag, amellyel összevethető. Csakhogy – rendkívül különös módon – sem a *szkíta*, sem a *hun*, sem az *avar* nyelvből személy-, méltóság-, törzsi és földrajzi neveken kívül semmiféle

nyelvemlék nem maradt fenn! Sőt, a *kazárból* sem, hiába böngésszük Golden szójegyzékét. Ezt minden kutató elismeri (Schneider, Pohl, Golden stb.). Mégis „pontos” meghatározásokat olvashatunk: a szkíták iráni nyelvűek voltak, a hunok és az avarok, valamint a kazárok is török nyelvűek lehettek. Ez a *kinyilatkoztató tudomány* újabban már odáig megy, hogy (egy szegedi kiadványban) *Attila kardja*, *Árpád kardja* főcím alatt „Irániak, szarmaták, alánok, jászok” alcím olvasható. A „bizonyára”, a „valószínűleg”, a „feltehetően” szavak nemegyszer helyettesítik az argumentumokat, sőt nagyágyúként szerepel a „közmegegyezés van a tudományban arra nézve, hogy” kezdetű „érv” is. És Makkay János kis könyvével kapcsolatban hadd tegyek ismét egy kis kitérőt.

Ezek a kis könyvek igen fontos szerepet játszanak a közvélemény alakításában, s ezt nagyon jól tudjuk. Álljon itt Kállay Ferenc intelme a *Tudománystár* 1835. évi 6. számából: „A historia tanulmányozásának haszna ugyan közönségesen el van ismerve, de annak, ki históriai régi tárgyakról ír, vállalatja súlyos és nehéz, mert nemcsak a tárgyak választásában és históriai összeillesztésükben kell győznie, hanem amellett az előadásra és felöltöztetésre is gondot kell fordítania, hogy olvasások mind kellemetes, mind a lélek tehetségeinek kifejlésére tekintve, épületes is legyen.” „Minél fölebb lépünk a históriában, annál homályosabb a látóhatár, szűkebbek a nemzetek eredetéről és elágazásaikról szóló források, utoljára magas felhők közé rejti magát a história, honnan alig törhet valami tiszta sugár által, amely a bűvárkodót megörvendeztetné.” (Kállay Ferenc. *Tudománystár*, 1835. 6. sz. 30. o. Valamint uo. 1839. 9. sz. 292. o.)

Az utóbbi évek terméséből – László Gyula könyvein kívül – hadd említsem meg a következő munkákat. Erdélyi István: *A magyar honfoglalás előzményei* (1986), Bartha Antal: *A magyar hon-*

alapítás (1987), Fodor István: *A magyarság születése* (1992), Kristó Gyula: *Honfoglaló fejedelmek. Árpád és Kurszán* (1993), Erdélyi István: *Magyar őstörténet* (1993), Makkay János: *A magyarság keletkezése* (1993) és *Honfoglaló őseink* (1996), valamint Langó Péter: *Amit elrejt a föld...* (2007). E művek véleményformáló szerepét kétségbe vonni nem lehet (s talán ide számítható az én *Kik vagyunk? Honnan jöttünk?* című könyvecském is). De már nem olyan egysíkú a kép, mint korábban, hiszen 1990 után napvilágot láthattak két vezető kutatót is súlyosan érintő könyvek, így Götz László: *Keleten kél a nap* (1990, majd a teljes mű 1994-ben), Pap Gábor: *Jött éve csodáknak* (1993), Sára Péter: *A magyar nyelv eredetéről másképpen* (1994), Kiss Dénes: *Az Ósegy titka és hatalma* (1994), Szász Béla–Bakay Kornél: *A hunok története* (1994), Bakay Kornél: *Őstörténetünk régészeti forrásai I–III.* (1997–2004) és Bakay Kornél: *Az Árpádok országa* (2000).

Kétségtelen, hogy e műveknek nem egyforma „tüzereje” van az olvasó közönségre nézvést. A tudósok ugyanis régtől három kategória alapján osztályozhatók: tehetség – szorgalom – hatalom. A három a legritkábban fordul elő együtt. Nálunk talán Hóman Bálint és egy ideig – a régészetben – Fettich Nándor neve említhető pozitív példaként. Sokkal gyakoribb, hogy a tehetség a szorgalommal párosul, de hatalom, befolyás nélkül.

Természetesen van szorgalom+hatalom képzet is, sőt mindegyik kategória létezik önállóan. Hogy mire képes a hatalom még manapság is a tudományos életben, legyen szabad megemlítenem, hogy történeti szakfolyóiratok a nekik megküldött Szász Béla–Bakay Kornél: *A hunok története. Attila nagykirály* (Budapest, 1994), a *Sacra Corona Hungariae* (Köszeg, 1994) és a *Kik vagyunk? Honnan jöttünk?*, vagy a legújabb, *Somogyvár. Szent Egyed-monostor* (Budapest, 2011) című könyveket – mint recenzálandó munkákat

– nem voltak hajlandók elfogadni, hanem visszaküldték a címemre. Sőt! A Nemzetközi Finnugor Kongresszuson nem fogadták el a jelentkezésem, mivel előadásom címe ez lett volna: *„Hogyan lettünk finnugorok?”* (külön kötetben megjelent 2010-ben).

A történettudomány mindig is a politika szolgádlánya volt, ez ellen hadakozni értelmetlen. Ám tudományos érvnek mégsem volna szabad a politika előírásaira tekinteni. Miért nem szabad például a szavárdokat a szabírokkal azonosítani? A szavárd nem egyenlő a szabírral! „Könnyen belátható, hogy milyen súlyos következményei lehetnek annak, ha a szavárd nevet a szabírból magyarázzuk. Egy ilyen feltevés ugyanis már elégséges ahhoz, hogy alapul szolgáljon bizonyos őstörténeti koncepcióknak” (Berta Árpád. *Élet és Tudomány*, 1989, 772. o.).

A kutatók által képviselt álláspontok természetesen különbözőek, s ez rendjén is van, hiszen a múlt – teljes valójában – megismerhetetlen. De ezt mondjuk meg becsületesen! Nem kell feltétlen hatalmas vargabetűket leírunk tudományunk védelmében. Igen jó példa erre a magyar honfoglaláskor régészete. Nem jelentéktelen befolyással (hatalommal) bíró vezető kutatóinknak tizenhat esztendőre volt szükségük annak belátására, hogy a 9–10. századi honfoglaló magyarnak tartott emléktárgyak rokon leletei a földrajzi szélesség 60.–50. foka közötti övezetben nem találhatók meg! Újra felfedezték Bóna István kétségtelenül helyes és okos tanulmányát (*Régészetünk és Kelet-Európa. MTA II. Osztály Közleményei*, 1979, 28. sz. 39–48. o.), amelyben kimondja: a régészeti leletek nem azonosak az etnikumokkal, a rokon (analóg) leletek nem jelentenek okvetlenül népvándorlást vagy bevándorlást, sőt, az új nép bevándorlása egyáltalán nem biztos, hogy új anyagi kultúrát teremt. Eből a helyes ítéletből azonban, furcsa csavarral, különös következtetéseket vontak le.

Abból indultak ki „természetesen”, hogy az előmagyarság Krisztus előtt ezer táján szakadt ki az „ugor” közösségből – vagy amint Makkay János fogalmazott: „az Urál vidékéről elsodorták (!) az ősmagyarokat a törökök” –, s így levonultak a Volga–Káma vidékére (Magna Hungaria), majd innen tovább vándoroltak délnyugat felé. Fontos momentum – e felfogás szerint –, hogy a magyarság *szüntelenül vándorolt!* És mindig valamely népnek a védelme alatt állt, magyarán annak a „szolganépe” volt. Miután azonban – a besenyők által megveretve – őseink menekültáradatként bezúdulnak a Kárpát-medencébe, az európai civilizáció hatására egészen új anyagi kultúrát hoztak létre, mivelhogy azt kívánták, hogy befogadják őket Európába. Így tehát jórészt itt, a Kárpát-medencében alakult ki a tarsolylemez, szablyás, veretes öves, csizmaveretes, csüngős, rozettás lószerszámos stb. anyagi kultúra, és így nem csoda, hogy alig van keleti analógia (talán Turjevó Dél-Baskíriában), s alig van magyar temetkezés a Kárpátoktól keletre (talán Krülosz, az Ingul-mente, Przemyśl, Szudova Visnya, Nyikoljovka stb.).

Legközelebbi nyelvrokonaink, a vogulok és az osztyákok félezer éven át megőrizték az anyagi és szellemi kultúrájukat változatlan formában, ám mi, magyarok nem. Miért nem? Mert „fejlettebbé” tettek bennünket a törökök – a „finnugorok” azonban megrekedtek a fejlődésben... Az 1990-es években egy tizennégy fős lovas csapat, a honfoglalás 1100 éves évfordulója tiszteletére, végiglovagolta a több ezer kilométeres távot Baskíriától Magyarorszáig, mégpedig 120 nap, azaz négy hónap alatt. Ez a lovastúra rendkívüli tanulságokkal szolgál számunkra. Megerősíti (vagy legalább is lehetővé teszi) azt a régiek által már halványan megemlített gondolatot, hogy Árpád népe, ha szabad így mondanom, „egy menetben” érkezett meg a Kárpát-medencébe. Tehát nem szakadatlanul vándorolt, évezredek

át! S itt igen fontos az a Konstantin-féle adat, hogy a magyarok a kazárokkal három évig harcoltak együtt. Igen jellemző, hogy a hármát kétszázháromra (!) először Thunmann javította át 1774-ben (*Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*. Lipcse, 1774, 134. o. = kihagyták a másolók a szigma betűt).

Általános nézet, hogy a kétszáz év helyes, de bizonyíték: semmi! Ugyanígy a „levegőben lóg” a kabar-kérdés. Kik voltak a kabarok (kavarok) és milyen nyelvet beszéltek? Mit jelent valójában, hogy megtanították a magyarokat a kazárok nyelvére, de beszélnek a magyarok nyelvjárását (*dialektosz*) is? Árpád magyarjai a déli nagy szellemi kultúrkör (Perzsia) tárgyi anyagával, viseletével jelentek meg, és nem itt találták ki tárgyaikat! Ezért is „veszett ki” egy-két nemzedéknyi idő alatt. Helyes lehet tehát Révész László feltevése, ám – meglehet – csak azzal a módosítással, hogy ez a „korai” társaság már 860-as évektől itt élt a Kárpát-medencében.

Ha feltételezzük – s ehhez megvan a jogunk, mert minden más őstörténeti nézet is feltevés, ideértve a finnugor-elméletet is –, hogy a magyarság őshazája a nemzeti hagyomány és krónikáink állítása szerinti Magna Scythia volt, azaz a Kaspi-tótól keletre eső vidék (az ókori Oxus és Jaxartes tája), ahonnan az avarok, a hunok, sőt a szkíták is származhatnak, akkor lehetségesnek tarthatjuk, hogy eleink már a Krisztus utáni 5. században, majd a vár-hunokkal a 6. században eljutottak a Kárpát-medencébe, majd pedig a 7. században arabok nyomására, részben elhagyták ősi földjüket, részben északnyugat felé húzódtak. Így kerülhettek ősmagyarok a Volga-vidékére (Julianus magyarjai), a Kaukázus déli oldalára (szavárd vagy szabír magyarok) és a Volga-torkolat, illetve a Kubán mentére. A magam részéről ide helyezném Etelközt is, és nem a Donyec (esetleg a Don), vagy az Al-Duna vidékére. A 811., illetőleg a 838/39. évi vagy a 860.

évi adatokat pedig úgy értelmezem, mint a 862. évit, a 881. évit, a 884. évit, sőt a 892. évit is – vagyis éppen úgy „kalandoztak”, mint 899 után Nyugat-Európában, azaz: katonai vállalkozásokat hajtottak végre. Egy erős magyar sereg megjelent az Al-Duna vidékén is, ezért említik az arab utazók a Dunát, meg azért, mert Árpád népe később oda vonult.

Szükségtelennek gondolom, hogy képeket mutassak be fegyverekről, ékszerekről, egyéb tárgyokról, hiszen éppen arról van szó, hogy a tárgyak önmagukban egyszerűen csak kor- és divatjelzők, azaz időhatározók (szerencsés esetben) és nem etnikum-jelzők! S ez áll a hunokra, az avarokra, a bolgárokról és a magyarokra is. Amikor Jankovich Miklós 1834-ben meghatározta a honfoglaló magyar anyagot, amikor Pulszky Ferenc 1874-ben körülírta az avar emlékeket, amikor Hampel József, majd Fettich Nándor nyilatkozott az úgynevezett griffes-indásokról, amikor 1926-ban Alföldi András meghatározta a hun-kori emléktárgyat, mindannyian az érmékből indultak ki, helyesen. A honfoglaló sírok közül 108-ban voltak érmék, s ezek közül 70 darab dirhem, ám csak 900-tól 924-ig terjedő időszakból. Miért? Azt mondják, arab kereskedők jöttek-mentek. Korábban miért nem? Hiszen 650 tájtól az övük volt Közép-Ázsia nagy része. Arab dirhemek miért nincsenek avar sírokban? S miért nincsenek bizánci érmék úgynevezett későavar sírokban? A kazárok az arab ezüst dirhemet használták (Sztárij Oszkol, Csernyigóv, Pogrebnoje, Krivjanszkája stb.). Lehetséges, hogy a Kárpát-medencébe költözés utóvédjei hozták magukkal az arab pénzeket „otthonról”, az ősi földről? S ez szakadt meg végleg Kazária bukása után?

Az ókorban a divat azonban sokkal többet jelentett, mint amit manapság értünk alatta. Nem arról van tehát szó, hogy akárki, akármit, akár mikor magára ölthetett, hanem egy nagyon pon-

tosan meghatározott szellemiség alapján lehetett megcsinálni, megcsináltatni vagy beszerezni bizonyos kellékeket, fegyvereket, tárgyakat, ékszereket. Az azonban, ahonnan, és amit beszereztek, alapvetően jellemző és fontos. És éppen az a régészet feladata és célja, hogy megrajzolja ezt a szellemi hátteret. De ezt ne primitív módon tegye! Ne egy agyagedény „rácsmintája”,

vagy egy sárga edénydarab legyen a „kor divatjának sikolya” (ahogyan Ricz Péternél olvashatni), és ne határozzunk kort „nagy valószínűséggel”, semmiségek alapján és egymásra gazdagon hivatkozva, hanem – ha lehetséges – hívja segítségül a régészet a két fő forrást, a nyelvészetet és az írott forrásokat, valamint a történeti hagyományt, mert a régészet önlábán nem képes

megállni, ha tetszik nekünk ez, ha nem! Akkor sem, ha a természettudományok egyre nagyobb mértékben sietnek a segítségünkre. (Ez a megállapítás természetesen az ókori Kelet és az antik világ kultúráira így nem érvényes, mert ott nagyszámú írott emlék van.)

A hamis kiindulópont az egyik legnagyobb buktatónk. Például: „mint tudjuk, a szkíták iráni nyelvű és kultúrájú népek, s mivel a szarmaták is a szkíta nyelvet beszélték, ők is irániak”, holott ezt éppen nem igazolja semmi komoly történeti adat. Minden „alapkönyvben” olvashatjuk, az avarok török (esetleg mongol) nyelvű népek voltak, holott ezt – a rovásírás-megfejtési kísérleteket is figyelembe véve – eddig senki sem igazolta! Ha kezünkbe vesszük az egyik legújabb összefoglalást, Walter Pohl *Die Awaren* (1988) című könyvét, abból is csak azt tanulhatjuk, hogy a megmaradt tucatnyi avar személy- és méltóságnév alapján nem lehet dönteni. Az avar birodalom nyelveiről csak a Szent Demeter csodáiban történik említés, hogy tudniillik a latint, a szlávot és a bolgárt (a hunt) használták. Priszkosz is ugyanezt mondja Attila udvaráról: a latint, a gótot és a hunt beszélték. De milyen volt a hun nyelv? Ez itt a nagy kérdés! Mert az is több mint valószínű, hogy a „bolgár” nem keveréket jelent, hanem a *volga* (*Itil*) szóból ered, és a bolgár–török valójában: hun. S itt érkezünk vissza az úgynevezett „kettős honfoglalás” kérdésköréhez. Miért jöttek a Kárpát-medencébe a népek évezredek óta? Volt valami különleges mitikus ereje ennek a földnek? Minden forrásunk azt sejteti: igenis volt!

A másik alapkérdés: az itt megtelepült népeknek (szkíta, szarmata, hun, onogur, avar, besenyő, jász, magyar) döntően miért csak magyar helynévi emléke van (a kisebb számú szláv, latin és német neveket sem feledve)? Tálos Géza egyáltalán nem túlzott, amikor László Gyula nagy sikerű sejtéséről beszélt (1989), mert valóban

hatalmas kincsesbánya az az óriási névtömeg, amellyel alig tudunk mit kezdeni, hacsak nem tesszük fel, hogy a Györök, az Iklód, az Acsád, a Babót, a Baján, a Bozsok, a Beje, a Gencs stb. nem egy döntően magyarul beszélő néptömeg hagyatéka, igen erős török hatással, amely nem az Árpád-korban, hanem sokkal-sokkal korábban keletkezett. Újabban ismét felmerült Vámbéry Ármin ötlete, hogy Árpád népe nem magyar nyelvű, hanem török volt, amely kisszámú (70 ezer) nép később – éppen úgy, amiként a bolgárok elszlávosodtak – elmagyarosodott. Nem tudhatjuk, így volt-e vagy sem, de a 9–12. századi korai hely- és személynév anyagunk – úgymond – törökös jellege önmagában ezt semmiképpen sem bizonyítja, hiába erőlködnek egyes szerzők (például Makkay János). A török és a magyar nyelv egymás mellett élését én például már a hun-kortól feltételezem, és munkahipotézisem is az, hogy a belső-ázsiai eredetű, mongolid jellegű avarok törökök, a vár-hunok pedig döntően magyarul beszéltek. Így tehát magyar nyelvű népesség kárpát-medencei jelenlétével legalább a Krisztus születése utáni 5. századtól számolok.

Tudom jól, hogy az ezerszer kigúnyolt Horvát István igazat szólt, amikor ezt írta: „Holmi mende-mondák a Tudomány Országában semmit sem nyomnak. Hiteles tanúk és hiteles emberi tekintetek tészik a történeti tudomány alapkövét, nem az önkény vagy banyás állítgatások.” (Horvát István. *Tudományos gyűjtemény*, 1829. 9. sz. 33. o.) Mégsem lehet vitás, hogy feltevéseink tökéletes vagy vitathatatlan bizonyítására egyszerűen nincs esélyünk! Régen sem volt és a jövőben sem lesz. Mégis: mit tehet a régészet a magyar őstörténetért?

Mindenekelőtt természetesen azt, hogy landadatlantul folytatja a pontos és hiteles ásatásokat, és gyűjti a megfigyeléseket. Nem hagyja félbe-szerbe a szkíta, szarmata, hun, avar és magyar temetőket. Sok megyében például a szó

szoros értelmében életbevágó kérdés az 5–11. századi temetők maradéktalan és teljes feltárása, s e helyett mi történik? Néhány tucat hun- vagy avar-kori sír kiásása után, sokszor abbamarad a kutatás, s évek óta nincs folytatás! Nagy kivétel Zamárdi, ahol közel két és félezer avar sír feltárása után szakadt csak meg a feltárás.

Ugyanakkor azonban a régészet ne korlátozza már eleve önmagát, ne kössük gúzsba önmagunk önmagunkat. Ezt nem egyszer megtettük már. Gondoljunk például arra, hogyan rekesztettük ki őstörténetünk anyagi kultúrájából annakidején az úgynevezett köznépi temetőket. Vagy hogyan módosítgatják az úgynevezett griffes-indás emléktárgyak etnikai és időrendi értelmezését. Az a tudós, aki ötven évvel ezelőtt a griffes-indás „kései” avarokkal kiraboltatta a lemez „korai” avarok sok ezer sírját, később „békés együttélésről” és töretlen „átfejlődésről” beszélt. Volt, aki a griffes-indás temetőket a 9–10. századra keltezte, és volt olyan, aki a 6–9. századra helyezte. Az ilyen nézetek képviselőit – egyébként helyesen – nem bélyegezik meg, nem gúnyolják ki, nem közösisítik ki. Ám ha valaki, akárcsak céloz is arra, hogy a ma viszonylag kis létszámú magyarság hajdan jelentős nép kellett legyen, és nyelvünk sem alakulhatott ki szűk másfélezer évvel ezelőtt, s kivált nem Szibériában és a Káma-vidéken, valamint elutasítja például a törökök által elsodort *szolgamagyarság* őstörténeti vízióját, nyomban lehorvátistvánózzák, nacionalista ábrándkergetőnek kiáltják ki és leprásként kiközösítik. S a kirekesztés leggyilkosabb fegyvere manapság az elhallgatás, az elnémítás, amikor a más nézeteket vallókról egyszerűen senki sem vesz tudomást! A franciának szabad azt mondania: *J'ai l'honneur d'être Français!* – nekünk még egymás között is illetlenség kiejteni: büszke vagyok a magyarságomra. Pedig Horvát István sem akart mást, mint a többi nemzetek: „Más Nemzetek nagy gonddal

tanulják régi viszonytársaikat. Ébredjünk fel már egyszer mi is, és nemzeti életünket örökösítsük nemzeti történeteinkben!” (*Tudományos gyűjtemény*, 1829. 11. sz. 78. o.).

Célszerű és nagyon hasznos volna tehát, ha a szkíta, szarmata, hun, bolgár, kazár, alán, besenyő, avar, jász és magyar etnikai meghatározásokat nem kezelnék olyan *mereven*, mint eddig, és az időmeghatározásokkal sem dobálóznánk oly játékos könnyedséggel. Ugyanakkor viszont *tudatosan és felkészülten* fordulnánk a Krisztus utáni századoktól (sőt a korábbi időkől is) az 50. századokig, mind Közép- és Belső-Ázsiát, mind a Kaukázust illetően, amikor *szellemi örökségünk* értelmét és eredetét kívánjuk vizsgálni.

Lenéző mosolygás nélkül olvassuk végig Kőrösi Csoma Sándor szellemi végrendeletét: „Kedves Hazámfiak! Nemzetünk eredetének, és régebbi történeteinek felkeresése és kifejtése végett indulam volt ki Hazámból (...) s indulok a mi Elejünk legrégebbi Hazájába, nagy és kis Bukáriába [Buchará], de ha én, Isten őrizzen, olyan szerencsés nem lehetnék, hogy ezen utamat végrehajtsam, imé ezennel meghagyom, hogy az, aki ezen Tzélban én utánam megindul, Konstantinápolyban a török nyelvet megtanulván (...) egyenesen az említett országokba menjen s onnan kezdje további vizsgálódását. Ugyanis én az eddig valókól tökéletesen meg vagyok győződve, hogy a Mi Elejünk ezen vidékről szállottak le, mint cultus nemzetek, a Krisztus előtt több századokkal, és minekutánna a mai Persián, Szírián által mentek volna, onnan visszatérvén, Syrián, Assyrián, Arménián, Georgián és Russián Európába kényszerítettek menni az ási sok revolúciók miatt.” (Kőrösi Csoma Sándor levele Teheránból, 1821. március 1-jén. Thaisz Redactor. *Tudományos gyűjtemény*, 1825. 1. sz. 9–10. o.)

Példa gyanánt talán elégséges a nevezetes honalapítás-kori szemfedők kérdésére hivatkoznom, amelyekről egyértelműen kiderült, hogy

déli eredetűek és nem szibériai hozadékok. Utal-
 nék továbbá a magyarok vallásával kapcsolatos
 újabb nézetekre, mert egyre határozottabb for-
 mátt ölt a sámánizmus revíziója. Őseink soha sem
 voltak sámánhitűek! (A sámánizmus nem vallás.)
 Reményt keltő lépés e tekintetben Mesterházy
 Károly megállapítása őseink Egyisten-hitéről.
 De hol vagyunk még a magyar *szellemi kincstár*
 töméntelen titkának megfejtésétől? Megoldat-
 lan a kereszténység kérdésköre, válasz nélküli
 az úgynevezett avar-kori fülkesírok problémája.
 Magam például úgy vélem, hogy Dentumogeria
 elhagyására, majd a Kárpát-medencei honfog-
 lalásra, honalapításra *döntően* azért került sor,
 mert az ősi hitet és szellemiséget (amely az
 univerzizmusból és a zaratusztrizmusból kinőtt,
 nem judeo-kereszténység is lehet!) a rendkívül
 agresszív arab hódítók és a kazáriai zsidó hitű
 vezető réteg tagjai súlyosan veszélyeztették. S azt
 se feledjük, mint ősi igazságot: ha egy nép más
 vallást vesz fel, mint a rokonai, vagyis elhagyja az
 ősi hitet, saját rokona válhatik a *legnagyobb ellen-
 ségévé!* Gondoljunk a besenyőkre és a kunokra.

Mindemellett, ha a magyar őstörténet ku-
 tatásában komoly változást szeretnénk látni,

akkor legelőször is össze kell gyűjteni és két-
 nyelvű, *válogatás és áértelmezés nélküli* teljes
 forrásszövegeket s a kritikai kiadásukat kell
 előkészíteni. Mégpedig valamennyi írott forrá-
 sét. Ám azt jól tudták a régiek is, hogy ez *ha-
 talmas* vállalkozás lenne, s ehhez külön *intézet*
 kellene. Kállay Ferenc így írt erről: „Hazánk-
 ban kell hát előbb olyan intézetnek felállani,
 mely a keleti nyelvek tanulását velünk nem
 csak megkedveltesse, hanem a szükséges kút-
 fők használatát is megkönnyébbítse, hol mind
 azon segédeszközök egybe halmozva legyenek,
 mellyek nélkül a nyelv és történetvizsgáló el
 nem lehet [...]. Míg ilyen intézet nem létesül,
 mely központosítaná a segéd kútfontokat, valami
 fontos felfedezéseket ne is reméljünk a régi tör-
 ténetekben [...]” (Kállay Ferenc: A keleti nyel-
 vek magyar őstörténeti fontossága. *Tudomány-
 tár*, 1839. 12. sz. 349–350. o.)

Vannak már kezdeti sikereink. Megjelent a
 keleti források legfontosabbjának nevezhető kí-
 nai írott források néhány kötete (*Hunok és kí-
 naiak*. 2006, *Az ázsiai hunok a kínai forrásokban*.
 2007), s előkészületben van a *Türkök és kínaiak*
 című nagy forrásgyűjtemény is.

„a múlt megismerésének négy fő forrása van:

- a) a nyelv;
 - b) az írott források;
 - c) a tárgyi források (régészet, embertan, állattan stb.);
 - d) szellemi örökség, azaz a hagyományok, a vallás, a művészet, a zene, a
 folklór, a mítoszok, a legendák, a mesék és a tárgyi néprajzi források.”
-

Prohászka Lajos

A BUJDOSÓ*

„Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae, ut me colaphizet”.**

2Kor 12,7

ENNEK A MAGÁNYOS VÁNDORNAK [a német-ségnek] van itt az európai végen, Nyugat és Kelet érintkező pontján, egy örök vitatkozó társa, – társa nem annyira vérben és szellemben, nem is elhívásban és életszervezetben, mint inkább történeti sorsban: – a magyar. Magányos ez is az európai népek közös tűzhelyénél. Rokontalan és magára hagyatott, sőt nem szívesen tűrt jövevény, aki a századok hosszú során át valóban megható igyekezettel fordította arcát Nyugat felé és próbált Európa „jó gyermeke” lenni, s akit mégis mindig elkönyököltek, félbarbárnak néztek, nem ismertek, vagy ami ennél is rosszabb: félreismertek. S nem utolsó sorban ez a mostoha meg-nem-értés és kitagadottság az oka, hogy maga sem jutott még el létének világos öntudatára. Mert míg egyfelől levetkező, meghódoló alázattal éretlennek és parlaginak szégyenkedte magát a nyugati nagy kultúrákkal szemben, addig másfelől dacos szédülettel tántorodott el tőlük, csak azért is szemet hunyt a tények ultimátuma előtt, főleg, amikor ősi erejé-

nek zúzódását féltette tőlük. Nem szorul bővebb megvilágításra, hogy mindkét irányú magatartás alkalmatlan arra, hogy benne igazi önismeret kifejlődhessék. Nem mintha a magyar visszatorpanna az öneszméléstől, vagy egyáltalán híjával volna az erre való képességnek. Sőt, nincs még egy nép Európában, amely sorsa felett annyit és annyszor töprengett volna, amely sorsát és jellemét úgy egymásban látta volna, mint éppen a magyar. Ezt azonban tagadhatatlanul mindig bizonyos egyoldalúsággal tette: szemléletét a vérségi kötelék, a pártszenvédély, legfőként pedig a történeti helyzet homályosította, s ezért lényegest és lényegtelen, történetit és történetfelettit, hagyományt és ábrándot, igazi teremtmény lelkiséget és pusztá retorikát sajátosan összefodorozott, anélkül, hogy valaha is egységes képet tudott volna önmagáról kialakítani. Másfelől viszont joggal mondhatnók azt is, hogy ennek az egységes képnek örök hiánya határozta öneszmélkedését már eleve egyoldalúvá. Mert az ilyen egységes történetiszemlélet a közösség számára

Az
önmagáról
alkotott
egységes kép
hiánya

* A szerző *A Vándor és a Bujdosó* című könyve (1936) magyarságra vonatkozó részének bevezetője.

** „És hogy a kijelentések nagysága miatt el ne bizakodjam, tövis adatott nekem a testembe, a Sátán angyala, hogy gyötrjön engem(, hogy felettébb el ne bizakodjam).” Károli Gáspár ford.

A „vagy-vagy”
hazája

kétségkívül hatalmas erőtartalék, *réservoir*, amely főként sorsának vesszőcsapásai idején egységes akaratkifejtését lehetővé teszi. Magyarország ezzel szemben – amint arra később még vissza fogunk térni – mindig a „vagy-vagy” hazája. Ha a tragikum lényegét legáltalánosabb, mondjuk metafizikai jelentésében abban láthatjuk, hogy a különböző, egymást kizáró értékirányulások egy lélekformában egyenlő erővel lépnek fel, anélkül, hogy ez a lélek a maga ősi gyökértartalmából egységes és kiegyenlített megoldásukra képes volna, akkor a magyarság sorsa éppen ebből a szempontból joggal nevezhető tragikusnak. Ez az egységes ráirányulás, amely a múlt egységes szemléle-

Közösségi
mítosz hiánya

tében érik aktuális készsége, a magyarságban kiváltképpen azért nem fejlődhetett ki, mert *nincs mítosza*. Az olyan mítosznak, mint aminő az olasznál a latin tradíció, az angolnál a választottság tudata, a franciánál a formális *éthosz*, átszöve később a forradalom megszállottságával, vagy aminő a németnél a vándorlás *daimoniája*; amely mindenütt misztikus erőforrása a közösségi szolidaritásnak; amelyből a nemzeti misztio eszméje sugárzik elő, s amely a szétoldódás peremén is összefogja a közösség minden egyes tagját, mint eleven abroncs: – az ilyen egyetemesen átfogó mítosznak a magyarság kétségkívül mindenkor híjával volt, vagy helyesebben: történeti fejlődésében valahol visszahozhatatlanul elvesztette, talán eltékozolta... Ezért tulajdonképpen csak ígérekéseiből hámozható ki. Az egyetlen mítosz vagy inkább mitikus csíra, amely karakterologikus szempontból megfejtő jelentőségű lehetne, az a lázadó magyaré, akinek örök prototípusa a négyfelé hasított Koppány,

A lázadó
mítosza

„(...) szemléletét a vérségi kötelék, a pártszenvedély, legfőként pedig a történeti helyzet homályosította, s ezért lényegest és lényegtelen, történetit és történetfelettit, hagyományt és ábrándot, igazi teremő lelkeséget és pusztá retorikát sajátosan összefodrozott, anélkül, hogy valaha is egységes képet tudott volna önmagáról kialakítani.”

s akit mint a magyar öncélúság halálos dacú harcosát ezer ismétlődő változatban ismerünk történetünkéből. De fejlődhetik-e ki mítosz a lázadás irányában? Lehet-e életet igazoló, nemzeti küldetést jelölő a lázadás? Talán igen (bizonyosságra Prométheusz!), de ez mindenestre – és a végzetes épp ebben rejlik – nem az egész magyarságé. Vagy állíthatná-e valaki elfogulatlanul, hogy

Szent László és Széchenyi, Werbőczy és Berzsenyi, Pázmány és Arany, akik ugyancsak egy-egy jellemző típusát mutatják a magyar lelkeségnek, egyformán beleférnek a lázadó mitikus életformájába és belőle teljességgel érthetővé válnak? Így vonul fel azután a magyar horizontra e mítosz elégtelenségének

érzetében a nemzeti misszióknak egy mindenestre egyetemesebb eszméje: a török-tatárverő magyaré, aki elrendeltetve Európa védőpajzsa a Kelettel szemben. Önkénytelenül feldobbanhat ugyan itt is a kérdés, hogy az a sok vér, amely a magyar *humust* öntözte, nem volt-e képes más missziótudatot kisarjasztani, mint csupán azt, amely Árpád keménynyakú népét idegen fajok és más kultúrákat eszközének, önfeláldozó előőrsének tekinti? Közelebbről nézve ez a nemzeti hivatáseszme valóban inkább dekoratív vigasznak látszik, mint izmosító, erőfakasztó életigazolásnak. Ezért ha a mítosz lehetőségei talán meg voltak is ebben az irányban, kifejlődése mégis leküzdhetetlen akadályokba ütközött, mivel a magyar hősiségnek ez a mindenáron célját kereső, elkülsősítő, reflexív-racionális felfogása épp a benne rejlő mitikus vonásokat szekularizálta. Ebből magyarázható, hogy ezt az eszmét is idővel a pártszellem sajátította ki magának, és ezzel belevonva a politikai szenvedélyek kockave-

tésébe, az önismerésnek végképp fonalát szegte. A magyar sors: talány, amelynek önmaga előtt való megfeythetetlensége idő folyamán csak növekedett. Ezt a talányszerűséget, mondhatnók úgy is: középpont-nélküliséget érezték és fájlalták még eddig mindazok, kik legtisztábban és legmélyebbre jártak, bizakodók és hitevesztettek egyaránt, „a mese és az átok” megszállottjai, akik ebben a magyarságnak még fejletlen, még el nem érkezett voltát, és akik ebben tartós tragédiáját látták.

Lázadás és önfeláldozás: ha a mítoszfejlődés útja meg is akadt ebben az irányban, mégis, a magyarság lelki alkatát erről közelíthetjük meg legbiztosabban. Bármily eltérő ugyanis egymástól a ráirányulásnak ez a kettős formája, a magyar akaratban végzetesen mindig egymás felé sodródik, egymás lobbanásaiból fog tüzet és végül egymás szenvedéseiben ölelkezik. A lázadó magyar éppúgy önfeláldozó, mint ahogy viszont az önfeláldozó, a vérével adakozó magyarnak valamelyik lelki csücskében egy kissé mindig a lázadó lappang. A két életiránynak ez az összeszövődése azonban, ameddig csak történeti emlékezésünk visszaér, mindig egyensúlyozatlan volt, aminek magyarázatát kétségkívül a magyarságnak valamilyen ősi élményében kell keresnünk.

Valahonnan Keletről indult el és vérében magával hozta a széles puszták ígézetét és vele a szilaj, portyázó kedvet. De ugyancsak magával hozta a puszták átkát is: a rest álmot és ezzel a vágyat a rejtettség és elzárkózás után, ahol nem lappanganak ordas veszélyek és ahol nincs tartós nyugtalanság. Ez a naiv önbizalom, amely az egész világgal hetykén szembefordul, mégis anélkül, hogy létét ki akarná tágítani, ez az ösztönös önelégültség, vagy inkább lételégültség, amely mindig csak a közvetlenül adottra tekint, jellemzi a magyarságot már történetbe lépése kezdetétől fogva. Mint ahogy a németiség az észak bús-

komor *daimoniájával* terhelve kel útra, úgy kíséri a magyart, ezt a „keleti rajt” a *finitizmus* érzése, amely idegenkedik mindattól, ami problematikus, ami megoldatlan és várakozásra készítő, viszont elszántan a szűkös, a biztos, az állandó felé húz és tetté csak ott válik, ahol létének jó elhatárolásában, úgyszólván körülsáncolásában nyilvánulhat. Kétségkívül: nem is képzelhető mélyebb ellentét, mint a német *daimoniának* örök változásban örvénylő és a végtelen felé ívelő életformája és a magyar finitizmusnak nyugalomról, állandóságról, kimértségről tanúskodó szelleme között. Hogy a magyar léleknek ez a kozmikus lezártága közvetlenül minő indítékokból keletkezett, arra nézve természetesen találgatásoknál tovább sohasem fogunk jutni. Alkalmassint már ott fejlődött ki a távoli, nap verte síkokon, a költöző népek és fajok olvasztójában, ahol századokon át sodortatva és maga is sodorva minduntalan tapasztalnia kellett a külső kényszer és nyomás keresztüzét, és magára utalva, egymást fedezve kellett fennmaradásáért küzdenie. Első nyomát abban az ösztönös körületekintésben láthatjuk, amellyel magának földrajzilag határolt, vonulásában megállást jelző „szállásföldet” keresett, és abban a védelmi rendszerben, amellyel a megszállt terület természeti zártságát még mesterségesen fokozni törekedett. A gyeptű és gyeptűelve, mint céltudatosan kiképzett országválasztó, a magyarság e finitista lelki hajlandóságának jellemző tanúsága. Igaz ugyan, hogy a határvédelemnek ezt a módját a középkor elején Európa-szerte ismerték és már századokkal előbb a germánok is alkalmazták. Minő más lelkiségre vall azonban a németiség térbeli elhelyezkedése, mindenfelől nyílt határainál, ahol ezek a mesterséges akadályok inkább a széttagolást és kiterjeszkedést segítették elő és idővel elenyészve, a végtelenbe törő vágnak nyitottak utat. A magyarság ezzel szemben a Kárpátok övével valóban eltorlaszolta, elszige-

Végesség,
lezártság,
hamis
állandóság

Gyepűszellem

Gyanakvás
és elégtelenség

telte magát, nemcsak térbelileg, hanem bizonyos tekintetben lelkileg is és magabízón, pusztán a saját erejére hagyatkozva, a távoli, a túlhan rejlő világ meghódításának, a rajta való uralkodásnak vágya nélkül, a „gyepűn-innenit” úgyszólván állandó életformájává tette. Ez a „clausa” mögött veszteglő szellemiség szól hozzánk még századok múlva is az „extra Hungariam non est vita” elvéből. Ez jut kifejezésre a magyarságnak minden idegennel szemben ösztönös óvakodásában és gyanakvásában, még ott is, ahol erre nincs oka, és érteti meg, hogy egyszer birtokba véve és körül torlaszolv az országot, sohasem tett kísérletet – legalább is komolyan és tartósan – a terjeszkedésre. Ha nem vert volna is éket a testébe az idegen hódítás épp akkor, amikor a kereszteshadjáratok és a nagy felfedezések után egész Európa útrakél: önelégült szelleme akkor is visszatartotta volna minden gyarmatosító vállalkozástól. Természetének kevésé alkalmazkodó, stabilis, valóban „úrfajta” szelleme is ebben a finitizimban leli magyarázatát. Ezért nem ismeri a spontán, organikus, hajlékony fejlődést. Fejlődése mindig lökésszerűen, mondhatni erőszakosan, külső tényezők hatására jött létre. Körülövezve, elkerítve, mintegy a változhatatlanra beállítva önmagát, bizonyos csüggetettségben, úgyszólván állandó lelki nyomás alatt él. Ezért növesztette magában a tűrésnek példátlan, valósággal hősies készségét, de viszont innen van a hajlama is az időről-időre hirtelen fellobbanó, féktelen kitörésre. A sokat emlegetett ősi magyar bűn, a „szalmaláng” igazi értelme, mondhatni metafizikai gyökere is itt, ebben a finitizmusban rejtőzik. Aki ezen a földön él, az az élet felvetette problémákat csak valamilyen formájú megoldottságukban tűri. A nyitva hagyott, állandóan izgató problémáktól éppúgy irtózik, mint ahogy nem fog soha beletörődni abba, hogy ne a Kárpátok zárt öve foglalja be földjét. Ezért nincs türelme a

feszültségek kiviselésére, s ahol felnyílnak, ott az ősi gyepűvágók védekező ösztönével tüstént, azon módon megoldásukat is akarja. A folytonosságot hangsúlyozó, végtelenségbe fonódó, mozgalmas vitalitással szemben ez a lekerekítésre törekvő, széles-nyugalmas mezőkben foltonként kirobbanó lelkiség jellemzi a magyar ornamentikát is. S ugyanerről a kimért, feszes és fojtottságában fel-fellobbanó, „nagyot-ugrókedvű” szellemiségről vall az ősi magyar zene is. A magyar a maga szomorúságát és sóvárgását hangokban is valamiképpen lezárja: nem olvad fel benne, mint a szláv, nem ágaskodik ellene titáni küzdelemmel, mint a német, de nem is játszik vele, mint az olasz, hanem úgyszólván bokrétába köti. Amennyire muzsika egyáltalán egyértelmű, lehet, a magyar, a maga monodikus jellegével, kétségkívül az: a fantasztikus, koboldszerű, bizonytalanságban szétfolyó kívül esik kifejezési lehetőségén.

És ez a pusztai nép, egyfelől szüntelenül gyürkőzve, másfelől biztos, védett zugról álmodozva, a rokonnépek nyomása elől idemenekül a latin–germán kultúra gyűrűje mellé, amely szembelep vele és megállítja útjában. Ez az egészen más belső törvényszerűségből élő kultúra pedig megejteti őt, ősi isteneinek megtagadására készteti, átformálja, sok tekintetben ki is vetkőzteti magával hozott jelleméből. Mint ahogy Észak germán vándorát örökre megigézte Dél napfény-arca, úgy fogja meg most ellenállhatatlan erővel ezt a Kelet kebeléről ideszakadt ifjabb jövevényt a római gondolat heroldjává szegődött Nyugat germán szelleme és életformája. Hiába zárja el határait, hiába övezi magát a Kárpátok gyepűjével, hiába érzi idegennek és tusakodik ellene: a vándor az ellenállásokon keresztül is idehozza és vérébe oltja a feszültséget, úgyszólván „belevándorol” a magyar történetbe, eszméivel és intézményeivel, problematikájával és *éthosz*ával, és ezzel akarva-nemakarva, sorsává válik.

Tűrés és
féktelen
kitörés

Szalmaláng
és tusakodás

S itt rejlik a magyar életmagatartás örök egyensúlyozatlanságának gyökere. Innen kezdődik a tragikus párharc a két, lényegében el-lentétes kultúrák között, a végtelenség és a határoltság párharca, amely egy évezrede folyik. A Nyugat szelleme valóban a tövis a magyarság testében, a *stimulus carnis*, vagy ha jobban tetszik: a *stimulus animi*, amely nem hagyja nyugodni, amely beleunsozja a változás árába, és zárkózásra hajló, önelégült életérzésében felborzongatja a bizonytalanságot. Kezdetben, a középkor századaiban, amikor a magyar finitizmusnak ezt a kitágítását még főként a latin univerzalizmus szellemének közvetítésével idézte elő, s amíg a magyarság szervezőereje mérsékelni tudta a germán végtelenség atomizmusát: ez az ösztönzés szerencsés és sokat ígérő volt. Az újkorral azonban a magyar lélek európai helyzete mind tragikusabbá vált. A modern Európa kialakulása magyar földön egy katasztrófától sújtott közösséget talált, amelyben a régi, lappangó ellentétek egyre jobban kiéleződtek. Kelet, amelyből egykor maga is kiszakadt, s ahonnan magával hozta szellemének finitista irányát, testére zú-

dul és megsemmisítéssel fenyegeti nyugatíva alakult életformáit. Hogy gátat vessen neki és védelemre szervezze azt, ami a régi, széttört gyepükön innen még megmaradt, nagy elszá-nással maga is segít azok széttörésében, s ka-puit sarkig kitárva Nyugat vándora előtt, sors-közösséget vállal vele, de ezzel viszont végképp áldozata lesz az ő végtelenségvágyának, s ezért – nem maradván már egybe – önnön testéből-szelleméből kényszerül „gyepűt csinálni” most Nyugat ellen. A régi térbeli gyepűvonal ilyen-formán mindinkább az egyéni lélekbe szorul vissza. Kívüle: már csupa bizonytalanság; mö-götte viszont: az elesettség nyomasztó tudata. Azóta minden magyar magányos, elárvult strá-zsa, sokszor maga sem tudva, hova és kihez tar-tozik; de meghúzódva lelki védővonala mögé, híven vigyáz és küzd, sokszor maga sem tudva, ki ellen – Kelet ellen, Nyugat ellen; – és nem tudva, miért, – mert nincs másképp, mert „így rendeltetett el”. Ez a magyarság sorsa immár négy évszázad óta. S ebben az örökös hányat-tatásban vált mindinkább hontalanná valóban „szellemi bujdosóvá” saját hazájában.

Kelet ellen,
Nyugat ellen

„A Nyugat szelleme valóban a
tövis a magyarság testében, a
stimulus carnis, vagy ha jobban
tetszik: a *stimulus animi*, amely
nem hagyja nyugodni, amely
beleunsozja a változás árába, és
zárkózásra hajló, önelégült
életérzésében felborzongatja
a bizonytalanságot.”

Bakay Kornél

KOMMUNIZMUS: AZ EMBERI GONOSZSÁG FELÜLMÚLHATATLAN TOBZÓDÁSÁNAK ESZMÉJE ÉS GYAKORLATA

Gondolatok a kommunizmus áldozatainak emléknapján

EZERKILENC SZÁZTIZENNYOLC decemberében Rosa Luxemburg azt írta: „Az emberiség legmagasabb rendű eszméi nevében ellenségeinkkel szemben ez a jelszó: nyomd ki a szemét, térdelj a mellkasára!” Négy évvel később V. I. Lenin a következő parancsot adta: „A reakciós papságnak és a reakciós burzsoáziának minél több képviselőjét sikerül kivégezni, annál jobb!” Miklós cár és családja vadállati lemészárlására is Lenin adta ki az utasítást.* 1917 és 1921 között Ukrajnában és Fehéroroszországban kétszázezer embert gyilkoltak meg. 1932–33-ban J. V. Sztálin utasítására hatmillió embert éhezettek halálra Ukrajnában és Oroszországban. Ugyanebben az időben a hírhedt GULagon, a BelBaltLagon sok száz ezer parasztot kínoztak halálra, együttesen több mint tizenötmillió földművest kényszerítettek arra, hogy ne lehessen többé magáról gondoskodni képes gazdálkodó.

A kommunizmusnak nevezett eszmerendszernek semmi köze sem volt a *communa* = közösség szó tartalmához, amint semmi köze sincs a szocializmushoz sem. A kommunisták elvetemült akarnokok, akik a hatalom érdeké-

ben minden eszközt megengedhetőnek tartottak, embermilliók kiirtását is ide értve. A kutatók több mint százharmincmillióra becsülik a kommunizmus áldozatainak számát az egész világon. Súlyosan téved azonban, aki pusztán a barbár vérengzéseket rója fel megbocsáthatatlan bűnökként. Ezt régen is, ma is számos más hatalom megtette, megteszi, ha érdekei megkívánják. Durva hamisítás kizárólag a német nemzetiszocializmusra mutogatni, és kisajátítani a zsidók szenvedéseit. 1945 után az amerikai, angol és francia győztesek ötmillió német katonát tartottak fogva, felrúgva a genfi egyezmény minden rendelkezését. A nyugati haláltáborok semmivel sem voltak „finomabbak”, mint a keletiek. Nyugaton egymillió hadifogoly halt éhen vagy lett járványok áldozata. A tizenötmillió német menekült közül hatmillióan nem éltek túl a borzalmas szenvedéseket. Ám amíg a Morgan-Rockefeller támogatta aljas Morgenthau-terv (USA) Németország elpusztítását tűzte ki célul, a kommunizmus eszelős diktátorai kezdettől fogva magát az embert kívánták, bármi áron, „átformálni”. „A hírhedt lélekölőket egyáltalán

* A mészárlás közreműködője volt Nagy Imre, „mártír miniszterelnök”. (A szerk.)

nem Hitler találta fel a második világháború idején, hanem a szovjet NKVD 1937-ben” (A. I. Szolzsenyicin).

A kommunisták elképesztő cinizmussal rendeztek emberirtásokat, hogy felszámolják az értelmiséget, hogy elpusztítsák a parasztságot, hogy kiirtsák a papságot és az arisztokráciát. Megtették, amit egyetlen más diktatúra sem követett el: felszámolták a *magántulajdont*, amely addig szent és sérthetetlen volt. Az embereket kizavarták házaikból, elvették a földjeiket, az üzemeiket, a vagyonukat. Elkobozták a rádiókat, a telefonokat, a járműveket. Megfosztották őket szellemi kincseiktől, eltiltották hivatásuktól. Gyilkoltak, kitelepítettek, internáltak, bebörtönöztek. Megbélyegeztek és kivetettek mindenkit maguk közül, aki más volt.

Magyarországon mindez 1919-ben kezdődött egy jól meghatározható népcsoport terrorjával. Kun (Kohn) Bélák csak vadászterületnek tekintették az országot, amint Rákosi (Roth) és társai is. Megteltek a hortobágyi kényszermunkatáborok (tizenkettő volt – tízezer kitelepítettel!), üzemelt a recski haláltábor.

„E nemzedéknek nincsen kegyelem.

...

Teste darabokra vágattassék,
Szegeztessék az idő kapujára.”

Reményik Sándor: *Mohács után* (1926)

Nekünk külön keresztünk volt, hogy magyarok vagyunk, akiket nem szeret Európa, nem kedvel a világ. A 18. század óta folyik a dehungarizáció, a magyarirtás, tombol a ma-

gyargyűlölet, hogy ne legyünk itt, Európa közepén. Ellenünk uszították a románokat, a cseheket, a szlovákokat, a szerbeket, a horvátokat, az ukránokat, az osztrákokat. 1944 őszén egy román prefektus kijelentette: „Azonnali és teljes leszámolást akarok a magyarokkal, most vagy soha! Ne legyen nyugta egyetlen román szívnek sem, míg teljesen meg nem tisztítjuk ezt a földet ettől a népségtől!” Az internacionalista kommunisták nyomban hazafiakká váltak, ha a németeket vagy a magyarokat kellett pusztítani.

De a kommunisták legszörnyűbb bűne, hogy hetven év alatt ki tudtak forgatni bennünket ősi hagyományainkból, el tudták feledtetni velünk hitünket, rá tudtak bennünket szedni arra, hogy szeressük őket, kivált azt a népcsoportot, amelyik a bolsevizmus legfőbb támasza volt, s ma is a „világtörténelem tengelyének” számít, hogy legyen „kedves apánk” a tömeggyilkos Kádár (Csermanek) János, higgyük el, hogy a leninista–kádári rendszer sokkal jobb volt a hitlerinél, feledjük, hogy mindenünket elvették, s javainkat soha ne is követeljük vissza.

Van-e remény, ha manapság is milliós tömeg áll a szocialista álarcban páváskodó kommunista cinkosok mögött? A valós múlt elfeledése borzalmas dolog. Az árulók, a besúgók, a hóhérok gáztetteinek kihullása emlékezetünkéből, több mint tragédia. Annak hangoztatása pedig, hogy a kommunizmus nem nyilvánvalóan és eredendően gonosz, hanem csak „hibák” csúsztak be, durva történethamisítás, amely nehezen győzhető le, hiszen a Nyugat kezdettől elképesztő „megértéssel” és megbocsájtó elnézéssel vette védelmébe az emberiség legocsmányabb kommunista rendszereit.

„(…) a kommunisták legszörnyűbb bűne, hogy hetven év alatt ki tudtak forgatni bennünket ősi hagyományainkból, el tudták feledtetni velünk hitünket (…).”

René Guénon

GOLDZIHHER IGNÁCRÓL ÉS A MODERN VALLÁSTUDOMÁNYRÓL*

EZ A MŰ^{***} mindama pozitívumokkal és hiányosságokkal rendelkezik, amelyeket majd az összes hasonló témájú „német jellegű” munkában megszoktunk: történeti és dokumentációs szempontból igen alaposan kidolgozott, ám hiába keresnénk benne az ideák és tanítások megfelelő mélységű értését. Teljes általánosságban szólva az, amit ma „vallástudománynak” szeretnek nevezni, lényegében két posztulátumon nyugszik, melyeket a magunk részéről nem tekinthetünk másnak, mint egyszerű előítéleteknek. Az elsőt „racionalista” előfeltevésnek nevezhetnők, ami minden vallást pszichológiai vagy szociológiai rendű „jelenségként” kezel, mint pusztán emberi tény; noha az egyéni elemeknek illetve a társadalmi tényezőknek tulajdonított jelentőség aránya az adott iskolától függően nagy mértékben eltérő. A második a jelen könyv alcímében is kifejezésre jutó „evolucionista” előfeltevés, ahol a szóban forgó „fejlődés” nem annak pusztán logikai kibontását jelenti, amit a tanítás kezdettől fogva csíraszerűen magában foglal, hanem külső körülmények által

kikényszerített radikális változások sorozatát, amelyek akár ellentmondások létrejöttébe is torokollhatnak. E megközelítés lényegében azt feltételezi, hogy a dogmák „kifejlődtek”, és ez olyan állítás, amit vita nélkül el kell fogadni: egyfajta negatív dogma, mely arra szolgál, hogy minden pozitív dogmát felforgatva, a „fejlődésbe” vetett merő bizakodást, a modern világ e hatalmas illúzióját állítsa a helyükbe. Goldziher könyve hat fejezetet tartalmaz, melyek mindegyikével kapcsolatosan teszünk néhány megjegyzést az alábbiakban.

I. *Mohamed és az iszlám.* – Jól ismerjük az egyes pszichológusok, de különösen a pszichológiával kacérkodó orvosok számára oly kedves, misztikusok, próféták és vallásalapítók „patológiájával” kapcsolatos elméletet; emlékezhetünk alkalmazása egy különösen visszataszító példájára a judaizmus és a kereszténység kapcsán.¹ A jelen esetben is valami hasonlóval találkozunk, noha a szerző másoknál kevésbé hangsúlyozza; mindenesetre „racionalista” mentalitás dominálja a szóban forgó fejezetet. Meglehető-

* René Guénon: Compte-rendu du livre de I. Goldziher. *Revue de Philosophie*, 1921. szept–okt. (A szerk.)

** Ignac Goldziher: *Le Dogme et la Loi de l'Islam. Histoire du développement dogmatique et juridique de la religion musulmane*. Párizs, 1920, P. Geuthner. (A szerk.)

¹ A szerző, akire utalunk, és a kereszténységgel kapcsolatos könyve igen bosszantó incidensek okozója lett a világháború alatt Keleten fennálló francia befolyás szempontjából (lásd Mermeix [Gabriel Terail]: *Le commandement unique. Sarraïl et les armées d'Orient*. Párizs, 1920, Ollendorff, 31–33. o.).

sen gyakran olvashatunk ehhez hasonló mondatokat: „Mohamed ennek és annak nyilvánította magát”, ami roppant visszatetsző. „Evolucionizmus” jelenik meg abban a megkülönböztetésben, vagy mondhatnánk azt is, szembeállításban, amelyet a mekkai illetve a medinai időszak között kíván tenni, miszerint Mohamed prófétai karakterében a kettő között egy, a külső körülményeknek tulajdonítható változás következett volna be; nem hisszük, hogy bárki, aki a koráni szövegeket előítéletek nélkül vizsgálja, bármi ilyesmire bukkanhatna. Másrésről a Mohamed által képviselt tanítás egyáltalán nem „eklekticizmus”; az igazság az, hogy magát mindig a judeo-keresztény tradíció folytatójaként határozta meg, kifejezetten elhatárolódva egy új vallás alapításának szándékától, sőt, attól is, hogy bármilyen dogmát vagy törvényt bevezessen (és ez az oka annak, hogy követői kérlelhetetlenül elutasítják a „mohamedán” megnevezést). Tegyük hozzá, hogy az „iszlám” kifejezést, mely „az isteni Akaratnak való alárendelődést” jelenti, a szerző nem helytálló módon interpretálja, mint ahogy a Mohamednél megjelenő vallási „egyetemesség” koncepcióját sem; e két probléma egyébként meglehetősen szorosan összefügg.

II. A törvény kibontakozása. – Elismerés illeti a szerzőt, amiért rámutat bizonyos, az európaiak által gyakorta fel nem ismert „toleráns mentalitás” meglétére az iszlámban, még hozzá kezdeteitől fogva, és azért is, mert felismeri, hogy a különböző muszlim „rítusok” egyáltalán nem vezettek „szektákhoz”. Ezzel szemben, jóllehet egy tanításnak nyilvánvalóan a jogtudomány az az aspektusa, mely a leginkább fogékony a szükségzerű kibontakozásra, a körülményekhez való adaptáció értelmében (de csak azzal a feltétellel, hogy e kibontakozás – amennyiben az ortodoxia keretein belül marad – semmilyen valódi változást nem okoz, amely ne pusztán bizonyos, a tanításban impliciten jelenlévő konzekvenciák

explicitté tételét jelentené), nem fogadhatjuk el a társadalmi és politikai megfontolásoknak tulajdonított túlzott jelentőséget, melyek állítólag magára a tulajdonképpeni vallási nézőpontra is visszahatottak volna. Ez nem más, mint a függőségi viszonyok egyfajta megfordítása, amit az a tény magyaráz, hogy a modern nyugatiak többsége hozzászólt ahhoz, hogy a vallásra egyszerűen a társadalmi élet egyik elemeként tekintsen a sok közül; ezzel ellentétben a muszlimok számára a társadalmi szféra teljessége a vallás függvénye, és ami bizonyos módon az utóbbiba integrálódik. Mindennek analógiáját egyébként az összes olyan civilizációban megtaláljuk, amelyek, mint a keleti civilizációk általában, lényegileg tradicionális alapokon állnak (legyen a szóban forgó tradíció vallási, vagy más természetű). Ami a speciálisabb kérdéseket illeti, immár közhely a *hadísz* korpuszát, vagyis a Prófétának a tradíció által megőrzött mondásait „későbbi hozzátoldásnak” tekinteni; ilyesmi előfordulhatott egyes esetekben, ahogyan egyébként a muszlim teológusok is elismerik, de ezekből nem szabad általánosítani. Persze, nyilvánvalóan igen kényelmes lesajnálóan „népies babonának” minősíteni minden olyasmit, ami a „racionalizmus” számára esetleg kellemtelen lehet.

III. Dogmatikai kibontakozás. – Ez a fejezet ama két vonulat között fennálló ellentét vizsgálatával kezdődik, amit „prófétizmusnak” és „teologizmusnak” nevezhetnénk: a teológusok, értelmezni próbálván a próféták kinyilatkoztatásait, amikor a szükség úgy kívánja, olyan dolgokat vezetnek be, melyekről az utóbbiak még csak nem is álmodtak, s így alakult volna ki az ortodoxia fokról-fokra. Erre azt válaszoljuk, hogy az ortodoxia nem olyasvalami, ami kialakul, hanem ellenkezőleg, definíciójánál fogva éppen a tanításnak a tradíció primordiális keretében való állandó megőrzését jelenti. A de-

„Olvass 'Urad nevében, aki teremtett.
Megteremtette' az embert egy véralvadékból.
Olvasd! 'Urad a Legkegyesebb!
Ő az, aki az író tollal tanított,
és megtanította az embert arra,
amit elfeledett.”

Korán 96,1

Gábriel arkangyal és Mohamed próféta.
14. századi miniatúra Rásíd ad-Dín
Világtörténelem című munkájából

terminizmus és a szabad akarattal kapcsolatos vita bemutatása, ha szabad így mondanunk, bizonyos optikai hibáról árulkodik, amely modern mentalitás következménye: ugyanis távol attól, hogy ebben alapvető fontosságú kérdést lássanak, az iszlám nagy mesterei e vitákat mindig teljesen hiábavalónak tekintették. Másrésztől nem világos számunkra, milyen mértékben jogos a *mutaziliták*at „racionalistáknak” beállítani; mindenesetre általában hiba „rációként” fordítani az *aql* szót. És ennél is súlyosabb dolog: az antropomorfizmus sohasem volt inherens a muszlim ortodoxiában. Az iszlám mint tanítás (és most eltekintünk az egyéni tévelygésektől, amelyek mindig lehetségesek) nem engedi meg az antropomorfizmust, csak mint beszédmodot (és törekszik e szimbolizmust minimálisra redukálni), kizárólag az emberi felfogóképesség gyengesége okán tett engedményként, amelynek általában szüksége van a különféle analogikus megjelenítések támaszára. A „megjelenítés” szót itt eredeti értelmében vesszük, nem pedig azon igen speciális jelentésében, melyet Goldziher gyakran tulajdonít neki, és azok fantasztikus elméleteire utal, akik Franciaországban a „szociológiai iskola” névvel illetik magukat.

IV. Aszketizmus és szúfizmus. – Sokat kell beszélnünk e fejezetről, amely elvárásainkat jócskán alulmúlja, sőt számos zavart és hiányosságot mutat fel. A szerző szerint az aszketizmus eleinte idegen volt az iszlámtól, amelyben különböző befolyások hatására csak utóbb jött létre, és e járulékos aszketikus irányzatok lennének azok, amelyek a szúfizmusnak életet adtak; e kijelentések igencsak kétségesek, már csak azért is, mert a szúfizmus a valóságban teljesen más, mint az aszketizmus. Egyébként, a szúfizmus kifejezést itt általánosságában visszaélően alkalmazza, holott bizonyos distinkciókat kellene tennie: a muszlim ezoterizmusról van szó, és jó néhány ezoterikus iskola létezik, amely nem venné szívesen az elnevezést, már csak azért sem, mert immár minduntalan olyan tendenciákat jelölnek vele, melyekben semmiképpen nem osztoznak. A perzsa szúfizmusnak tulajdonképpen vajmi kevés köze van az arab iskolák többségéhez; az utóbbiak sokkal kevésbé misztikusak, lévén sokkal tisztábban metafizikaiak, valamint szigorúbban ragaszkodnak az ortodoxiához (teljesen függetlenül attól, hogy a külsőleges szokásoknak milyen mértékben tulajdonítanak fontosságot). Ennek kapcsán el kell

mondanunk, hogy egészen téves az a törekvés, amely a szúfizmust mint olyat szembe kívánja állítani az ortodoxiával: itt az ezoterizmus és az exoterizmus között kellene különbséget tenni, melyek különböző szintekhez tartozván semmiképpen nem állhatnak szemben egymással: ortodoxia és heterodoxia az egyikben és a másikban is létezhet. Nem jött tehát létre a történelem során „kiegyezés” a két szembenálló „rendszer” között; a két tartomány meglehetősen tisztán elhatárolódik, amiért is normálisan nem lehetséges közöttük sem összeütközés, sem konfliktus, és az ezoterikusokat mint olyanokat sohasem vádolhatták eretnekséggel. Ami a muszlim ezotéria eredetét illeti, a neoplatonizmus befolyását semmiképpen sem bizonyítja a némely tekintetben hasonló gondolkozás; nem szabad elfeledkezni arról, hogy a neoplatonizmus nem más, mint keleti ideák görög kifejeződése, így hát a keletieknek nem volt szükségük a görögök közvetítésére ahhoz, hogy visszaszerezzék azt, ami végül is a saját jussuk; e szemléletmód azonban kellemetlen, mivel szembemegy bizonyos előítéletekkel. A szerző által felfedezni vélt hindú (és esetleg buddhista) befolyással kapcsolatos kérdés némileg bonyolultabb: tudjuk, mivel közvetlenül meggyőződünk róla, hogy a muszlim ezoterizmus és India doktrínái között a meglehetősen nagy formai különbség mögött valójában egy lényegi azonosság húzódik; de ugyanezen megállapítást a távol-keleti metafizika kapcsán is megtehetnénk; mindez viszont nem jogosít fel arra, hogy átvételre következtessünk. A helyzet az, hogy a különböző civilizációkhoz tartozó emberek minden további nélkül közvetlenül is eljuthattak ugyanazon igazságok felismeréséhez (ez az, amit maguk az arabok a kö-

René Guénon (jobbról harmadik) kairói otthonában két leányával (balra lent) és látógaatóival, munkatársaival – köztük Frithjof Schuonnal (bal szélen)

vetkezőképpen fejeznek ki: *at-tauhídu wáhidun*, vagyis „az Egység tana egyetlen”, mindig és mindenütt azonos); elismerjük azonban, hogy ez az érv csak olyanok számára rendelkezhet érvénnyel, akik elfogadják az emberen kívüli és fogalmaitól független igazság létét, s akik számára az ideák többek egyszerű pszichológiai jelenségeknél. Számunkra a módszerbeli analógiák sem bizonyítanak többet: a muszlim *dzikr* és a hindú *hatha-jóga* hasonlóságai nagyon is valóságosak, sőt, sokkal mélyrehatóbbak, mint ahogy a szerző feltételezi, aki egyébként e témákról meglehetősen homályos és hozzávetőleges ismeretekkel látszik rendelkezni; de akárhogyan is van, tény, hogy létezik egy bizonyos „ritmustudomány”, melyet az összes keleti civilizációban kibontakoztattak és alkalmaztak, és amely Nyugaton ezzel szemben teljesen ismeretlen. Azt is el kell mondanunk, hogy Goldziher láthatólag alig ismeri India tanításait Oltramare művein kívül,

melyeket a témában szinte kizárólag idéz (és a teljesen elhibázott „hindú teozófia” kifejezést is átveszi tőle), s amelyek egészen elégtelenek, annál inkább, mert a szóban forgó művekben leírt interpretációkat maguk a hindúk igen keményen elítélik. Hozzá kell tennünk, hogy egy jegyzet a teozófus szerző, Ráma Praszád könyvét is említi, akinek tekintélye szigorúan véve nulla; e jegyzet egyébként elég különösen fogalmaz, de nem tudjuk, hogy ezt a szerzőnek vagy a fordítónak kell-e tulajdonítanunk. Indokolt számos további hibát kiemelni, melyek részlet voltak ellenére fontosak: az *at-taszawwuf* például egyáltalán nem „szúfi eszme”, hanem a beavatás, ami teljesen más (lásd például Muhjí-d-dín Ibn-Arabí *Tartíbut-taszawwuf*, vagyis „A beavatás kategóriái” című traktátusát). A *malámatijján*ak szentelt néhány sor egészen hibás képet fest; ez az igen kevésbé ismert problematika mindazonáltal nagy horderejű, ám sajnálatos módon most nem időzhetünk itt. A muszlim ezotéria számos, mégpedig a leglényegesebbek közé tartozó koncepciójáról szó sem esik: hogy csak egyetlen példát hozunk, ide tartozik az „Egyetemes emberé” (*al-inszán al-kámil*), amely a „Próféta megnyilvánulása” ezoterikus teóriájának alapját képezi. Ugyancsak hiányoznak a legalább vázlatos leírások a legfőbb iskolák és beavatási Rendek szerveződése tekintetében, amelyek az iszlám egészében meglehetősen nagy befolyással bírnak. Végezetül, néhány helyen találkozunk a téves „muszlim okkultizmus” kifejezéssel; a szóban forgó metafizikai ezoterizmusnak és a hozzá alkalmazásként kapcsolódó tudományoknak egyáltalán semmi közük nincs ama bizarrabbnál bizarrabb spekulációkhoz, melyeket a jelenkori nyugati világban az „okkultizmus” névvel illetnek.

V. Szekták. – A szerző joggal emeli fel szavát ama igen elterjedt vélekedéssel szemben, miszerint az iszlámon belül szekták sokasága létezik;

pedig a szekta megnevezés helyesen csak a heterodox és szakadár ágakra lenne alkalmazható, amelyek legrégebbije a *háridzsitáké*. A fejezet *síitizmus*nak szentelt része meglehetősen tiszta, és helyesen cáfol számos, a témával kapcsolatosan forgalomban lévő tévképzetet; de azt is el kell mondani, hogy a valóságban a *szunni-ták* és a *síiták* közötti határvonal, a szélsőséges esetektől eltekintve sokkal kevésbé húzható meg élesen, mint ahogyan e beszámoló olvasása alapján hinni lehetne (és csak a mű legvégén található halovány utalás „számos átmeneti fokozatra, mely az iszlám e két formája között létezik”). Másrésről, ha az *imám* koncepcióját a *síiták*nál megfelelőképpen meg is világítja (bár, ami a legmélyebb ez által felvehető értelmet illeti, itt is fenntartással kell élnünk, hiszen a szerző láthatóan nem rendelkezik tiszta fogalmakkal a szimbolizmus mibenlétével kapcsolatban), a *Mahdíét* az ortodox iszlámban már kevésbé; az e tekintetben felállított elméletek között van néhány igen magasrendű, amely meglehetősen más, mint „mitológiai cizellálás”; különösen Muhjí-d-dín Ibn-Arabíé megérdemelné, hogy legalább említésre kerüljön.

VI. Későbbi formálódások. – Eme utolsó fejezet elején a *szunna* fogalmának „örökletes szokásrendként” való értelmezése áll, ami teljes értetlenséget mutat a vonatkozásban, hogy mi a tradíció valójában, lényege és létoka tekintetében. E megfontolások a *wahhábizmus* modern szektájának vizsgálatához vezetnek, amely a *szunnával* ellentétes bármely újítással szemben kíván állást foglalni, és ily módon az eredeti iszlám visszaállítójának szerepében tetszeleg; de nyilvánvalóan hiba mindeme állásfoglalásokat jogosnak tekinteni, mivel számunkra nem tűnnek többnek, mint a protestánsokéi a kereszténységen belül; ráadásul nem csupán egyetlen érdekes analógia van a két eset között (mint például a szentek kultuszának elutasítása, melyet mindkettő egy-

aránt elítél „bálványimádásként”). Nem lenne szabad továbbá túlzott jelentőséget tulajdonítani bizonyos jelenkori áramlatoknak, amilyen például a *bábizmus*, de különösen a *behaizmus*, amely az előbbiből ered, Goldziher szerint fejlődés következtében, mi azonban inkább degenerációt mondanánk. Abban a szerző igazán nagyot hibázik, hogy komolyan veszi a *behaizmus* bizonyos „amerikanizált” adaptációját, amelyben immár egyáltalán semmi muszlim, sőt keleti vonás nincs, és amelynek tulajdonképpen nincs több köze az iszlámhoz, mint Vivékánanda hamis *védántájának* (melyet volt alkalmunk megemlíteni a teozófizmussal kapcsolatos vizsgálódások folyamán)^{***} az igazi hindú tanításokhoz: semmi más, mint egyfajta kvázi-protestáns „moralizmus”. Az ezt követően említésre kerülő többi szekta Indiához tartozik; a legfontosabb, a *szikheké*, szorosan véve nem is muszlim, hanem a bráhmanizmus és az iszlám egyesítési kísérletének tűnik; legalábbis kezdeténél így definiálta önmagát. Ebben az utolsó részben felfigyeltünk még a „hindú iszlám” és a „muszlim hindúk” szerencsétlen kifejezésekre:

„Teljes általánosságban szólva az, amit ma »vallástudománynak« szeretnek nevezni, lényegében két posztulátumon nyugszik (...). Az elsőt »racionalista« előfeltevésnek nevezhetnők, ami minden vallást pszichológiai vagy szociológiai rendű »jelenségeként« kezel, mint pusztán emberi tény (...). A második a jelen könyv alcímében is kifejezésre jutó »evolucionista« előfeltevés (...), [amely nem más lenne, mint] külső körülmények által kikényszerített radikális változások sorozata (...).”

ami indiai, az attól még nem feltétlenül hindú, hiszen az utóbbi kifejezés kizárólag azt jelenti, ami a bráhmanikus tradícióval kapcsolatos; ráadásul itt többről van szó egyszerű szótesztelésnél.

Az iméntiekben ugyan jobbára Goldziher művének tökéletlenségeit mutattuk be, mindez nem jelenti azt, hogy ne lehetne valamelyest mégis hasznos, ám – ismétljük – csak azzal a feltétellel, hogy nem keresünk benne semmi mást, mint történelmi rendű információkat, és éberek maradunk

mindama „irányelvek” egész tárgyalásra gyakorolt hatása kapcsán, melyeket kezdettől fogva elutasítottunk. A fenti megjegyzéseink némelyike egyébként azt is megmutatja, hogy a „vallástörténészek” számára láthatóan kizárólagos fontossággal bíró tényszerű pontosság szempontjából sem mindig feltétlenül elegendő az egyszerű tudományos műveltség. Kétségtől elölfordulhat, hogy hűségesen vissza tudnak adni olyan ideákat, melyeket nem igazán értenek, és amelyekről csak külsőleges és verbális ismeretekkel rendelkeznek, ez azonban olyan eshetőség, melyre nem tanácsos mértéktelenül támaszkodni.

Ford. Farkasfia V. András

^{***} 1921 januárja és augusztusa között a *Revue de Philosophie* című folyóiratban René Guénon 15 fejezetben közzétette *Le théosophisme. Histoire d'une pseudo-religion* című könyvének rövidített változatát. A vonatkozó bekezdés a mű 17. fejezetében jelenik meg újra: Szvámí Vivékánanda „a nyugati mentalitáshoz való adaptáció ürügyén teljesen kiforgatta a *védánta* hindú tanítását (...). A Vivékánanda által kiagyalt álvallásban (...) a néven kívül semmi sem található a *védántából*, mivel a legminimálisabb köze sem lehet egymáshoz egy tisztán metafizikai tanításnak, valamint egy vigasztaló és szentimentális moralizmusnak, amely csak annyiban tér el a protestáns prédikációktól, hogy némileg speciális terminológiát alkalmaz.” (A szerk.)

Horváth Róbert

HÜPERIÓNRÓL

HÜPERIÓN AZ ÉG (Uranosz) és a Föld (Gaia) fia. A Hajnal (Éósz), a Nap (Héliosz) és a Hold (Szeléné) atyja. Mondhatni, a Napisten egy ősi alakja, amit nevének jelentése – „Magasan járó” – is mutat. A hellenisztikus római mitológiában majdnem mindig Héliossal azonosították, és ragyogó fiának gyermekeit, a Tokarev-féle *Mitológiai enciklopédia* szerint, szintén *hüperionidészeknek* hívták.

A mítoszok formájában kifejezett tudás egy korai korszakából hagyományozódott ránk, amelyet nem az istenek sokasága és a hierarchiájukkal kapcsolatos elméleti megfontolások jellemeztek, hanem egy mindent átható és felölelő egységélmény – talán a tudat totalitásának átélése. Ég és Föld kettőssége ekkor még nem volt végleges. Kifinomult differenciálódást képviseltek az Egységen belül, a kozmikus polarizálódásokat és ellentéteket megelőzően. Uranosz és Gaia, Ókeanosz és Téthüsz vagy a Kozmosz tojásának két fele ugyanazon valóság arculatait jelentették. Kétszeres metafizikai egység voltak, szigorúan az Egység, egy lényegi nem-kettősség képviselői.

Akkoriban – hasonlóképpen – még a fizikai ég sem választattatott el az Égistentől, a föld a Földistennőtől, a hajnal a Hajnalistennőtől, a fizikai Nap a Napistentől vagy a Hold a Holdistennőtől. Értelmetlen és indokolatlan arról beszélni, hogy őseink a fizikai eget, a földet, a hajnalt, a Napot és a Holdat istenítették, hiszen ehhez nem lett volna szükség a mítoszok

nyelvére, egy korai teológiára, a bölcsesség komplex történetekben és isteni viszonylatokban történő megnyilvánítására. Archaikusan a kettősségek tehát nem-kettősségek voltak. Inkább „kettősségek” (*Gezweiung*): a metafizikai Egység kétszeres kifejeződése – nem elméleti értelemben véve a metafizika kifejezést. Így nemcsak szépek, de igazak is a következő szavak: „sokáig egyetlen, mozdulatlan ölelés töltötte be a világot” (Trencsényi-Waldapfel Imre: *Görög regék*. Budapest, 1976, Móra, 5. o.). Hüperión ekkor született.

Némi érvelési problémát jelent, hogy a végső Egységet és Egészt – a hosszú ideig ki nem mondott Egyet – a mítoszokban olyan elnevezések jelölik, melyek értelmé később módosult, és a különböző történetvariánsok szerzői már eltérően fogták fel őket: Khaosz, Nüksz, Ókeanosz. Az originális Khaosz kapcsán például helyesen jegyezték meg, hogy „Régi nyelvünkben van egy szó az ürességre, amely eredetileg csak »tátongót« jelent: ez a szó a Khaosz. Eredetileg nem jelentett kavardást, zűrzavart, csak később, a négy elemről szóló tan bevezetése után kapta ma használatos értelmét.” (Kerényi Károly: *Görög mitológia*. Budapest, 1977, Gondolat, 20. o.) E megjegyzés fontos, és némely tekintetben Nükszre, sőt a korai Ókeanoszra is kiterjeszthető.

Mindazonáltal a mítoszok *fennmaradt* változatai még mindig nagy bölcsességről, megdöbbentő tudásról tanúskodnak. Hüperión nem csupán fia az Égnek és a Földnek, hanem bizonyos értelem-

ben eredeti egységüket képviseli. A dicső Napisiten, Héliosz, az ő fenséges fia, de – mint arról már szót ejtettünk – ő maga Héliosz is. Hüperiön nemzi az égi és az ég alatti, Holdhoz kapcsolódó megújulás erőit, ugyanekkor ő a „Magasan járó” – a „Túlnani”. Éósszal, a Hajnal istennőjével való szoros kapcsolata szintén az újjászületés örök erőihez fűzi. A Hajnal ugyanis nemcsak a csillagok és a szelek anyja, hanem az égi és az ég alatti megújulás együttes, közös princípiuma. Nem lehet véletlen, hogy Apollodórosz *Bibliothékéje* (I. 2. 2.) előbb Éószról említi Hüperiön gyermekeként, csak utána Hélioszt, majd Szelénét (uő: *Mitológia*. Budapest, 1977, Európa, 6. o.). Hogy a mítoszok tudást jelentenek, jól látható a különböző mitológiai alakok egymáshoz való és családi viszonylataiban, az ugyancsak bölcsességet megjelenítő történetek mellett. Ahol egy isten gyermekeiről van szó, ott a leszármazottak sajátosságai gyakran az adott isten bizonyos arculatait jelölik. A tény, hogy Hüperiön a Nap és a Hold atyja, például azt is jelzi, hogy rendelkezik mindazzal, amivel gyermekei. A Hajnal esetében ez különösen nyilvánvalóvá válhat, hiszen Éósz eleve a Nap és a Hold közös princípiuma, számos nézőpontból.

Most lássuk, mi mindent tesz – mi mindennek az oka – a maga komplexitásában nézve még Hüperiön. Újra Waldapfelt idézve: „gyermekei között játszódik le napról napra az a felséges égi színjáték, melynek a Csillagok, valamint Pan isten és Kephalosz földi vadász, a Hajnal halandó szerelme a mellékszereplői. Négy szárnyas ló vonja fel az égboltra a tenger habjaiból Héliosz tüzes szekerét, s jöttére a csillagok egyenként vetik magukat a tengerbe. Csak Phószphorosz (latinul: Lucifer), a »fénythozó« hajnali csillag várja be nyugodtan a napkeltét. Az égbolt másik oldalán gyorsan suhan tova Szeléné, a Hold istennője, mert ha bátyja megérkezik, neki távoznia kell; Pan, a mezők kecskeszarvú istene, riadtan tekint hirtelen eltűnő kedvese után. Héliosz előtt jár Éósz, a hajnal

rózsaujjú istennője, ki ilyenkor találkozik földi szerelmével, Kephalosszal, vagy más mítosz szerint Óriónnal” (Trencsényi-Waldapfel Imre: *Mitológia*. Budapest, 1974, Gondolat, 77. o.). „Éósz volt az új nap, és így is hívhatták: Hémera, »a nap«, vagy egy régi szóval: Titó; ez a titán név nőnemű alakja volt, s ugyancsak nappalt jelentett.” (Kerényi Károly: i. m. 132. o.)

Hésziódosz (*Theogonia* 133. skk. és 371–374.) valamint Apollodórosz (i. m. I. 1. 3.) óta általánosan ismert, hogy Hüperiön titán volt. Küklópszok, egyetlen kerek szemű lények és hekatonkheirek, százkarú, ötvenfejű óriások voltak a „testvérei” két titán és három titánnő mellett. Gyermekei az egyik testvérétől, Theiától születtek. Ha röviden is, itt tisztázni kell, hogy a titánok eredetileg teljesen más értelmű létezők voltak ahhoz képest, amit később az olümposzi mítoszkör interpretátorai társítottak hozzájuk. A kereszténység hasonlóképpen átértelmezte a prométheuszi természetet vagy jelleget. Prométheusz, eredeti értelemben, az emberiség ősatya. Minden ember őse, az embervolt és az emberi lét princípiuma. Köztes állapot Ég és Föld, halhatatlanság és halandóság, az istenek és a többi ember között. E köztes lényegiségből – leszármítva a későbbi értelmezéseket – nem következik az, hogy az ember, túl prométheuszi jellegén és annak szükségszerű büntetésein, ne érhetné el az isteneket és a végső istenséget.

A korai titánok, lényegében nézve, az első istennemzedék. Tőlük származott az istenek újabb, Kronosz utáni, olümposzi generációja. Nem csupán a természet elemi erőit és egy nyers autonómiát testesítenek meg. Ez, sokkal inkább, a küklópszokra és a hekatonkheirekre igaz. Vitatjuk, hogy a titánok mindenekelőtt „a balkáni eredetű prehellén istenek harcát” tükröznék „az északról beözönlő görög törzsek új isteneivel” (A. F. Loszev. In Sz. A. Tokarev [szerk.]: *Mitológiai enciklopédia*. I. köt. Budapest, 1988, Gondolat, 769. o.). Ugyan-

is „A titán név a napistenséghez tapadt legtovább, s eredetileg alighanem égi istenek, de nagyon régi, még semmiféle törvény alá nem rendelt, vad égi istenek előkelő címe volt.” (Kerényi Károly: i. m. 22. o.) Homérosz szintén Hüperiónnak nevezte Hélioszt, és kettős névvel Hüperión Héliosznak is (*Ilias* XIX. 398. VIII. 480.). Ez, egyebek mellett, folytonosságot jelez az olümposzi istenek és az Olümposz előtti titánok között, akik – megint hangsúlyozzuk – isteneket nemző *titánistenek*.

Az olümposziakat megelőzően Héliosz volt az első, aki világosan és tisztán isten. Ám Hüperión az atyja, aki Uranosszal és Kronosszal együtt, titán volta mellett, maga is isten. Az a későbbi szembeállítás, amely élesen megkülönböztette egymástól a Nap két arcát, Apollónt és Hélioszt (Solt), az egyszerre égi és földi hüperióni valóságban még ugyancsak nem létezett...

Mindezen megállapításokból semmilyen keresztényellenes szándék nem szűrhető le. E dolgok nem a görögség kontra kereszténység vagy az európai antikvitás kontra egyház perspektí-

vából vetődnek fel. Nincs szó olyan frivol – és egyébként álságos – sugalmazásról sem, hogy az Akropoliszra menjünk imádkozni (Alain de Benoist). Mindez a mítoszok érteni akarásának kérdése, valóságuk átélésének szándékáé.

A százkezü (*hekatonkheiresz*) óriásokat Uranosz határozott mozdulattal a Tartaroszba taszította. Zeusz, a későbbi legfőbb isten, nem túrvén a merő negativitás elvét, „kiszabadította” őket. Ennek segítségével győzte le a titánokat, akiket a föld mélyén ma is az óriások tartanak fogva. A titánok kétségtelenül elbuknak. Az istenek – Isten vezetésével – legyőzik, alávetik és kinevetik őket. Hüperión titánisten haláláról azonban semmit nem tudunk.

A mitológiák üzenetei mélyebbek annál, hogy kategoriális gondolkodás alapján megérthessük azokat. Magasabb *valóságokkal* kapcsolatosak. És nekünk meg kell ismerni a hüperióni realitást: a „Túlnanít” – ahol Ég és Föld még egy; amely a Napot és a Holdat nemzi; amely egy egyszerre égi és földi megújulás szülője, bármely nemzetben.

*„Akkor az igazak fénylenek,
mint a Nap,
az ő Atyjoknak országában.
A kinek van füle a hallásra, hallja.”*

Mt 13,43

*„És [Jézus] elváltozék előttök,
és az ő orczája ragyog vala,
mint a Nap,
ruhája pedig fehér lön, mint a fényesség.”*

Mt 17,2

Stamler Ábel

EUTERPÉ ÖLÉN

Száz éve született Weöres Sándor

„Te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
te rigidi silices, te carmina saepe secutae
fleverunt silvae, positae frondibus arbor
tonsa comas luxit; lacrimis quoque flumina dicunt
increvisse suis, obstrusaque carbasa pullo
naides et dryades passosque habuere capillos.”¹

WEÖRES SÁNDOR költészetéről megszámlálhatatlan kötet, tanulmány, dolgozat, riport, esszé áll rendelkezésre. Jelen tanulmányunkkal nem ezeknek a többnyire irodalomtörténeti fejtegetéseknek a sorát kívánjuk bővíteni, sokkal inkább költészetének, költészetelméletének bizonyos, eddig kevésbé vizsgált aspektusaira kívánjuk felhívni a figyelmet. Meggyőződésünk, hogy Weöres Sándor életművének vizsgálata során eddig kevesen fordítottak kellő figyelmet a költő és a Hagyomány kapcsolatának feltárására, a Hamvas Béla-, avagy Várkonyi Nándor-féle hagyományértelmezés hatására költészetében. Mindaz, ami napjainkig a témával kapcsolatban megjelent – eltekintve néhány elszigetelt próbálkozástól – a kérdést rendkívül prekonceptiózusan, vagy egyenesen elbagatellizálva közelítette meg. A rendszerváltást megelőző korszakkal kapcsolatban ennek okait pontosan értjük, annál kevésbé világos azonban, hogy miért csak említés szintjén szerepel mindez a nemrégiben megjelent művekben. Weöres irodalomtörténeti kutatásait, drámaírói munkásságát

jelen esetben nem követjük nyomon. Tisztában vagyunk mindazonáltal azzal, hogy a fent jelzett témák mindegyikének feltárása külön köteteket jelenthetne, így az alábbiakban főként a weöresi líra alappilléreire, mozgatórugóira, költészetértelmezésére helyezzük a hangsúlyt. Ennek megértéséhez pedig elengedhetetlen, hogy szóljunk néhány szót a két említett szerzővel való kapcsolatáról. Mielőtt az a vád érne bennünket, hogy Weöres Sándor életművét akár Várkonyi, akár Hamvas életművének tükrében szándékozzuk vizsgálni, itt jelezzük, hogy áttekintésünket olyan princípiumokra alapozzuk, melyeket akár Hamvas, akár Várkonyi, egyes műveiken keresztül felszínre hoztak számunkra, ám maga Weöres Sándor is, hiszen nem csupán személyük az, ami összeköti őket: „Az itt-következők nem újak, nem is régiek: megfogalmazásuk egy kor jegyeit viseli, de lényegük nem-keletkezett és nem-múló. Aki a forrásvidéken jár, mindig ugyane virágokból szedi csokrát.”²

Mint ismeretes, Weöres 1933-tól a pécsi Erzsébet Tudományegyetem jog-, majd pedig

bölcsészhallgatója volt. Ebben az időszakban ismerkedett meg és kötött barátságot többek között Takáts Gyulával, Csorba Győzővel, Fülöp Lajossal, illetve Várkonyi Nándorral is, aki ez időben az Egyetemi Könyvtár munkatársa volt. Várkonyi Nándort levelei tanúsága szerint ekkoriban már foglalkoztatta későbbi művének, a *Sziriat oszlopainak* terve, melynek előmunkálataihoz 1937-ben Weöres Sándort is segítségül hívta, őt kérte fel ugyanis a *Gilgames* eposz fordítására. Weöres ekkorra már szisztematikusan foglalkozott a mítoszokkal, valamint a keleti vallásokkal is. Így vall érdeklődéséről egy vele készült interjúban: „mert hiszen antropológiával, teozófiával, hindu vallásokkal, a *Tao-te-king*gel, konfucianizmussal, szóval rokon dolgokkal addig is elég sokat foglalkoztam”.³ Várkonyi egy későbbi tanulmányában a következőképpen emlékezett vissza a szóban forgó időszakra: „Weöres ismerte ugyan Egyiptomot, főleg Maspero és Mahler műveiből, s jártas volt az ind Pancsatantrák és egyéb szanszkrit iratok erdejében, de Babilonban új anyagot kapott. Ám alighogy átvette, nyomban oly otthonosan mozgott benne, mint a hal a maga tavában; rekonstruálta az egész vízözönkori világot, személyes ismeretiséget kötött az istenek és hősök seregével, kívülről tudta történetüket, fejükkal gondolkozott, lelkükkel érzett. A magyarázat persze az, hogy a benne lévő ősköltő találkozott az ősköltészettel.”⁴ Várkonyi Nándorral való baráti kapcsolata Várkonyi 1975-ben bekövetkezett haláláig tartott, noha azután, hogy Weöres Pécsről elkerült, és főként az 1950-es évektől kevésbé volt szoros a kapcsolat kettejük között.

A költő és Hamvas Béla megismerkedésére mintegy évtizeddel később került sor, a *Medúza* (1944) című kötetről írt kritika⁵ kapcsán, melyet Weöres óriási lelkesedéssel fogadott. Hamvas ebben a kritikában a „Mester” hiányának problémájára helyezi a hangsúlyt, vala-

mint az orfikus költészet, avagy az ősköltészet jelentőségére és megvalósíthatóságára. Ennek lehetőségét a fiatal Weöres költészetében véli felfedezni, hiszen a *Medúza*, szemben a költő korábbi köteteivel,⁶ a mesterségproblémát a létezés problémájának veti alá. Idézzük a kritika néhány részletét: „Weöres a valóságot ma itt a többi költőnél mélyebben éli át, és a többi költőnél komolyabban veszi önmagát.”⁷ „Irodalmunk története általában eddig olyan költőket emelt ki, akiknek a költészete tárgyi és külső jellegű, Európában is így volt. A helyzet ma megváltozott. Elkezdtek az olyan költőket előnyben részesíteni, akik a külső és tárgyi világot az eredetihez visszaviszik: először a belső képhez, aztán az érzékelhetetlen belső zengéshez, végül a transzcendens léthez.”⁸ Mint látható, sokkal inkább egyfajta programról, segítségnyújtásról van szó, semmint szorosán vett kritikáról. Weöresnek a *Diárium* főszerkesztőjéhez, Kenyeres Imréhez írott levelében (1944. február 29.) a következőket olvashatjuk: „Hamvas kritikája zseniális. Pompás úgy is, mint kritika; de főként pompás, mint esztétikai manifesztum. A mai költészet szükségszerűen csakis orpheusi lehet, vagyis a realitással nem a felületen, nem a jelenségekben találkozhatik, hanem csak a felső szférában: a dolgok szubstanciájába kell hogy hatoljon, belülről élje át a dolgokat; ne »valamiről«, hanem »valamit« beszéljen. Illetve ne is beszéljen, hanem zengjen, mert az ember »valamiről« beszél és »valamit« énekel.”⁹ A levél további részéből kitűnik, hogy Weöres ekkor már ismerte Hamvas *A láthatatlan történet* című kötetét, melyben a nevezetes „Poeta sacer” című esszéje is található. A forma és a tartalom kapcsolatáról, mely központi helyet foglal el a Hamvas-kritikában is, Weöres a következőket jegyzi meg egy 1943-as, Várkonyi Nándornak írott levelében: „A forma mellé megjelent nálam a tartalom, de minden eddiginél eltérő módon. Ennek a tartalomnak

nincs logikai láncolata, a gondolatok, mint a zeneműben a fő- és melléktémák, keringenek, anélkül, hogy konkrétá válnának, az intuíciónak maradványaként. Eddig azért volt nálam a tartalom mindig satnyább a formánál, mert valahogy visszásnak éreztem, hogy versben mondjam el azt, amit prózában is elmondhatnék. A gondolatok nem az értelem rendje szerint, hanem az értelemre mintegy merőlegesen jelennek meg.”¹⁰ Utóbbi levél idézését szükségesnek tartottuk, hiszen Weöres ugyanazt a problémát ragadja meg korábbi verseivel kapcsolatban, amit Hamvas Béla is kiemel az említett kritikában. A kritika megjelenését követő időszakban Hamvas és Weöres kapcsolata egyre szorosabbá vált, majd a negyvenes évek második felében fokozatosan elhidegült. A kérdéssel behatóan foglalkozik Darabos Pál alább jelzett művében.¹¹ Kettejük

kapcsolatának igen jelentős állomása volt Weöres *A teljesség felé* (1945) című kötete, melyet mesterének, Hamvas Bélának ajánlott. A kötet és maga a szerző is támadások kereszttüzébe került. Irracionalizmussal, szürrealizmussal, antiintellektualizmussal vádolták. A metafizikai kérdések megragadása rendkívül dühítette a korabeli irodalomtudomány képviselőit. Hamvas Béla mindazonáltal kiállt tanítványa mellett, védelmébe véve a művet is. Weöres ezt követően megjelenő két kötete az *Elysium* (1946), valamint *A fogak tornáca* (1947) szintén a hamvasi útmutatás jegyében született. A létezés problémája továbbra is elsőbbséget élvezett az úgynevezett mesterségproblémákkal szemben. Az ellene intézett támadásokról így vall Weöres 1946-ban: „Egész életemben arra kényszerítenek, hogy tudatlanságomat kifecsegyem és tudásomat elhallgassam.”¹² A mester és tanítvány kapcsolata 1949 után megszakad. Hamvast ellehetetlenítik, Weörest tíz év hallgatásra ítélik. Az említett 1949-es évet követően két Weöresre vonatkozó utalás fedezhető fel Hamvas Béla naplójában, melyek a következők: „Weöres S[ándor] árulása – fél év múlva sortüzet ad saját apjára.”¹³ Valamint a következő: „Alku, opportunizmus, korrupció, kompromisszum, árulás, engedés (titokban). Típusok: W[eöres] S[ándor], Vas [István].”¹⁴ Míg az utóbbi idézett rész világos, az elsőként idézett mondatot nem tudjuk milyen eseményhez kötni: úgy tűnik, hogy sem a levelezésekből, sem egyéb nyilatkozatokból nem derül ki, hogy Hamvas itt pontosan milyen eseményre utal. Mindazonáltal nyilvánvaló, hogy *A hallgatás tornyának* (1956) megjelenése után Weöres megtürt költőből fokozatosan vált a marxista irodalomtudomány által is elismert költővé, s ezt követően egyértelműen került a Hamvas-ra való hivatkozást. Olyannyira, hogy a már említett interjúban a következőket jegyzi meg: „Nagyon érdekesnek éreztem, hogy szabadon

fantáziál, ennyiben rokon Várkonyi Nándornak a *Sziriat oszlopai* című könyvével Hamvas munkássága, hogy nem a tények számítanak, hanem a feltételezések, az elgondolások, a hirtelen ihletbe támadt ötletek. Így ez inkább költészet, mint tudomány. Nagyon erős hatással volt rám Hamvas, és van még ma is. Jó lett volna, hogyha kibonthatja életművét és létrehozhatja, így bizony töredék és torzó maradt.”¹⁵ Mindez elég dehonesztáló úgy Hamvasra és Várkonyira, mint Weöresre nézve. Egyrésztől feltételezhetnénk, hogy Weöres ezt valóban így gondolta, ami nehezen elképzelhető, másrésztől, hogy pusztán a megfelelési kényszer mondatta vele. A költő, akinek életművében oly központi jelentőség jutott a mítoszoknak, szakrális szövegeknek, valamint metafizikának, kétségbe vonható, hogy valóban üres fantáziálásnak ítélte volna Hamvas és Várkonyi munkásságát. A sorban következő kötet a *Tűzkút* (1964), mellyel valóban helyet teremt magának a kor hivatalos irodalmi vonalában. Kenyeres Zoltán a következőket jegyzi meg a kötetéről: „Hangban *A teljesség felé* folytatása ez, de ideológiában egyszersmind lényegi szakítás is vele. A »benső világ« megművelése itt már a »külső harmónia« megteremtésének célját szolgálja. A »benső« nem kizárja a »külsőt«, hanem annak megoldását segíti. A világpusztító atomhalál is fölrémlik a sorok között, de nem annak érveként, hogy hátat kell fordítani mindannak, ami kívülről éri az embert, hanem figyelmeztetésként és humanista aggodalomként. Nem Hamvas Béla, hanem inkább Tolsztoj és Gandhi a szellemi rokona.”¹⁶ A *Tűzkutat* követő kötetek, így a *Merülő Saturnus* (1968), az *Áthallások* (1976), a *Harmincöt vers* (1978), illetve az *Ének a határtalanról* (1980) mintha a *Medúzát* (1944) megelőző kötetek formai bravúrait, és titkon az azt követően *A fogak tornácaig* (1947) terjedő kötetek tartalmát igyekeztek volna

szintetizálni. Többségükben egyértelműen az utóbbi rovására. Első posztumusz verseskötete *A sebzett föld éneke* (1989), amely Károlyi Amy utószava szerint: „W. S. költészetének hegy- és vízrajzi térképe. Minden csermely, patak, folyó megjelölve: kerülővel vagy egyenest úszik a Deltába, mely a tengerbe fut.”¹⁷ A kötetben helyet kaptak versek és prózai futamok, fordítások és eredeti versek. Az összeállító, Károlyi Amy szerint ez a kis kötet lenne „bevezetője s egyben keresztmetszete az *Egybegyűjtött írások* három vaskos kötetének”.¹⁸ Mindez azért is érdekes, mert a végén hozzáteszi: „Nem lehet nem megérezni ezen a fonálon, ezen az összetevő szálon a műbe lépő Hamvas Béla inspirációját. A szellemi, a »másik világ« győz a tárgyi világ felett, nincs bántás, mi ezen a világon erőt vehetne.”¹⁹ A kötetben fellelhető egy Weöres által Hamvas Bélához írott levél is, mellyel a későbbiekben foglalkozunk. Milyen érdekes, hogy a negyven évig elhallgatott „Mester”²⁰ személye újból előtérbe kerül, s Weöres költészetének ismételten egyik inspirátorává válik.

Megkerülhetetlen, ugyanakkor eddig kevés körüljárt kérdés a weöresi költészetelmélet alapfogalmainak vizsgálata is. Ahhoz, hogy költészetét a megfelelő szempontok szerint vizsgálhassuk, elengedhetetlen mindez. Az életmű köteteinek folyamatos kiadása természetesen ezt nagyban megkönnyíti, hiszen – az összkiadás hiánya ellenére – ma már hozzáférhetőek a prózai írások is, a költői művek, drámák és műfordítások mellett. A három legfőbb forrásanyag, melyből megpróbáljuk rekonstruálni a weöresi költészetértelmezés alapfogalmait: az *Egybegyűjtött prózai írások*, az *Egyedül mindenkivel* című interjúkötet, illetve a levelezés vonatkozó részei. Rekonstrukciót írunk, hiszen a témával kapcsolatban szisztematikusan megalkotott írásról aligha beszélhetünk (leszámítva korai *A vers születése* [1939] című

doktori értekezését), csupán vissza-visszatérő részletekről, melyek ugyanakkor olyan centrális helyet foglalnak el Weöres nyilatkozataiban, rövid írásaiban, hogy kellő figyelemmel átláthatjuk, rendszerezhetjük őket. Központi fogalmak a következők: evidencia, intuíció, mélyértelem, értelem, angyal értelem, vertikalizmus, utánzás. Az individuum, egyéniség kérdése is megkerülhetetlen, ha Weöres Sándor költészetét vizsgáljuk, noha mint látni fogjuk, itt is ferdítésnek lehetünk tanúi: hiszen nem a személytelenség, sokkal inkább a személyiségfelettség felé törekvő költői magatartásról beszélhetünk, amely az individuum valóságát is magában foglalhatja. Az orfikus és a homéroszi költészet szembeállítása szintén jelentős eleme Weöres gondolkozásmódjának. Egyértelműen érzékelhető Hamvas Béla hatása, aki a már említett „Poeta sacer” című esszéjében húz éles határvonalat a kettő között. A két költészet különbségét nagyjából úgy ragadhatnánk meg, hogy míg az orfikus költészet a létet énekli, benne van a létben és teljességében szemléli azt, a homéroszi költészet csupán beszél a létről, kívülről szemléli azt, így szükségképpen csak részeket emelhet ki belőle, nem láthatja a maga teljességében. A homéroszi költészet tárgyiasítja a létet. A *Sugaras ének* című költeményben a következőképpen fogalmazza meg a mondottakat:

„Majd ha minden félhomályt
kizár lényed karimája:
a szilárd
teljes-létezést ragadd meg, mely valóddal
eggyé-áldja
semmi előtt ki nem bomló önmagát.”²¹

Elsőként az evidencia weöresi értelmezését körüljárva idézzük a költő következő nyilatkozatait, írásait:

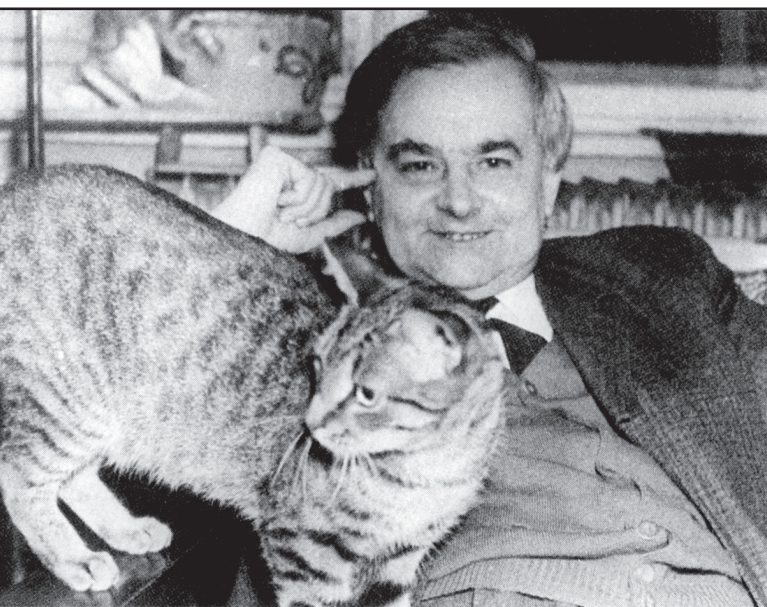
„– Naiv szemlélet van az ősköltészetben, a spekulatív elemeknek csaknem teljes hiánya; közvetlen világérzés, a dolgoknak közvetlen felfogása.

– Milyen formában jelenik meg az ősköltészetben az evidencia?

– Olyképpen, hogy mondatlanul benne van. Az evidencia fogalma már kulturális produktum. Az ősköltészetnek nem volt szüksége az evidencia fogalmára, mert hiszen evidens volt anélkül, hogy erről tudott volna, anélkül, hogy ezen spekulált volna.”²²

Valamint: „Már akkor nem lehetett szó eredeti és igazi evidenciáról, amikor az evidencia fogalma felbukkant.”²³ Amit fentebb az orfikus költészetről mondtunk, szervesen kapcsolódik az itt idézett megállapításokhoz.

A továbbiakban több részletet is idézünk, melyek a korábban felsorolt alapfogalmak jelentését hivatottak tisztázni, majd ezt követően térünk rá a citátumok magyarázatára. Egy 1969-ben megjelent antológia előszavában olvashatjuk a következőt: „Az igazi művészet: új meg új erőfeszítés, nem az élmények síkján, hanem a szellem terében építkezés, vertikalizmus; függőleges vagy spirális mozgás. Dante, vagy William Blake úgy látta, hogy a művészetnek, az eszmének nem egy, hanem négy régiója van, s a közvetlenül-tapasztalati ebből csak egy, a legalsó. Építsük meg élményeinkből a többi három régiót is: a szenvedélyesen démonit, a feldolgozóan gondolatit, s a csaknem megfoghatatlanul repülő szellemi-intuitívet.”²⁴ Sajátos szóhasználat ez, mely néhol kevésbé koherens, azonban megragadó, gondolkozásra ösztönző. A négy régióról szólva szükségesnek tartjuk idézni René Guénon megállapítását: „Egyébként nyilvánvaló, hogy ezek a különböző jelentések soha egymást le nem ronthatják vagy nem mondhatnak ellent egymásnak, de képes egyik a másikat kiegészíteni és harmóniába hozni, mint ugyan-

azon teljességnek részei, mint egyetlen szintézis alkotóelemei.”²⁵ Weöres a vertikalizmusról és az érzékelhető szintről, vagy ha úgy tetszik, tapasztalati világról írja a következőket: „Vertikalista vagyok. A mélységet és magasságot kutatom, nem a közvetlenül érzékelhető szintet.”²⁶ Utóbbi mondat a költő társadalmi problémák iránti és politikával szembeni elfogulatlanságát is hivatott jelezni, melyet Kenyeres Zoltán így fogalmaz meg: „Hasadás, fájdalom, tépettség csak a jelenségvilágban van, a lényeg magasabb övezetében bontatlan egység uralkodik: amott a diszharmónia, itt a harmónia, ott a szétziláltság és háború, itt az összhang és béke, ott a részekre töredezettség, itt a hiánytalan egész az úr. A költőnek pedig az a dolga, hogy a harmónia ábrándját őrizze, a harmonikus életszemlélet eszményét sugározza, tekintet nélkül arra, hogy a társadalmi valóság adott körülményei között megvalósítható-e.”²⁷ Idézhetjük e helyen Hamvas Bélát is, aki a következőképpen fogalmazta meg ugyanezt: „A költő mindig a Guénon értelmében vett hagyomány alakja volt, s feladata:

az ember és a transzcendens világ között levő kapcsolat folytonosságának fenntartása, az emberiség isteni eredetének tudata, s az isten-hasonlóságnak mint az emberi sors egyetlen lényeges feladatának megőrzése.”²⁸ Az *Egybe-
gyűjtött prózai írásokban* egy hosszabb, sajnos dátum nélküli írás található, mely a „Céлом” címet viseli. Innen idézzük a következőket: „Cé-
lom, vagy méginkább a hajlamom: a költészet eszközeinek, stiláris lehetőségeinek mennél teljesebb feltárása és alkalmazása. A génusz közvetítőjének, az emberi szellemnek mennél többre-
tű megnyilvánulása; tartalom, forma, kifejezőmód bővítése a megszokott határán túl, mindig tovább. Csakis a realitás érdekel, eredményem mégis tarkabarka mesének, irreálisnak látszik: mert többnyire nem a megszokott és elkönyvelt valósággal foglalkozom, hanem a valóság kevésbé ismert arculataira irányozom lámpásomat. Ez a költészet irreálisnak látszik, mert a realitás kevésbé ismert arculatait kutatja. Célja: az ember mennél teljesebbé tétele; olyan önismeret és globális valóság ismeret felé mutat, ahol a történelem eddigi véres és szenny-
nyes mozgató-rugói tárgytalanná válnak; ahol az ember ráébred, hogy a külső valóság tarka, elsuhanó tünemény-sor, melyet a teljes valóság, az ember belső valósága formál: a zavaros lelkek zavaros külső világot létesítenek, a harmonikusak pedig harmonikusakat.”²⁹ Az imént említett probléma több szinten is felvethető, gondolhatunk a társadalmi, politikai kérdéseket felvállaló költészetre is (ahogy tette azt a marxista irodalomtudomány), ugyanakkor itt jóval többről van szó. A létezés problémájáról, mely a weöresi életmű tengelye, így csak e probléma felől ragadható meg a költői egzisztencia Weöres általi értelmezése a maga teljességében. A *Merülő Saturnus* (1968) című kötetének címadó versében olvassuk:

„Elvették nyájamat. Bánjam-e? Többé semmi dolgom,
nincs felelősség, menhelyen könnyű az aggnak élete.

...

Így állok, arccal falnak fordítva, törött pásztorbotommal.
Csordám a vályunál tolong: mennyi vidám vadonatúj
nagyszerűség úszkál benne!

...

Mint ha sínén a vonat
rohan a szakadékba melynek túlsó partja nincs –
bánjam-e? – lehet, megállítják a végső percben;
vagy a szakadék felett is pálya visz, csak vak vagyok;
talán a meredély szélén szárnyat bont, felröpül:
ők tudják, nem én. Bajuk, ha ők se tudják.
Nekem már mindegy: pásztorbotom eltört,
könnyű szalmán heverni évezredek
fáradalmát kipihenni. Nem látnak, fejük a vályuban,
én is csak farukat s lobogó füleiket látom.”³⁰

A verset indokolt lenne összevetni Hamvas Béla többször idézett esszéjével, kimutatva a meg-egyezőségeket és a gondolatmenetek különböző végkicsengését is.

Tovább haladva a weöresi költészetelmélet alapfogalmainak vizsgálata tekintetében, vegyük sorra az intuíció, az értelem és a tudat értelmezését. „Az értelmi elemek helyett inkább az ösztönvilág és az intuíció világa jusson érvényre. Az emberi értelmet az emberi butaság aránylag legmagasabb rendű formájának értékelem. Semmi szükségét sem látom annak, hogy a vers értelmes legyen. Legyen benne inkább olyan tűz és lendület, ami az értelmi elemek nélkül is megragadó. Ezt úgy is mondhatnánk, hogy az emberi nyelvet igyekszem egy angyali nyelvvel és angyali logikával felcserélni.”³¹ Az intuíció képes a végtelent, a kimondhatatlan igazságokat, a transzcendenst megragadni, az „angyali nyelv” és az „angyali logika” pedig kifejezni azt, ha tökéletlenül és töredékesen is. Az értelmet, mint később látni fogjuk, Weöres a rációval egyen-

értékű fogalomként használja, mely egyáltalán nem helytálló, ugyanakkor a lényegi mondani- valón nem változtat. Az ösztönvilág a tudatalat- tinak felel meg, míg az intuíció világa – melyről később szólunk – a tudatfeletti szintnek a meg- felelője. „Ez a költészet a valóság kevésbé ismert vonulatait kutatja: az értelem-alatti mélyvilágot és az értelem-feletti intuíciót; minden látszat el- lenére, reális.”³² Vitába szállva a pszichoanalízis és a pszichologizáló irodalomtudomány ismert elképzeléseivel a következőket jegyzi meg: „Pe- dig az én irracionálisom nem arra irányul, hogy az értelmet váltsa fel a sötét összevisszaság, a vak ösztönök dühöngése; hanem, hogy helyez- zük a tudatot a tudatfeletti uralma alá, mert kü- lönbben a tudatalattiság horgára jut.”³³ Az irraci- onalizmus kapcsán – mely oly gyakori vád volt Weöres költészetével szemben, s melyet ő maga is cáfol – szükséges megjegyeznünk, hogy ez semmiképpen sem racionalizmus alatti, sokkal inkább felette áll annak.³⁴ Hogy az itt felsorolt fogalmak milyen szorosan kapcsolódnak egy-

máshoz a weöresi elméletben, tisztán látszik a következőkből is: „Általában a költemény keletkezésénél a tudatalattiságnak és tudatosságnak egyaránt szerep jut, csak a szerepük aránya más-más, egyénenként, de még inkább esetenként.”³⁵ Az intuícioról és a költő médium szerepéről, valamint az isteni elementum megnyilvánulásáról mondja Weöres a következőket: „A műalkotások hordozója anyag, objektum, de a műalkotások nem objektumok. A művész is, a mű is: médium; olyat közvetít, melyben ha valaki meg tud fürödni, lényre kiterébélyesül olyan dimenzióban, mely a többi ember számára nemlétező. A művészet: nyilvánvaló bizonyítéka annak, hogy nem csak anyagi világ létezik. A remekmű isteni elementumot áraszt egy tehetetlen, rab világba.”³⁶ Valamint: „A remekművek: egy másik világ dolgainak többé-kevésbé gyarló megközelítései. A remekművek, megjelenési formájukban, mind ebbe a tapasztalható világba tartoznak. Itt keletkeznek és itt pusztulnak el. De törvényük: egy másik, magasabb világ törvénye, melyet csak gyarlón tudnak megközelíteni.”³⁷

„Egy másik világ küldött engem,
hogy milyen volt, már nem tudom,
de tört sejtése vissza-fénylik
színek nélküli fátyolon.”³⁸

Itt szeretnénk felhívni a figyelmet a költészet és a költő szerepének platóni felfogására. Platón *Ión* című dialógusában (533e) – melyben Szókratész folytat beszélgetést Iónnal – a következőket mondhatja Szókratészszel: „Mert valamennyi epikus költő, aki jó, nem szakértelem alapján, hanem istentől eltelve, megszállottan mondja a sok szép költeményt, és a dalköltők, akik jók, szintazonképpen.”³⁹ Platón az egész dialógusban a költő isteni megszállottságára, illetve a szakértelemre (*tekhné*)⁴⁰ helyezi a hangsúlyt, bi-

zonyítandó, hogy a költő valamint a *rhapszódosz* – nevesül Ión – szakértelem hiányában tevékenykedik. Ezt megerősítendő a következőket mondja (534b): „Mert lenge lény a költő és szárnyas és szent, s mindaddig nem képes alkotni, míg az isten el nem töltötte, józansága el nem hagyta, és többé benne nincsen értelem.”⁴¹ A *Phaidrosz* című dialógusban szintén felvetődik a költészet kérdése, melyből a következő részt (245a) idézzük: „A harmadik pedig a múzsáktól való megszállottság és rajongás; ha ez megragad egy gyöngéd és tiszta lelket, felébreszti, dalok meg a költészet egyéb módjának bakkhoszi mámorába vonja, s a régiek számtalan tettét magasztalván, neveli a jövő nemzedékeket.”⁴² Természetesen nem állíthatjuk, hogy a Weöres által vallott nézetek teljes egészében megfelelnek a platóni értelmezésnek. Ezt ő maga cáfolja *A vers születésében* (1939), amikor az ihletről és az extázisban alkotott művekről nem a fent idézettekhez hasonló módon vélekedik, ámbár doktori disszertációja valamennyi e témában tett megnyilatkozásánál korábbi.⁴³

A zeneiség és a költészet szoros kapcsolata szintén szerves részét képezi Weöres Sándor költészetének. Túl azon, hogy a magyar irodalomtörténetben a legtöbb megzenésített költeményt tudhatja magáénak, ennek mélyebb okai vannak. A nyelv, a zene és a költészet egybetartozása magától értetődő számára, valamennyi műve hihetetlen muzikalitással átitatott. Az auditív szépség (zeneiség) valamint a mentális szépség (költészet) műveiben csodálatos egységet alkot. A nyelv Weöresnél (többségében) nem vált üres bűvészkedés tárgyává, hogy elkápráztasson, és sikert sikerre halmozzon. „A költészetben csak egy igazi metafizikai elemet ismerek: a nyelvet; ahogy a zenében csak a hangot, a képzőművészetben csak a színt, vonalat és felületet, vagyis a legfizikaibb egyúttal a legmetafizikaibb is.”⁴⁴

Ehhez kapcsolódóan Hamvas Bélát idézzük, aki a következőket jegyzi meg a *Scientia sacra* vonatkozó részében: „A szó megnyilatkozás, éspedig az isteni lét teremtető megnyilatkozása. Ezért ébresztés, ezért riasztás, ezért megnevezés, ezért mágikus uralom. S ezt a képességet a szó minden időben és minden nyelvben megtartotta még akkor is, amikor a nyelv már elromlott, szakrális jellegét csaknem teljesen elvesztette és az individuális Ének kifejezőeszköze lett. A szó a szakrális és univerzális lét jelképe.”⁴⁵

Az egyéniség, illetve az individualizmus hiányát, a személyfeletti költészet jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni, ha Weöres Sándor életművéről van szó. Ő maga már 1939-ben így vall erről egy, a *Nyugatban* megjelent kritikájában: „Az egyéniség nem elhatározott karlendítések sorozata, nem önmagunk jellegzetessé-csonkítása, hanem átlag fölötti többlet, rendkívüli szellemi terrénmokra eljutás, szellemi szabadmozgás. Shakespeare és Goethe az egyéniségek, akik mindenkitől tanultak és mindenkire hasonlítanak; nem pedig Hazafi Veral János, aki nem hasonlít senkire.”⁴⁶ Hamvas Bélával való barátságkötését, s vele együtt a tradicionális poétai magatartás megismerését követően még egyértelműbben, már-már programszerűen fekteti le azon elveket, melyek csírájukban a fentebbi kritikában is megtalálhatóak. Egy 1946-ban Csorba Győzőnek, a fiatal pályatársnak írott levelében írja a következőket: „Élesen válaszd szét Magadban a személyi érzések világát, mely a körülmények habjain úszik, s az alatta lévő változatlan tűző és fényű világot. – Sok odaadás és önelemzés kell ahhoz, hogy az ember a saját változó, individuális tényezőit szét tudja választani a változatlan, elementáris tényezőitől. Próbálj meg úgy írni verset, hogy annak magja valamely elementáris tényező legyen; így költészeted azzá válik, ami a költészetnek és minden művészet-

nek eredeti mivolta: a természetfölöttinek át-sugárzása az emberi életbe. A költészet itt már nem önkifejezés, hanem a természetfölötti világ megnyilvánulása a költőn, mint médiumon keresztül.”⁴⁷ Talán egyik legismertebb versében, az *Ars Poeticában* pedig így éneklí a személy- és egyénfölöttiség útját:

„Öröklétet dalodnak emlékezet nem adhat.
Ne folyton-változótól reméld a dicsőséget:
bár csillog, néki sincsen, hát honnan adna néked?
Dalod az öröklétből tán egy üszköt lobogtat
s aki feléje fordul, egy percig benne éghet.

Az okosak ajánlják: legyen egyéniséged.
Jó; de ha többre vágyol, legyél egyén-fölötti:
vesd le nagy-költőséged, ormótlan sárcipődet,
szolgálj a géniusznak, add néki emberséged,
mely pont és végtelenség: akkora, mint a többi.”⁴⁸

Nem személytelen, sokkal inkább személyfölötti költészet az, melyről itt szó van. Próteuszi alkat, költő, olvassuk valamennyi róla szóló tanulmányban. A próteuszi költészet a személytelen líra egy válfaja, melyben a költő mindig más maszkot visel, mondják. De hiszen a személyiség maga a maszk, melytől a költő szabadulni akar, oly módon, hogy azt folyamatosan változtatja, mondanivalójának megfelelően.

A *Rongyszőnyeg* 118. taktusában egy fiatal, huszonéves költő írja a következőt:

„A valóságon túlinak
reménytelen ostroma mindez”.⁴⁹

Néhány évvel ezt követően, harmincas évei elején megírja a magyar irodalom egyik legköltoőbb művét, mely szellemi iránymutatás a ma nemzedéke számára is, s mely *opust* méltán ajánlotta mesterének, Hamvas Bélának, hogy ott álljon

annak legnagyobb művei mellett. Ebben már nem ítéli reménytelennek „a valóságon túlinak ostromát”, s annak a bizonyos létrának a fokait ő maga tárja elénk. Évek múltával, és jelentős változást követően ismét visszatér a *Rongyszőnyegből* ismert költőifjúhoz, s a következőket nyilatkozza az akkor már ötvennégy éves költő: „A teljességhez legfeljebb csak közeledni tud mindaz, ami a teljes ősegységen, isteni egységen kívül áll. Minden ember kívül van ezen. Csiszolatja, nevelheti önmagát, s így – igen kicsi lépésekkel – közeledik a teljességhez, de hát azt elérni nem adatik meg senkinek.”⁵⁰ Milyen érdekesen keretezik a személyes mesternélküliség korszakai a mesterrel töltött időszakot. Mintha csak újra visszatért volna oda, ahonnan elindult, noha nagy reményeket fűztek hozzá, s nem is alaptalanul. „Megérett Weöres Sándor arra, hogy

a költészet legnagyobb titkát megismerje? Talán. De, ha ma még nem, jövőre talán megéri. Talán öt év múlva. Talán ő nem fogja megérteni soha, de megérti más. Ezért meg kell mondani. Nem bűbajos játékra van szükségünk, hanem költészetre.”⁵¹ „Weöres Sándortól elvárhatjuk azt, amit eddig egyetlen költőnkől sem: a befejezett mesterművet.”⁵²

Hogy a weöresi életmű befejezett mestermű-e hamvasi értelemben, nem a mi tiszttünk megválaszolni. Csupán a kérdést hagyjuk nyitva. Vajon milyen irányba, s mely módon terebélyesedett volna Weöres Sándor poétikája, ha követi a megkezdett utat, s nem szakít egyértelműen a *Tűzkutat* megelőző időszakkal? A választ nehéz megadni, s talán lehetetlen, ugyanakkor Weöres maga adja kezünkbe a kulcsot, megítélését illetően: „Csak kerete vagy magadnak.”⁵³

Jegyzetek

- ¹ Ovidius: *Metamorphoses*. Liber XI. 44–49. Devecseri Gábor fordításában: „Téged a bús madarak, téged szilaj állatok, Orpheus, / téged a durva kövek, téged jajgattak a berkek, / kik dalodért gyakran kísérték el; üstöke-nyírtan / meggyászolt a fa mind, lombját lehajítva; dagadtak / önnön könnyűktől a folyók is; gyászfeketésben / naisok és dryasok, hajukat szétszórva, zokogtak.”
- ² Weöres Sándor: *A teljesség felé*. In Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások I.* Budapest, 1970, Magvető Könyvkiadó, 623. o.
- ³ *In memoriam Hamvas Béla. Visszaemlékezések Hamvas Bélára.* Szerk. Darabos Pál, Molnár Márton. H. n., 2002, Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet, 273. o.
- ⁴ Várkonyi Nándor: Weöres Sándor pécsi éve. *Magyar Műhely*, 1964. 7–8. sz.
- ⁵ Hamvas Béla: A Medúza. In *Öröklét. In memoriam Weöres Sándor*. Szerk. Domokos Mátyás. Budapest, 2003, Nap Kiadó.
- ⁶ *Hideg van* (1934), *A kö és az ember* (1935), *A teremtés dicsérete* (1938).
- ⁷ Hamvas Béla: A Medúza. In i. m. 117. o.
- ⁸ Uo. 118. o.
- ⁹ Weöres Sándor: *Egybegyűjtött levelek II.* Szerk. Bata Imre, Nemeskéri Erika. H. n., 1998, Pesti Szalon Könyvkiadó, 381–382. o.
- ¹⁰ Várkonyi Nándor: Weöres Sándor pécsi éve. I. h.
- ¹¹ Darabos Pál: *Hamvas Béla. Egy életmű fiziognómiája*. II. köt. H. n., 2002, Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet, 518–541. o.

- ¹² Weöres Sándor: *A sebzett föld éneke*. Budapest, 1989, Magvető Könyvkiadó, 34. o.
- ¹³ Hamvas Béla: *Naplók és jegyzetek I.* H. n., 2010, Medio Kiadó /Hamvas Béla művei 23/, 336. o. (1951)
- ¹⁴ Uő: *Naplók és jegyzetek II.* H. n., 2010, Medio Kiadó /Hamvas Béla művei 24/, 162. o. (1958)
- ¹⁵ *In memoriam Hamvas Béla. Visszaemlékezések Hamvas Bélára.* Id. kiad. 272–273. o.
- ¹⁶ *A magyar irodalom története 1945–1975. II/1. kötet.* Budapest, 1986, Akadémiai Kiadó, 345. o.
- ¹⁷ Weöres Sándor: *A sebzett föld éneke*. Id. kiad. 95. o.
- ¹⁸ Uo.
- ¹⁹ Uo. 97. o.
- ²⁰ Weöres Sándor mesterének szólította leveleiben, valamint *A teljesség felé* ajánlásában Hamvas Bélát.
- ²¹ Weöres Sándor: *Sugaras ének*. In uő: *Egybegyűjtött írások I.* Id. kiad. 325. o.
- ²² *Egyedül mindenkivel. Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai.* Szerk. Domokos Mátyás. Budapest, 1993, Szépirodalmi Könyvkiadó, 81. o.
- ²³ Uo. 82. o.
- ²⁴ *Útközben. Fiatal baranyai írók és költők antológiája.* Szerk. Békés Sándor. Pécs, 1969, Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség.
- ²⁵ René Guénon: *Dante ezoterizmusa. Szent Bernát.* Budapest, 1995, Stella Maris, 7. o.
- ²⁶ *Egyedül mindenkivel. Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai.* Id. kiad. 59. o.
- ²⁷ *A magyar irodalom története 1945–1975. II/1. kötet.* Id. kiad. 340. o.
- ²⁸ Hamvas Béla: *Poeta sacer*. In uő: *A láthatatlan történet.* H. é. n., Medio Kiadó /Hamvas Béla művei 18/, 186. o.
- ²⁹ Weöres Sándor: *Egybegyűjtött prózai írások.* H. n., 2011, Helikon Kiadó, 175. o.
- ³⁰ Uő: *Egybegyűjtött írások II.* Budapest, 1970, Magvető Könyvkiadó, 469. o.
- ³¹ *Egyedül mindenkivel. Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai.* Id. kiad. 18. o.
- ³² Weöres Sándor: *Egybegyűjtött prózai írások.* Id. kiad. 175. o.
- ³³ Uo. 176. o.
- ³⁴ A racionalizmus, irracionális kérdés kapcsán ld. László András: *Hit és tudás. Őshagyomány*, 10. sz. (1993) 3–7. o.
- ³⁵ Weöres Sándor: *Egybegyűjtött prózai írások.* Id. kiad. 241. o.
- ³⁶ Uo. 183. o.
- ³⁷ Weöres Sándor: *A sebzett föld éneke*. Id. kiad. 62. o.
- ³⁸ Weöres Sándor: *Egy másik világ*. In uő: *Egybegyűjtött írások I.* Id. kiad. 342. o.
- ³⁹ Platón: *Ión. Menexenosz.* Budapest, 2000, Atlantisz könyvkiadó, 18. o. (Ritoók Zsigmond fordítása)
- ⁴⁰ A *tekhne* kifejezés valójában jelenthet mesterséget is. Az idézett szövegben a fordító felváltva mindkét kifejezést használja.
- ⁴¹ Platón: *Ión. Menexenosz.* Id. kiad. 19. o.
- ⁴² Uő: *Phaidrosz.* Budapest, 2005, Atlantisz Könyvkiadó, 38. o. (Kövendi Dénes fordítása)
- ⁴³ Vö. Weöres Sándor: *A vers születése*. In uő: *Egybegyűjtött írások I.* Id. kiad. 221–227. o.
- ⁴⁴ Uő: *Egybegyűjtött prózai írások.* Id. kiad. 182. o.
- ⁴⁵ Hamvas Béla: *Scientia sacra I.* H. n., 2006, Medio Kiadó /Hamvas Béla művei 8/, 73. o.
- ⁴⁶ Weöres Sándor: *Július. Berczeli Anzelm Károly versei. Nyugat*, 1939. 5. sz.
- ⁴⁷ Uő: *Egybegyűjtött levelek II.* Id. kiad. 399. o.
- ⁴⁸ Uő: *Ars Poetica.* In uő: *Egybegyűjtött írások II.* Id. kiad. 296. o.
- ⁴⁹ Uő: *Egybegyűjtött írások I.* Id. kiad. 415. o.
- ⁵⁰ *Egyedül mindenkivel. Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai.* Id. kiad. 82. o.
- ⁵¹ Hamvas Béla: *A Medúza.* In i. m. 119–120. o.
- ⁵² Uő: Weöres Sándor: *A fogak tornáca*. In *Öröklét. In memoriam Weöres Sándor.* Id. kiad. 173. o.
- ⁵³ Weöres Sándor: *A fogak tornáca*. In uő: *Egybegyűjtött írások II.* Id. kiad. 16. o.

Frithjof Schuon

ÖT KÖLTEMÉNY

Hajnalpír

Ciprusok felett borzong a hajnal,
Utolsó álmoképet fú a szél,
Pacsirta röppen, és szerelmi dalt dalol,
Míg Hajnalcsillag az égen honol.

Értsd meg, ó lélek, mit e gyengéd szépség üzen:
– S szíved legmélyén emlékezz arra,
Hajnalpírtól az utolsó óráig! –
A teremtés lényege Isten jósága maga.

Ismételve

Mit mondani szeretnék itt – Béke Veletek! –
Egy régi dalban már megtalálható:

Tavasz s ősz: pólusok az ittlét terében;
Idős koromba a sors vezetett engem.
Fáradt s önzetlen az Élet fája;
Őszi leveleit, aranyként, maga hagyja a világra.

Ne bánkódjatok, ha elmúlni érzitek éltetek nyarát;
Ó Béke, mely a lélekre arany ruhát ad!

Világmindenség

Háromdimenziójú a tér, négy szakaszból
Áll az idő; ha magukban nézzük őket.
Csakhogy a térnek van középpontja is, ahogy az időnek
Jelene; ott az Én.

Itt és most, Isten – végtelen, örök.

Győzelem

„Jöttem, láttam, győztem” – imígyen
Szólott győzelme után a hős, s így szólít
Az isteni igazság, mely a szívbe jut,
Betörvén a sötétség kapuit.

Hisz: *Vincit omnia Veritas*. Az igazság
Fénylő kardját szívedben kell őrizned.

Óstudás

Ne kérdezzétek, a halál után mi jő.
Ne kérdezzétek, hisz legmélyebb bensőtökben tudjátok:
Halhatatlanok vagytok. S hogy üdvösség
A lét – szívetek erre emlékezhet.

Mivel mélyen az árnyékvilágba ragadtatok,
Elfelejtettétek a mélyebb valóságot.
Ne mondjátok, hogy hibátokért nem ti feleltek –
Isten, erejét fogja mérni lelketeknek.

Stamler Ábel fordításai

Gulyás Pál

ÖT KÖLTEMÉNY

Leszámítva, hogy fiatal korában verssel üdvözölte a „tanácsköztársaságnak” nevezett borzalmakat – és politikai realizmusának néhány további megnyilvánulását –, Gulyás Pál (1899–1944) a magyar népi–nemzeti irodalom egyik legtehetségesebb és talán legműveltebb költője volt. Lírájának gondolati mélysége főként a természeti jelenségek intenzív átélésén és a különböző népek mitológiáinak ismeretén nyugodott. Csupán öt verset közlünk tőle: olyanokat válogattunk, amelyek tartalmukban meglepően hasonlítanak a jeles 20. századi svájci–amerikai metafizikus, Frithjof Schuon (1907–1998) imént közzétett – eredetileg német nyelven írt – költeményeihez.

Új ablakot

Oh Hatalom, akinek neve nincs,
akinek a neve a névtelenség,
hozd vissza az első hajnalt megint,
az első hajnalt, első naplementét!
Az égnek ablakát egy kéz betörte,
és elrabolta az ég kincseit, –
emeld fel a földet az első körbe
s oldozd fel a formák bilincseit!
Itt jajgatnak a testek milliói
és tapossák egymást mint a vakok,
megfojt az ég betóduló hidegje,
emelj az égre egy új ablakot,
amely a régi hajnalt visszahozza,
a szép sugárt, melyben a hit terem...

Itt jajgatnak a testek milliói –
emelj új ablakot az éteren!

1938. márc.

Az ősz legendája

Tudtam: e földön már élet több nem terem.
Ősz volt, legendás ősz s én az Istent kerestem.
Távol a szárnyas éj közelgett nesztelen,
miként a Megváltó halála a kereszten.
És a csendes Isten ott állt a sírok mellett,
hirdetvén az örök jövőendő zálogát –
és ekkor minden kis madárnak futni kellett
és a liliomok arca fakóra vált.

Ezerfelé hasadt az égnek boltozatja
és minden hasadás egy-egy mennyei út!
Egy haldokló fűszál rejtelmesen kutatta,
ahol a rengeteg az éggel összefut.
„Óh örök némaság! óh örök hervadások!” –
minden szegény ember sóhajtott egy utolsót.
A rengeteg megnyílt s lassú köd-óriások
hozták már a telet, a nagy fehér koporsót.

S tudtam: e földön már élet több nem terem.
„Árva szívem, most már tekints a csillagokra!
Ezer csipkebokor lobog a mély egen,
ezer oszlop lángol ama hazát mutatva
az örök havon át!” – S keletről Erdély árnya
borult szegény, mint egy elhagyott szerelem...
Magunk voltunk s látod: meghalt a Nap világa,
csak a vére virult valahol a tengeren!

1922. nov. 2.

Ez itt a tér

Sokszor a villanyt eloltom
és hirtelen felnyitom
s minden úgy áll régi rendben:
a szék, asztal és sifon.
Csupán az óra egyhangú
kettyenését hallom én,
szemem zavartalan áthat
a levegő közegén.

Ami köztem és a fal közt
van, látom, a tér üres,
ez a szent tér, melyben minden
támad: az emberi test,
ebben lesz csillogó a fű,
ebben fű lombot a fa,
ebben vet lángot a villám
földöntúli szalaga.
De a kezemet hiába
nyújtom hirtelen ki itt,
üres a tér és a kezem
a semmibe ütközik.
Üres a tér, néhány lépés,
de rajta túl nem jutok.
Óh ha tudnám azt az imát,
amit az Isten tudott!

1935. nov. 17.

Győzd le a halottakat!

Könnyű az élők ellen küzdeni:
átdöföd a szívet, mely az életet veri,
s míg rekedten ordítsz diadalért,
ömlik a vér! ömlik a vér!

Nézd csak, a hadsereg,
zúgva közelget!
Tódul az úton
mint sűrű felleg.
Bent a szívében trónol a csend.
S robban a lépte az útköveken!

Könnyű az élőkön a győzelem,
de győzd le a halottat, ki nincs jelen,
és mégis mindenütt jelen van
s megfojthat minden pillanatban!
A fák hegyén, nézd, mozog a levél,
mozog a levél!
Ki mozgatja, hiszen a fa nem él,
a fa nem él?

Ki gyűjtja meg hulló levelüket?
Ki mozgatja alvó testüket?

Könnyű legyőzni, kiben harsog a lét,
de győzd le a temetők nesztelenét,
ki a levegőnél is puhább
s be van burkolva mint a báb.

Keze szellő, keze nincsen,
mégis átnyúl ereinken.
Észre se vetted s már vérzik az est!
Meglassítod lépteidet.
Keze szellő, keze dér,
s hull fölötted a levél!

Könnyű tombolni a lét erein,
de győzz az enyészet étherein!
Tombolj az étheri árnykezeken,
komor árnyon, hol elpihen a szerelem!
Nézd csak a lobogót: büszke madár!
Lobog az életért és sorsa halál!
Hiába van fegyvere, ércmozsara!
Meghal a hadsereg!
Tattarara!
Meghal a hadsereg!
Tattarara!

1930

Egy eretnek utolsó sorai

Jn 10,34

Az élet Istené s csak Isten
veheti az életet vissza.
Dii estis! Istenek vagytok! –
így szól a nagy Evangélista.
Visszaveszem hát létemet:
Deus sum! Isten vagyok! – Újra
rendezem az elemeket,
a csillagok fényéhez hullva.

1943. febr. 17.

HAMVAS BÉLA LEVELE GULYÁS PÁLHOZ

Kedves Barátom,

nagyon jól emlékszem arra a téli napra, amikor először találkoztunk. Annál is jobban, mert már hónapok óta készültem a találkozásra. Nem tudtam, mit várok. S amikor elváltunk, másnap mindjárt, első lelkesültségemben, nagy levelet akartam írni. Nem írtam meg. De nem baj, ma is ugyanazt írom, egyetlen hang se veszett el belőle. Csak most már világosan számot tudok adni, mi volt az, amiért vártam reád, és amit meg is találtam. Személyed bennem anamnetikus hatást tett – egészen platóni értelemben, születés előtti emlékeket ébresztgetett. Ilyesmit bennem eddig csak nők ébresztettek, azok is nagyon ritkán, és nagyon kevés. De most, hogy elküldted könyveidet és találkoztam írásoddal – ezzel a különös írással, amit inkább rézmetszetnek mondanék, és mikor megláttam, azt gondoltam: grafikai remekmű –, most ez az egész anamnetikus élmény oly erővel tört elő, hogy nem lehet tovább halasztani. Mi az az elfelejtett világ, amit jelenléted életre keltett? Tudod, hogy az ilyen kérdésekre nincs válasz. Csak egy bizonyos: van mérték, amelyről tudom, hogy ha ez jelentkezik, ott valami rendkívüli van. Ez a mérték, a tökéletes gáttalanság, a teljes közvetlenség, veszély is, mert megvan bennem a hajlam arra, hogy az ilyen emberrel tökéletesen elvegyüljek. Az az óvatos tartózkodás, ami nem engedi, hogy bizalmas legyek, mással szemben minden esetben jelentkezik. Túlérzékenység ez, az emberi különbségek túlságos átélése, és határtalan respektus mindenkinek egyéni temenosza, Szent Kőre' iránt. Ennél csak egy nagyobb van, találkozni valakivel, akinek temenoszában úgy otthon vagyok, mint a magaméban. Különös volt nekem az az este, ahogy kezed és arcod mozgását anamnetikusan értettem, ösidőkből, talán

még az idők elejéről. Olyan érintést kaptam, ami több volt, mint amennyit eddig legjobb barátom is adni tudott. Néha egész az örületig barátságéhes ember vagyok. De értsd meg jól, az ilyen találkozás mennyivel több, mint a barátság. Hol voltunk együtt? Közös vadásztunk a neolitikus erdőkben? Egymás mellett barangoltunk valamilyen pusztán? Együtt hajóztunk a tengeren? Vikingek voltunk? Tatárok? Kelták? Hunok? Görögök? Hol voltunk? Trójánál? Catalanumnál? Háború volt, ami összehozott? Asszony? Kaland? És mennyire nem ez a fontos benne, hanem az a mélység, amit ez a hallatlan élmény idéz. Barátság, a klasszikus emberi kapcsolat: a legegyszerűbb és legtisztább. Ez az anamnézis misztikus és kozmikus, az ember ezer éveket ragad meg egyetlen pillanatban.

Hogy ezeket a dolgokat neked megírom, talán nem természetes. De miért legyen nekem itt jobb dolgom, mint neked ott? Hidd el, nincs senki, akinek még csak hazudni is érdemes volna, nemhogy igazat mondani. Mert amennyiben tehetségesek, annyiban olyanok, mint az alvók, és alusznak írásaikban, gondolataikban, céljaikban, beszédükben, munkájukban. Egyetlen felébredt ember sincs. A többi pedig tehetségtelen. Így hát marad a kívánság: valakivel találkozni. George mondja: szörnyű leélni az életet anélkül, hogy az ember magával hasonlóval találkozzon. Hát nem az?

Írásaidról most nem beszélek. Még nem is olvastam el őket úgy, ahogy akarom, igazán. Csak forgatom őket, és várakozom. Ezeket a műveket, amiket küldök, cserébe, nem láttam el dedikációval, mert a levél az ajánlás. Nincs róluk mondanivalóm semmi, csak a Hüperionról. Szórol szóra úgy van, hogy ezt a művet senkire se merném bízni rajtad kívül, és ha lehet, ne is add másnak. Majd meglátod, hogy nem az, ami szabadon, mindenki számára olvasható. Azt hiszem, az az idő van, amikor a nagy dolgokat a legjobb elrejtetni. Üdvözl és köszönt:

Hamvas Béla

(Kézbesítve: 1940. 04. 03.)

Ocskó Gábor

POKOLJÁRÁS, AVAGY TIGRISLOVAGLÁS

Szellemi lehetőségek a korszak tapasztalásának és megismerésének területén

„Az ezüst tükör is csak fájdalmat érezne csiszolás közben, ha érezni tudna. Ha azonban egyszer sima és fényes lett, akkor fájdalom nélkül tükrözi vissza a tárgyak ráeső képét. Boldog az az ember (...), aki elmondhatja magáról: én lecsiszolódtam.”¹

KÁR LENNE TAGADNI azoknak az erőknek a hatását, melyek főként a modernkori életvitellel járnak együtt és az emberi lényt folyamatosan magukkal ragadják, elsodorják és szelméységében súlyos és sokszor kitörölhetetlen változásokat idéznek elő. Az ember soha ennyire még nem volt kitéve a tehetetlenség, az elkeseredettség, vagy éppen az ezeknek következtében fellépő lelki sérülések veszélyeinek, soha egyetlen vallás, egyetlen állam nem akarta – és nem is tudta volna – ennyire passzívvá tenni, szellemekben lekorlátozni, és nem próbálta átformálni lényé legmélyebb területeit ilyen agresszíven.

Bizonyos, hogy ezek az erők az egyént sokszor a saját akaratával ellentétes döntésekre készítetik, ha befogadott akar lenni a modernkor erőviszonyai közepette, ugyanis tagadhatatlan, hogy ezek az erők az idők változásával állnak kapcsolatban, és nagyon sokban hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyén saját passzivitásának következményeként elszenvedett pokolként éli meg a saját életét. Ennek köszönhetően túl sok választási lehetőség nincs. Az egyén vagy birka

módjára követi a korszellem különböző irányzatait, vagy végérvényesen elzárkózik előlük, esetleg elkezd vívni reménytelen szélmalomharcát világmegváltó gondolataival, mely harc aztán szépen lassan felőrli. Ez utóbbi esetben válik azzá, akire a modern liberális társadalom szeret ujjal mutogatni, mint eltévedt ostoba báránnyá, aki régimódi eszméinek megvalósíthatatlansága miatt vergődik és szenved menthetetlenül a világban.

De létezik egy negyedik magatartásforma is egy speciális embertípus számára, mely egy preegzisztens erő saját akaratként való azonosítása által olyan helyzetet teremt, ahol az ebbe az embertípusba tartozó lény maga által választott tudatos és akaratlagos feladatot hajt végre azáltal, hogy egy a saját értékrendjével ellentétes világban él, ahol megpróbálja megismerni azt, és annak lehetőségeit a saját útján felhasználni. (Mivel ennek az útnak a realizációja csak lassan bontakozik ki, így elkerülhetetlenek bizonyos sűrűlódások, melyek a megrázkódtatások után komoly tanulságokkal szolgálhatnak.) Ezt

a feladatot nyugodtan nevezhetjük Julius Evola szavaival „*tigrislovaglásnak*”, egy olyan küldetésnek, mely a jelenkor ellenerőit kihasználva és kihívásnak tekintve próbálja a lehető legtöbbet kiaknázni belőlük, anélkül, hogy a rabjukká válna. Szem előtt kell tartanunk, hogy ebben a korban a legminimálisabb előrelépések is hatalmas eredménynek minősülnek azáltal, hogy nincsenek már meg egy tradicionális társadalom és kor által biztosított ideális körülmények.

„Valójában ez az embertípus kívül többé nem talál semmilyen támaszt. Nem léteznek azok a rendszabályok és azok az intézmények, melyek egy tradicionális civilizációban és társadalomban lehetővé tették volna számára, hogy önmagát teljesen megvalósítsa, hogy saját létezését világosan és egyértelműen megszervezze, hogy az általa bensőleg felismert legfőbb értékeket megvédje és saját környezetében kreatívan alkalmazza.”² Így „bensőleg nem tartozik ehhez a világhoz, és nem is törekszik arra, hogy engedményeket tegyen ennek a világnak, mivel lényegében úgy érzi, hogy kortársaink igen nagy részével szemben egy másik rasszhoz tartozik”.³ Ilyen beállítottsággal a kali-juga már nem tűnhet annyira félelmetesnek, mint a helyzetet valamilyen szinten megérző, ám tulajdonképpen elveszett és a kiutat nem találó lények számára. Az itt következő tanulmányban a „*tigrislovaglás*” egy lehetséges értelmezésével foglalkozunk egy speciális területen: a megismerés, helyesebben fogalmazva a felismerés területén.

Evola szavaival élve a „*differenciált embertípus*” is találkozhat azzal a fő problémával, hogy személyiségének, karakterének alapmintáit a modern társadalom szolgáltatta. A fentebb említett erők hatása miatt a „benső”, *transzcendens* lénynek szemügyre kell vennie és fel kell ismernie azokat a formákat, amelyeket az őt hordozó pszichofizikai lény a külső világból elsajátított és magában hordoz. Innentől kezdve a világot egy különleges tükörnek kell felfognia, melyben saját

esetleges hibáit vélheti felfedezni. Így a küldetés első lépése a külvilág szemlélésén és tapasztalásán keresztüli felfedezőút lehet a pszichofizikai lény felesleges rétegeinek lehántása céljából. „Az utolsó korszak – a »sötét kor« vagy kali-juga arculatának vizsgálata két lényeges vonás felismerésére vezet. Az első az, hogy e kor embere már szorosan össze van kötve a testtel: nem tud eltekinteni tőle; ezért számára megfelelő út nem a pusztasághoz (mint a kezdeti buddhizmusban és magának a jógának sok változatában), hanem a megismerés, a felébredés és a testbe zárt titkos energiák feletti uralomé. A második vonás a kérdéses kor »feloldódásjellege«. Ebben a dharma bikája immár csak egy lábon áll (a többiek az előző korokban lassanként elvesztette), ami azt jelenti, hogy a tradicionális törvény (dharma) megingott, hogy legfeljebb csak nyomokban létezik, hogy szinte úgy tűnik, mintha elvesztette volna az erejét. Viszont az előző korokban alvó Káli »teljesen felébredt«. Káliról, a tantrizmusban elsőrendű fontosságú istennőről (...) annyit mondunk, hogy ezzel a szimbolikával azt szándékoznak jelezni, hogy az utolsó korban elemi, alvilági erők, sőt – mondhatjuk – a feneketlen mélység erői szabadulnak fel; és arról van szó, hogy megértsük őket, hogy szembeszálljunk velük, hogy belevágjunk abba a kalandba, amelyet legkifejezőbben talán a kínai »tigrislovaglás« jellemez, hogy »a méreg orvossággá való átalakításának« tantrikus princípiuma szerint hasznát húzzunk belőlük.”⁴

A MODERN EMBER ÉLETÚTJA

Mivel egyértelmű, hogy a „*differenciált embertípus*” is a modern világ embereként – és nem külvilágtól elzárt aszkétaként – kezdi életútját, így először próbáljuk meg ezt a modernkori életutat felvázolni röviden.

A lexikális tudást felhalmozó és minimális közösségi viselkedési mintákat elsajátító gyermekkor után jön egy kiszabadulási korszak, ahol

az ember először talál önmagára, először kezd saját magának és nem az addigi elvárásoknak megfelelni. Az esetek többségében ez a helyzet aztán bemerevedik, és az egyén leragad ezen a szinten. Ezt az önmagát fogja legszabadabbnak és legvalódibbnak tekinteni egész élete folyamán, melyet onnantól kezdve legfeljebb csak az élvezetek hajszolása vagy a karrierben elérhető sikerek terén tud teljesebbé tenni. Mindig is ez a korszak lesz nosztalgikus vágyálmainak meghatározó pontja, és ezek a szentimentális vágyak fognak megakadályozni minden további fejlődést, hiszen lényét egyre inkább lezártanak, nem pedig határtalannak kezdi érezni. Az ekkor kialakult emberi kapcsolatok többnyire megmerevednek, és a létrejött közösségi szokások színvonalja sem emelkedik tovább a közös lazítás, illetve tombolás céljainál. Az egyéni célokban sincs túl magasan a mérce.

Valójában valahol itt kellene kezdődnie a belső szellemi munkának, hiszen az eddigi tapasztalatokból és átélt élményekből itt van lehetőség egy konkrét út kibontakoztatására, ellenkező esetben az egyén könnyen megroppan az élet súlyának terhe alatt. A legtöbb lelkileg valamilyen szinten egészséges egyén ugyanis egy idő után rájön arra, hogy az a sok minta, amit a kispolgári társadalom eddig beléje plántált, úgy ahogy van használhatatlan és nem ér semmit. Ilyenkor sokan erős offenzív álláspontot és világszemléletet kialakítva szembefordulnak a világgal. És itt főként nem a külsőleges lázadozási formákra kell gondolni. A Che Guevara-kultusz, a kommunisztálkodás, az anarchizmus, a sátánistáskodás és egyéb rebellis irányvonalak igazából teljesen komolytalanok, és jobb esetben az ember gyorsan kinövi ezt a korszakot. A mi szempontunkból inkább azokkal a belső ellenszenv által táplált egocentrikus nézetekkel érdemes foglalkozni, melyeket az egyén maga alakít ki saját maga számára, de akár egész éle-

ten át rejtettek maradhatnak, érthetetlen belső szembenállást, belső harcokat képezhetnek a világ és közöttük.

Nagyon fontos megemlíteni, hogy a mimóza lelkületűbb embertípussal szemben (aki illúziókban reménykedve könnyen bármilyen pozitív eszme vagy álspirituális irányzat szolgálatába szegődik ilyenkor), ez az emertípus többnyire már semmilyen eszmét, irányvonalat nem ismer el. Mivel csalódott a körülötte lévő világban, „megégett”, „megperzselődött”, így csak saját magát ismeri fel vonatkoztatási pontként, csakis saját következtetéseihez hajlandó igazodni, csak saját mércéjének akar megfelelni. Bizonyos pozitív erőkkel rendelkezik ugyan, melyek megfelelőek lehetnének egy *ksatrija* típusú életút megvalósításához, viszont a bemerevedett nézetek gyakorlatilag áthatolhatatlan határokkal és falakkal veszik körül.

Ha komolyabban rá akarunk világítani a probléma gyökerére, talán azt mondhatnánk, hogy a bilincsek letörését követően a folyékony princípium irányítását nem a Nap-szerű akarat veszi át ezekben az esetekben, hanem valami sötét, ösztönvilágbeli erő a tudat altalajából. Itt kellene következnie annak a lépésnek, hogy az ember önmagának törvényt ad, bármily kemény legyen is. Ehelyett inkább valami sötét, zavaros folyadékként, támaszok nélkül beleáramlik, belefolyik a világ dolgaiba, a világ kegyetlenségeivel indokolva ilyenén cselekedeteit.

A modernkor ezt az embertípust sajnos ideállá avatta, mivel ő az, aki a hangzatos „saját úton” jár, ő az „önmegvalósító”. Ugyan rendelkezik hasznos képességekkel, melyek egy valódi út nélkülözhetetlen elemei, viszont a modern eszmékben ezeknek a képességeknek a megléte már végcélként fogalmazódik meg, nem pedig kezdőpontként. Egy tradicionálisabb világban ez a fajta ember a megfelelő doktrínákat követve képezte volna magát, és tűzött volna ki maga elé

magasabb célokat. Jelenleg sajnos erre nem túl sok esély mutatkozik. Erre az embertípusra még a megfelelő helyen visszatérünk, de most nézzük meg röviden, hogyan is jutottunk el odáig, hogy a legtöbb ember számára már nincsenek meg azok a valódi, megfelelő támaszok és iránymutatások, melyekkel a modern világ pokol volta önbecsapások és hazugságok nélkül legyőzhető, a valódi mű pedig elkészíthető lenne.

AZ ÚT A FELOLDÓDÁS FELÉ, A TÁRSADALOM ATOMIZÁLÓDÁSA

A tradicionális időkben az életet egyfajta mindenre kiterjedő transzcendencia hatotta át, mely értelmet és célt adott a társadalom minden tagjának, természetes hierarchiába szervezve őket. Most nem célunk vitába szállni azokkal, akik ezt az állapotot csak egyfajta nosztalgikus „idill” állapotának tartják, hiszen itt nincs szó semmiféle idillről. Az viszont tény, hogy az akkori értékrend és társadalmi szerveződés lényegesen eltért a mostanitól.

Molnár Tamás rendkívül jól világít rá a modern társadalom egyik legfőbb problémájának gyökerére: „mivel a morális törvény túlhaladja az ember értelmét, a közösséget ama keveseknek kell vezetni, akik megragadták az isteni lényegét, és ezzel az egyetemes törvényeket”⁵ – írja Platón ideájáról, majd így folytatja: „Ezt a világnézetet kezdte megkérdőjelezni a késői középkorban a modernség, elsősorban visszavetve Isten indokoltságát (...). Így az értelem megbízhatósága helyett mi tapasztalati adatokra szorítkozunk, melyeket legjobb tudomásunk szerint kell megítélnünk, előbb feljegyezve, majd megmérve a köztük lévő látszólagos erős kapcsolatokat (...). A dolgok illetően menetének az a politikai eredménye, hogy feloldódik az Arisztotelész és (Szent) Tamás által elképzelt közösség (communitas) (...), amit ma a társadalom atomizálásának hívunk, ahol minden tag a saját érdekét

nézi, és így hiányzik egy erős kéz, legyen az látható vagy láthatatlan, amely összetartja őket mindenki hasznára és védelmére.”⁶

Evola is alapvető problémaként említi meg a társadalom atomizálódását, de még ennél is konkrétabban fogalmaz, mikor minden hanyatlás fő okaként az egyén előtérbe helyezését említi: „Az önmagában vett egyénnek nem sajátja a minőség, ezért semmi sem sajátja, ami valóban megkülönböztetné. Egyszerű egyéneknek tekintve őket, feltételezhetjük, hogy minden ember (...) egyenlő (...). Társadalmilag ez határozza meg azt az egzisztenciális szintet, amely a »természetjog«, a liberalizmus, az individualizmus és az abszolút demokrácia sajátja. A modern hanyatlás fő és legnyilvánvalóbb aspektusa éppenséggel az individualizmus eljövételének a hatása, azon individualizmusé, amely a korábbi tradicionális, organikus és hierarchikus struktúrák összeomlása és elpusztítása: ezek helyébe elsőleges elemként a mennyiség világában élő egyének atomi sokasága – ami azt jelenti, hogy a tömeg – lépett.”⁷

Azáltal, hogy a társadalom atomizálódott, megszűntek a hierarchikus társadalomban megszokott társadalmi szerepek. Ezzel párhuzamosan azonban nem szűntek meg az emberek közötti kvalitásokbeli különbségek. Ennek következményeként eljutottunk oda, hogy szinte senki sem a kvalitásai alapján megfelelő helyet foglalja el a társadalmi hierarchiában. A kommunizmussal párhuzamosan az alacsonyabb társadalmi rétegekben kialakult egy folyamatos harcolási kényszer a társadalmat irányító rétegekkel szemben. Soha senki sem képes már elfogadni a saját pozícióját, és természetesen mindenki úgy gondolja, hogy jobban ért a másik dolgához. Ennek következtében a gőg annyira felerősödött a modern emberben, hogy bár szeret egyenlőségre és demokratikus alapelvekre hivatkozni, közben gyakorlatilag az egész világot ellenségnek tekinti.

Ennek súlyos következménye, hogy a tömeg nagy részét képező, csakis saját egzisztenciális körülményeinek fenntartását életcélnak tekintő embertípus felemelkedett és letaszította a szellemi embert az őt megillető helyről. A lehető legluxusabb anyagi körülmények megteremtését célzó eszmék és útmutatások váltak szinte kizárólagosan elfogadottá. Ezekre a megállapításokra Evola is kitér, mikor a kommunizmus és a Nyugat haladó eszméinek lényegét így summázza (sok modern álspirituális irányzat is pontosan ezeket a jellemzőket hordozza magán): *„mindkét társadalmi-gazdasági ideológiának ugyanaz a hibája és az illúziója, nevezetesen, hogy komolyan gondolja, miszerint az egzisztenciális nyomorúság annak a nyomorúságára redukálható, aki – így vagy úgy – anyagi nélkülözéstől, egy társadalmi-gazdasági rendszernek felróható elszegényedéstől szenved; hogy ez a nyomorúság nagyobb a nincstelen és a proletár esetében, mint annak az esetében, aki tehetős vagy kiváltságos körülmények között él; hogy következésképpen a »szükségtől való szabadsággal«, a létezés anyagi feltételeinek általános javulásával ennek a nyomorúságnak automatikusan meg kell szűnnie. Ezzel szemben az igazság az, hogy a létezés értelme mindkettőnél hiányozhat, és hogy az anyagi nyomorúság és a spirituális nyomorúság között semmiféle kapcsolat nincs. Csak a társadalom legalacsonyabb és legkorlátoltabb rétegeivel lehet elhitetni, hogy minden emberi boldogság és teljesség formulája az, amit joggal neveztek »állati eszménynek«, a szinte szarvasmarhaszerű jólétnek.”*⁸

A kommunista eszmék és a nyugati világ boldogságának illúziójával kapcsolatban azonban be kell látnunk, hogy ezen nézetek elterjedéséhez hozzájárult a szellemi emberek ténylegesen spekulatívvá váló filozófiája és dolgozószobáik mélyén való szobabölcsekedése. Ezen szellemi emberek jellemző típusára hívta fel a figyelmet Evola az egzisztencialistákkal kapcsolatban:

*„ahogyan mondtuk, »professzorok«, csupán íróasztal mellett ülő értelmiségiek, akiknek az élete – »problémaiktól« és »álláspontjaiktól« eltekintve – ténylegesen kispolgári volt és az is maradt: tényleges, konformista egzisztenciájukban nagyon kevésé »égték meg« és vannak túl jón és rosszon (eltekintve néhányuk esetében bizonyos hol liberális, hol kommunistáskodó politikai tollazattól).”*⁹ Banális és látható igazság, hogy az ilyen szobabölcsek semmilyen szinten nem tudtak és nem tudnak válaszokat adni a modern élettel járó valódi kérdésekre és problémákra. Egy ilyen társadalom aztán könnyen vált mindenféle manipuláció áldozatává. A modern izmusok minden ember barátai akartak lenni, akiket egzisztenciálisan akartak kényeztetni, miközben mindent – ami kissé is szellemi volt – leromboltak, elpusztítottak, a maradékot pedig babonásságnak és a praktikumtól elrugaszkodott miszticizmusnak állították be, a vallásos személyeket ódivatú, korlátolt egyéneknek. Pedig *„soha egyetlen Isten sem kötözte meg az embert; nem csak az isteni zsarnokság a fantázia terméke, hanem nagymértékben az a zsarnokság is, amelynek – a felvilágosodott és forradalmi értelmezések szerint – a tradíció világa a maga felülről jövő és felfelé irányuló elrendezését: hierarchiáinak rendszerét, a legitim tekintélyek és a szakrális hatalom különböző formáit köszönhetette (...). Egy adott pillanatban az ember »szabad akart lenni«. Ezt elérte: elérte, hogy azokat a bilincseket is letörte, amelyek nem megkötötték, hanem inkább megtámasztották.”*¹⁰

De ebben a folyamatban a vallásos embernek is megvolt a maga bűne: nemcsak a filozófia a spekuláció által, hanem a nyugati vallásosság is nagy hibát követett el azzal, hogy egyházának tagjait alapvetően szentnek, nem pedig úton lévőnek kezdte el beállítani a szentség felé tartó rögzös ösvényen. Így alakult ki az a manapság is tapasztalható, borzalmasan egyszerű támadási felület, amelynek lényege, hogy az álszent

és képmutató módon vallásosságra hivatkozó egyéneket nagyon könnyen a pokol legmélyebb bugyráig lehet átkozni botlásaik miatt, miközben a kor szabados, modern díszpolgára gyakorlatilag bármit megtehet minden erkölcsi gát nélkül. Ha törvényeid vannak és elbotlasz néha, akkor te vagy leggyengébb ember, miközben mi, a törvények nélkül élő puhatestűek nem tudunk hibázni, hiszen amit te hibának tartasz, azok erényeink.

Rövid kitérőként érdemes megemlíteni, hogy a szabadosság egyik melegágya a minden szakralitástól elszakadt modern művészet, ahol „a spirituális alap szegényes voltát vagy egyenesen nemlétezését az irodalmi és művészi tehetség, a gyökértelen intellektualitás és eredetiség, valamint a minden mély jelentést nélkülöző kreativitás fedi el.”¹¹ Az organikus eszmétől elszakadt modern művészetekben minden jelen van, „ami az »én« hiúsága, exhibicionizmusa, saját »belső világuk« kultusza, az eredetiség rögeszméje, ragyogó, gyakran világi ambíciókat ápoló irodalmárok és esszéisták hengegése.”¹² A tradicionális időkben ezzel szemben, ahogy Molnár Tamás is mondja: „a művész, a clericus és a betűvető, mivel többi polgártársukkal együtt szervesen illeszkedtek a társadalom szövedékébe, ugyanolyan felelősséget viseltek, ugyanazok a szokáserkölcsök vonatkoztak rájuk, mint bármely más személyre.”¹³ Nagy hangsúlyt kell fektetnünk arra, hogy – Molnár Tamással egyetértésben – nem egy totalitárius marxista rezsim által gyakorolt teljes körű ellenőrzésről van szó. A hangsúly a közös felelősségen, egy organikus társadalom ideáján van, ahol minden egyes rész szervesen illeszkedik az egészbe. Ha újabb kitérőt téve követjük Molnár Tamás gondolatmenetét, akkor további következtetésekre is juthatunk: A művésznak feladata van, mégpedig „az igazság és a szépség keresése, először magáért a szépségért és az igazságért, másodszor pedig beillesztésükért a társadalmi létbe.”¹⁴ „(...) az

igazság és a szépség ugyanolyan módon szabályozza a társadalom esztétikai elemét, mint ahogyan példának okáért a jog szabályozza a társadalomhoz elválaszthatatlanul hozzátartozó igazságosság-érzékét”.¹⁵ Talán nem túlzó azt állítani, hogy egy atomizálódott társadalomban a művészetnek a saját öncélúságán és saját magán való szellemi kéjelgésen kívül immáron semmi szerepe nincs.

De visszakanyarodva a vallásosság kérdésére, olybá tűnik, mi nemcsak az Istent feszítettük keresztre, hanem saját gerincünket, tartásunkat és kiválóságunkat is, miközben kegyelemdőfésként liberális civil társadalmunk a transzcendens és organikus egység egyik utolsó maradványának, „az egyháznak az őt megillető helyet kínálta fel a lobbyk között, nem többet és nem kevesebbet. Elhelyezkedhet majd a privát szektorban, ugyanolyan jogokkal és kötelezettségekkel, mint a vállalatok, egyetemek, sportklubok.”¹⁶ És az egyház önként és dalolva el is fogadta ezt a számára mára már teljesen megfelelő és méltó helyet.

A PACIFISTÁK

Hogy mégse pusztítsuk el egymást feneketlen büszkeségünkben, újfajta morálra lett szükség, és így született meg a „jó ember” álszent és pacifista ideája. Ők azok, akik a gyengeségből gyártnak erkölcsöt. Nem azért nem ártanak, mert nem akarnak, hanem azért, mert gyávák hozzá. Csak ezt önmaguk elől is elhazudják. Ha lehetőségük lenne rá, valójában az egész világot elpusztítanának egy pillanat töredékérsze alatt. „Elfajzott, fogatlan ragadozók, se erejük, se fegyverük”.¹⁷ Ez az a fajta jóság, mely nem több tehetetlenségből táplálkozó nyomorúságnál.

Ugyanilyen képmutató módon váltak önmaguk karikatúrájává bizonyos tradicionális erények, többek között és példának okáért az együttérzés kifejezés is. Mi, modern emberek már annyira nem tudtunk együttmozogni a kö-

rülöttünk élő emberek lelki és érzelmi világával, annyira figyelmetlenné és gyűlölködővé váltunk, hogy szükségünk lett valami pótlékra. Kiléptünk hát a valódi együttérzés keretei közül, szétdaraboltunk minden közösséget, liberálisokká, feministákká, humanistákká váltunk, majd – elfelejtve a bajtársiasságot – kiléptünk az igazi baráti társaságokból is. De valahogy kompenzálni kellett, el kellett hallgattatni a lelkiismeretünket, így kerestünk magunknak olyanokat, akik eléggé távol vannak tőlünk, hogy szeretni lehessen őket, leporoltuk az együttérzés kifejezést, és elkezdtünk együtt érezni előbb az afrikai éhezőkkel, majd a homoszexuálisokkal, a transzvesztitákkal, később pedig az egyre deviánsabb létformákkal. És gyűlölni kezdtük azokat, akik régi, megtagadott nézeteinket vallották és nem értették *új barátaink* iránt érzett hirtelen jött szeretetünket. Ültünk pöffeszkedve saját szemétdombunkon, s mi voltunk a jók, a humanisták, a pacifisták, és eközben erkölcsösnek tartottuk magunkat. A kor nemes eszméi, melyeket követtünk, eltakarták rongy lelkünket a világ és saját magunk elől.

És így működik a modern ember: leutánozza a kor eszméit, csak hogy nyugodt és önelégült lehessen. Pedig a modern kor emberei nem mások, mint *„Árnyékok: cselekedetük és gondolatuk válogatás nélküli darabokból van összefoltozva.”*¹⁸ Sajnos ezek a kifelé mutatott erények és nemes tulajdonságok egy idő után belső megértés nélküli üres pózolásá fajulnak. Az álszent és képmutató kívülágnak való megfelelni akarás átvette a belső munka helyét.

És ebből a felfogásból született a modern társadalom erkölce, amiben minden csak látszik valaminek, de valójában nem az. A *„differenciált embernek”* észre kell vennie, hogy a modern világban az úgynevezett jók miért mindig a vesztes oldalon állnak. Látnia kell azt a szinte karikatúraszerű helyzetet, amiben a *pacifisták*

irigységből, örült módon győztesekre és vesztesekre osztották fel a világot, majd a veszteseket elnevezték *jóknak*, míg a győzteseket szükség-szerűen *rosszaknak*. Ebben a helyzetben aztán a valamire való ember is vergődik egy passzív és meg nem élt sors kénye-kedve szerint, mivel a hamis moralizálás következtében, lelkiismerettől gyötörve, alkatilag képtelen győztesé válni, így sorsának alakítását a véletlenszerűen változó kedvező és kedvezőtlen helyzetekre és eseményekre bízza. Pedig a művelet ott kezdődik, ahol az ember előbb belsőleg alakítja magát aktivitásra képessé, erőssé, kezdeményezővé, bátorrá, majd ott folytatódik, ahol önmaga vélt határait túllépve, szinte átugorva alakítja a sorsát, úgy, hogy közben szigorú belső etikáját követi. Nem önmegvalósítás ez, hanem valami másnak, bár a saját természettel összhangban lévő, mégis nagyon más minőségnek a megvalósítása. Persze aztán a plebejus erkölcs következtében ez az ember könnyen megégetheti magát a kívülág szemében. A *„differenciált ember”* szemszögéből teljesen lényegtelen, hogy a világ a legnagyobb gazembernek vagy szentnek tartja-e, nála egyetlen kérdés érvényesül: hogy a saját törvényét tudja-e követni, és elméjét mennyire marcangolják a különböző mérgek.¹⁹

Szempontunknak megfelelően a gyávaságból táplálkozó ártatlanságnak álcázott tehetetlenség nem nevezhető jóságnak. Igazi jóság az, mikor valamit meg tudnánk tenni, de belső törvényünk miatt mégsem tesszük. A cselekvésre képtelenség mögött súlyos belső források és feszültségek is rejtőzhetnek. A tehetetlenség, az irigység és a rejtett düh következtében már életük során furcsa pokolba kerülnek ezek a lények, melyet *megkeseredettségnek* hívnak, és melynek kapuját egy *Gyávaságnak* nevezett démon őrzi, és ő az is, akire akkor hivatkoznak a pacifisták, mikor nem létező *lelkiismeretükről* beszélnek. Aztán az ebben a pokolban töltött

idő folyamán olyan mérgek fertőzhetik és torzíthatják tudatukat, melyek veszélyes karmákat halmozhatnak fel és kitörésszerű súlyos gaztetekben nyilvánulhatnak meg előbb-utóbb. És akkor még nem is beszéltünk az ugyanebből a tehetetlenségből táplálkozó feneketlen szentimentalizmusról, mellyel valójában csak torz lelkek sebeit nyalogatják.

A „*differenciált embertípusba*” tartozóknak Evola így ad útmutatást: *„Irgalom, félelem, remény, türelmetlenség, aggodalom – mind a lelkelet megbomlásai, amelyek a tagadás okkult és vámpirikus hatalmait táplálják. Tekintsd az együttérzést: nem szüntet meg semmit mások bajából, de felzaklatja lelkedet. Ha tudsz, hass, öltsd fel a másik személyét és adj át neki erődből. Ha nem, szakadj el. Így tégy a gyűlölettel is: a gyűlölet lefokoz. Ha akarod, ha a benned lévő igazságérzet akarja, üss, törj, anélkül, hogy lelked megváltoznék. Ezen túl: ha gyűlölsz, elbuksz; a gyűlölet megront, megakadályozza, hogy kontrolláld ellenfeled befolyását, sőt megnyit téged e befolyás előtt: amit viszont megismerhetsz és megbéníthatsz, ha nem reagálsz.”*²⁰

A MÁSIK OLDAL: AZ AKCIÓK, A TÚLZÁSOK OLDALA

A fentebb említett, és az életét szolgáló módjára élő, de kevés kivételtől eltekintve semmit el nem érők iránt érzett megvetés, valamint a másként élés iránti vágy egy eltérő embertípusban teljesen más energiákat és erőket szabadít fel.

A fiatalok a népszerű és személyiségüket formáló szubkultúrák révén is a kispolgári tehetetlenség elleni lázadást próbálják megvalósítani, amit viszont hamar kinőnek, és jön a felnőttkorra jellemző kispolgári életmód, legfeljebb egy kis rebellis hozzáállással keveredve. E lázadó mentalitás általában azonban ekkor sem találja meg a saját valódi okát.

Mert akinek elege van, az is csak a szórakozásnak csúfolt lélekpusztítás túlhajszolásáig jut, megteremtve saját belső poklait és valódi lényével összetéveszthető álarcait. Az igazi ünnepek jelentőségének elvesztésével megjelent az idő eltöltésének újfajta tagoltsága: vannak a hétköznapiak és van a szórakozás, a feszültség-levezetés ideje. A család nyűgje, a hivatás helyetti hivatali mókuserék és a kor egyéb rituális kényszerhelyzetei és kényszercselekedetei után a magát férfinak nevező hímnemű valami is csak „*lazulni*” akar. Ennek ellenére többnek, kiválasztottnak érzi magát embertársai között.

Így jött létre az önmegvalósítás modern ideája és azok típusa, akik a társadalom presszióitól megcsömörödve próbálják megvalósítani mindannak az ellenkezőjét, amit addig tőlük elvártak. Persze a társadalmi konvenciók között mozognak, és a konformitás keretei határozzák meg mozgásterüket, habár legalább rendelkeznek valamiféle kezdeményezőkésszeggel. Azonban a perspektíva szűkössége miatt tulajdonképpen ez sem jelent semmi egyebet, csak és kizárólag lehetőséget. Ugyanakkor megjelenik egy negatív járulék is, aminek következtében az ego annyira megerősödik, hogy az ilyen egyén saját magán kívül semmilyen magasabb autoritást nem képes elismerni iránymutatóként. Igazából nagyon fontos motivációs erő a rejtőzködő ellenszenv. Ez az az erő, ami egy ideig előre hajtja az ilyen embert, de ugyanakkor az is, ami egy bizonyos pont után inkább csak korlátozza. Éberség hiányában az ellenszenv soha nem tárul fel a maga valójában, így az önbecsapás következtében nem történhet semmilyen előrelépés.

Látni kell ezt a belső ellenszenvet, de ezen kívül figyelembe kell venni, hogy az önmegvalósítás divatos eszméje ugyan a kisstílúségből és a szürkeségből való kitörést célozza, valójában semmiféle valódi kitörés nem történik. Minden előrelépés csakis adott síkon történő előrelépés,

a perspektíva bármiféle túlgúléása nélkül. A spirituális önmegvalósító, a menedzser, a meg nem értett zseni, a saját karrierjét építgető üzletember, a közhelyeket hajtogató bölcselkedő és a többi hasonló emberforma valójában csak a saját szűk területén ér el eredményeket. Viszont ennek következtében saját szerepét éli intenzívebben, még jobban belefeledkezve abba. Nem tárul fel a szerep valódi szerep volta, nem lebben fel a fátyol a színjátékról.

A „*differentiált ember*” eszközként felhasználhatja az *önmegvalósítás* eszméjének bizonyos részeit, az ugyanis közelebb áll hozzá, mint a mindenbe belenyugvó pacifistához, sőt kifejezetten ajánlatos saját erejének próbára tétele a modern élet területein, mert az idők során soha ilyen lehetőség nem adatott még ember számára: hogy egy élet leforgása alatt ennyi csatát megvívjon. De nagyon fontos a tigrislovaglás cselekvő oldalával kapcsolatos útmutatást szem előtt tartania: *„a gyümölcsökre való tekintet nélkül cselekedjünk: anélkül, hogy a sikernek vagy a sikertelenségnek, a győzelemnek vagy a vereségnek, a nyereségnek vagy a veszteségnek, még kevésbé pedig a gyönyörnek vagy a fájdalomnak, mások helyeslésének vagy helytelenítésének a kilátása meghatározó lenne. A cselekvés eme formáját »vágy nélküli cselekvésnek« is nevezték, és ebben a magasabb dimenzió – amelynél feltételezzük az önmagunkban való jelenlétet – ama képesség révén ad hírt magáról, hogy annál nem kisebb, hanem nagyobb igyekezettel cselekszünk, mint amilyenl egy másik embertípus a feltételekhez kötött cselekvés szokásos formái esetén cselekszik.»*²¹

A „*differentiált embernek*” tudatosítania kell magában, hogy *„az élet negatív, tragikus, fájdalmas, problematikus és abszurd dolgokat hoz magával. Már Seneca azt mondta, hogy egyetlen látvány sem kedvesebb az isteneknek, mint a felsőbbrendű ember, aki megbirkózik a balsorssal (...), a nehéz küldetésekre az értékes embereket küldik, miköz-*

*ben a resteket és a gyengéket a hátszágban hagyják.»*²² Viszont soha nem tévesztheti szem elől, hogy mindez valójában *májá*, varázslat. Meg kell élnie, hogy mindez játék, melyben nincs igazi veszíteni valója, hiszen az ő értékei és ideái nem ebből a világból származnak, sőt nincsenek is jelen abban. Ez az út valójában nehéz, és folyamatos harcokkal teli, viszont megtanulható belőle a bátorság, a tartás és az, hogy neki társaival szemben mindig fel kell állnia a földről, hiszen természetfeletti ereje és akarata sem e világból való. *„(...) esetünkben ennek a rettenthetetlenségnek az alapját a transzcendencia bennünk lévő dimenziójának kell tulajdonítanunk: a káosz és a bomlás minden helyzetében próbára kell tennünk és meg kell erősítenünk, és így saját hasznunkra kell fordítanunk (...). Bizonyos esetekben azonban manapság a valósággal való ütközés és egy ezt követő esetleges traumatizálódás nemcsak arra szolgálhat, hogy megerősítsen és megnöveljen egy már jelen lévő erőt, hanem fel is ébresztheti azt. Ezek azok az esetek, amelyekben valakiben a lét princípiumát a pusztán emberi individualitás princípiumától csak egy vékony hártya választotta el. A csüggedés, az üresség vagy a létezés tragédiája, amelyek negatív megoldása a vallásos megtérés, egy pozitív reakciónak köszönhetően ide vezethet.»*²³

A TRADÍCIÓKBÓL TÁPLÁLKOZÓ

SZELLEMI UTAK

Nem kell feltétlenül pozitív előjellel vélekednünk azokról a szellemi utakról sem, melyek valamiféle múltbéli értékrend alapján próbálják meghatározni magukat, szembefordulva a gyökértelenség érzésével. A tradicionális létszemléletnek ezekhez a hobbyként művelt hagyományörzésszerű időtöltésekhez és okoskodásokhoz semmi köze. Az adott lény illetve közeg attitűdje sokkal fontosabb: sokszor a modern világban betöltött vesztes helyzetből származó frusztrá-

ciókból táplálkozik, majd a szembefordulás és az értékrend kötelékeitől való elszakadás után jött furcsa motiváció után elfogultságba, szellemi elvakultságba torkollik.

„A monumentális történetírás az analógiával téveszt meg: a csábító hasonlatosság a bátrakat vakmerőségre, a lelkesülteket fanatizmusra indítja; s képzeljük csak ezt a fajta történelmet tehetséges egoisták és rajongó gonosztevők kezébe és elméjébe, nyomban birodalmak pusztulnak el, fejedelmeket gyilkolnak meg és forradalmakat robbantanak ki, s így gyarapíttatik ismét a »magánvaló« történeti »effektusok«, azaz az elegendő okot nélkülöző okozatok száma.”²⁴

Ennek a szemléletnek az áldozatait nem csak az „ökolnacionalisták” között találjuk meg, bár Nietzsche leírása alapján ez az a csoport, melyben elsősorban felfedezhetjük az említett jellemzőket. A bölcsesség és értés hiánya melletti túlfokozott virtus, asztalcsapkodó magatartás sokszor valóban szembeötlőbb, mint a pacifistább csoportok tevékenysége.

Pedig pontosan erről van szó, ha a nyugati világban elterjedt keleti tradíciók szellemi kalvarkádjának, piaci forgatagának egyik oldalára tekintünk. Ha jobban mélyére nézünk a dolgoknak, akkor olyan egyénnel találkozunk, akik igazából egyfajta menekülést keresnek a lehangoló valóságból, és félreértett igazságok, egyáltalán meg nem értett mechanizmusok misztikus mesevilágában élik életüket. Aktuális problémáikért előző életeiket okolják, és a valódi tettek helyetti tehetetlenséget a türelem és az elfogadás erényével magyarázzák. Valamely keleti bölcsesség teljesen szubjektív értelmezésével bármit meg tudnak magyarázni. Ez az, amit Evola Spengler után a „második vallásosság” kifejezéssel illet. Ez az a vallásosság, amely a tradicionális vallásokon „kívül, sőt gyakran ellenükben bontakozik ki, de a létezés fő és uralkodó áramlatain is kívül fejlődik ki, és álta-

lánban a menekülésként, elidegenedésként, zavaros kárpótlásként, számottevően semmiképpen sem hatva a valóságra, amely immár egy lélektelen, mechanisztikus és pusztán földi civilizáció.”²⁵

De erre a területre is belép a saját egyéniségükbe vetett hitüket piedesztálra emelő tömege. Ők azok, akik egy mások által nem értett tudás látszatával tetszelegnek, valójában egyéni vélemények és tapasztalatok hiányában egy erősebb autoritásra hivatkozva mások fölöttinek érzik magukat. Mivel többnyire érdeklődésüktől teljesen különböző emberek társaságában élik életüket, így vitaképes partner hiányában saját mindentudásukba vetett hitük csak fokozódik.

És ugyanennyire képmutató az a magukat bódhizáltva célokkal felvértezettek közötti mentalitás is, amely távoli országok valódi problémáival könnyen együtt érez, de a közvetlen környezetével kapcsolatban megszűnik e hatalmas együttérzés. Saját kulturális közegük problémái nem hatják meg, mert képviselői a lelkük mélyén már „tibetieké” váltak, nem ide tartoznak. Szentimentális vágyálmaik a misztikus Keletre helyezik lényük középpontját, miközben gyáva testük itt marad és nem mer szembenézni a valós élet valós problémáival.

Nem beszélve arról az egyre jobban terjedő sajnálatos tendenciáról, miszerint leginkább olyan személyek kezdik választani maguknak a spirituális utakat, akiket az élet egyéb területein a teljes sikertelenség jellemez. A profán életben komolyabb pozíciók el nem érését az adott spirituális közösségben megszerzettekkel próbálják kompenzálni, a társnélküliségből adódó hiányérzetet pedig a „szellemi” vezető iránti odaadással. Meg kell jegyezni, hogy itt most szó sincs arról, hogy egy nálunk magasabb szinten álló szellemi tanító vagy mester egészséges tiszteletével bármi probléma lenne. Probléma abból következik, mikor a vezetővel kialakított kapcsolat gyökere ama vágy kompenzálása, mely a profán

élet családi kötelékeinek kialakításának hiányából táplálkozik.

„Másképp a neospiritualizmus színvonalát semmi sem mutatja jobban, mint művelői nagy részének emberi szubsztanciája. Miközben az ókori szent tudományok művelése egy magasabb rendű emberiség: a királyi és papi kasztok kiváltsága volt, ma többségükben médiumok, az alsóbb népréteghez tartozó »mágusok«, ingások, spiritiszták, antropozófusok, asztrológusok és magukat hirdető látnokok, teozofisták, »gyógyítók«, az amerikanizált jóga terjesztői stb. hirdetik az új antimaterialista ígét, akiket néhány egzaltált misztikus és vizionárius és néhány rögtönzött próféta kísér. Majdnem mindig a misztifikáció és a babona keveredik bele a neospiritualizmusba, amelynek jelentős vonása – kiváltképpen az angolszász országokban – a nők (csődöt mondott, tévelygő és használaton kívüli nők) magas aránya. Ténylegesen egy »női« spirituitas az, amelyről itt általános orientációként joggal beszélhetünk.”²⁶

Ezeknek a kortüneteknek a haszna a „differenciált embertípus” számára a tükör megjelenése. Olyan tüköré, amely a menekülést, a bátorság hiányát tükrözi vissza. Abban a pillanatban, amikor a tradicionális doktrínákkal vagy egyéb filozófiákkal való ismerkedés egyéni gyengeségeink kimagyarázásává válik a változtatni akarás motivációja nélkül, egyértelműen rossz úton járunk. Nem megmagyarázni kell az egyéni sikertelenségeket, hanem felismerni gyökereiket, és akár saját személyiségünknek nekifeszülve kell túllépni gyengeségeinken. Egy reinkarnációs tan sohasem magyarázhatja meg adott életünk összes problémáját. Ha mégis ezzel próbálkozunk, akkor az önbecsapás súlyos hibájába esünk, mely még a hétköznapi polgári életformánál is sokkal veszélyesebb, ahol ugyan megoldani nem tudjuk, de legalább nem próbáljuk misztikus dolgokkal megmagyarázni, magunk előtt elhazudni gondjainkat. Itt egy határ átlépéséről van szó, »ama

védővonal veszedelmes átszakadásáról, amely a köznapi életben minden normális és világos elméjű egyént megóv az érzékek világának színfala mögött és a megformált és tudatos emberi gondolatok küszöbe alatt rejtőző valóságos sötét erők akciójától. Ebből a nézőpontból a neospiritualizmus tehát veszélyesebbnek tűnik, mint maga a materializmus és a pozitivizmus, amely ha mást nem is tett, de a maga primitívságával és intellektuális rövidlátásával megerősítette ezt az ugyan korlátozó, de egyben védelmező határt.”²⁷

A „tigrislovaglás” a valódi tettek művészete, és nem a magyarázkodásé. Nem szabad könyvek és eszmék mögé bújnunk az élet valódi csatái előtt. A könyvek csak az előző korok szellemi nagyjaitól való tanulás eszközei lehetnek, és nem falak, melyek megvédenek minket attól a csatától, melyet magunknak kell megvívunk. És az eszmék sem válhatnak kiüresedett, hangzatos lózungokká, melyek saját bölcsességünk fitogtatásául szolgálnak. Ezeket az ideákat hangoztatásuk nélkül kell megvalósítani, sőt kíváncsi a mély és a bölcs szerepét is levetkőzni magunkról, hisz ezek szerepként semmit nem érnek, csak és kizárólag belső munícióként lehetnek hasznunkra.

EMANCIPÁCIÓ, HALADÓ ESZMÉK

Érdemes külön említést tenni a világnézeti és társadalmi téren megjelent úgynevezett haladó eszmékről, valamint az önkritika teljes hiányáról. Ezeknek belső lényegiségét már sokan sok helyen kifejtették, így csak a mögöttük húzódó lelki attitűdöket vizsgáljuk.

Mivel ezek az eszmék általánosan elfogadottak, követjük bármiféle saját elképzelés, belső szellemi felismerés nélkül alapvető szituációs előnyben van a profán, hétköznapi élet bármely helyzetében. Mivel kellően erős védőpajzsot nyújtanak, így minden intellektuális vita alól

automatikusan felmentést jelentenek. Fontos rámutatni, hogy pontosan ezeket a „haladó” eszméket vallók merítik ki az általuk oly gyűlölt „hollywoodi nációk” személyiségjegyei közül szinte az összeset: készen kapott világnézet, a saját vélemények revideálására való teljes képtelenség (sokan évtizedek múltán is ugyanolyan hevességgel képesek kirohanásokat folytatni nemesnek vélt ügyeik védelmében), merev személyiség, valamiféle fölény téves érzete, ellentétes nézőpontok megvetése. A probléma fő oka pontosan a normákhoz való dogmatikus ragaszkodás, a saját kérdések feltevésének hiányából fakadó önálló világnézet kialakításának elégtelen feltételei, melyek oda vezetnek, hogy egy ilyen lény egész életén át ugyanazt a terhet cipeli magával, mégpedig saját személyiségét, mely akkor is nagy részben a világ elvárásainak tükrözi, ha magát teljesen autonómnak és eredetinek képzei.

Mivel a mai világ rendszeresen közös vállvetésekkel jutalmazza haladó eszméinek követőit, így a kölcsönös megerősítések következtében korunk hőisében a legminimálisabb kételyek sem merülnek fel saját világnézetével kapcsolatban. Ebből a szemszögből nézve e nézetek tartalma és formája egyáltalán nem lényeges, hiszen sok esetben inkább egy véleményformáló csatorna által keltett, túldramatizált álproblémára adott teljesen szentimentális, többségében valós tapasztalatokat nélkülöző válaszreakciókról van szó.

Hiszen lássuk be, olyan világban harcolnak bizonyos jogokért, ahol azok többé-kevésbé már megvalósultak. Egy homoszexuális pár privát szférájába senki nem akar erőszakkal beavatkozni (sőt semmilyen szinten nem is akar tudni róla, a homoszexuális probléma fő oka éppen a privátszféra erőszakos kiszabadulása az utcára), és egy nő ellen elkövetett bármiféle erőszakot vagy „elnyomást” sem tekint senki követendő példának.²⁸

De a nemes ügyekért való harcos szóparbajhősködés romantikus tévképzete még a magukat keménynek tartó modern férfiszíveket is meglágyítja. Egyik héten szájhősködés arról, hogy ki az úr a házban, ki hordja a nadrágot, másik héten intellektuálisnak vélt filozofálgatás a nők jogairól és a színlelt orgazmusról. És minden macsóból sörszagú, bajszos papucsállatka lesz, aki mellett méltán büszkélkedhet az emancipált, már-már feminista feleség, hogy szófogadó háziállata mennyire odaadó, és a nők szellemi teljesítménye nélkül hova is lenne a világ. Ismerjük mindannyian ezt a nőtípust. Ő az, aki szinte folyamatos kényszert érez, hogy megnyilatkozzon, és minden lehetőséget megragad, hogy kifejtse véleményét a nők férfiak fölé rendeltségéről. „(...) a modern nő »követelései« – a kisebbségi komplexus mellett – céljukat tévesztett ambíciókból fakadnak: ama téveszméből, hogy a nő mint olyan – mint »csak nő« – alacsonyabb rendű a férfínál.”²⁹ Megint csak nem a tartalommal szeretnének foglalkozni, hanem a mögötte megbúvó lelki attitűddel, melyvel kapcsolatban – bár bizonyos fenntartások mellett – Weininger szavait tudjuk idézni: „Ami tehát az emancipált nőket illeti, csak a bennük levő férfi akar emancipálódni. (...) ezek a nők mintegy férfiaknak érzik magukat”³⁰

„(...) a reneszánsz idején működött nőmozgalom, amely nyomtalanul eltűnt, leckéül szolgálhat a nőmozgalom védelmezőinek. A szellem valódi felszabadítását egy még olyan nagy és még oly harcos sereggel sem lehet elérni: az egyén maga az, akinek meg kell harcolnia érte. Ki ellen? Az ellen, ami a saját lelkében ellene feszül. A nő emancipációjának legnagyobb, egyetlen ellensége maga a nő.”³¹ És itt Weininger emancipáció alatt egyáltalán nem a nők emberi lényhez méltó életére irányuló óhajait érti, hanem azt a felkapott eszmét, mely szerint a nők szellemi teljesítményben minden téren a férfiak fölött állnak, nemcsak egyenrangúak, hanem teljesen egyformák, és akár kicse-

rélhetőek velük, s nélkülük nem haladna semerre a történelem folyása.

Azonban Weiningerrel ellentétben meg kell jegyeznünk, hogy dolgoknak ebbe az irányba való haladásáról nem csak és kizárólagosan a férfiasodni vágyó nők tehetnek, hanem a férfiaságukat elvesztő és nőiessé váló férfiak is, akik nem értvén meg saját valódi szerepüket, tevőlegesen hozzá is járulnak – nem csak szavakban – ahhoz, hogy a nemek közötti határvonalak szépen lassan kezdenek elmosódni. Hangsúlyozni kell, hogy itt egyáltalán nem jogokról van szó, hanem azokról az orientációkról, melyek jobb esetben határozottan kijelölnék egy lény férfi vagy nő voltát. Egy bátor, már-már férfiasan vakmerő nő, és egy puhány, a nők biztonságát adni nem tudó, a nőt nővé tenni nem képes férfi kapcsolata esetében is valószínűleg egy teljes férfi és egy teljes nő alkotja a kapcsolatot. „Csak” a férfi rész inkább a nőben, a nőies rész pedig inkább a férfiban található meg, és így egészítik ki egymást. Ebben az elfajult állapotban mindketten annak ellenkezőjét valósítják meg, ami saját valódi természetük lenne: *„az egyetlen minőségi kritérium a saját természet többé-kevésbé tökéletes megvalósítása. Kétségtelen: az a nő, aki tökéletes nő, magasabb rendű ama férfinál, aki tökéletlenül férfi.”*³²

A fentebbi témákkal kapcsolatos hétköznapi beszédtemák és „filozofálgatások” szintjén nemcsak az összekacsintás kényszere figyelhető meg a hasonlókval, hanem az átlagos képességű ember betörési kísérlete a szellem területére, egy olyan birodalomba, ahol valószínűleg semmi keresnivalója nincs, ahol minden egyes lépése, megnyilatkozása és gondolata csak bitorlása valaminek, ami soha nem lehet az övé.

A „*differenciált ember*” számára ilyen emberek elfogadása nemcsak a türelem és az üde belső mosoly gyakorlásának nagyszerű lehetősége, hanem fontos jelzés arra nézve, hogy mivé válhat ő

WOLFRAM

Szüzekről és démonokról

Korunk betegségének jellegzetes tünete a férfi és a nő kapcsolatának általános válsága. Egy magasból mélybe tekintő szemlélet, első hallásra talán némileg meglehetősen módor, ama tényben látja a problémák gyökerét, hogy korunk leányai igen zsenge korban végleg elveszítik szüzességüket. Itt természetesen a szellemi, úgymond mágikus szüzességre gondolunk. Korunk leányai igen zsenge korban elveszítik szellemi-mágikus szüzességüket, és soha többé nem is nyerik azt vissza. Hadd világítsuk meg mindezt.

A nő két archetípusának, a szeretőnek és az anyának, a Venus Victrix-nek és a Venus Genetrix-nek, két kvalitás, egy primordiális és egy már alászállottabb felel meg: a szellemi formák felvételére és megtartására való képesség. Az olyan nők, akikben fejlett az első kvalitás, jó szeretők: képesek átadni magukat a férfinak, aki beléjük helyezi szellemi lángját, ideáit. Együtt emelkednek, és végül az Androgünoszban teljesen eggyé is válhatnak. Mindennek szimbóluma a szexuális aktus, a kettéhasadtság időleges felszámolása. Venus Victrix nem azt

jelenti, hogy ő egyedül lenne győztes, hanem azt, hogy reá támaszkodva és vele együtt lehet győzelemre jutni.

Egy ettől nagymértékben független folyamat, amikor a nő megfogam, gyermeket szül és nevel. Mindez a második kvalitásnak, a formák megtartási képességének a szimbóluma. Az olyan nők, akikben ez a kvalitás fejlett, ha egy alkalmas férfi szellemétől és magjától megfogannak, jó anyák lesznek, a család letéteményesei, a háznak és népének központi figurái. A nő szellemi-mágikus értelemben mindaddig szűznek tekinthető, amíg fenn tudja tartani magában a szellemi formák asszimilálásának képességét, és ennek az vet véget, ha szellemi értelemben teljesen anyává válik, amelynek egy szimbóluma, hogy a földi-emberi világban gyermeket szül. Ezért olyan irányzatok, melyek mágikus operációk támaszaként tekintettek szűzekre, a nő szüzességének elvesztését nem az első szexuális aktus révén határozták meg, hanem azzal, hogy földi-emberi értelemben anyává válik. E szabály alóli kivételes esetekről tanúskodnak egyes mitológémák, mint például bizonyos keresztény utalások arra vonatkozólag, hogy a Szűzanya, aki persze eleve nem egy közönséges formát, hanem a Krisztusét vette magába, később a Mennyei Királynőjévé, vagyis Krisztus Király feleségévé-szeretőjévé válik. Az is megtörténhet, hogy a felvett forma olyan hatalmas, hogy a nő egy időre elveszíti ezt a szüzességet, ám később

maga is, ha időnként nem rombolja le önmagát, beleragad saját elképzeléseibe, és csónakját még a parton is vonszolja magával. Ebben az esetben is érdemes elővenni a tükör hasonlatot. E tükörben megnézhetjük, mivé is válhatunk, ha nézeteinket csak azért cipeljük magunkkal egy egész életen keresztül, mert valamikor nagyon régen kimondtuk őket, és későbbi énünk megte-remtésének alapjául ezek a megnyilatkozásaink szolgáltak, viszont jelenlegi helyzetünkben már nem visznek előre minket. Ebből a szemszögből nézve igen érdekes terep a mai politikai ideák közege (és nem feltétlenül a politikusok), ahol saját maguk karikatúrájává és hiteltelen bohóccá tudnak válni az évek múltával az egykoron lel-kes eszméket hirdető. Továbbá érdemes arra is odafigyelni, hogy nézeteink mennyire csak egy adott közeg „vállvergetésének” próbáját állják ki, mennyire csak a komfortérzet, a valahová, vala-kik közé tartozás csalogató érzése hajt feléjük, s mennyiben saját, gyakorlati életünk próbáját, ha mások álláspontjával szemben is helyezkednek el.

KÁLÍ ILLÚZIÓJA, A KISPOLGÁRI BOLDOGSÁG ÍGÉRETE

A Sötét Kor eljövételének további jele, hogy a természetes nemi polarizációt megfertőzte és a végletekig eltorzította az a romantikus idea, mely a határozott, szellemileg és jellemében erős férfi helyére lépett, és őt a nő hódolójának, ki-szolgálójának tette meg. A férfi csúszómászóvá változott, aki a nő lábai előtti porban és sárban fetregésben leli örömét. Ahogy a *Mahánirvána-tantra* fogalmaz: Kálí Korának jele, amikor „a férfiak a nők alattvalóivá és a gyönyör rabszolgáivá, barátaik, mestereik és a tisztetletet érdemlők elnyo-móivá válnak”.³³ A férfi számára ez az erősz már semmivel nem több egyszerű nyomorúságnál. „Ez éppen azért van így, mert a vágy, amikor – mi-ként a legtöbb embernél – a »más« függvényében

extrovertált sóvárgás, magában foglalja a megfosztottságot: a velünk született, elemi megfosztottságot, és éppen amikor azt hiszi, hogy kielégült, megerősíti ezt, megszilárdítva az abszolút értelemben vett »lét« szempontjából való függőség, elégtelenség, tehetetlenség törvényét. Az ember lemond az abszolút életről, midőn azt a nő felé fordulva és a nőben elveszve önmagán kívül keresi. (...) Ez Erősz örökös megfosztottsága, akinek a birtoklás mindig kicsúszik a kezei közül; azé az Erőszé, aki – ha örökösen újjászületik is – ugyanazon megfosztottsággal, ugyanazon sóvárgással születik újjá.”³⁴

Modern korunk nemek közötti problémáinak egyik fő kérdése is ezzel kapcsolatos: vajon a romantikus leányregények által megtévesztett nő miért vágyik a szavak szintjén mindig egy szolgára, „lovagra”, „igazi úriemberre”, aki minden óhaját lesi és teljesíti, majd ugyanez a nő miért taszítja el őt magától az első adandó alkalommal, amikor egy igazi „rosszfiú” oldalán díszleghet. (Aztán ez a félrevezetett férfi olyan egzisztenciális zuhanást él meg, hogy csoda, ha egyáltalán ép elmével túléli.) A dolog annál az oknál fogva nem működik, mivel a széplelkű „úriembert” általában az erőteljes sóvárgás vezérli. „Ha valamink nincs meg, ha valamiben hiányt szenvedünk, a sóvárgás, a szenvedély vagy a vágy feléje hajt: valami felé, amitől ily módon függővé válunk (...). Ha »lemondunk«, vagyis nem vágyakozunk, nem kívánunk, a viszony megfordul, mivel ekkor az önmagunkkal való megelégedettség, a bensőség, a függetlenség állapota valósul meg. Akkor – mint mondják – ahelyett, hogy az »én« menne a tárgy felé, a tárgy megy az »én« – mint »hímje« – felé (...). Így minden – nyilvánvalóan benső állapotként értelmezett – »lemondás« erőt bocsát rendelkezésünkre. Ezt az okkult erőt ódzsasznek nevezik (...). Néhány szöveg ezzel kapcsolatban a női istenségek (Jóginí vagy Dákiní) formájában ábrázolt Saktik soráról beszél. Ezeket ellenállhatatlanul vonzza a »lemondás« teremtette tulajdonság, és egyesülnek

Wolfram

az visszaáll. Ezt látjuk egyes lovagi legendákban, ahol a lovag egy szinte elérhetetlen özvegy kegyeire pályázik, akit csak magasrendűségének próbák általi bizonyítása révén nyerhet el, amikor is az özvegy ismét szüzi szeretővé válik.

Azt mondtuk, hogy korunk leányai igen zsenge korban elveszítik szellemi-mágikus szüzességüket, és soha többé nem is nyerik azt vissza.

Vannak tiszta, magasrendű nők, akik mindig szépek, és egyedül ők a szépek, és bizonyos értelemben ők maga a Szépség; és vannak állatias, földies, sötét, buta nők, akik pedig nem szépek, mert nem lehetnek szépek, és ha tíz lépésről szépnek tűnnek, akkor két lépésről már látszik, hogy nem azok, ha pedig két lépésről szépnek tűnnek, akkor közel hajolva az ember megborzong... Vannak továbbá sátáni nők, akik bizonyos értelemben ismét szépek lehetnek. Erre a látszólagos ellentmondásra vissza fogunk térni.

Értelmezhető-e mindez a nő primordiális kvalitása, a forma felvétele érdekében történő önátadás mentén? Itt paradoxonokba ütközünk, hiszen ez a kvalitás azt jelenti, hogy a nő képes magát alávetni a férfinak, vagyis hajlamosak lehetünk egyfajta passzivitásként értelmezni. Márpedig állatias vagy sötét nők is lehetnek nagyon passzívak, ők is hajlamosak és képesek lehetnek „alávetni” magukat a férfinak, mégsem lehetnek jó szeretők, nem lehetséges rájuk támaszkodva és velük

Szüzekről és démonokról

együtt emelkedés, sőt általában éppen ellenkezőleg, süllyedés valósul meg. Szép és magasrendű nők ugyanakkor sok tekintetben aktívak, inspirálóak és intelligensek – nem feltétlenül a modern racionális intelligenciafelfogás értelmében –, úgy tűnik tehát, hogy ez áll közelebb a nő archetípusának mentális vetületéhez. Mentális struktúrájukat tekintve ilyenek azonban a sátáni nők is: ez a második paradoxon.

A megoldás abban rejlik, hogy a sötét és buta nő azért sötét és buta, mert szellemi-mágikus értelemben nem szűz, elveszítette primordiális női kvalitását, a szellemi formák felvételének képességét. Úgy veszítette el, hogy „frigyre lépett” egy khthonikus, „föld”-alatti entitással, vagyis önmagát átadva felvette annak formáját. Fajtalankodott azzal. Lehet, hogy még születése előtt. Vagy már gyermekkorában. Benső élmények, a világ egy bizonyos módon való átélése által. Esetleg környezete, vagy egy konkrét személy közvetítésével. Mivel pedig a történelmi ciklus előrehaladtával a második, alászállottabb női kvalitás kerül előtérbe, egyre nehezebb egy ilyen „frigy” után a szellemi-mágikus szüzesség visszaszerzése, különösen, ha az illető nő soha nem is kerül kapcsolatba olyan férfival, aki képes lenne a khthonikusnál magasabb rendű minőség felmutatására. E nő önátadása látszólagos lehet csupán, és a testi, vagy legfeljebb a lelki tartományra korlátozódik.

azzal, aki azt gyakorolta. Általában az az elv, hogy egy Sakti nem annak adja oda magát, aki vágyik rá, hanem magától ahhoz megy és annak ajánlja fel magát, aki megtestesíti férjének, Sivának nyugodt és »fix« természetét.³⁵ Ma a végtelenen szerelmes férfi valójában férfiként már halott, személyének és érzelmeinek már semmilyen szinten nincs köze ahhoz a férfiasághoz, ami őt a nő számára vonzóvá tehetné. „A nagy szenvedély ezen esetei inverzióból erednek: a szimbólum a személlyel azonosul, és a személyt önmagában – majdnem »mint istent Isten helyett« szeretjük. Egy olyan impulzus teljes intenzitása – amely ezen esetekben abszolútumot akarja – egy adott lény ember-voltára összpontosul; ezáltal a szerelmes számára e lény megszűnik eszköznek lenni, és a bálványimádás – vagy jobban mondva: a fetisizmus – tárgyává lesz. (...) a szerelmi kapcsolatokban gyakran az egyik személy által – még ha nem is szándékosan – a másakra gyakorolt vámpírizmussal találkozunk (...), ám valójában az ilyen helyzetek válsággal és összeomlással végződhetnek. Ez főként a nő idealizálásának hangsúlyozott folyamatával, a – ténylegesen csak minimálisan meglévő vagy teljesen hiányzó – morális értékeknek a nőbe való vetítésével párhuzamosan következik be. Ekkor – mivel meztelenül mutatja be a csalékony valóságot – bármily traumatikus mozzanat romba döntheti az egész épületet: tönkretetheti az egész stendhali »kristályosodást«.”³⁶

A modern pszichológia fő tévedésének gyökere is ez: összetéveszti a hordozót a hordozottal, az esetleges lényt a benne megnyilvánuló Férfi vagy Női princípiummal. A plebs által felmagasztalt önjelölt bölcselők, közhelyvirtuózok okádják a hazug tanácsot nap mint nap az esetleges lénynek, hogyan játszhatja el felszínesen a Férfi princípiumot, miközben a valóságban a princípium tökéletes leszedálása következik be. A csapból is folyó és a lényt már-már kommunista módon körülhatároló, viselkedésmintáit utópisztikus ideálokhoz igazító modern személyi-

ségfejlesztő tanácsok és hűtőmágnesbölcsségek pontosan a lényegét nem tudják megragadni, s nem képesek intuíciókon, belső megéléseken keresztül elvezetni a princípiumok közelébe. A viselkedés erőszakos külső torzítása maximum csak traumatizálódásokhoz vezethet, ha az egész folyamat nincs összhangban a belső természettel.

A modernkori párkapcsolatok forgatókönyve is rendre ugyanaz: az egykoron egymás iránt elemi szenvedéllyel megnyilatkozó pár szépen lassan „barátsággá”, „családdá” silányítja az egész megalapozó mágnesességet, és szépen félrerakja a benne megnyilatkozó princípiumokat. Ez a nő az igazi Nő csábító voltából, szépségéből, bájából mindent elvesztve nőiségét egyáltalán meg nem élő háziasszonnyá válik, míg a férfi az igazi Férfi meghatározó zabolázhatatlanságot, szenvedélyességet, autonómiát és megtörhetetlenséget adja fel a papucsférj vegetáló szerepéért. A dolog már-már annyira istenkáromlászerű, hogy egyáltalán nem kell csodálkozni, ha a Férfi és Női princípium évtizedek középszerű, kispolgári családi békéje után elemi erővel tör újra a felszínre, hogy aztán visszaköveteljen magának mindent, amit az évek alatt megtagadtak tőle.

Még azzal a kifejezéssel sem lenne baj, miszerint a nő a „ház ura” vagy „istennője”, hiszen a férfi otthona sohasem lehet csakis a négy fal között, a férfi otthona a távolság, a tér, a végtelenség, ő a hegyek között és pusztákban, a természet erőinek nekifeszülve és velük dacolva érzi otthon magát. Sehol sincs otthon, de mégis mindenhol otthon van. Ebben a helyzetben még kíváncsi is volna, hogy a nő a házat rendben tartva várja a – négy fal közé csak megpihenni térő – férfit. A probléma ott kezdődik, hogy a ma férfia otthon a távirányítót uralva sörszagúan várja haza a barátnőjével szingli sztorikat moziban néző, közben kisebb hárpíává vált feleségét, hogy aztán teljesen értelmetlen és fölösleges dolgokon álljon

Wolfram

Ilyen szellemi-mágikus frigy megtörténhet azonban valamilyen emberfeletti entitással is. Ezt pillantjuk meg a Szűzanyánál, egyes női szenteknél, továbbá ez a női szerzetesség eredeti ideája. Ők a mesék aranykastélyba zárkózott királyleányai, akiket csak akkor nyerhet el a zárandok, ha még magasabb kvalitásokat képes felmutatni, vagyis, ha ő maga is effektíven emberfelettivé válik. Ha arra gondolunk, hogy a Szent Szűz a Szent Szellemtől fogant meg, akkor megértjük, hogy Őt ezek után csakis a Krisztus képes elnyerni.

A sátáni nő azért hasonlíthat megtévesztésig akár a legmagasabb rendűhöz, mert aminek a formáját magába vette, az egy igen magasrendű entitás: ne feledjük, a Sátán is angyal. A buta nő és a sátáni nő között az a különbség, hogy az előbbi egy már felbomlóban lévő, a megsemmisülés felé mutató formát vett magába, azt közvetíti, a Sátán maga azonban egyáltalán nem a semmi, ő nagyon is hatalmas, és arra törekszik, hogy mások semmisüljenek meg. Ezt a törekvést közvetíti a sátáni nő. Ő ezért első lépésben maga alatt akarja tudni a férfit. Végző soron romlásba akarja dönteni. És míg az állatias, buta nő csak a legalacsonyabb rendű férfiakat képes vonzani, addig a sátáni a magasrendű is: ha pedig a férfi, legyen bármennyire kvalifikált, nem képes szétfűzni a varázst, ő is menthetetlenül elbukik.

Szüzekről és démonokról

Korunkban azért különösen nehéz a helyzet, mert ama nők, akik e szellemi-mágikus értelemben nem lépnek frigyre démoni, állati, növényi, vagy „föld”-alatti entitásokkal, vagyis sem nem állatiasak, sem nem buták, frigyre lépnek a Modernség Szellemével, amely viszont a Sátán egyenesági leszármazottja. Ebből ered az a törekvés, hogy a modern nő maga alatt akarja tudni a férfit, hiszen minden, ami modern, a legalászállítottabb női értékek mentén zajlik. Míg eredetileg a szellemi hős, később az állatias hím, addig ma már a nőies, domesztikált férfi az ideál. A modern családok matriarchálisak, a férfi szerepe a teljesen feminin értékek mentén zajló élet külső fenntartására összpontosul. Szellemi tekintéllyel egyáltalán nem rendelkezik, és szellemi értelemben a modern nő nem is akar tőle semmit.

A modern nő tehát nem nő, mert teljesen elveszítette primordiális női kvalitását. Ám nem minden ma élő nő modern. Mint ahogy mi, lovagok is létezünk még, úgy ma is lehetnek még valódi Szüzek, és olyan, aranykastélyba zárkózott királyleányok, akik képesek számunkra további inspirációt nyújtani – annak meghaladásához, hogy pusztán csak emberek legyünk.

otthon a bál, minek következtében az ellenszenv mérge megszülje a feminista poénokon nevetgélő, ám megkeseredett háziasszonyokat, akik életük végéig a szőke herceget várják (hogy aztán őt is ugyanígy leszedálhassák), és a hímsoviniszta poénokon nevetgélő sörhabos bajszerű férfiakat, akik hencegve mindig a következő „nagy mellűt” várják (aki mellett pontosan ugyanez a puhatestű sors lenne osztályrészük).

Valóban nehéz realizálni azt az állapotot, ahol a férfinak nem lételeme a kényelmes biztonság, a nyugodt hétköznapi élet, az otthon melege iránti sóvárgás és a biztos jövő iránti remény. (Főleg úgy, hogy a korszellem már gyermekkorától ezt neveli a hímnemű lénybe.) Pedig valójában nem kell elhagyni semmit, nem kell menekülni semmi elől. A cél azoknak a kötöttségeknek a belső felszámolása, melyek a bizonytalan alapokhoz kapcsolódnak. Ha az Én ki tudott szabadulni a hétköznapi karakterből, az otthon a végtelen, akkor nincs honnan és nincs hova menekülni, hiszen már anélkül megérkeztünk, hogy elindultunk volna. Még az időleges megelégedések is képesek lehetnek elkezdni felnevelni azt a belső csírákat, mely a valódi Férfi princípium átélésének alapjává válhat. Annyi viszont tény, hogy a modern kor silány, a nőnek való örökös megfelelési kényszer által hajtott férfi szerepe még csak köszönő viszonyban sincs ezekkel a dolgokkal. Az idealizált külső maszk mögött rejlő üresség nem tud fenntartani semmilyen mágneses vonzalmat, így nem csoda, ha szenvedély emlékeinek elhalványodása utána ez a lény egyedül marad, mivel mint férfi már nem funkcionál (persze meg kell említeni, hogy az érem másik oldala – a szexualitástól függésben álló macsó – szintén értékelhetetlen a megvalósítás szempontjából mint férfi). Az a különleges helyzet áll fenn, hogy éppen a modern elvárásoknak tett engedmények okozzák a látványos bukásokat, amelyeknek a megelégedése után sokan könnyen átesnek a ló má-

sik oldalára. Pedig valahol a kettő között húzódik az arany középút, hiszen a valódi férfi soha sem keseredhet meg annyira, hogy nagyhangú hímsovinisztává váljon és elfelejtse bajtársi kötelességét teljesíteni a női nemmel szemben. Márai szavaival élve: *„A nő és a férfi párharcát soha ne lássad másként, mint reménytelen harcot, melyet a legkegyetlenebb önzés és a féktelen hiúság fűtenek. A megvesztegető pillanatok, a szelídebb élethelyzetek, az alkalmi ellágyulások ne feledtessék soha, mikor nővel állsz szemközt, hogy harcos vagy, kinek bőrét, életét akarja az ellenfél. Harcolj lovagiasan, de harcolj. Ha nagylelkűséggel találkozol néha, fizess nagylelkűséggel; ha gyöngédséget kapsz, add vissza, érzélgés nélkül, gyöngédséggel, amit kaptál; ha szenvedéllyel találkozol, válaszolj feltétlen szenvedélyességgel. De soha, egyetlen pillanatra ne feledd, hogy minden érzelmes találkozás alján a méztelen önzés és hiúság parázslík. Parázson fekszik, aki egy nő ágyában fekszik. Bőrét odaégetheti; emberi rangját és becsületét meg kell mentenie. Figyeld és harcolj. Ellenfelek állanak körül, hajzatukban tollakkal, arcukon festékekkel, mint a vad harcosok.”*³⁷

VISSZAHÚZÓDÁS A SASKESELYŰCSÚCSRA

Meg kell említeni, hogy a „tigrislovaglás” kifejezés véletlenül sem szolgálhat a céltalan hedonizmus legitimálásaként. Nem a jelenkor elszabadult, sötét erőinek a hajszolása a cél, hanem azok megismerése és átalakítása. Azokról az erőkről van szó, melyek a közönséges embert erőszakosan lesöprik a lábáról, majd magukkal sodorják a traumatizálódás vagy az elkeseredett hedonizmus irányába. Itt merül fel az a kérdés, hogy a tigrist szándékosan kell-e keresni, vagy inkább nem kell keresni, esetleg meg kell próbálni elkerülni.³⁸ A helyzet az, hogy aki a tigris keresésére indul, az könnyen függésbe kerül a tigristől, mondhatni a modern emberek nagy

része pontosan ezt teszi. Ezzel szemben a tigris nem keresése is valódi veszélyeket hordoz magában annál az oknál fogva, hogy ilyenkor a tigris a teljes passzivitás állapotában találja a lényt, aki nincs felkészülve a tigrissel való szembeszállásra.

A „differenciált ember” is súlyos döntést hozott akkor, mikor a világban való maradás mellett döntött a világi kapcsolatok teljes felégetése helyett. Ezzel vállalta azt, hogy tragikus, néha igazságtalan állapotoknak teszi ki magát. Ez pedig a sötét erők kiismerését teszi szükségessé.

Továbbá a modernkor erőinek veszélyét nemcsak egy álszent moralizálás szemszögéből kell megítélni, hanem azt kell észrevenni, hogy ezek a tevékenységek mind olyan erős vágyakat, elsodró erőket ébreszthetnek fel, amelyek szinte lehetetlenné tesznek bármilyen magasabb fokú realizációt, ha nincs mellette az elszakadást elősegítő praxis. Így ebből a szempontból nézve nemcsak a nőkkel, drogokkal és alkohollal teli életvitel rejt magába veszélyeket, hanem egy tisztes életmód, például egy sikeres karrier felépítése is. Miközben az utóbbi esetben az ember lelkiismerete teljesen rendben van morális szempontokból, mégsem lép előre, hiszen számára az adott állapot nem kellemetlenségként jelenik meg, hanem csábító és harmonikus élet-szituációként.

Evola *A felébredés doktrínájában* két lehetőséget említ, melyeket látszólagosan egy éles határvonal választ el egymástól. Az egyik a teljes elszakadásé, míg a másik az akció, a tettek művészete. Bizonyos speciális lehetőségektől eltekintve manapság már az egyik a másik nélkül nehezen gyakorolható. Elképzelhetőek különleges egyének, akik el tudják határozni a teljes elszakadást, de ez többnyire problematikus és nehézségekbe ütközik, így marad a második lehetőség. Viszont a tettek területén végzett operáció folyamatosan a világbavetettséggel, a világban elveszettség irányába csalogatja az embert, míg

végül azon veszi észre magát, hogy teljesen a világ részévé vált, annak problémáival, traumáival, megpróbáltatásaival együtt. Ezzel párhuzamosan a lény struktúrája is elkezd visszahúzódni a határtalanság irányából a beszűkültség, a nyomorult emberi lény lezáródott, ócska életének irányába.

A szabadság elérése szempontjából ezért szükségesek bizonyos aszketikus alapok. És itt jön képbe az a fontos szempont, hogy csak távol, elkülönülve lehet ráérezni az „önmagunkká levés” lehetőségére, és felismerni, hogy mi is a lényben az a külső réteg, mik azok a másodlagos impulzusok, melyek többnyire a világ melléktermékei. Ugyanis a „differenciált ember”, „(...) ha befelé tekint, nem labilis és hasadt anyagot, hanem egy alapvető »uralkodó«, noha másodlagos impulzusok által elfedett vagy korlátozott irányt talál. De nem csak erről van szó: a lényeges az, hogy ezt az embert olyan egzisztenciális dimenzió jellemzi, amely nincs jelen az utóbbi idők embertípusában: vagyis a transzcendencia dimenziója.”³⁹ Az említett impulzusok segítik ugyan a világban való alkalmazkodást, de a világ milyensége miatt valójában mégis a lényt lefelé húzó erőkről van szó, melyek a centrális tendencia felismerése nélkül szinte egyenes utat jelentenek a pokolba (még ha a pokol nem ismertetik is fel a maga valójában).

Ahogy Evola is írja: „Mellesleg az »önmagunkká levés« problémájának sajátos megoldása az egyesítés; ha egyszer eljutottunk annak kísérleti felismeréséhez, hogy saját sokrétű tendenciáink közül melyik a centrális, akkor arról van szó, hogy azono-

sítsuk saját akaratunkkal, stabilizáljuk, miközben köré szervezünk minden másodlagos vagy széttartó tendenciát. Ez jelenti azt, hogy önmagunknak törvényt adunk, a saját törvényünket adjuk. Ahogyan már láttuk, az erre való képtelenség, »a saját keblünkbe zárt sok civakodó lélek«, annak a helyzete, aki visszautasítja az engedelmeskedést, mielőtt képes lenne önmagának parancsolni – ez az oka az összeomlásnak, amellyel bevégeződhet az Isten nélküli világ határhelyzete felé sodródó lény útja.”⁴⁰

Vissza kell tehát húzódni a saját Saskeselyű-csúcsunkra időnként, ahol az individuum nem a világbavetett maszkkal azonosítja magát, ahol nincsenek kötelékek, ahol gyenge a tigris. Oda, ahol a másodlagos tendenciák funkciót vesztett zavargása megszűnik, külső szemlélőként feltárul értelmetlen és kellemetlen oldaluk. Ott a személyiséggel való azonosság érzete feloldódik, és a maszk eszközként jelenik meg. És itt kell erőt meríteni a tigrissel való harchoz egy olyan világban, ahol elveink megvalósíthatatlanok, céljaink elérhetetlenek és nincs már fegyverünk sem, hogy a tigrist szemtől szembe legyőzzük.⁴¹ A tigris hátára csak a csúcsról lehet felugrani.

„(...) életünk eseményeinek útja, bármily szélesnek és járhatónak is tessenek, zsákutcába vezet. Keskeny, rejtett ösvények vezetnek az elveszett otthonba. Ezek rejtik magukban a végső titkok megoldását, ami alig látható írással van a testünkbe vésve, és nem az a szörnyű seb, melyet a külső élet ráspolya hagy rajtunk.”⁴²

Jegyzetek

¹ Gustav Meyrink: *Gólem*. Budapest, 1989, Göncöl Kiadó, Ébren című fejezet, 75. o.

² Julius Evola: *Meglovagolni a tigrist. Egzisztenciális orientáció a felbomlás korszakában*. Budapest, 2009, Persica Kiadó, 1. fejezet: A modern világ és a tradíció emberei, 26. o.

³ Uo. 24. o.

- ⁴ Julius Evola: *A hatalom yogája. Tanulmány a tantrákról*. Budapest, 2007, Persica Kiadó, 1. fejezet: A tantrák jelentősége és eredete, 27–28. o.
- ⁵ Molnár Tamás: Modernség. *Magyar Fórum*, 2002. január.
- ⁶ Uo.
- ⁷ Julius Evola: *Meglovagolni a tigrist*. 16. fejezet: A névtelenség kettős aspektusa, 131. o.
- ⁸ Uo. 5. fejezet: Az európai nihilizmus burkolatai, 51. o.
- ⁹ Uo. 15. fejezet: Heidegger: előremenekülés, 127. o.
- ¹⁰ Uo. 4. fejezet: Az előfutároktól a „megégett ifjúságig” és a „kontesztációig”, 42. o.
- ¹¹ Uo. 16. fejezet: A névtelenség kettős aspektusa, 131. o.
- ¹² Uo. 132. o.
- ¹³ Molnár Tamás: *Az autoritás és ellenségei*. H. n., 2002, Kairosz Kiadó, 3. fejezet: Az autoritás az irodalomban és a művészetben, 102. o.
- ¹⁴ Uo. 105. o.
- ¹⁵ Uo. 106. o.
- ¹⁶ Molnár Tamás: *Liberális hegemonia*. H. n., 2001, Kairosz Kiadó, 1. fejezet: A civil társadalom hegemoniája, 40. o.
- ¹⁷ Gustav Meyrink: *Gólem*. Prága című fejezet, 27. o.
- ¹⁸ Uo. 26. o.
- ¹⁹ Az öt méreg a buddhizmus egyik klasszifikációja szerint: harag, ragaszkodás, nemtudás, büszkeség és féltékenység.
- ²⁰ Ea: Az élet mágikus szemléletéről. In *Ur-csoport: Bevezetés a mágiába*. I. köt. Budapest, 2007, Persica Kiadó, 173. o.
- ²¹ Julius Evola: *Meglovagolni a tigrist*. 11. fejezet: Cselekedni vágy nélkül. Az okság törvénye, 92. o.
- ²² Uo. 10. fejezet: Túl a teizmuson és az ateizmuson, 81. o.
- ²³ Uo. 82. o.
- ²⁴ Friedrich Nietzsche: *Korszerűtlen elméletek*. Budapest, 2004, Atlantisz Könyvkiadó, A történelem hasznáról és káráról, 110. o.
- ²⁵ Julius Evola: *Meglovagolni a tigrist*. 29. fejezet: A „második vallásosság”, 237. o.
- ²⁶ Uo. 238–239. o.
- ²⁷ Uo. 238. o.
- ²⁸ Kivéve egyes dél-afrikai országok szokásait, ahol már minden harmadik férfi erőszakolt meg nőt. Forrás: <http://velvet.hu/blogok/randi/2010/11/30> (utoljára megtekintve: 2013. ápr. 26.).
- ²⁹ Julius Evola: *A szexus metafizikája*. Budapest, 2000, UR Könyvkiadó, 11. fejezet: A fizikai szexus és benső szexus, 54. o.
- ³⁰ Otto Weininger: *Nem és jellem. Elvi tanulmány*. Debrecen, 2010, Kvintesszencia Kiadó, 6. fejezet: Emancipált nők, 60. o.
- ³¹ Uo. 64. o.
- ³² Julius Evola: *A szexus metafizikája*. 11. fejezet: A fizikai szexus és benső szexus, 54. o.
- ³³ *Mahánirvána-tantra* IV. 52.
- ³⁴ Julius Evola: *A szexus metafizikája*. 17. fejezet: A sóvárgás. Poros és Penia mythosa, 89. o.
- ³⁵ Julius Evola: *A hatalom yogája*. 6. fejezet: A gyakorlat előfeltételei és eszközei, 106–107. o.
- ³⁶ Julius Evola: *A szexus metafizikája*. 23. fejezet: A szerelem–fájdalom–halál együttes, 120. o.
- ³⁷ Márai Sándor: *Füves könyv. Gyógyító gondolatok*. Budapest, 2010, Helikon, 60. fejezet: A szerelemről, 47. o.
- ³⁸ Horváth Róbert: A tigrislovaglás szimbóluma. Forrás: <http://heliopolisz.blogspot.com/2009/12/tigrislovaglas-szimboluma.html> (utoljára megtekintve: 2013. ápr. 26.).
- ³⁹ Julius Evola: *Meglovagolni a tigrist*. 8. fejezet: A transzcendencia dimenziója. Az „élet” és a „több mint élet”, 69. o.
- ⁴⁰ Uo. 10. fejezet: A sebezhetetlenség. Apollón és Dionysos, 84. o.
- ⁴¹ Horváth Róbert: i. m.
- ⁴² Gustav Meyrink: *Gólem*. Ébren című fejezet, 80. o.

Troy Duffy TESTVÉRBOSZÚ

Akció-vígjáték, 106 perc (Független, 1999)

A nem túl szerencsés módon – alighanem jobb híján – *Testvérboszúra* magyarosított című *The Boondock Saints* egy 1999-es, hol krimiként, vagy *thrillerként*, hol akció-vígjátékként aposztrofált amerikai–kanadai film, s noha a humor valóban fontos alkotóeleme, komédiának legfeljebb dantei értelemben tekinthető (*thrillernek* pedig sehogy sem). Bizonyos szempontból azt mondhatjuk, messze meghaladja ezeket a sablonos kategóriákat és az általában hozzájuk társított alkotásokat. Rendezője az 1971-es születésű, ír származású Troy Duffy, aki húszas éveiben zenei karrier reményében költözött Los Angelesbe, s miközben két koncert között egy bárban dolgozott, megírta a film forgatókönyvét egy kölcsönként számítógépen. A személyes élményekből fakadó alapötlet akkor született meg benne, amikor egy nap munkába menet egy halott nőt gördítettek ki a szemei előtt egy *drogdealer* lakásából. Ő maga így emlékszik arra a napra:

„Ott, azon nyomban eldöntöttem – pusztán reményvesztettségből, s mert nem engedhettem meg magamnak egy pszichológust –, hogy meg fogom írni, gondolkozni fogok erről. A híreket nézve az emberek olykor megcsömörlenek attól, amit látnak. Susan Smith megfojtja gyermekeit... Srácok bemennek a McDonalds-be és felgyújtják az egész helyet... Hall az ember dolgokat, amelyek annyira felháborítják, hogy ha Teréz Anya is lenne, egyszer elérkezik egy törésponthoz. Egy nap nézed a híradót, és azt mondod: »Bárki követte is el ezt az aljasságot, az életével kellene fizetnie.« Azt gondolod – talán csak egy pillanatig –, bárki tette is, el kellene pusztulnia, mindennemű kibaszott esküdszék ítélete nélkül. Mindenki-vel meg akartam osztani ezt a dühödt

elképzelésem. És persze olyan jól elmondani, ahogy csak tudom.”

A cselekmény fő irányvonala frappánsan egyszerű: egy katolikus ír testvérpár kocsmai verekedést követően önvédelemből megöli az orosz maffia két felbőszült emberét, majd egy fogdában töltött éjszakai látomás, „isteni üzenet” után keresztes hadjáratba kezd a bostoni alvilág berkeiben, megtisztítva a várost minden bűntől és gonoszságtól. A rendező fenti sorait olvasva alighanem minden tisztalelkű, a modern világ romlottságát és az igazságszolgáltatásnak csúfolt procedúra visszasságait és eredménytelenségét tisztán látó ember egyetértően helyesel, és szíve mélyén igényli ezt a fajta közvetlen, megaluvásmentes és kombattáns fellépést a mindent elárasztó *satanicitással* szemben.

A kész forgatókönyvet Duffy először a Miramax filmstúdióhoz vitte, ahol Harvey Weinstein „filmkufár” megvásárolta tőle 300 000 dollárért azzal az ígérettel, hogy 15 milliós költségveté-

sű filmet forgatnak belőle. Hogy, hogy nem, a könyvet visszadobták, Duffy pedig hoppon maradt. Kitartóan tovább próbálkozott, míg végül a Franchise Pictures LLC vállalta, hogy a Miramax eredeti költségvetésének alig feléért elkészíti a filmet. A siker reményében Duffy belement az alkuba, néhány hét alatt le is zajlott a forgatás, a film számára pedig a cannes-i filmfesztiválon próbáltak terjesztőt találni. Hónapokig porosodott a polcon, míg egy kis cég révén sikerült 5 (öt!) moziban vetíteni 7 (hét!) egész napon át. Végül dvd-n is megjelent, és bizonyos körökben – úgynevezett *kult*-filmként – meglepően jó fogadtatásra talált, ám az eladott korongokból befolyó 6 millió dolláros bevételből a rafináltan megfogalmazott szerződés következtében a rendező egy vasat sem kapott. Pusztán érdekességgként jegyezzük meg, hogy az itt röviden felvázolt történet abszurditása folytán kiérdemelt egy epizódot az amerikaiában beszédes című *Boulevard of Broken Dreams* dokumentumfilm-sorozatban.

Időközben eltelt tíz év, a sokak tetszését elnyert történet második része pedig ügyesen időzítve, 2009 október végén – *All Saints Day* címmel – kerül bemutatásra a Tengerentúlon. Remélhetőleg sikerül megőriznie az első rész minden pozitívumát, kikerülve a folytatásokat oly gyakran elgáncsoló buktatókat, és – ugyan csupán a filmvászon előtt, de lélekben a fivérekkel újra egy húron pendülve – ismét hallhatjuk a MacManus családban generációkon át öröklődő imát: „Vagyunk pásztorok pásztor, / az Úristen ostroma. / Minden hatalmunk Tőle ered, / üzenetét most sietve elhoztuk neked: / Gonosz vért árasztani jöttünk, / hogy tiszta lelkekkel egyesüljünk. / Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.” Ámen.

U. I.

Troy Duffy TESTVÉRBOSSZÚ 2.

Mindenszentek

Akciófilm, 118 perc (Sony Pictures, 2009)

Az 1999-es, kevés pénzből forgatott, igen ötletes és az emberek sokszor ki nem mondott, de szívből fakadó igazságérzetére apelláló film második részére kerek tíz esztendő kellett várnia a közönségnek: az alcímhez igazodván 2009 októberére, *Mindenszentek* napjára időzítették a bemutatót. Az első rész viszonylag magasra tette a mércét, jó arányban elegyítve a humor, az akció és a dráma elemeit a nem túl bonyolult, de talán éppen egyszerűsége és őszintesége miatt meggyőző fő cselekményszállal. Tíz év alatt még ráérősen is össze lehetett volna barkácsolni egy még ütősebb és magasabbra ívelő folytatást, de ez sajnos nem sikerült Troy Duffynak. A fő karakterek a két rész története között eltelt nyolc év során szinte semmit sem változtak, érlelődtek jellemükben, sőt, olykor inkább az infantilizálódás jeleit mutatják. A párbeszédeket – néhány jól eltalált jelenetet leszámítva – többnyire a fölösleges hülyéskedés és a káromkodásokkal öncélúan telitűzdelt vulga-

rizálódás jellemzi, ami erősen ront az összhatáson. A testvérpár jó értelemben vett vagányságát korántsem ilyen eszközökkel kellett volna hangsúlyozni, létezik ugyanis intelligens humor (sőt, szigorúan véve csak az létezik). Az első rész emlékezetes és enigmatikus apafigurája, a „Duce” pedig ezúttal „titoktalanítva lett”: korszerűen sekélyes, pszichologizáló visszaemlékezés-epizódokban derül fény ama ifjúkori traumákra, melyek hatására halálos fegyverré, megállni képtelen gyilkológéppé válik a bűn útjára lépett egykori társa kezében – a „jó harcot” harcolja ugyan, mégis megvezetik. Kár, hogy az első rész pozitívumait nem sikerült további erényekkel gazdagítani, mintha kifogytak volna a kreativitásból a forgatókönyv írói, s így csak a korábbiak kissé sablonos ismétlésére szorítkoztak. Minden hibája és mulasztása ellenére persze még mindig értékelhető film ez a hasonló kategóriába tartozó alkotások mezőnyében. Érdemes a két filmet egymás után megtekinteni, akkor mindez egyértelműen megmutatkozik. Rebesgetik a folytatást is, talán sorozat formájában, ami ismét rossz irányba mutató ötlet: itt már alighanem erősen üzleti szempontok és még sötétebb megfontolások állnak a háttérben.

Kissé elkanyarodva konkrét témánktól talán nem haszontalan néhány általánosabb megjegyzést tennünk a posztmodern „művészetek” legpopulárisabb válfajával, a mozgóképpel, illetve a filmes iparággal kapcsolatban. E lap és e sorok olvasói körében talán köztudott, hogy világunk tudati hulladékainak terjesztéséért milyen nagymértékben felelős a *mass media*, ezen belül a mozi és a televízió. A teljes szórakoztatottság és a tudati kioltódás felé hajszólo hatások, az elsötétedést generáló erők majdnem minden téren megnyilvánuló tendenciájáról van szó, „amely vagy közvetlenül, vagy közvetetten alá akar ásni minden idealitást, nevetségessé akar tenni minden princípiumot, meg akarja támadni az intézménye-

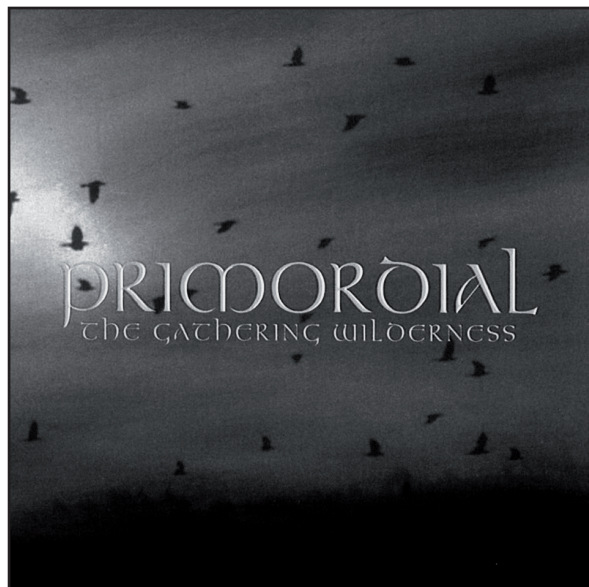
ket, az erkölcsi értékeket; az igazat, a nemest és a méltót pusztá szavakra akarja redukálni” – amint azt Julius Evola írja a modern művészetek kapcsán. Azonban lehetünk tudatos „fogyasztók”, a tigris meglóglói e téren is: elvethetjük azt, ami káros, hasznosíthatjuk azt, ami javunkra válik. Evola így folytatja: „vannak értékek, amelyek egy adott embertípus számára nem redukálódnak képzelgésekre és ábrándokra, hanem valóságok, abszolút valóságok. Ezek között van a spirituális bátorság, a becsület, az álnokság hiánya, az igazság, a hűség. Egyáltalán nem »reális«, hanem realitás alatti egy olyan létezés, amely mindezt tagadja.” Néha a független filmesek, a Duffyhoz hasonló jelenkori kóbor lovagok, ha elvétele is, még képesek értékeket felmutatni, valamint az ironia, a szatíra segítségével világunk visszasságait feltárni, nekünk pedig minden sutaságuk ellenére meg kell tudnunk látni ezekben a kísérletekben az idealitást.

Az óvatosság persze elengedhetetlen, túl sokat ne képzeljünk bele semmibe: ne gondoljuk azt, hogy aki ilyen filmet elkészít, vagy éppen hőst játszik abban, valóban éli és érti is, amit ideálisan képvisel. Példa erre az egyik testvért (Murphy MacManus) alakító Norman Reedus, aki újabban egy – úgy tűnik – különösen baljós *star*, Lady Gaga videoklipjében Júdás bőrébe bújlik, éppolyan lelkesen, mint nemrég a „bostoni szentébe”. Egy interjúban azt nyilatkozta, hogy Lady Gaga roppant vallásos nő, sokat imádkozik, remek vele együtt dolgozni. A forgatásra pedig „csak úgy véletlenül” keveredett, épp ráért és felhívták, ő pedig örömmel beugrott. Túlzásnak tűnhet ezekben a furcsaságokban is valamiféle szándékosságot és az idők jeleit kutatni, de Hamvas Béla intését szívből ajánlom a MacManus fivérek, s persze főként olvasóink figyelmébe: „Nincs nagyobb veszély, mint a romlással kiegyezni és korrump körülmények között elégedettnek lenni, legfeljebb csak még egy, az elégedettséggel is megelégedni.”

U. I.

Primordial**THE GATHERING WILDERNESS**

Audio cd, 59 perc (Metal Blade, 2005)

Bizonyos megközelítésben a 20. század második felének egyik meghatározó zenei irányzatát, a *heavy metalt* úgy is lehet értelmezni, mint ama harci szellem jelenkornak megfelelő adaptációját, amelyet régebbi korok férfijai adekvátabb formákban tudtak megélni, de miután a demokrácia csaknem mindent száműzött az ember világából, ami természetes, normális és hagyományos, ígyhát a *ksatrija* minőségnek szükségképpen kerülőutakon kellett megnyilvánítania magát, tekintve, hogy harcosi kvalitásokkal, benső minőséggel rendelkező férfiak 1945 után is születtek/születnek. Nyilvánvalóan jól kell érteni mindezt, a megfelelő áttételekkel, értelmezésekkel kell hozzá közelíteni. Magának a műfajnak a mibenléte hosszabb elemzést igényelne, lévén komplex jelenségről szó, néhány jellemző pontjára azonban érdemes rámutatni egy konkrét kiadványon keresztül.

A *metal* világában, ha nem is kizárólagos értelemben, de markánsan kirajzolódnak olyan határvonalak, amelyek mentén az egyes alműfajok és az azokat kedvelő emberek világnézeti/politikai hovatartozása elválasztható egymástól. Ennek megfelelően léteznek olyan stílusok, melyeken belül meghatározó mértékben találunk baloldali beállítottságú egyéneket, míg másokban lényegesen nagyobb arányban képviseltetik magukat a jobboldal szimpatizánsai. Természetesen a nagy többség esetében elmosódott, körvonalazatlan, kialakulatlan, szervesen ez a „jobboldaliság”. Sokszor inkább zsigeri, mintegy spontán módon feltámadó jobboldali érdeklődésnek lehetne nevezni, az esetek többségében nagyon távol egy részleteiben is koherens orientációtól, ám bizonyos szempontból pozitívnak is tekinthető e szemlélet belülről fakadó, nem feltétlenül kívülről sugallt megjelenése.

Ha konkretizáljuk, mely műfajokban jelenik meg egyfajta, legalább részben jobboldalinak nevezhető irányulás, azt láthatjuk, hogy azokban a *metal*-stílusokban, amelyek sokszor népzenei elemeket építenek a zenébe, s szövegeikben a múlthoz, hazájuk hagyományaihoz és a történelemhez fordulnak inspirációért. Hogy milyen cizelláltan és minőségben vegyül e két felettebb eltérő zenei világ, az zenekaronként nagy mértékben eltér, ebből következően a tárgyalt téma színvonala hatalmas különbségeket mutat.

Az úgynevezett „*folk*” vagy „*pagan*” *metal* zenekarok jelentős része különböző akusztikus népi hangszereket alkalmaz, hogy mondanivalóját ekképpen is közelebb vigye a szövegekben megjelenő tematikumokhoz. Megint mások, s ezek többsége lényegesen komolyabb és zeneileg érettebb produkciókat mutat fel, a *metal*-ban legfontosabb hangszer, vagyis a gitár témái közé szövik a „népies” és megfelelő miliőt megteremtteni kívánó dallamokat. Az 1987 óta működő ír származású Primordial az utóbbiak csoportját erősíti.

A zenekar mottója kezdetektől fogva a „tragédia és erő”, és e kettős minőségben annyira ír, amennyire az csak lehetséges. A régi kelta népdalokon kívül valószínűleg nem volt még zenei megnyilatkozás azon a zord, de gyönyörű vidéken, amely tisztábban ki tudta volna fejezni az ír néplélek legbenső magvát, megannyi szenvedését, megpróbáltatását. Az öttagú Primordial rendkívüli művészi megjelenítő képességgel tolmácsolja az ír nép vérrel írt történetét a hallgató felé. A korai tanulóiévek után az 1995-ben megjelent első album (*Imrama*) és a néhány évenként következő kiadványok töretlen fejlődést mutattak. Az első csúcspontot a 2005 februárjában megjelent *The Gathering Wilderness* jelentette, amely az ötödik a teljes lemezek sorában.

Ezen az albumon a korábbinál is érzékletesebben jelent meg a fentebb említett kettős karakterisztikum, s azokon belül a „tragédia” aspektusra esett a nagyobb hangsúly. Ez a zenekar legkomorabb, leginkább befeléforduló műve, mely a vidámságot nyomokban sem ismerő korábbi lemezek fényében is feltűnő. Az egyórás zeneanyag minden elemében masszív, és e masszivitás az első hangtól az utolsóig jellemzi. Ennek ellenére nem nevezhető egydimenziósnak, csak éppen minden szerzemény súlyos mondanivalónak rendeltetett alá.

A 'Növekvő vadon' mint lemezcím, az azzal párhuzamban álló, felettébb kifejező szürke borító a fekete madarakkal, tökéletes analógiát mutat a kor általános értékválságával, szellemi erodálódásával, ám a kép a zenével és a szövegekkel válik teljessé. Sok lemez áttanulmányozása után csaknem bizonyos, hogy a *metal* műfajban talán nincs még egy kiadvány, amely közelebb állna ahhoz, amit tradicionális szellemiségnek hívunk. És nem csupán az egyébként nagyon jó szövegek miatt, hanem a zene általános atmoszférája okán.

Természetesen a tradicionális szellemiség morzsáinak megjelenését szintén a fenti megszorításokkal és megfelelő értelmezéssel szükséges kezelni, ahogy minden vonatkozó jelenkori művészeti alkotás kapcsán így kell eljárni. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a modern kor eszközeinek segítségével is felmutathat időfeletti értékeket egy olyan alkotó/zenész, akiben feltámadt valami archaikus, és aki rendelkezik azokkal a kvalitásokkal, melyek ezen értékek felszínre hozásához, tolmácsolásához kívánatosak. Lényeges, hogy egy magasabb, akár szellemi szempontból is értékelhető zenemű megszületéséhez nem feltétlenül kell ezeréves hangszereket csatasorba állítani.

A *Gathering Wilderness* olyan, akár egy pilanatra sem szűnő vihar, orkán, amelyből az ember nem tudja, kikerül-e még élve, de közben érzi, hogy valami páratlan dolog történik vele. Miként azt is, hogy e vihar még a pusztítás közepette is szépséges, és hogy ilyenformán elmúlni dicsőség, hiszen, amit a vihar elpusztít, azért amúgy sem kár. Az elemek dühét a gitárok egyszerre szép és energikus, maximális kihasználásával történő, vaskos hang-falat képező szövevényessége, valamint a dob és a basszus egyszerű, nem túlbonyolított ritmusjátékával érik el. Amikor Alan Nemtheanga, a Primordial énekese, az egész *metal*-műfaj egyik legjobb frontembere a „The Golden Spiral” (Az aranyspirál) című dalban azt énekli, hogy „*Hívtam az isteneket, merre vagytok?*”; a „The Song of the Tomb” (A sír dala) tételben pedig: „*Ez a korok alkonya, és ember nem fog megállni*”; továbbá az „End of All Times. Martyrs Fire” (Minden idők vége. Mártírok tüze) első versszakában, hogy: „*Ez minden, ami maradt? Megszegett eskük, árusítások / az eladott és megtört kultúrám üres szavai és halott retorikája*”; s mindezek mintegy betetőzésképpen a „Tragedy's Birth” (A tragédia születése) eposzban, ami az album zenei katarzisa

is egyben: „Amikor az istenek fiatalok voltak és kisebb volt a teher / nem volt bánat és nem volt félelem / ki vetett árnyat korunkra? / ki bénította meg az ifjúságot és vakította el szemüket?” – akkor egy krízishelyzet megállapításának lehetünk tanúi, amelyre egy valamennyire embernek tekinthető lénynek képesnek kell lennie. „Megoldást” nem kínál a zenekar vagy az énekes, akinek fájdalom és düh keverékével teljes hangján hallhatjuk e súlyos sorokat, ám ez igazából nem is tisztje a művészetnek, a modern kor művészetének különösen nem.

Az album egyik legfigyelemreméltóbb szerzeménye a „The Coffin Ships”, azaz ‘A koporsóhajók’, ami nem más, mint *metal*-hangszerelésben előadott gyászdal. A zenekarnak oly mértékű fájdalmat sikerült belevinnie, hogy méltóbb emléket talán nem is állítottak még a milliányi írnek, akik az éhínség elől törekény hajókon hagyták el hazájuk partjait, majd pusztultak el a legkülönbözőbb csapások következtében az ismeretlen Amerika, egy jobb(nak vélt) világ felé igyekezve.

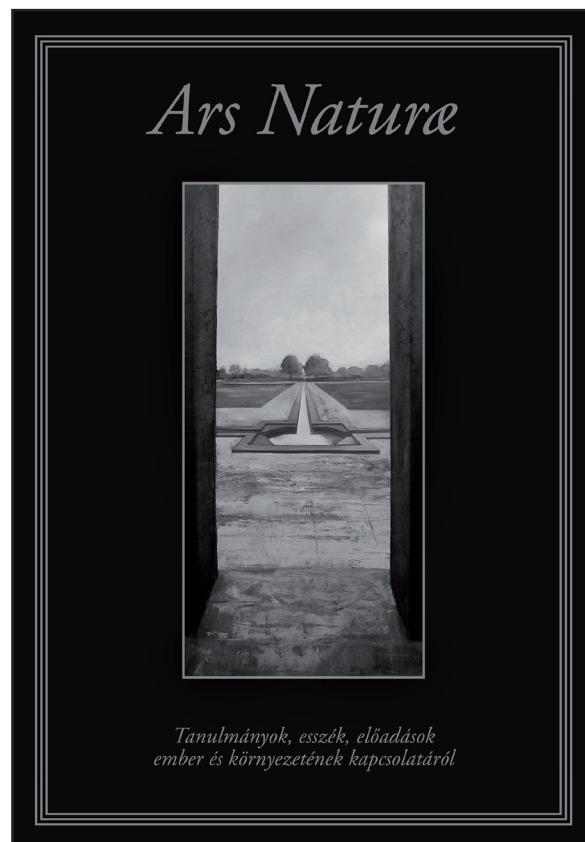
Nyilvánvaló, hogy ilyen lemez önmagában nem képes kiutat nyújtani, azt mindenkinek magának kell megtalálnia. Azonban afféle ébresztő szerepét képes lehet betölteni. Ehhez megfelelő alanyok kellenek, akiket fel lehet ébresztetni, akikben van legalább egy pislákoló szikra, melyet olyan tűzvészé lehet élesztetni, amelynek lefestésében oly erőteljes ez a zene-mű. Az ébresztő funkció egyúttal azt is jelenti, hogy e láng ne hunyjon ki, akkor sem, amikor a hangerő alábbhagy, amikor az emberi torokból érkező, gyújtóhangulatú, epikus sorok eldörgése utáni csend beáll. Hanem ez a riadó mintegy állandóvá legyen képes válni, és ebből kiindulva a cselekvés anyagává.

M. P.

ARS NATURÆ

Ökológiai, társadalmi, kulturális folyóirat

II. évfolyam, 3–4. szám (Életharmónia Alapítvány, 2011)

„Új ökológiai folyóirat: *Ars Naturæ*” című cikkemben e kiadvány 1–2. számát, pontosabban kötetét, az eddigi legjobb magyar nyelvű öko-filozófiai könyvek közé soroltam, a *Természet és szabadság* (Osiris, 2000) és a *Környezet és etika* (L'Harmattan, 2005) mellé, és azt írtam, hogy kíváncsian várom a folytatást: sikerül-e fenntartani a színvonalat és kiegészíteni a már elhangzottakat.

Nos, a 3–4. szám, a második kötet itt van, az elsőnél is vastagabb (457 oldal), ugyanolyan színvonalas és számos új megközelítést tartalmaz. A modern tudományosság lesújtó

kritikájával kezdődik, kilenc tanulmány bírál egyes tudományágakat és a „szcientizmust” mint egészt, feltárván néhány döntő pontot, amellyel a modern tudományok nagyban hozzájárulnak a természeti és társadalmi környezet egyre fokozottabban tapasztalható romlásához. Nemcsak arról van szó, hogy több tudományos kísérlet szennyezi a természetet és az embert, vagy hogy mára a tudományágak a gyakorta pusztító modern technika és politika kiszolgálóivá lettek, hanem arról, hogy szemléletük révén, már a maguk szemléleti alapjaival hozzájárulnak az ember és a környezet rombolásához, valamint az ember környezethez való normális viszonyulásának züllesztéséhez. Az ezzel kapcsolatos írásokat most is úgy helyezték egymás után, hogy egyre mélyebbre és mélyebbre hatolnak. Vukics András tanulmánya szerint a problémák veleje, hogy már magának „az anyagnak” a tételezése is vitatható, nem beszélve végső viszonyítási ponttá emeléséről, aminek visszahatásai a mai élet majd minden területén gyűrűznek.

A második tematikus blokk közgazdasággal foglalkozik, hat tanulmány és egy idézetgyűjtemény erejéig. Nem kell különösebben bizonygatni a gazdaság ökológiai hatásainak meglétét, itt azonban, minden mást előző értékének radikális elutasítása után az értelméről, sajátos szépségéről, eredeti rendeltetéseiről is olvashatunk.

Ezt követően a pszichológia modern világban betöltött szerepét vizsgálja nyolc írás, különböző szempontok alapján. Valamennyi egyetért abban, hogy a pszichológia szellempótlék: az embernek a lelke helyett a szellemét kellene kutatnia és szem előtt tartania. Amit e tematikus tömb megoldásként kínál, az lényegében a pneumatológia alternatívája és elsőbbsége a pszichológia felett.

Az utolsó rovat öt írása valamint egy idézetgyűjteménye a környezet filozofikus, mély át-

élését tekinti a legjobb és leghatékonyabb környezeti nevelésnek. Ez a kiadvány leginkább konstruktív, mondhatni leggyakorlatiasabb, és egyúttal legszebb egysége, beleértve a tudatökológia új szempontját.

Amíg az első kötet több visszhangot és ismertetést is kapott, s úgy látjuk, elfogyott (www.arsnaturae.hu), addig a másodikról némán hallgatnak a magyarországi zöld körök és szerzők, a tág értelemben vett ökológia iránt érdeklődők. Ez, mondhatni, tragikus, amennyiben az *Ars Naturae* mélysége meghaladja szellemi színvonalukat, befogadóképességüket és kapacitásukat. Pedig az osztrák–német univerzalizmus és az angol–amerikai perennalista iskola ökológiai vonatkozású írásai közlésének a folytatása mellett ez az összevont szám több más, olasz és magyar szerző munkáit is tartalmazza. Mindez azonban, úgy tűnik, hiába. Az *Ars Naturae* mélyebb a mélyökológiánál, és újfent megmutatkozik, hogy a színvonalra és a mélységre ma Magyarországon alig van igény. A környezetvédelemmel foglalkozók képtelenek belátni, hogyan kapcsolódik a tudománykritika, a közgazdaság, a pszichológia és a filozófia a nem-természettudományos ökológiához.

„A társadalmi »én« már életünk korai szakaszában eléggé fejlett ahhoz, hogy ne örömet együnk meg egyedül egy nagy tortát, inkább megosztjuk a barátainkkal és azokkal, akik a legközelebb állnak hozzánk. Ezekkel az emberekkel eléggé azonosulunk ahhoz, hogy örömük az örömünk legyen, csalódásuk a mi csalódásunk. Elérkezett az idő, hogy osztozzunk az eddig oly mostohán kezelt Földünkön tenyésző élet valamennyi formájával és nagyobb egységeivel: az ökoszisztémákkal, Gaiával, mesés öreg bolygónkkal.”

(Arne Næss)

A. Z.

TANULMÁNYOK A TRADICIONÁLIS ÍJÁSZATRÓL

(Debrecen, 2009, Kvintesszencia Kiadó)

„EGY LÖVÉS – EGY ÉLET”

„Konfuciusz az Íj Útját gyakorolta, hogy szemléltesse, miképp cselekszik az önmagán dolgozó személyiség. Konfuciusz nem törődött azzal, hogy száz lövésből százszor eltalálja-e a célt. Azt mutatta be, hogyan tökéletesítheted száz lövésből százszor a lényedet.”

(Awa Kenzo)

A *Tanulmányok a tradicionális íjászatról* című kötet látszólag csupán az íjászat iránt érdeklő-

dő olvasóközönség figyelmére tarthat számot. Ám csupán látszólag, hiszen perspektívái sokkal egyetemesebbek annál, hogy nem gyakorló íjászként csak úgy elmenjünk mellette. E könyv olyan szempontokkal, alapelvekkel, célokkal ismerteti meg olvasóját, amelyek gyakorlati megélése számos más területen is megvalósulhat, és tulajdonképpen meg is kell valósuljon az olyan ember életében, aki törekvéseiben az élet forrásához vezető értékeket és erőnyeket tartja elsőrendűnek. Elolvasásával ugyanis egy minden mozzanatában szellemmel áthatott világba nyerhetünk betekintést, ahol a szellemiség – talán sokak számára érdekes módon – nem könyvekhez kötődik, nem egyetemeken, kulturális programokon, nem a napjainkban általános formákban nyilvánul meg. Mindezzel szemben megjelenésének feltétele az önátalakításra való törekvés, a fegyelem, a koncentrált tevékenység és lelkiület, a rendíthetetlen nyugalomból és egyensúlyból fakadó benső erő, a pontosság, a türelem és a ritmus, továbbá a valódi komolyság és a játékos könnyedség egysége. Olyan tevékenységek képezik alapját, amelyeknél „önmagunkban, befelé kell valamit véghezvinnünk” (Herrigel, 82. o.), s ezek illetve a hozzájuk tartozó eszközök „mintegy ürügyként szolgálnak valamihez, ami nélkülük is elérhető volna, csupán az utat mutatják egy célhoz, nem pedig magát a célt, mindössze segítséget nyújtanak az utolsó döntő ugráshoz” (Herrigel, 82. o.).

A kötet négy művet foglal magában: Ananda K. Coomaraswamy összehasonlító tanulmányát az íjászat szimbolikájáról; William R. B. Acker: *Kyudo. Az íjászat japán művészete* című könyvét, mely a kyudo gyakorlati vonatkozásait taglalja; Eugen Herrigel a japán művészeteket átható zen szellemiségről írott, *Zen az íjászművészetben* című könyvét; illetve John Stevens Awa Kenzo életéről és tanításairól szóló művét (*Zen íj, zen nyíl*). Az említett írások révén, szá-

mos elméleti és gyakorlati vonatkozásokon túl, az íjászat kapcsán nyerhetünk bepillantást abba, hogy milyen egy rituális cselekvés légköre, benső szellemi miliője. Olyan szellemi magatartást feltételező cselekvésről van szó, ahogy Eugen Herrigel írja, „ami legemelkedettebb alakjában (...) a papi ember lényét jellemzi” (81. o.). A mai nyugati ember elsősorban a vallási rítusokhoz, ritkábban a művészethez, az alkotás folyamatához társítja a rituális nézőpontot. Ettől eltérően a hagyományos kultúrákban a ritualitás az élet minden mozzanatát áthatja. Mindazt, amit egy valódi tudásból eredően az isteni alapítású kozmikus renddel összhangban hajtanak végre, rituális tettek nevezhetünk, és ez bármely emberi akcióra kiterjeszthető, amennyiben ismerjük a kozmikus és az emberi rend közötti megfeleléseket. Ez az a tudás, amelynek hiányából fakadóan az igazi szellemiség formái egyre korlátozottabbak és egyre nehezebben felismerhetők a mai ember számára. A „hétköznapi élet illúziójában” élő ember minden, a szentség jelenlétével övezett, szakrális megnyilvánulást – mely életadó szellemi táplálék az ember számára – legfeljebb a vallási rítusok síkján képes tételezni. Ugyanakkor ezen illúzió foglyai nagyon is sóvárogják azokat a szellemi alapélményeket, amelyeket gyakran nem egy vallási aktussal összefüggésben, hanem más sorsszerű események kapcsán, vagy esetleg valamely művészettel való találkozásakor élnek át.

E könyv azért is jelentős, mert az ilyen irányú hiányosságainkra egy konkrét példa segítségével, a tradicionális íjászat – elsősorban távol-keleti formájának – bemutatásával hívja fel a figyelmünket. Jelzi azonban azt is, hogy a hagyományos kultúrák részint éppen arról ismerhetők fel, hogy a szóban forgó szellemi alapélmény megtapasztalásának lehetőségét az élet lehető legtöbb területén megteremtik. Mindezt azon bölcsességi tanításra alapozva,

amit Julius Evola a következőképpen fogalmazott meg:

„Egyetlen valóság létezik, amelynek különböző dimenziói vannak, és létezik az emberi (és az emberfeletti) tapasztalás lehetséges formáinak hierarchiája, amellyel kapcsolatban ezek a különböző dimenziók lassanként megnyílnak, egészen addig, amíg elérhetővé válik a lényegi valóság közvetlen észlelése. (...) E nézőpontból nem létezik egy relatív valóság és rajta túl egy elérhetetlen abszolút valóság, hanem az egyetlen valóság észlelésének relatív, feltételekhez kötött és abszolút módja. (...) ily módon minden magasabbrendű megismerés felé vezető út feltétele saját magunk átalakítása, egy egzisztenciális és ontológiai szintáttörés” (Julius Evola: *A hatalom yogája*. Budapest, 2007, Persica Kiadó, 39–40. o.).

A művészet fogalmának a kötetben megtalálható értelmezéséből kiindulva nézzünk meg most néhányat azon alapelvekből, nézőpontokból, amelyek meglátásunk szerint nem csak az íjászat tekintetében útmutató érvényűek.

Japánban a szépművészetekről és a harcművészetekről „azt állítják a követők, hogy gyakorlataik alapjaként a seishin sanren, a spirituális gyakorlás vagy szó szerint inkább a spirituális kövacsolás szolgál. Ezeket a művészeteket mind dóként, azaz útként ismerik el, amelynek kínai megfelelője a tao. (...) Ekképpen létezik a bambuszfuola, a testfestészet, a kalligráfia, a teaszertartás, a virágrendezés útja, valamint a harcművészetek közül a kard, a »lágyság« vagy a »rugalmasság« útja (dzsúdó) és az íj útja. Az első dolog, amit az említett művészetekről érdeklődő, megdöbben nyugati embernek elmondanak, éppen az, hogy nem azt kell

megtanulni, hogyan játszunk a fuvolán, rendezzük el a virágokat, miként írunk le egy kínai írásjelet, vagy döntsük le ellenfelünket, esetleg hogyan hasítsuk szét a fejét vagy löjük keresztül nyílvesztővel. Távolról sem. Változatlanul azt állítják, hogy ezen művészetek létoka a jellem fejlesztése, a nyugalom és egyensúly megszerzése, az elme uralása és a spirituális gyakorlás” (54. o.). William Acker így utalt a művészetnek arra az önmagán túlmutató funkciójára, amelyet ma elsősorban keleti kultúrákkal összefüggésben emlegetnek, holott egészen a középkor végéig Nyugaton is ismert és alkalmazott volt.

E művészetek lényege az önátalakítással áll összefüggésben. Nem az individualisztikus önkifejezés jellemző rájuk, inkább az ember individualitást meghaladó önmagára találása. Az individuum itt tulajdonképpen eszköz, és ha tradicionális értelemben beszélünk alkotásról, művészi előadásról, vagy például az íjászat kapcsán a lövés helyes végrehajtásáról, akkor az individualitás felszámolásáról kell beszélnünk: mintha soha nem is lett volna, átadja a helyét valami sokkal valóságosabbnak. Helyet ad valami személyfeletti értelemben tipikus megnyilatkozásának, amely egyszerre teremtmény-idea és funkció, s lehetőség az immanens Szellem megtapasztalására. Valójában a művész ebben sokkal inkább önmagára ismer; s minél „nagyobb művészből” van szó, tevékenységében annál inkább saját, a tiszta lét felé nyitott, igazi természete nyilatkozik meg. „Keresni igazi mivoltodat minden lövéssel: a Béke Nagy Útja. Ez minden, amire szükséged van” (162. o.). „A mi Nagy Utunk alapja a saját mivoltunk. Gyakran halljuk, hogy a saját mivolttal való egysülésről beszélnek. Minden vallás erről tanít. Ha tényleg megérted saját mivoltodat, az Íj könnyedén uralható lesz” (165. o.) – tanítja Awa Kenzo.

Ahogy a mesterember vagy a művész az alkotás során először egy kontemplatív aktusban felkészül és megismeri a megalkotandó

mű ideáját – amit aztán igyekszik minél pontosabban visszaadni –, úgy a hagyományos előadóművészetben és a harcművészetekben is döntő fontossággal bír a kontemplatív fázis, amely előkészítője és megalapozója a tulajdonképpeni akciónak. A művész számára „a mű előkészületei egyúttal azzal a jelentőséggel is bírnak, hogy őt a művészi alkotásra lelkileg felkészítik. Annak az elmélyedő nyugalomnak, amellyel ezeket végzi, köszönheti a döntő jelentőségű ellazított-ságot és összes erőinek kiegyensúlyozottságát, azt az összeszedettséget és szellemi jelenlétet, amely nélkül igazi alkotás nem sikerülhet. Szándék nélkül elmerülve tevékenységében tart ama pillanat felé, amelyben az ideaként szemei előtt lebegő mű mintegy magától létrejön.” (Herrigel, 106. o.)

Az íjászművészet szertartása esetében is kulcsfontosságúak az egyes lépések, a felkészülés, a tartás, a cél szemrevételezése és maga a lövés. „Amikor íjjal a kézben elfoglaljuk helyünket a lőtérben, más emberek minden gondolatát el kell távoztatni elménkből, tudatosítva, hogy csak az íjzás foglalkoztat. Csak ekkor, az elme lehető legtökéletesebb összpontosításával fordulunk szembe a céllal, felkészülve a lövéshez.” (Acker, 41. o.) Az izmok ellazítása, a szabályos légzés mellett a szellemi éberség fokozása, a szándék nélküliség és a céllal való azonosulás realizálása a legfontosabb. A szertartás kitarató és pontos gyakorlása magas fokú összeszedettséghez vezet, amely mindenekelőtt abban mutatkozik meg, hogy a lövés pillanatára minden egy tér-időn kívüli Mostba sűrűsödik: az ember „kilép” érzékeiből, nincs külvilág, az íjász maga az íj és a nyíl, ő maga a célpont és az akció pillanatában ő maga a lövés. Kenzo tanítása szerint: „Az Íj önvalóvá válik. Az Íj megismerése az önvaló megismerése. Az önvaló megismerése önmagad elfeledése. Önmagad elfeledése annak felismerése, hogy a világmindenségben minden te magad vagy. Eredendően te vagy az ég és a föld, a kezdettől a végig.” (162. o.) „Neked és az íjnak egyggyé kell válnotok; ez isteni

aktus. Az eszköz és az önvaló egysége isteni. Nincs íj, nincs nyíl, nem vagy te sem; az igen és a nem egy és ugyanaz.” (163. o.).

A lövés pillanatában dől el, hogy a felkészülés során milyen mértékben valósult meg az értelenség, a tökéletes szellemi jelenlét és szándéktalanság, s ezek eredményeképpen mágikus módon létrejön-e a tökéletes lövés. „A lövés tanúságot tesz róla, mennyire bízol az Útban.” (Kenzo, 175. o.) A szertartás során kiderül, az íjász valójában önmagával áll szemben, hiszen ahhoz, hogy a lövés tökéletes lehessen – hogy Az lőjön, és az íjász, törekvésének megfelelően, szellemi értelemben is célba találjon –, a partikuláris énnék semmivé kell válnia. „Az íjász önmagával vívott harcában mutatkozik meg igazán a művészet titkos benső lényege” (Herrigel, 80. o.), ami az önmagával vívott küzdelem mértékének megfelelően „élet-halál kérdése”.

„Nem számít, hogy milyen művészet révén, a legfontosabb az, hogy megállapítsd, ki is vagy te valójában. Hogy ego-centrikus önmagadból abszolút önmagadba eljuss.” (Kenzo, 166. o.) Az ember önmagával való harca, más szóval, az individualitás meghaladása, minden igaz tanítás egyik lényegi eleme. Ilyenformán, ahogy a kötetből világosan kiderül, a tradicionális íjászatban a célba találás és a cél elérésének végső értelme metafizikai, és végső Önmagam elérésével függ össze, a cél elvétése pedig elúttalanodás és eltévedés (vö. Coomaraswamy, 14. o.), minthogy „Az igazságra »törekvés« egyfajta vadászat, az ember a nyomára bukkan, megcélozza, eltalálja a célt és beléhatol”

(Coomaraswamy, 26. o.). A „célba találás” és a „cél elvétése” itt tehát elsősorban szimbolikus kifejezések: „A tanítás nem tud semmit a célról, amelyet az íjásztól bizonyos távolságra felállítanak. Csak arról a célról tud, amely technikailag nem megcélozható, és ezt, ha megnevezi egyáltalán, Buddhának nevezi.” (Herrigel, 116. o.) „A céltáblán megjelenő találatok csak külső próbák és a legmagasabbra fokozott szándéktalanságnak, értelenségnek, elmélyültségnek a bizonyítékai” (Herrigel, 117. o.).

Látható, hogy a kultikus cselekvések megfelelő átéléséhez szorosan hozzátartozik a dolgok szimbolikus szemlélete. A magyarságkutatás számára is jelentős szempontokat adhat, ha megismerjük, a különböző hagyományokban mily sokféle formát ölt az íj és a nyíl szimbolikája. Így például a buddhizmusban „használgák a démonok és negatív energiák lelovására, a veszély és a kísértések sakkban tartására, a hamis nézetek átszúrására, illetve, hogy a gonosztevők szívének kellős közepébe lőjenek a bölcsesség és a tetterő egyesítése révén” (Stevens, 156. o.). A kötet tanulmányozása ebből a szempontból is fontos, hiszen a szimbólumokat értő látásmód megléte vagy hiánya az egyik legdön-

Awa Kenzo (1880–1939)

több elem azon tényezők közül, amelyek révén megláthatjuk életünk szellemi perspektíváit. Itt húzódik a határvonal a modern álkultúra és a tradicionális kultúrák között: az előbbi az egyetemek katedráin is szellemellenes, az utóbbi az élet legapróbb mozzanataiban is emelkedett és szellemi.

Mindezekből adódóan e könyv átütő erővel mutatja be, hogy az ember bármely tevékenysé-

gében – és mindenekelőtt önmaga számára – nemesebb célokat is kijelölhet, mint fizikai lényünk beteges mértékű horizontális kiterjesztése. Bemutatja, hogy jelenleg is megvan a lehetőségünk egy olyan struktúrájú világ kialakítására, amelyet a magyarság sok évszázadig ismert és megtartott, s amelyben az eszközök használata a fizikai lényünk feletti uralomra épül, hogy egy vertikális elmozdulás értelmében szellemi lényünket világra hozzuk. A kinyilatkoztatások szerint az, aki a horizontális terjeszkedésnek megfelelő létmódot választja, a halált választja, aki pedig az Istenhez vezető vertikális utat, vagyis a „magunktól való megszabadulás útját”, az „önmagára találhat” és „új életet” nyerhet. Ezt mérlegelve válhat érthetővé, hogy megfelelő komolysággal és hozzáállással miként lehet egy tevékenység, így például az íjászat, rituális tett. Ezen túlmenően pedig, hogy mi az, ami felett egy igazi civilizációban a halálnak nincs hatalma. Ahogy A. K. Coomaraswamy fogalmazott: „egy ilyen társadalomban semmi profán nincsen; ennek éppen fordítottja a helyzet a szekularizált társadalmakban, ahol semmi szakrális nincsen. Látható, hogy még ami »sportnak« tűnik, az is lehet yoga, és a cselekvő és szemlélődő életmód, a külső és belső ember miként egyesíthető egyetlen tettben, amelyben mindkét »én« együttműködik” (33. o.).

„A mi Utunk végső soron egy magányos törekvés. Valódi Önmagad megvalósításán alapszik, és ezt csak te magad viheted véghez. Saját magadnak kell kitörnöd kagylóhéj-szerű burkodból. Törekedjünk egyenesen és tisztán Lőni, eltévelyedések nélkül.”

(Awa Kenzo)

K. Zs.

Tenzin Wangyal

A SZAKRÁLIS TEST FELÉBRESZTÉSE

A légzés és mozgás tibeti jógája

(Bioenergetic, 2011)

Nagyon ritkán előfordul, hogy ama könyvkínálatban, melyet az egyszerűség kedvéért most „ezoterikus gagyinak” nevezünk, az ember kitűnő kiadványra akad. Olyanra, amely lényege szerint nem tartozik oda. Ennek okai közül kiemelhetjük, hogy a kínálat – úgy az illetén könyvek mennyiségét, mint tematikus sokféleségét illetően – akkora, hogy pusztán a nagy számok törvénye alapján is több minden más belekerülhet. Fontosabb azonban rámutatni arra, hogy „a szellem ott fű, ahol akar”, nem kötik kategorális és stiláris törvények (azok sem, amelyeket

máskülönben, a világ számára létrehozott), így tulajdonképpen bárhol megjelenhet, bármilyen ruhát magára ölthet. Olyanokat is, amelyek hatással vannak a bóvlik iránt érdeklődőkre, így hát kiadják, ám a saját, legbensőbb szándékai szerint egyáltalán nem olyan, mint ami miatt olvassák. Nem szeretnénk senkit ilyen kiadványok vásárlására és áttekintésére buzdítani, mégis jelezni szeretnénk e kivételes jelenség létét, és feltenni az e tekintetben legfontosabb kérdést: tudunk-e az efféle megnyilvánulások, adományok lehetőségéről, észrevesszük-e és a magunkévá tesszük-e őket?

Tendzin Vangyel könyve első pillantásra a *New Age* és az *áleoterikus* áradat szokványos alkotásának tűnik. Kezdő lapjain olyan szófordulatokat olvashatunk, mint szeretettjeles kapcsolatok elmélyítése, kreativitás növelése vagy előrelépés az életben. A későbbiekben is hasonlókat: nehézségekkel teli viszony, szabadulás a problémák fogságából és így tovább. Az egész pszichológiainak tűnik, ráadásul a modern életből vett hervasztó példák jelennek meg benne, mintha amerikai filmet néznénk: egy házaspári vagy baráti veszekedése, amit kellemes vacsora során próbálnak orvosolni (egyébként sikertelenül), vagy – később – postai sorban állás alatt végzett szellemi gyakorlatoké. Igen, már néhány tíz oldal után konkrét gyakorlatokat találunk, előbb átfogó leírásukat, majd rövid pontokba szedve és képekkel illusztrálva azokat (hogy a magyarul felolvasott, „Balogh Béla hangjával” eladott dvd mellékletéről ne is beszéljünk), később pedig újra összegző módon. Tisztító „légzőgyakorlatokról”, meditációról és „jógáról” is szó van.

Ahogy a könyv olvasása során előre haladunk, egyre nyilvánvalóbbá válik azonban, hogy a megszokott fordulatok e szerző esetében mélyen átéltek, így a szeretet, az emberi kapcsolatok, a kreativitás és a spirituális előrehaladás is igazán

komoly. Valami olyasmi áll a máskülönben közhelyszerű dolgok hátterében, ami nehezen megfogható volta ellenére mérhetetlenül komoly. Az ember már-már azt gondolja, semmi baj nem lenne még a közhelyekkel sem, ha a háttérben nem csupán jóindulat, de mély átélés is állna.

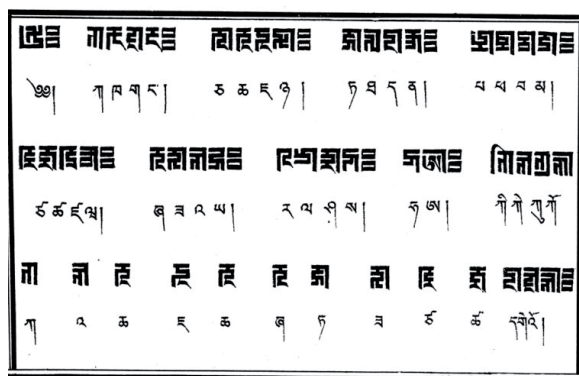
Eleinte úgy sejthetjük, a szerző túlságosan kedvezni akar a modern nyugati olvasónak, szinte kiszolgálja őt, apellál a szóhasználatára és – mellesleg szólva: szájalmas – élethelyzeire. Mégis, egyre inkább érezzük, idővel pedig tudjuk, a *rinpocse* mást ért szeretet alatt, kapcsolat alatt, élet alatt, légzés és mozgás alatt, sőt gyakorlat és jóga alatt, mint a mai ember. És a *lung*, a jelenkori nyelvhasználatot figyelembe véve, tényleg légzést, szelet és mozgást is jelent (noha főként *tudati* mozgást és légzést), a *cá* pedig valóban okkult csatornát, egy egyszerre kozmikus és testi áramvonalat, vezetőket. Ugyanígy, az egyszerűnek tűnő „tisztítólégzések” lényegileg valóban a meditáció és a jóga körébe tartoznak, azokká lehetnek, ahogy a legkomolyabb gyakorlatainkat – bármilyen rosszul is hangozzék – tényleg minden élet helyzetben gyakorolnunk kell, postai sorban állás közepette úgyszintén. A dolgok igazságtartalma vitathatatlan tehát, ha némely megfogalmazás nem is áll közel hozzánk, és ha a szóhasználat és a példák nem tetszenek, akkor is. A bölcsesség gyakran abban a pillanatban tárul fel, amikor túl tudunk lépni a stíluson, ha felülemelkedünk a kifejtések esetlegességein és időhöz kötöttségén, amikor túlelemelkedünk a formákon.

Hogy e könyv a megfogalmazásmódból adódó félreérthetőségeken túl mennyire komoly, az a két gyakorlatsor (a kilenc tisztító légzés és az öt *cá lung* gyakorlat) bemutatása után, „A kilenc *lung* – az átalakítás térképe” című harmadik, utolsó nagyfejezetből derül ki igazán. Itt a légzéssel, mozgással vagy életszéllel (szanszkrit:

prána), a gyakorlással, a meditációval és a jóga-
val kapcsolatos korábbi megfontolások világos-
sá és teljessé válnak. A szerző bevezeti például
a „Megszüntetés Igazságának Klubjához” való
csatlakozás gondolatát. Megint úgy tűnik, frivol
eszméről, egy tényleges klubba történő belépés-
ről van szó, valójában azonban a kilenc tudati
mozgás (*lung*) legmagasabb fokozataihoz való
kapcsolódásról. És, politikailag szólva, az egész
konzervatív oldal egyik legnagyobb problémája
is az, hogy nem kapcsolódik a megszüntetés igaz-
ságához, csupán a megörzéshez.

A bemutatott és továbbadott gyakorlatok
egyébként igen egyszerűek, mégis roppant lé-
nyegiek, s mondhatjuk, hogy majdnem ve-
szélytelenek. A mitikus és nehezen lokalizál-
ható Zsang-zsung Királyságból erednek, és
a sámánisztikus vonásokkal rendelkező bon
vagy bön tradíció őrizte meg őket szóbeli át-
adás formájában (*nyen gyü*) Tibetben. A je-
lenlegihez hasonló kifejtésük azután vált le-
hetséggé, miután a bon képviselői szorosabb
kapcsolatba léptek a buddhizmussal.

A kereszténység előtti magyarság hason-
ló gyakorlatai és tradíciói, ha voltak ilyenek,
elvesztek, semmiféle folytonos vagy kvázi-
folytonos szóbeli hagyomány nem őrizte meg
azokat. Mégis okunk azt állítani, hogy a

nomád és alkalomadtán letelepedett magyar-
ság nem rendelkezett efféle, alapvető fontos-
ságú légzőgyakorlatokkal vagy szakrális test-
felfogással. Azt pedig egyáltalán, semmilyen
módon nem állíthatjuk normális körülmények
között, hogy az ősmagyarság nem rendelkezett
ezoterikus tradícióval – akkor sem, ha arról
semmit nem tudunk. A görög–latin *esoteria*
kifejezés ugyanis nem jelent mást, mint 'ben-
sőbbet', 'bensőbbiséget', 'bensőbb valósággal
kapcsolatosakat' – bármilyen kozmológiai,
okkultisztikus és obskúrus jelentésrétegek ra-
kódtak is az idők folyamán az ezotéria szóra.
Mármost, enélkül a *bensőbb* nélkül semmilyen
exoterikus, tehát külsőbb szellemi, vallási vagy
rituális hagyomány nem képzelhető el – egy-
szerűen nem tudott volna létrejönni és meg-
gyökeresedni. Így, eredeti értelmében, az ezo-
téria tanulmányozása másodlagos, nem igazán
benső, történelmi szempontokból is nagyon
fontos.

A mai magyar nemzeti oldal (amellyel kap-
csolatban igazán szörnyű, hogy oldalról kell
beszelnünk) egy része rabja a modern, okkul-
tizmussal és New Age-dzsel fertőzött álezoté-
riának, másik része pedig teljesen elutasítja azt
(soviniszta, vagy keresztény alapon). Az iménti
bekezdés tartalmából következik, hogy mindkét
hozzáállás súlyosan hibás.

Az ezotéria adekvát, tradicionális formá-
ival való foglalkozás, még ha ritkák is azok,
mentesíthetne a vulgáris és álezotériától, az
ezoterizmusra rakódott kozmicizmustól, okkul-
tizmustól és New Age-től, és a saját nemzeti és
mélyebb gyökereinkhez vezethet. Ez utóbbihoz
viszont le kellene számolni azzal, hogy „spiritu-
ális internacionalizmusnak”, hazafiatlanságnak
vagy hontalanságnak bélyegezzünk mindent,
ami közvetlenül nem a magyarsággal kapcsola-
tos, például a Tibettel kapcsolatos érdeklődést.

H. R.

Cseh Tamás

A CSILLAGOKKAL TÁNCOLÓ KOJOT

Észak-amerikai síksági indián mesék

Audio cd, 112 perc (Hungaroton, 2007)

Három sájen, vagy ahogyan gyermekkorunkban mondtuk: „csejen”, két varjú és egy-egy pauni, lakota és aszinbojn történet felolvasását tartalmazza a cd, némi eufemizmussal szólva a hangoskönyv. A Méry Ratio által 2006-ban Somorján kiadott azonos című nyomtatott változat nem egészen egyharmadát. Tudomásunk szerint a mesék eredeti nyelveiken versformátumúak és jóval hosszabbak. Doszpoly Andor fordította őket magyarra, vélhetően angolból. A közölt változatok mindkét esetben az itteni előadó, Cseh Tamás munkái.

Fel lehetne vetni, hogy miért nem a könyvről írunk, ami sokkal tradicionálisabb, mint egy lemez. Ez azonban jellegzetesen formalista és álságosan konzervatív felvetés volna, tekintettel arra, hogy egészen a nyolcadik századig csak

hangosan olvastak. Csupán a tizenkettedik századtól vált gyakorivá, majd jellemzővé a néma olvasás, és pusztán a tizenhetedik–tizennyolcadik századra lett kizárólagossá.

Mi ma is szívesen olvasunk hangosan, és szeretjük hallgatni egymást. Persze nem azért, mert egyetértünk a durva értelmezéssel, miszerint régen az olvasni tudók valóban kis száma miatt lett volna kedvelt a hangos olvasás. Történetet mesélni a világon az egyik legjobb dolog. Habár a történetek a létforgatag részei, mesélni, történeteket elbeszélni, az más: bizonyos fokig történetek felett állást jelent. Kívül lenni a forgatagon, de ugyanakkor benne; átélést és szemlélést. Ekkor nemcsak történnek velünk a dolgok, mint általában, hanem mi magunk teszszük megtörténtté őket; nem vagyunk teljesen alávetve a történeteknek, hanem szinte mi csináljuk azokat – és nem akármiket. Mondjuk ki gyorsan, hogy a valódi mítoszok, elbeszélések és mesék így nem kevesebbek, hanem többek az úgynevezett realitásnál.

Vannak, akik szerint az indiánok primitív törzsek-népek. Elmaradottak, kezdetlegesek. Valójában azonban kezdet- és eredetközeliak. Ősiségük ezt, vagy ezt is jelenti. A transzcendenciával érintkező kezdethez és eredethez való közelséget. Látszólagos együgyűségük és fejletlenségük e normához való hűség. Mindemellett nagyon is kulturáltak, csak nem a civilizált kultúra értelmében. Legfeljebb a polgári műveltségtől mentesek, de nem kultusztalanok, ami a műveltség szó eredeti értelme.

Némelyek véleménye szerint az indiánok „titáni” népek. Lehet, hogy a közép- és a dél-amerikai indiánok esetében ez többé-kevésbé igaz, a szóban forgó mesék tanúságtételei szerint azonban nagyon kevéssé az a préri indiánok vonatkozásában. Sőt, a közép- és dél-amerikaiakkal kapcsolatos általánosításokkal is vigyázunk kell, hiszen Saxton T. Pope jana indiánja,

Ishi – aki a közép-amerikai törzsek egy északi típusának utolsó élő képviselője volt – szintén bajosan tekinthető „titáninak”.

Az itteni történetek leggyakoribb szereplője Kojot, aki hol öregember, hol prérifarkas (neve jelentésének megfelelően). Ugyanekkor semmit nem mondanánk az északi síksági indiánok állatokhoz való viszonyáról, ha egyszerűen állatszereketükről beszélnénk. Kojot azért hol állat, hol ember, mert az indiánok olyannyira azonosulni tudtak az állatokkal, hogy saját emberi vonásait is meglátták bennük. Tőlük származik például a ma ismert alakjától meglehetősen eltérő pókember képze. Kojot egyfajta prométheuszi lény, aki az állatok segítségével ellopja a tüzet. Kissé nagyképű démiurgosz, hányaveti világteremtő, vagy meggondolatlan ifjú harcos. A sájen és a lakota történetekben, eltérően a varjú meséktől, inkább negatív lény. Viszont igen nehéz lenne pusztán titániként értékelendő népek esetében megérteni, hogy miért voltak olyan mítoszai, amelyek éppen egy titáni jellegű hőst *bíráltak*. Hasonló a helyzet a vad harcosok közismert állatszimbóluma, a medve tekintetében, amely a lemezen még egyöntetűbben negatív szereplő. Minderre persze azt lehetne válaszolni, hogy az indián bölcsék, akikhez a mitikus történetek eredete köthető, a többségtől eltérően ismerték a nemzetségek született rossz tulajdonságait, és azokat kordában tartandó keletkeztek e motívumok finom értékítéletei. A negatív medvemesék *elterjedése* mindenesetre ekkor is furcsa.

Szívesen időznénk még az északi síksági indiánok egyszerre kedves és bölcs, lezser és nemes világában, de nem feszegethetjük már sokáig az itteni kereteket. Csak annyit még, hogy nyilvánvalóan lehetett volna Cseh Tamás énekes-dal-szerzőnél tehetségesebb előadót, színészt találni a mesék felolvasásához. Létezik is egy ilyen szempontból jobb lemez: *A bölcs Hiawatha. Indián népmesék* (Galeon–Photogram, 2006). Olykor rosszul hangsúlyoz és „énekelve” olvas, ez a cd és a könyv azonban az ő *szívügye* volt – egyáltalán nem születtek volna meg nélküle. Teljesen hitelesnek tekinthető az értő és átélt felolvasás tekintetében. Ahogy maga mondta 2009-ben bekövetkezett halála előtt: *negyven évig voltam énekes, de ötven évig indián*.

Leszámítva bizonyos kulturális divatok (egyes általa alkalmazott zenei stílusok, a realizmus, Lukács, vagy éppen egy populáris nacionalizmus) befolyásait, Cseh Tamás az elmúlt öt évtized magyar közéletének egyik legtisztább személyisége volt. Halálakor – szokatlan módon – szinte az egész ország megemlékezett róla. Nem gondoljuk, hogy „gyanús kapcsolatok” miatt történt volna így, ahogyan azt sem, hogy teljesen megértették volna ebben a világban. Inkább az említett kulturális divatok lehettek a megemlékezés okai, és talán az is, hogy emberi tisztaságát sokan legalább megérezték.

Vákántánka vigyázza őt, a bakonybéli húgpapá (lakota szíú) törzsfőnököt, kinek neve Füst a Szemében volt.

H. R.